

ИНСТИТУТ ЗА ЕКОНОМИКУ ПОЉОПРИВРЕДЕ
БЕОГРАД

СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ
ОДРЖИВОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ И
РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЛОКАЛНИХ
ЗАЈЕДНИЦА

- МОДЕЛ ИЗ ГЛОГОЊ -

Монографија

УРЕДНИЦИ:

*Проф. др Драго Швијановић
Доц. др Јонел Субић*

ИНСТИТУТ ЗА ЕКОНОМИКУ ПОЉОПРИВРЕДЕ
БЕОГРАД

**СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ ОДРЖИВОГ
ПОЉОПРИВРЕДНОГ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА
ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА**

- МОДЕЛ ИЗ ГЛОГОЊ -

Монографија

УРЕДНИЦИ:

Проф. др Драго Цвијановић

Доц. др Јонел Субић

Београд, 2012. године

ИНСТИТУТ ЗА ЕКОНОМИКУ ПОЉОПРИВРЕДЕ БЕОГРАД

**СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ ОДРЖИВОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ И РУРАЛНОГ
РАЗВОЈА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА
- МОДЕЛ МЗ ГЛОГОЊ -**

Монографија

Уредници:

Проф. др Драго Цвијановић
Доц. др Јонел Субић

Рецензенти:

Проф. др Радован Пејановић
Проф. др Зоран Његован
Проф. др Горица Цвијановић

Издавач:

Институт за економику пољопривреде, Београд
Волгина 15, Београд, тел: 29-72-858, 29-72-848

За издавача:

Проф. др Драго Цвијановић, директор

Штампарија:

ДИС ПУБЛИК Д.О.О. Београд
Београд, Браће Јерковића 111-25 Тел – Фак (011) 39-79-789

Тираж:

500 примерака

ISBN 978-86-82121-98-5

Штампање монографије је у целини финансирано путем шеме конкурентских грантова (CGS) у оквиру СТАР пројекта (STAR Project), а који се спроводи под окриљем Министарства пољопривреде, трговине, шумарства и водопривреде Републике Србије

Предговор

Недвосмислено опредељење Републике Србије за европске интеграције, захтева другачије дефинисање улоге и значаја пољопривреде и руралног развоја него што је то било у досадашњим документима и пракси. Отуда и потреба да се изради нови, јасно конципиран оквир у виду локалне стратегије одрживог развоја, као одговора на кључна питања за развој пољопривреде и руралних подручја на локалном нивоу.

Од почетка 90-тих година прошлог века, земље ЕУ почињу да развијају и подржавају *bottom-up* приступ у планирању и реализацији одрживог пољопривредног и руралног развоја (*одозго - на доле*). Инструментализација тог приступа уследила је увођењем **ЛИДЕР (LEADER)** програма. Идеја која је у основи ЛИДЕР-а јесте да израда и усвајање локалних стратегија (којима се дефинишу циљеви развоја и активности на реализацији циљева) - треба да буду резултат договора локалних актера (локалних акционих група, тзв. ЛАГ-ови)*, уз поштовање, односно усаглашавање планова развоја са стратешким документима на националном нивоу и нивоу Европске уније (ЕУ).

Сарадња локалне заједнице, научно истраживачких институција и ЛАГ-ова (посебно развојно оријентисаних пољопривредних газдинстава, МСП и предузетника у области пољопривреде), намеће се као неопходна у процесу израде стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја локалних заједница у Републици Србији. Само уз блиску сарадњу свих заинтересованих локалних актера могуће је поставити реалну SWOT матрицу стања пољопривреде и руралне економије на локалном нивоу (слику интерних ресурса и ограничења развоја, у контексту шанси и претњи окружења), затим дефинисати циљеве развоја и начине (правце) инвестиционих активности који би водили реализацији постављених циљева одрживог пољопривредног и руралног развоја.

Одрживи пољопривредни и рурални развој локалних заједница требало би да буде усмерен у правцу побољшања материјалног и друштвеног статуса локалног становништва, промовисања модела интегралног руралног развоја који се заснива на повезивању руралне са градском привредом, поларизацији аграрне структуре и диверсификацији економских активности на селу.

* Најзначајнији механизам за спровођење ЛИДЕР-а на локалном нивоу јесте тело под називом ЛАГ (локална акциона група). Ово тело чине представници различитих друштвених, привредних и политичких сектора који постоје у локалној заједници.

После вишемесечног интензивног рада од стране истраживачког тима Института за економику пољопривреде из Београда, а у непосредној сарадњи са званичним представницима локалне заједнице и представницима појединих привредних субјеката са подручја Месне заједнице Глогоњ, анкетирањем више индивидуалних пољопривредника – развојно оријентисаних газдинстава, уз уважавање стратешких докумената вишег ранга (Републике Србије, АП Војводине, Јужнобанатског округа и града Панчева), законских и других прописа, постојећих планова, пројеката и визија у самој МЗ Глогоњ (пре свега стратешки документ „Програм економско-социјалног развоја МЗ Глогоњ“), прихватљивих сугестија и предлога чланова Партнерског форума, чланова Тима за координацију, чланова Радних група (из области: Привредни развој; Заштита животне средине и Социјални развој), доступних статистичких података и консултацију расположиве актуелне литературе, настала је ова монографија. Дакле, тема која је обрађена посебан акценат ставља на развој локалних сеоских заједница, односно на модел одрживог пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ.

Свака локална заједница би требала да сама пронађе најбоље модалитете за израду сопственог плана развоја пољопривреде и руралне економије, који се заснива на целовитости и интегративности, друштвеном консензусу, односно партиципацији грађана, пољопривредника и свих заинтересованих актера, а све у циљу ефикасног процеса одлучивања у будућим инвестиционим пројектима.

С обзиром да се базирају на SWOT матрици, предложени циљеви и приоритетни/стратешки инвестициони пројекти у планираном одрживом пољопривредном и руралном развоју МЗ Глогоњ, доприносе минимизирању претњи окружења и слабости локалних заједница и заинтересованих актера, односно максимизирању шанси окружења и снага/ресурса локалне заједнице и њених пољопривредних произвођача.

Приступ одрживом пољопривредном и руралном развоју предложеним Моделом обезбеђује успешну интеграцију локалне заједнице у шире развојне процесе, на регионалном и националном нивоу, олакшава прекограничну сарадњу и учешће у ЕУ предприсупним програмима подршке.

Модел одрживог пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ је усклађен са стратешким националним документима који регулишу питања заштите животне средине и одрживог коришћења природних ресурса. Посебно су приоритетни они пројекти који воде унапређењу и заштити животне средине, смањивању постојећег негативног утицаја пољопривреде на животну средину, затим пројекти који осигуравају одрживи привредни развој и одрживо коришћење природних ресурса, који доприносе енергетској ефикасности, увођењу тзв. „чистијих“ технологија, заштити биодиверзитета, редукацији отпада и сл.

Све претходно упућује на чињеницу да стратешко планирање развоја пољопривреде и руралне економије намеће локалној заједници реализацију пројеката који би осигурали да инвестиције буду у функцији одрживог пољопривредног и руралног развоја; раста предузетништва, запослености и прихода руралног становништва; остајања пољопривредника у сеоским заједницама (смањивање миграција ка урбаним центрима) и заштите животне средине.

У Београду, 2012. године

Уредници:

Проф. др Драго Цвијановић

Доц. др Јонел Субић

САДРЖАЈ

<i>Предговор</i>	3
<i>Садржај</i>	7
УВОД	13
I ПРОЦЕС И ПРИНЦИПИ ИЗРАДЕ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА	15
<i>(Драго Цвијановић, Јонел Субић)</i>	
1.1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ	15
1.1.1. Циљ и значај израде стратегије развоја	15
1.1.2. Методологија израде	18
1.2. ИЗВРШНИ САДРЖАЈ	18
1.3. ПРОЦЕС ИЗРАДЕ	19
1.4. ПРИНЦИПИ ИЗРАДЕ	19
II СОЦИО-ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА СТАЊА	21
2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ	21
<i>(Бојана Бекић)</i>	
2.1.1. Административни и географски положај	21
2.1.2. Историјат	22
2.1.3. Структура администрације	24
2.2. МАКРОЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ РАЗВОЈА И РАДНИ ПОТЕНЦИЈАЛ	25
<i>(Радојица Сарић, Биљана Грујић, Лана Настић)</i>	
2.2.1. Запосленост и незапосленост	25
2.2.2. Друштвени производ	28
2.2.3. Становништво	34
2.2.3.1. Глобалне демографске тенденције	35
2.2.3.2. Структура становништва	37
2.2.3.3. Структура пољопривредног становништва	39
2.2.3.4. Тенденције и стање на тржишту рада	40

2.2.4. Домаћинства	41
2.2.4.1. Основне карактеристике домаћинстава	41
2.2.4.2. Домаћинства са газдинством	43
2.2.4.3. Структура прихода домаћинстава	44
2.3. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ПОЉОПРИВРЕДУ И РУРАЛНИ РАЗВОЈ	46
<i>(Јонел Субић, Маријана Јовановић, Никола Његован)</i>	
2.3.1. Општа обележја досадашњих инвестиционих улагања	47
2.3.2. Инвестиције као фактор развоја пољопривреде	49
2.3.2.1. Остварене инвестиције у пољопривреди	50
2.3.2.2. Оцена остварених инвестиција у пољопривреди	53
2.3.3. Извршене исплате за инвестиције у основна средства	54
2.3.4. Могући правци улагања на основу спроведене анкете	56
2.3.5. Извршене исплате за капиталне трансфере из градског буџета	59
2.4. ПРИРОДНИ УСЛОВИ И РЕСУРСИ И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	62
<i>(Весна Поповић, Нада Мијајловић, Наташа Кљајић)</i>	
2.4.1. Релјеф и педолошке карактеристике	62
2.4.2. Основни климатски индикатори	63
2.4.3. Хидрографија	64
2.4.4. Пољопривредно земљиште	68
2.4.5. Шумски фонд и ловни потенцијал	72
2.4.6. Животна средина, биодиверзитет и предео	74
2.4.7. Минералне сировине и обновљиви извори енергије	86
<i>(Светлана Рољевић)</i>	
2.5. ПРОИЗВОДЊА И ТРЖИШТЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ И ПРЕХРАМБЕНИХ ПРОИЗВОДА	90
<i>(Славица Арсић, Светлана Рољевић, Весна Параушић)</i>	
2.5.1. Биљна производња	90
2.5.1.1. Производња житарица	91
2.5.1.2. Производња индустријског биља	92
2.5.1.3. Производња поврћа	93
2.5.1.4. Производња воћа и грожђа	94
2.5.1.5. Производња крмног биља	96
2.5.2. Сточарство	97
2.5.3. Агротехничка опремљеност пољопривредних газдинстава	106

2.5.4. Прерада пољопривредних производа	107
2.5.5. Удружења и земљорадничке задруге	110
2.5.6. Канали пласмана пољопривредних производа	114
2.6. ПРАТЕЋЕ ДЕЛАТНОСТИ, РУРАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА И СОЦИЈАЛНИ РАЗВОЈ	116
<i>(Марко Јелочник, Предраг Вуковић, Велибор Потребих)</i>	
2.6.1. Трговина	116
2.6.2. Занатство	118
2.6.3. Туризам	119
2.6.3.1. Туристички потенцијали	119
2.6.3.2. Организациона побољшања у туристичкој понуди	126
2.6.4. Социјални развој	127
2.6.4.1. Насељска мрежа	127
2.6.4.2. Васпитање и образовање	128
2.6.4.3. Организација мреже објеката здравствене заштите	130
2.6.4.4. Социјална заштита	130
2.6.4.5. Установе и организације друштвеног стандарда	130
2.6.4.6. Оцена животног стандарда	133
2.6.5. Саобраћајна инфраструктура	133
2.6.5.1. Друмски саобраћај	134
2.6.5.2. Железнички, водни, ваздушни и мултимодални саобраћај	137
2.6.6. Телекомуникације, поштански саобраћај и приступ интернету	138
2.6.6.1. Фиксна телефонија	138
2.6.6.2. Мобилна телефонија	139
2.6.6.3. Поште	139
2.6.6.4. Приступ интернету и јавно информисање	139
2.6.7. Водопривредна инфраструктура	140
<i>(Наташа Кљајић)</i>	
2.6.7.1. Водоснабдевање и квалитет воде	140
2.6.7.2. Одводњавање	142
2.6.7.3. Наводњавање	145
2.6.8. Енергетска инфраструктура	148
<i>(Наташа Кљајић)</i>	
2.6.8.1. Снабдевање електричном енергијом	148
2.6.8.2. Гасоводна мрежа	149

2.6.9. Управљање отпадом	149
<i>(Бојана Бекић)</i>	
III SWOT АНАЛИЗА ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА МЗ ГЛОГОЊ.	151
<i>(Весна Параушић, Радојица Сарић)</i>	
IV ПЛАТФОРМА, ЦИЉЕВИ И СТУБОВИ СТРАТЕГИЈЕ	157
<i>(Весна Параушић, Светлана Рољевић)</i>	
V ВИЗИЈА ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА МЗ ГЛОГОЊ ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО 2022. ГОДИНЕ	158
<i>(Весна Параушић, Светлана Рољевић)</i>	
VI СТРАТЕШКИ ЦИЉ МЗ ГЛОГОЊ У ОБЛАСТИ ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО ДО 2022. ГОДИНЕ И ДЕФИНИСАЊЕ РАЗВОЈНИХ ПРИОРИТЕТА	159
<i>(Весна Параушић, Светлана Рољевић)</i>	
6.1. РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТИ МЗ ГЛОГОЊ У ОБЛАСТИ ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО 2022. ГОДИНЕ	160
VII СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ МЗ ГЛОГОЊ У ОБЛАСТИ ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА И ДЕФИНИСАЊЕ МЕРА И ПРОЈЕКТА ПО РАЗВОЈНИМ ПРИОРИТЕТИМА	161
<i>(Весна Параушић, Бојана Бекић, Светлана Рољевић)</i>	
7.1. ПРВИ РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ: ЈАЧАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ АГРАРНОГ СЕКТОРА НА ДОМАЋЕМ И ИНОСТРАНОМ ТРЖИШТУ	161
7.2. ДРУГИ РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ: ОДРЖИВО УПРАВЉАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	172
7.3. ТРЕЋИ РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ: УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ЖИВОТА РУРАЛОГ СТАНОВНИШТВА И ДИВЕРСИФИКАЦИЈА РУРАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ.	178

VIII ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА, ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА И НАДЗОР . . .	186
<i>(Јонел Субић, Драго Цвијановић, Радојица Сарић)</i>	
8.1. МОГУЋИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА	186
8.1.1. Финансирање инвестиција према пореклу капитала	188
8.1.2. Финансирање инвестиција према правној припадности капитала	189
8.1.3. Финансирање инвестиција у пољопривредној пракси	189
8.2. ПЛАНИРАЊЕ ФИНАНСИРАЊА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ СТРАТЕГИЈЕ	192
8.2.1. Информације о изворима финансирања	192
8.2.2. Домаћи извори финансирања	193
8.2.2.1. Секретаријати АП Војводине	194
8.2.2.2. Министарства Републике Србије	196
8.2.2.3. Фондови АП Војводине	198
8.2.2.4. Фондови Републике Србије	202
8.2.2.5. Остали донатори	204
8.2.3. Међународни извори финансирања	205
8.3. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	206
8.3.1. Надлежности и обавезе	206
8.3.2. Потенцијални актери	207
8.3.3. Институционално - организациони оквири	207
8.4. НАДЗОР	210
8.4.1. Стране укључене у надзор	211
8.4.2. Индикатори надзора	214
8.4.3. Прикупљање информација	217
8.4.4. Извештаји о извршеном надзору	219
ЛИТЕРАТУРА	221
РЕЦЕНЗИЈЕ	226

УВОД

Локална Стратегија одрживе пољопривреде и руралног развоја је важан стратешки документ МЗ Глогоњ за период од 2012. до 2022. године, чија је реализација финансирана кроз шему конкурентских грантова (CGS) у оквиру STAR пројекта, а који се спроводи под окриљем Министарства пољопривреде, трговине, шумарства и водопривреде Републике Србије.

Реализацију предвиђених пројектних активности спровео је истраживачки тим Института за економику пољопривреде из Београда.

У процесу израде стратешког документа, примењен је партиципативан приступ у којем су учествовали сви релевантни актери са територије МЗ Глогоњ.

Списак учесника на изради Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ у периоду од 2012. до 2022. године:

Чланови Партнерског форума:

- Драган Стојановић (председник)
- Јовица Загорац (члан)
- Даница Арсић (члан)

Чланови Тима за координацију:

- Бојан Стојановић (председник)
- Дорел Воштинар (члан)
- Оливер Петковић (члан)

Чланови Радне групе из области: Привредни развој:

- Драган Стојановић (председник)
- Октавиан Стојку (члан)
- Коста Требјешанин (члан)
- Јовчевски Александар (члан)
- Дорел Стојку (члан)

Чланови Радне групе из области: Заштита животне средине:

- Јовица Загорац (председник)
- Васа Марјану (члан)
- Драган Драгишић (члан)

Чланови Радне групе из области: Социјални развој:

- Даница Арсић (председник)
- Драган Јањић (члан)
- Саша Веселиновски (члан)
- Славко Јовановски (члан)
- Предраг Живановић (члан)
- Корнелиу Идворјан (члан)
- Мирела Петровић (члан)

И ПРОЦЕС И ПРИНЦИПИ ИЗРАДЕ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА

1.1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Израда *Стратегије одрживог развоја пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ у периоду од 2012. до 2022. године*, одвија се у две фазе:

Прва фаза: „АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА“

Друга фаза: „ПЛАТФОРМА, ЦИЉЕВИ И СТУБОВИ СТРАТЕГИЈЕ“

Овим стратешким документом обухваћене су обе фазе. Сходно томе, *прва фаза* (односно, део први) обрађује две тематске целине, а то су:

- Социо-економска анализа стања.
- SWOT-анализа пољопривреде и руралног развоја.

Друга фаза (односно, део други) се односи на више тематских области, као што су:

- Визија, стратешки приоритети и циљеви развоја.
- Извори финансирања пољопривреде и руралног развоја.
- Имплементација и надзор.

Да би се приступило реализацији одрживог развоја пољопривреде и руралног развоја на територији месне заједнице Глогоњ, потребно је да пројектне активности обједине ова два сегмента у јединствени стратешки документ.

1.1.1. Циљ и значај израде стратегије развоја

МЗ Глогоњ и њена пољопривреда, односно аграрна политика су пред важним изазовима у предстојећем дугорочном раздобљу. У протеклих двадесетак година десиле су се веома крупне промене у политичком оквиру и макроекономским односима, које су се одразиле на остале аспекте укупног живота и привређивања, како у АП Војводини, тако и Републици Србији у целини. Замах тржишне економије и тржишних принципа пословања имали су утицај и на пољопривредно-прехранбени сектор, који је најосјетљивији и по својој природи врло специфичан.

Отварање према међународној заједници, а посебно јасно опредељење наше земље за европске интеграције, захтева ново дефинисање улоге и значаја сектора пољопривреде и хране. Стога процењујемо да је сада право време за израду врло јасног стратешког документа, који ће дати одговор на кључна питања у сектору производње хране.

Досадашњи стратешки документи уопштено су врло мало третирали развитак руралних подручја, што је врло важан сегмент у укупној ЕУ пољопривредној развојној пракси, стога ценимо да овај сегмент мора бити саставни део целовитог документа под називом ***Стратегија одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ у периоду од 2012. до 2022. године.***

У предтранзиционом раздобљу, у Републици Србији су аграрна политика и мере за њену имплементацију примарно биле усмерене у развитак тадашњег друштвеног сектора. Дакле, државна политика у сектору пољопривреде и хране је резултирала постојањем одређеног броја пољопривредних комбината, као стратешких носиоца развоја укупног сектора.

Насупрот овоме, остала су породична пољопривредна газдинства са свим ограничењима која је држава прописивала. Резултат су била неразвијена пољопривредна газдинства, тржишно недовољно усмерена, са традиционалним технологијама, која су имала више социјални него економски значај.

У педесетим годинама прошлога века, индустријализација је убрзала миграцију становништва из села у град, које је касније, услед пропадања великих индустријских система и гашења радних места, западало у специфичан вид градског сиромаштва. С друге стране, производни ресурси у пољопривреди нису на ваљан начин искоришћени, тако да велики део становништва Србије живи у доста тешким животним условима.

Аграрна политика се окренула развоју пољопривреде на пољопривредним газдинствимама, а паралелно је текао процес либерализације и излагања многих субјеката озбиљнијој тржишној утакмици. На површину су испливале и бројне слабости у многим секторима.

Пољопривреда Србије се отварала увођењем тржишних принципа и применом међународних стандарда и праксе, што је све резултирало променом поимања пољопривреде као значајне делатности у којој је могуће остварити профит. Промена односа према сектору пољопривреде је резултат непостојања адекватних радних места у другим секторима привреде, а заједно са трансформацијом друштвеног у приватно власништво и заокрет према тржишној привреди, резултирали су технолошким вишковима, односно вишком радне снаге.

Само по себи, пољопривреда се често истицала као једина могућност за осигурање егзистенцијалних услова живљења, односно сектор пољопривреде је заправо постао својеврсни социјални покретач, што може имати и позитиван и негативан предзнак.

Она ублажава социјалне тензије, али се на тај начин одржава уситњен сектор и успоравају нужне структурне промене.

Имајући у виду потенцијале за развој пољопривреде и тржишну апсорпциону моћ тих производа, овом се сектору на подручју МЗ Глогоњ, у наредном периоду, мора посветити знатно већа пажња. Сходно томе, основа за израду Стратегије могла би се подвести под следеће разлоге:

- Пољопривреда на подручју МЗ Глогоњ, налази се у веома интензивном процесу промена, почевши од промене самог разумевања суштинске улоге пољопривреде за развој једне државе, па до нужних институционалних промена у самој МЗ Глогоњ, тако и шире, како у АП Војводини, тако и Републици Србији у целини.
- Недостатак стратешког документа за планирање развојне политике - постојећи документи су услед динамичних промена превладани, или немају довољан обухват да надоместе улогу и значај који треба да има документ Стратегије.
- Потреба редефинисања аграрне политике МЗ Глогоњ у складу са укупном аграрном политиком Републике Србије, како би она омогућила даљи дугорочно одржив развој пољопривреде, и што је посебно важно, потреба да се та политика усклађује са захтевима међународних интеграционих процеса, пре свих приступања Светској трговинској организацији (WTO), Споразуму о стабилизацији и придруживању (SAA) и чланству у Европску унију.
- Све наведено указује на чињеницу да се у овом тренутку пољопривреда МЗ Глогоњ заиста налази на својеврсној раскрсници и пред бројним новим изазовима, као што су:
 - Како изградити одржив и ефикасан сектор који може бити конкурентан на домаћем и иностраним тржиштима?
 - Како убрзано радити на повећању укупне пољопривредне производње до оптималног коришћења расположивих ресурса с циљем да се повећа прехрамбена сигурност и сигурност хране?
 - Како осигурати одржив развој руралних подручја, имајући у виду све његове аспекте, посебно очување животне средине и побољшање животног стандарда сеоског становништва?
 - У ком правцу реформисати и изграђивати институције како би оне могле одговорити развојним потребама и захтевима ЕУ интеграција?
 - Израда стратешког документа који ће бити платформа за даље активности на стварању повољних услова за развој пољопривреде, први је предуслов у одговору на бројне изазове.

1.1.2. Методологија израде

Сама израда Стратегије (*први део*) захтева комплексан приступ и истраживање, што се може обезбедити само тимским радом интердисциплинарног састава.

Ток израде Стратегије одвија се у више фаза, почев од организационих припрема, дефинисања задатака, успостављања одговарајуће сарадње на терену, усклађивања методолошких поступака и одређивања носилаца активности. Затим следи фаза прикупљања и сређивања информационе основе у непосредној сарадњи са званичним представницима локалних управа, анкетирањем развојно оријентисаних газдинстава, привредних субјеката и органа локалне управе, уз уважавање стратешких докумената вишег ранга. Даља фаза рада претпоставља детаљну анализу потенцијала, услова и праваца будућег развоја. При том се даје и пројекција динамике и стања глобалних развојних агрегата.

Завршни послови на изради Стратегије везани су за њено представљање јавности, уз уважавање свих конструктивних сугестија, предлога и примедби од стране стручне и научне јавности и свих релевантних учесника у пољопривредној делатности, верификацију изнетих предлога од стране овлашћеног тела Наручиоца и Савета за израду Стратегије, те њено коначно усвајање.

1.2. ИЗВРШНИ САДРЖАЈ

Стратегија има задатак да буде основни водич који ће усмеравати акције и напоре свих носилаца развоја пољопривреде и руралног развоја на подручју МЗ Глогоњ. Истовремено, она је уклопљена у могућности финансијских, материјалних и људских ресурса.

Садржај документа Стратегије (*први део*), изложен је у три основна поглавља.

Прво поглавље, садржи тематску област која се односи на *Процес и принципе израде Стратегије развоја*.

Друго поглавље, садржи тематску област која се односи на *Социо-економску анализу стања*, као реалну подлогу за идеје какав развој пољопривреде и рурални развој МЗ Глогоњ желимо у будућности.

Значајно место је нашло *посебно поглавље (треће)* у коме се анализирају снаге, слабости, шансе и претње развоја пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ, чији је детаљан приказ дат у оквиру SWOT матрице.

1.3. ПРОЦЕС ИЗРАДЕ

Документ Стратегија развоја одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ у периоду од 2012. до 2022. године, у процесу своје израде прошао је све уобичајене и предвиђене фазе и поступке који обезбеђују да он буде заснован на реалној и критичкој анализи и оцини достигнутог нивоа развијености, на реалној процени ресурса, те на свеобухватној и респектабилној сагласности широког круга актера. *Социо-економску анализу стања*, њене налазе и оцине је уз истраживачки тим, озбиљно разматрао и Партнерски форум за учешће у изради Стратегије, који је именовано председник МЗ Глогоњ. *Радне групе* су, уз оцину социо-економске анализе стања, биле прво место где су разматране идеје о одрживој пољопривреди и руралном развоју МЗ Глогоњ, у периоду од 2012. до 2022. године.

Сврха *дефинисања визије, стратешких циљева* МЗ Глогоњ у области пољопривреде и руралног развоја, као и *специфичних циљева, мера и пројеката* који ће се кроз Стратегију одрживог дугорочног развоја имплементирати, огледа се у настојању да се овај стратешки документ употреби као:

- *оквир за развој и основ за коришћење расположивих финансијских средстава*: буџетских средстава Републике, буџетских средстава града Панчева, буџетских средстава АП Војводине, фондова ЕУ (Инструмент предприступне помоћи, IPA), донација појединих држава и програма (USAID, Светска банка);
- *основа за усредсређену међуопштинску сарадњу и јавно-приватне партнерске односе* (сарадња општина са заинтересованим привредницима, уз подршку финансијских институција).

Након јавне презентације, разматрања свих заинтересираних учесника у планирању, оцењене су све примедбе, предлози за измене или допуне, а оно што је било могуће и за шта је Партнерски форум оцинио да је оправдано и примењиво, уграђено је у дефинитиван текст Стратегије одрживог дугорочног развоја.

1.4. ПРИНЦИПИ ИЗРАДЕ

Један од основних принципа на којима треба да се заснива израда стратешког документа одрживог дугорочног развоја, као што је нпр. Стратегија одрживе пољопривреде руралног развоја, и то било којег подручја, јесте принцип партнерства у њеном дефинисању и имплементацији. То значи да сви релевантни актери, као што су представници локалне самоуправе, њених структура, предузећа, пословних удружења, коморе, невладиних организација и цивилног сектора, треба да буду укључени у процес доношења стратешког документа одрживог дугорочног развоја.

На истим принципима, одређене су радне групе за различите секторе које су узеле учешћа у оцени елемената анализе стања, као и оцени перспективе развоја пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ за наредни дугорочни период. Стога, може се рећи да је ова Стратегија документ заснован на општем консензусу о жељеним достигнућима развоја пољопривреде и руралног развоја сеоског насеља Глогоњ, из којег јасно произилазе обавезе, не само за град Панчево, на чијој се територији налази МЗ Глогоњ и њене органе и организације, него и за све субјекте унутар пословне заједнице, невладине организације и саме грађане.

У току израде Стратегије, настојано је да се на сваки начин доследно примењују и остали принципи битни за њено доношење. Због тога је она утврђена тако да представља својеврстан спој обавеза свих учесника у процесу њеног доношења, у правцу њене имплементације, праћења и контроле тих процеса.

II СОЦИО-ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА СТАЊА

2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

2.1.1. Административни и географски положај

Насељено место Глогоњ, површине 47,2 km² смештено је у Аутономној покрајни Војводини, у Јужнобанатском округу и административно припада територији Града Панчева. Налази се на 75 m надморске висине у северозападном делу Града Панчева, на 44° 59' 09» северне географске ширине и 20° 31' 20» источне географске дужине. Према попису из 2002. године у насељу живи 3.178 становника са просечном густином насељености од 67 становника по km². Једним својим делом Глогоњ лежи на алувијалној равни реке Тамиш, а другим делом на банатској лесној тераси. Најнижи део насеља смештен је на алувијалној равни, на левој обали Тамиша, на надморској висини од 73 m. Највећи део територије насеља Глогоњ налази се на лесној тераси, на надморској висини од 75 до 79 m. Насеље Глогоњ граничи се са подручјима насеља Сефкерин, Црепаја и Јабукa, и представља гранично насељено место са општинама Опово, Ковачица и београдском општином Палилула. Река Тамиш је граница насељеног места Глогоњ и насељеног места Овча, које припада београдској општини Палилула. Положај насеља Глогоњ на територији Града Панчева приказан је на слици доле (Слика 1.).

Слика 1. Положај насеља Глогоњ

Извор: <http://sr.wikipedia.org>

У односу на број становника насеље Глогоњ представља једно од најмањих насеља на територији Града Панчева, са учешћем од 2,5% у укупном броју становника на

територији Града. Једино је насеље Иваново, са 1.131 становника, мање од Глогоња. Насеље Глогоњ је једно од најмањих насеља на територији Града Панчева и у погледу површине коју обухвата, а то је 5,4% територије Града Панчева, односно 4.291,7 ha. Само је насеље Качарево, са 3.910 ha, мање од насеља Глогоњ. У укупној површини насеља Глогоњ највећи удео имају пољопривредне површине са 78,7%, затим шуме са 12,8%, док су преосталих 8,5% површина под каналима, путевима, објектима и слично.

Велика предност овог насеља је близина града Панчева, од којег је Глогоњ удаљен око 20 km, и града Београда, од којег је удаљен 41 km, који представљају значајно тржиште за пласман пољопривредних производа. Повољан географски положај Глогоња огледа се у проласку пута од регионалног значаја, који повезује Опово са Панчевом, преко којег је ово насеље повезано са Београдом. Преко Панчева Глогоњ је повезан и са Вршцем на чијој територији се налази гранични прелаз са Румунијом. Такође, преко насељеног места Опово, Глогоњ је повезан са Зрењанином и Новим Садом, градовима на територији АП Војводине са развијеним тржиштем и индустријом. Са насељем Ковачица Глогоњ је повезан само њивским путевима, а са београдским насељем Овча не постоји друмска веза.

2.1.2. Историјат

Насеље Глогоњ највероватније је основано 1586. године и његово тадашње име гласило је Глокансна. Међутим, нађени предмети на овом простору сачињени од бронзе указују на могућност постојања насеља Глогоњ још у бронзано доба. Први становници села Глогоњ живели су у колибама направљеним од прућа и сламе и углавном су се бавили ловом и риболовом. Насеље је највероватније добило име према биљци глог (*Crataegus sp.*) која је некада била веома распрострањена на територији овог места, а данас заузима само просторе поред пољских путева и асфалтног пута ка насељу Јабука. По називу Глокансна ово насеље је уписано на старим топографским картама из XVI века и то као насељно место које припада панчевачком санцаку. Под истим именом уписан је и у Пећки катастар, у периоду између 1600. и 1606. године. На карти добијеној топографским мерењем, у периоду између 1723. и 1725. године насеље Глогоњ се води као напуштено насеље под називом Глокансна или Глогонишка. Убрзо је почело насељавање овог простора Немцима, 1765. године, а затим Румунима, који су масовно почели да се насељавају неколико година касније. Према историјским подацима 1808. године, 4/5 становништва у Глогоњу су Немци, а 20% чине Румуни. Број становника насеља Глогоњ није се много променио у последњих 150 година. Наиме, први подаци о броју становника потичу из 1869. године, када је у Глогоњу живело 2.749 људи, док је по последњем попису из 2002. у Глогоњу забележен 3.281 становник.

Године 1765. први пут се спомиње школа, тзв. *Trivial schule* која постоји све до 1876. године. Поред ње током двадесетог века основане су и Румунска основна школа (1817), Немачко-хрватска школа (1826) и Државна школа (1876). Године 1767. ово насеље је

укључено у војну границу и постаје седиште четврте чете немачко-банатског граничног пука број 12. У Глогоњску чету спадају Сефкерин, Овча и Борча. Војна граница је укинута 1872. године. Године 1775. саграђена је католичка црква а 1806. године прва православна румунска црква. Године 1840. почела је градња друге румунске цркве која је постојала све до 1911. године. Године 1889. основано је добровољно ватрогасно друштво, које постоји и функционише и данас. Године 1901. у Глогоњу је отворена прва библиотека, а 1906. године ловачко друштво. Трећа православна румунска црква сазирана је 1911. године и била је у византијском стилу. У првој половини прошлог века у Глогоњу су постојале и куглане (чак 3), казино и културно-уметничко друштво Веселиа са оркестром у свом саставу. Спортски живот био је окупљен око активности три фудбалска клуба: Југославија, Глогоњски спортски клуб (ГСК) и Ајнтрахт.

Педесетих година XX века у Глогоњ стиже струја, седамдесетих сеоски водовод, а крајем осамдесетих изграђена је гасна инфраструктура која је покрила цело село. Канализациона мрежа почела је да се гради крајем 2008. године. Црквених слава има чак три, с обзиром да на подручју села постоје три црквене заједнице. Дванаестог јула је Петровдан, црквена слава Српске православне цркве која је уједно и сеоска слава. Црквена слава Католичке цркве је Света Ана и слави се 26. јула. Друга сеоска слава је Велика Госпојина, слави се 15. августа и представља уједно и црквену славу Румунске православне цркве. Грб насеља Глогоњ приказан је на слици 2.

Слика 2. Грб Глогоња

Извор: www.glogonj.info

Данас Глогоњ представља типично равничарско насеље правоуганог облика димензија 800×2000 m, са 15 улица које се секу под правим углом. У центру насеља налази се парк димензија 210×170 m. Спада у насеља панонског типа с обзиром да су куће ушорене, а центар насеља је поширен.

2.1.3. Структура администрације

Месна заједница Глогоњ административно припада граду Панчеву, која у свом саставу има још 16 месних заједница. Месна заједница Глогоњ основана је ради задовољавања потреба и интереса становништва сеоског насеља Глогоњ. Месна заједница Глогоњ поседује савет месне заједнице, који броји девет чланова укључујући и председника. Улога Савета је да се договара и одлучује о свим питањима од значаја за село као што су: доношење статута месне заједнице, доношење програма рада, завршног рачуна и финансијског плана месне заједнице, покретање иницијативе за увођење самодоприноса, итд. Локално становништво преко савета месне заједнице може покренути иницијативу за активности везане за изградњу комуналне инфраструктуре, уређење насеља, заштиту и унапређење животне средине, организацију културних манифестација и друге активности од интереса за месну заједницу. Извршни одбор месне заједнице Глогоњ представљен је са три члана. Његова улога је да врши контролу коришћења и располагања средствима намењених месној заједници. Такође, у селу је оформљено седам комисија и то: за просвету, за здравство и социјалну политику, за екологију и туризам, за спорт и омладину, за пољопривреду и процену штете у пољопривреди, за привреду и развој, за план и програм рада. Месна заједница Глогоњ на својој територији има и месну канцеларију чија је улога у издавању извода из матичних књига, уверења о држављанству, овера потписа, преписа, фотокопија, рукописа и пуномоћи локалном становништву.

2.2. МАКРОЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ РАЗВОЈА И РАДНИ ПОТЕНЦИЈАЛ

2.2.1. Запосленост и незапосленост

Запосленост и незапосленост представљају један од индикатора друштвено-економског развоја сваког подручја. С обзиром да не постоје подаци за број запослених лица по секторима делатности исказани на нивоу насеља, према званичној статистици, подаци су обрађени на нивоу града Панчева коме насеље Глогоњ административно припада, узимајући у обзир и податке на нивоу Републике Србије, АП Војводине и Јужно-банатског округа у временском периоду 2006-2009. године (Табела 1.). Једино кроз овакав приступ може се спровести компаративна анализа броја запослених лица по секторима делатности.

Табела 1. Број запослених лица по секторима делатности у временском периоду 2006-2009. године¹ (годишњи просек²)

Запослени	2006.				2007.			
	Република Србија	АП Војводина	Јужно-банатски регион	Град Панчево	Република Србија	АП Војводина	Јужно-банатски регион	Град Панчево
Укупно	1.471.750	380.942	53.700	27.550	1.432.851	373.760	52.032	26.757
Пољопривреда, шумарство и водопривреда	58.336	34.932	6.043	2.179	54.090	31.862	5.342	1.947
Рибарство	1.059	775	125	0	1.055	762	135	0
Прерађивачка индустрија	420.957	116.212	19.763	10.848	391.897	110.850	18.844	10.469
Хотели и ресторани	24.736	3.378	562	267	24.290	3.111	531	252
Образовање	125.437	33.675	4.299	1.800	129.421	34.944	4.408	1.829
Остале комуналне, друштвене и личне услуге	841.225	191.970	22.908	12.456	832.098	192.231	22.772	12.260

1 Укључени су запослени у привредним друштвима, предузећима, установама, задругама, организацијама и малим привредним друштвима (до 50 запослених) који нису обухваћени редовним полугодишњим истраживањем, а који су добијени оценом из анкете за допуну полугодишњег истраживања о запосленима.

2 Годишњи просек израчунат је на бази два стања: 31.03. и 30.09.

Запослени	2008.				2009.			
	Република Србија	АП Војводина	Јужно-банатски регион	Град Панчево	Република Србија	АП Војводина	Јужно-банатски регион	Град Панчево
Укупно	1.428.457	375.928	50.951	26.069	1.396.792	362.349	47.344	24.136
Пољопривреда, шумарство и водопривреда	48.505	28.079	4.945	1.857	45.091	25.836	4.734	1.652
Рибарство	1.023	749	122	0	1.038	711	90	0
Прерађивачка индустрија	370.354	108.825	17.941	9.865	339.428	99.931	15.604	8.729
Хотели и ресторани	23.644	3.255	464	236	22.520	3.074	346	139
Образовање	132.982	36.285	4.566	1.887	134.795	36.911	4.561	1.899
Остале комуналне, друштвене и личне услуге ³	851.949	198.735	22.913	12.224	853.920	195.886	22.009	11.717

³Извор: Општински годишњак за 2007, 2008, 2009 и 2010. годину, РЗС, Београд.

Генерално посматрано, укупан број запослених лица у анализираном временском периоду 2006-2009. године показује *тренд опадања* на нивоу града Панчева. Број запоселних лица константно је опадао и овакав тренд кретања је у одређеној мери, у корелацији са трендом кретања на нивоу Републике Србије, АП Војводине и Јужно-банатског округа. Другим речима, уочљива су апроксимативно иста кретања. У истом временском периоду тенденција опадања броја запослених лица уочена је како на нивоу Јужно-банатског округа, тако и на нивоу Републике Србије, док је на нивоу АП Војводине број запослених лица осцилирао (2006/2007. година, смањење броја запослених лица за 1,9%, 2007/2008. година, раст за 0,6%, 2008/2009. година, смањење за 3,6%). У 2009. години било је 24.136 запослених лица на подручју града Панчева, а у 2006. годину 27.550 запослених лица. Другим речима, у односу на 2006. годину, у 2009. години укупан број запослених лица смањено се за 12,4% на нивоу града Панчева. Поред актуелних привредних реформи које су карактеристичне за транзициони период, требало би, такође, напоменути да је *на смањење броја*

3 Под осталим услугама укључене су делатности: вађење руде и камена, производња електричне енергије, гаса и воде, грађевинарство, трговина на велико и мало, оправка, саобраћај, складиштење и везе, финансијско посредовање, послови са некретнинама и изнајмљивање, државна управа и социјално осигурање, друге комуналне, друштвене и личне услуге и лица која самостално обављају делатност.

запослених лица по посматраним подручјима значајним делом утицала и светска економска криза, која се проширила и на нашу земљу.

Посматрано по секторима делатности за 2009. годину, у граду Панчево процентуално највећи број запослених лица је у прерађивачкој индустрији 36,2%, затим следи образовање 7,9%, па пољопривреда, шумарство и водопривреда 6,8%, итд. Учешће броја запослених лица у прерађивачкој индустрији у односу на републички ниво веће је за 12%, док је у односу на округ, на апроксимативно истом нивоу. Учешће броја запослених лица у пољопривреди, шумарству и водопривреди у односу на републички ниво веће је за 3,6%, док у односу на округ мање за 3,2%. Од свих посматраних делатности на нивоу града Панчева, једино у образовању приметан је тренд раста броја запослених лица у временском периоду 2006-2009. година, што је од изузетно значаја с аспекта будућег развој људских ресурса и даљег социјалног прогреса на нивоу града. У 2009. години, у односу на 2008. годину, у сектору образовања остварен је веома скроман раст од 0,6%. Према подацима Регионалне привредне коморе у Панчеву, у 2009. години више од две трећине радника (75,6%) било је запослено у три сектора, а то су: прерађивачка индустрија 47% (13.153 запослених), пољопривреда, лов и шумарство 17% (4.756 запослених) и трговина на велико и мало 11,6% (3.239 запослених). Дакле, на основу тога може се закључити да контингент запослених лица у ова три сектора представља развојну снагу градске економије, а носиоци развоја су, свакако, запослена лица у сектору прерађивачке индустрије.

Табела 2. Број незапослених лица по подручјима у временском периоду 2006-2009. године

Година	Република Србија	АП Војводина	Јужно-банатски округ	Град Панчево
2006.	916.257	275.490	41.609	13.800
2007.	785.099	215.339	34.834	11.722
2008.	727.621	191.609	31.147	10.239
2009.	730.372	196.385	32.214	11.085

Извор: Општински годишњак за 2007, 2008, 2009 и 2010. годину, РЗС, Београд.

У временском периоду 2006-2008. године, број незапослених лица на нивоу града Панчева има тенденцију благог опадања (Табела 2., 10.239 незапослених лица у 2008. години, односно на 1.000 становника су 82 незапослена лица). Такође, у истом периоду дошло је и до смањења броја запослених лица (Табела 1.). Смањење броја незапослених лица у посматраном периоду, свакако, представља позитивну чињеницу, али поставља се питање како се та чињеница није одразила на повећање броја запослених лица у истом периоду? Наиме, очигледно је да ове две величине нису у корелацији иако би требало да буду, односно да смањење броја запослених лица имплицира повећање броја незапослених лица, и обрнуто. Наизглед овакав тренд кретања обе величине у посматраном временском периоду је парадоксалан, али ипак могућ, и може се образложити кроз не усаглашену

промену броја новоотворених радних места са контигентом броја нових лица који траже запослење (улазе у радну снагу). Исто тако, могуће је да је и један број незапослених лица, највероватније, мигрирао у потрази за послом ка другим градовима/регионима, с обзиром да је смањен број незапослених лица или је можда реч о сивом тржишту рада, тј. *раду на црно*, с обзиром да није дошло до повећања броја запослених лица на нивоу града Панчева. Ипак, корелација постоји у 2009. години, када је дошло до смањења броја запослених лица и повећања броја незапослених лица за око 8,3% у односу на 2008. годину (*11.085 незапослених лица у 2009. години, на 1.000 становника су 89 незапослена лица*). Када је у питању број незапослених лица, у истом временском периоду на нивоу Републике Србије, АП Војводине и Јужно-банатског округа уочене су апроксимативно исте флукуације.

2.2.2. Друштвени производ

Друштвени производ је до 2005. године био један од основних макроекономских агрегата за праћење економског развоја. Међутим, од 2006. године, због промене и усклађивања са међународним стандардима, званична статистика не врши обрачун макроекономских агрегата по материјалном концепту, већ се врши обрачун бруто домаћег производа (БДП), и то на нивоу Републике, док се на новоу општина не исказују ови подаци.

Кретање бруто домаћег производа (БДП) у периоду 2000. до 2011. године, укупно и по становнику приказано је на нивоу Републике и изражено је у текућим ценама (Табела 3.).

На основу анализираних података може се видети да је остварен пораст бруто домаћег производа изражен у динарима, по становнику и укупно, на нивоу Републике. Међутим, када су подаци приказани у еврима, пораст овог показатеља је изражен до 2008. године. Потом је у 2009. години у односу на 2008. годину забележен пад и укупно оствареног бруто домаћег производа и износа анализираних показатеља по становнику.

Табела 3. Бруто домаћи производ (БДП) Републике Србије у РСД (у текућим ценама)

Година	БДП, у текућим ценама – укупно, у милионима РСД	БДП, у текућим ценама – по становнику, у РСД	БДП – укупно, у милионима EUR	БДП – по становнику, у EUR
2000.	384.225	51.119	25.539	3.398
2001.	762.178	101.577	12.821	1.709
2002.	972.580	129.677	16.028	2.137
2003.	1.125.840	150.501	17.306	2.313

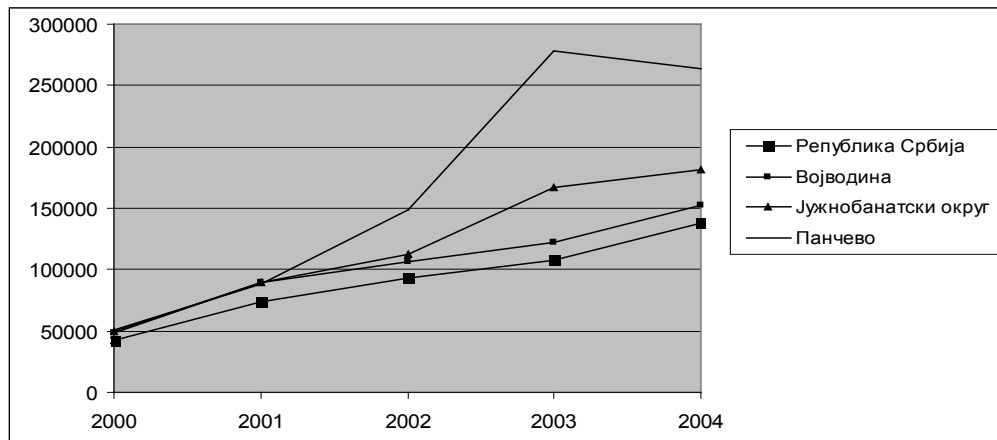
Година	БДП, у текућим ценама – укупно, у милионима РСД	БДП, у текућим ценама – по становнику, у РСД	БДП – укупно, у милионима EUR	БДП – по становнику, у EUR
2004.	1.380.712	185.004	19.026	2.549
2005.	1.683.483	226.251	20.306	2.729
2006.	1.962.073	264.731	23.305	3.144
2007.	2.276.886	308.455	28.468	3.857
2008.	2.661.387	362.082	32.668	4.445
2009.	2.713.205	370.616	28.883	3.945
2010.*	2.986.614			
2011.* - први квартал	731.059			

* Процена

Извор: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=61>

С обзиром на значај економских индикатора за праћење развоја општина и њиховог поређења са другим ентитетима, приказано је кретање друштвеног производа по становнику у периоду 2000. до 2004. године (Графикон 1.). Показатељ је анализиран на нивоу Републике, Војводине, Јужнобанатског округа и града Панчева, на чијем подручју се налази насељено место Глогоњ. Обрачун се у званичној статистици не врши испод нивоа општине.

Графикон 1. Друштвени производ по становнику (у РСД)

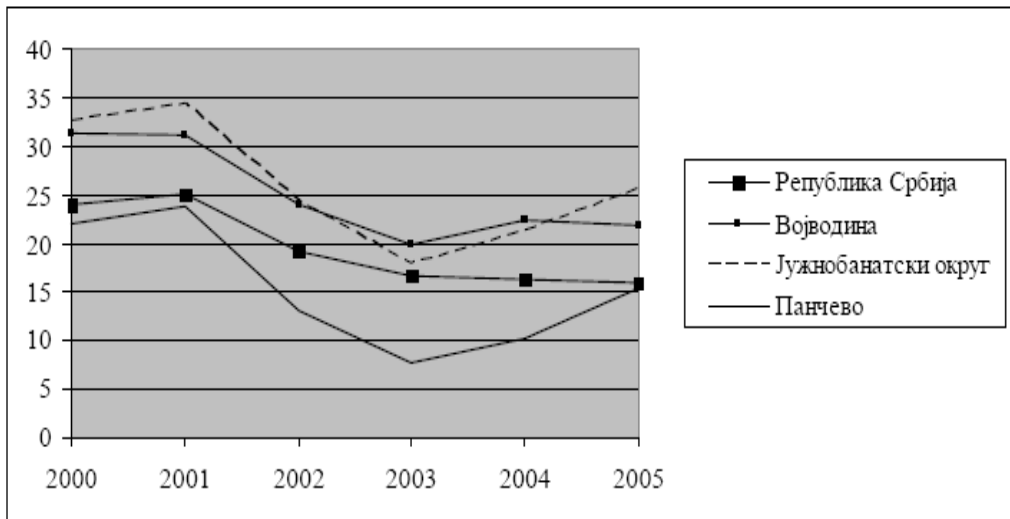
Напомена: Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију

Извор: Друштвени производ Републике Србије за одговарајуће године; Друштвени производ и народни доходак Србије за одговарајуће године; Интерни подаци Републичког завода за статистику.

Током читавог анализираног периода најнижа вредност друштвеног производа по становнику остварена је на нивоу Републике Србије, док је највиша на нивоу града Панчева (изузев у 2001. години). Почетком анализираног периода, односно у 2000. години разлика у вредности показатеља у различитим ентитетима није била велика (у Републици 41.960 и у Панчеву 50.379 динара) док је 2004. године ова разлика много више изражена (у Републици 137.934, а у Панчеву 263.328 динара). Друштвени производ за 2005. годину је обрачунат без ПДВ-а и није упоредив са претходним годинама.

У 2000. и 2001. години званична статистика је водила као посебне делатности пољопривреду и рибарство, шумарство и водопривреду, а од 2002. године извршена је промена и као делатности се приказују пољопривреда, лов, шумарство и водопривреда и рибарство. Ради упоредивости података из читавог анализираног периода приказано је заједничко учешће ових делатности у формирању укупног друштвеног производа (Графикон 2.).

Графикон 2. Учешће делатности пољопривреде у укупном друштвеном производу (%)

Напомена: Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију

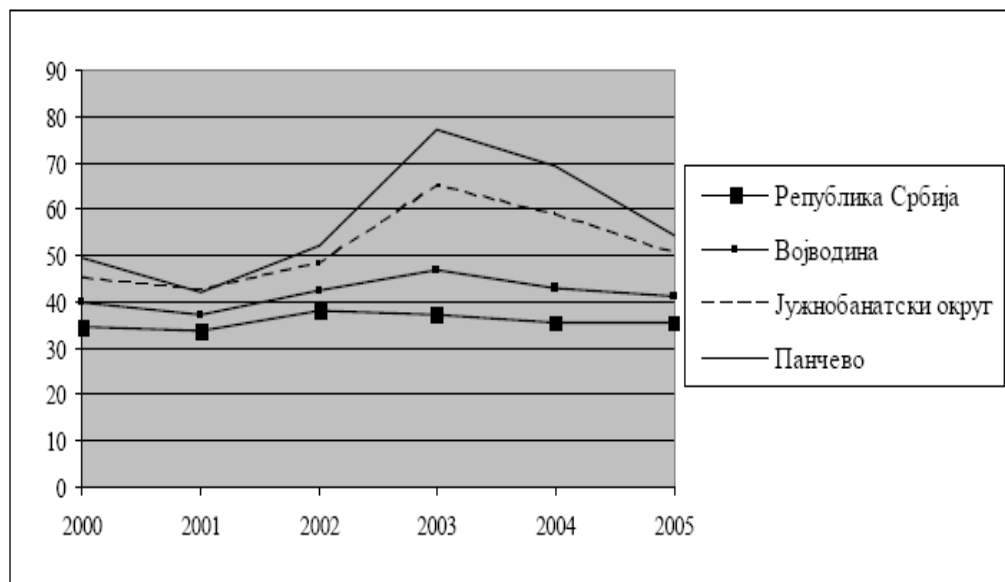
Извор: Друштвени производ Републике Србије за одговарајуће године; Друштвени производ и народни доходак Србије за одговарајуће године; Интерни подаци Републичког завода за статистику.

Делатност пољопривреде на подручју града Панчева у односу на остале приказане ентитете, током читавог анализираног периода има најниже учешће у формирању укупног друштвеног производа. Најнижа вредност је остварена 2003. године и износи 7,79%, а након тога је дошло до раста учешћа пољопривреде у формирању

друштвеног производа Града. Највише учешће ове делатности, у већини посматраних година, је остварено на нивоу Јужнобанатског округа.

Панчево је један од најважнијих индустријских центара на подручју Републике и у складу са тим делатност индустрије је делатност која има највеће учешће у формирању укупног друштвеног производа на подручју града Панчева. Учешће ове делатности има велико варирање па је на подручју Града највеће учешће остварено 2003. године и износи 77,18%, док је најниже учешће отварено 2001. године и износи 42,36% (Графикон 3.). На свим анализираним ентитетима највеће учешће делатности индустрије остварено је у 2003. години. Од свих наведених ентитета град Панчево има далеко највеће учешће ове делатности у укупном друштвеном производу, док је најниже учешће ове делатности на нивоу Републике Србије.

Графикон 3. Учешће делатности индустрије у укупном друштвеном производу (%)

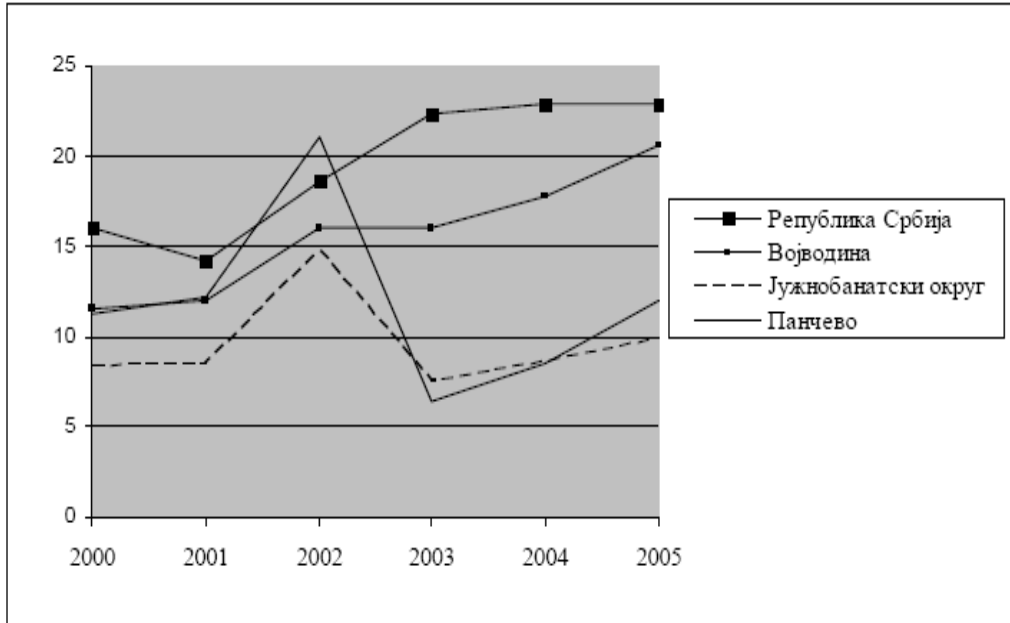
Напомена: Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију

Извор: Друштвени производ Републике Србије за одговарајуће године; Друштвени производ и народни доходак Србије за одговарајуће године; Интерни подаци Републичког завода за статистику.

Делатност трговине на подручју Републике има значајно учешће. У последње три анализираних године њено учешће је нешто више од 22%, док је на нивоу Војводине нешто ниже у односу на Републику (Графикон 4.). Најниже учешће делатност трговина остварује на нивоу Јужнобанатског округа и учешће ове делатности је у већини анализираних година испод 10%, са изузетком 2002. године када је остварила учешће од 14,71%.

На подручју града Панчева учешће делатности трговине у укупном друштвеном производу варира од 6,37% (у 2003. години) до 21,03% (у 2002. години). У последњој анализираној години учешће делатности трговине износи 12,03%.

Графикон 4. Учешће делатности трговине у укупном друштвеном производу (%)

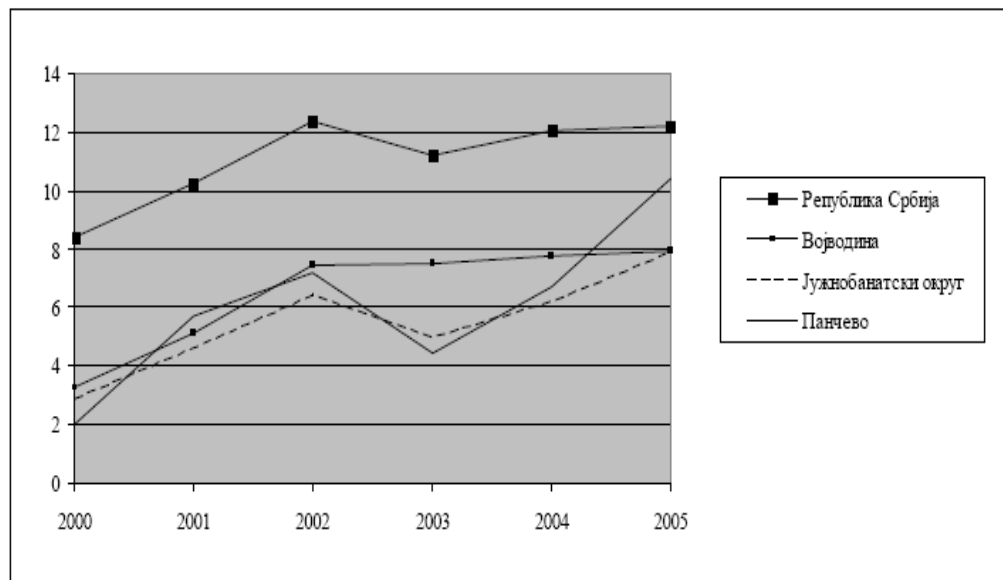

Напомена: Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију

Извор: Друштвени производ Републике Србије за одговарајуће године; Друштвени производ и народни доходак Србије за одговарајуће године; Интерни подаци Републичког завода за статистику.

Учешће делатности саобраћаја складиштења и веза на свим анализираним ентитетима има тенденцију раста. На нивоу Републике овај показатељ је имао највеће учешће током читавог посматраног периода, док је у већини година најнижи био на нивоу Јужнобанатског округа. У формирању друштвеног производа града Панчева делатност саобраћаја је остварила значајан раст и њено учешће је повећано са 2,02% колико је износило у 2000. години, на 10,41% колико износи у 2005. години (Графикон 5).

Графикон 5. Учешће делатности саобраћаја у укупном друштвеном производу (%)

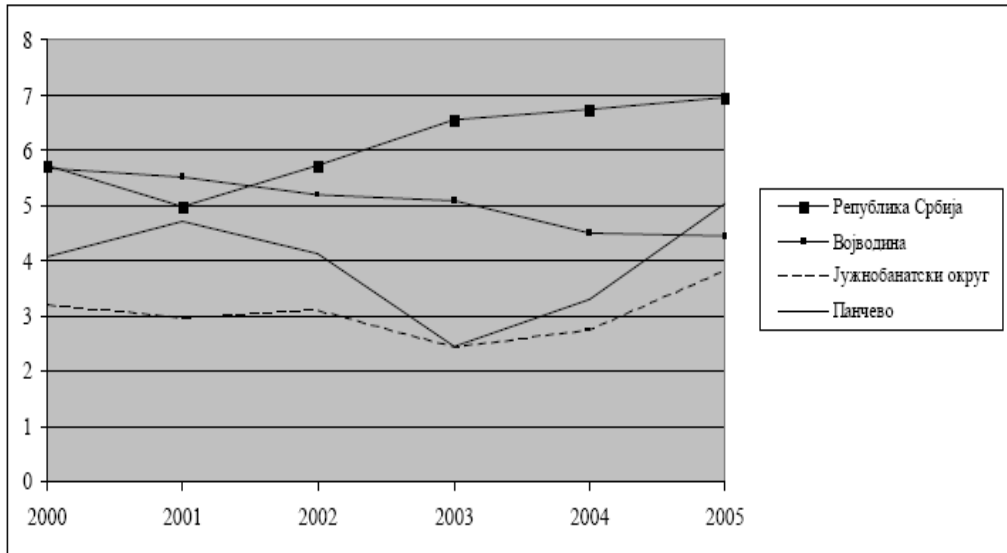

Напомена: Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију

Извор: Друштвени производ Републике Србије за одговарајуће године; Друштвени производ и народни доходак Србије за одговарајуће године; Интерни подаци Републичког завода за статистику.

Делатност грађевинарства није од посебно великог значаја у формирању друштвеног производа Републике, Војводине, Јужнобанатског округа и Панчева, али њено учешће на нивоу Републике Србије није занемарљиво и креће се од 5,00% до 6,97% (Графикон 6.).

Графикон 6. Учешће делатности грађевинарства у укупном друштвеном производу (%)

Напомена: Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију

Извор: Друштвени производ Републике Србије за одговарајуће године; Друштвени производ и народни доходак Србије за одговарајуће године; Интерни подаци Републичког завода за статистику.

Једино је у Војводини у делатности грађевинарства изражена тенденција пада учешћа ове делатности, док је код осталих ентитета дошло до благог пораста учешћа, али уз изражено варирање.

Остале делатности имају ниско учешће у формирању укупног друштвеног производа и нису од великог значаја за развој анализираних ентитета.

2.2.3. Становништво

Становништво је основни ресурс, покретач сваке људске активности и има пресудну улогу у друштвено-економском развоју сваке земље, али и у погледу очувања животне средине. Од величине становништва и његове структуре, зависи опстанак и прогрес сваке људске заједнице, тј. друштва. Такође, уз становништво неопходни су и одговарајући ресурси, пре свега природни ресурси, али и ресурси које је човек створио у процесу производње, тј. материјална добра. Од њихове интеракције зависи да ли ће се друштвено-економски развој одвијати у повољним, мање повољним или неповољним условима. У прошлости економски фактори, односно ресурси су, углавном, добијали примат у односу на животну средину и природни капитал. Данас, у савременом свету, на глобалном и локалном нивоу код креатора друштвено-економског развоја постоји тежња за решавањем одређених проблема који произилазе из два наизглед конфронтирајућа захтева, а то су *захтев за*

квалитетнијим животом становништва и захтев за заштитом животне средине као амбијентом у коме становништво егзистира, што представља нормативну, али и људску и међугенерациску обавезу. С обзиром да се број и структура становника, али и обим и интензитет експлоатације природних ресурса током времена мењају, то имплицира и одговарајуће промене у квалитету живота, односно у условима друштвено-економског развоја с тежњом да буду одрживи.

Сходно томе, значај демографског аспекта проширује се и на *концепт одрживог развоја*, односно може се рећи да *становништво као веома важан интегрални елемент прогреса сваког друштва представља један од фактора одрживог развоја кроз интеракцију са животном средином и економијом*. Имајући то у виду, неопходно је водити рачуна у погледу динамике раста бруто домаћег производа, од чије висине зависи задовољавање бројних и растућих потреба становништва, као и у погледу коришћења расположивих капацитета природних ресурса који су у функцији његовог стварања, а да се, при томе, не угрози носиви екосистем. Наиме, необновљиви ресурси би требало да се што рационалније користе и тиме продужи век њихове експлоатације, а обновљиви ресурси користе тако да њихова репродукција буде стална и довољна за садашње генерације становништва, али и за будућа поколења, што је у складу са концептом одрживог развоја.

2.2.3.1. Глобалне демографске тенденције

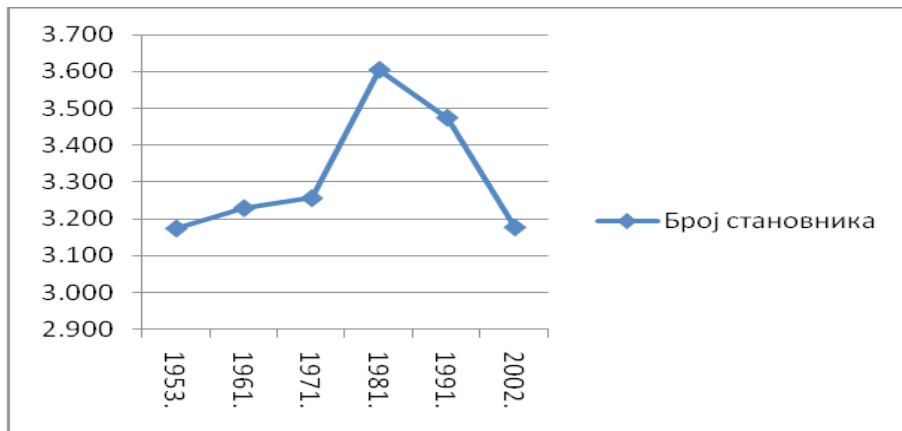
Глогоњ спада у сеоско насеље које административно припада граду Панчеву – Јужнобанатски округ. По попису из 1961. године, у Глогоњу је становништво порасло за 1,7% у односу на попис из 1953. године, што представља релативну промену броја становника између два пописна периода (Табела 4.). Пописом из 1971. године у Глогоњу је задржан тренд раста становништва у односу на 1961. годину, али два пута нижег интензитета у односу на 1953. годину. У наредној пописној години, односно 1981. години дошло је до повећања становништва за 10,7% у односу на 1971. годину. У 1991. години становништво је на нивоу града Панчева повећано за свега 1,2%, док је у Глогоњу оно смањено за 3,6%. Последња пописна година, односно 2002. година имала је измењену статистичку методологију у односу на претходне године. Број становника у Глогоњу 2002. године био је за 8,6% мањи него 1991. године, а становништво Глогоња је чинило 2,5% становништва града Панчева. Генерално посматрано, глобалне демографске тенденције у временском периоду 1953-2002. године, указују да је до краја 60-тих година XX века у насељу Глогоњ остварен благи, незнатни раст броја становника, крајем 70-тих значајнији раст који је почетком 80-тих био заустављен, да би затим крајем 80-тих, током 90-тих и почетком 2000. године уследио тренд наглог смањења броја становника. Такође, може се закључити да је остварени раст броја становника у посматраном временском периоду компензован наглим смањењем на ниво који је апроксимативно једнак нивоу из 1953. године (Графикон 7.). Другим речима, у 2002. години број становника био је апроксимативно једнак броју становника из 1953. године (Табела 4.).

Табела 4. Број становника у насељу Глогоњ (1953-2002. године)

Година	Број становника	Индекс промене броја становника између година
1953.	3.175	-
1961.	3.230	101,7
1971.	3.257	100,8
1981.	3.605	110,7
1991.	3.475	96,4
2002.	3.178	91,5

Извор: Књига 9, Становништво, упоредни преглед броја становника 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002, подаци по насељима, РЗС, Београд, 2004; и прорачун аутора (индекс промене).

Графикон 7. Тренд кретања броја становника у насељу Глогоњ (1953-2002. године)

Извор: Табела 4.

Основно обележје глобалних демографских тенденција града Панчева је негативан природни прираштај, што указује на депопулацију и старење становништва, а то је условљено у највећем броју случајева опадањем стопе фертилитета и наталитета, растом стопе морталитета, али и ефектом веома честих миграција. Такође, то значи да се не може осигурати проста репродукција становништва. Сходно томе, може се очекивати да ће се ове негативне тенденције рефлектовати и на насеље Глогоњ, и појачати већ актуелне негативне демографске трендове. Актуелни демографски проблеми у сеоским подручјима, у које спада и насеље Глогоњ, последица су процеса депопулације, али и деаграризације. Најизразитији је, свакако, процес депопулације, који условљава старење становништва, а може се сагледати преко индекса старења становништва који представља однос броја становника старих 60 и више година, и броја становника старих од 0 до 19 година. Дакле, овај индекс представља пропорционални однос између континента младог и старог становништва. Гранична вредност индекса је 0,4, а то значи да старо становништво нема удео већи од 40% у

односу на младо становништво. Другим речима, испод тога нивоа становништво се још увек може сматрати младим, а изнад да је ушло у процес старења. Према попису из 1991. године, *индекс старења становништва* за насеље Глогоњ износио је 0,64, док је према попису из 2002. године износио 0,9, па се може закључити да ово насеље има релативно старо становништво, односно да је младог становништва све мање. *Процес старења становништва захватио је и градско становништво у значајној мери, али релативно мање у односу на сеоско становништво. Тренд смањивања броја становника и погоршавања старосне структуре, у блиској будућности, значио би смањивање радног потенцијала, али и повећање социјалне напетости.*

2.2.3.2. Структура становништва

*Разматрање полно-старосне структуре је од изузетног значаја с аспекта анализе свеукупног прогреса становништва. Наиме, из полно-старосне структуре произилазе кључни континенти становништва за биолошку репродукцију, али и за формирање радне снаге на одређеном подручју. Основни фактори који утичу на промену ове структуре су морталитет, наталитет, миграције и сл. Старосна структура становништва насеља Глогоњ је неповољна, јер свега 22,5% становништва (716) има испод 20 година старости, а 15% становништва (478) има изнад 64 године старости (2002. година). Старосна структура града Панчева све више поприма карактер *регресивног (старијег) становништва*, будући да се смањује континент младог и фертилног становништва. Кретање броја становника у међупописном периоду 1991-2002. године додатно указује на чињеницу да је дошло до промене у структури становништва по појединим старосним групама. *Просечна старосна структура становништва у Панчеву је 39,38 година, а приближно је иста и у осталим насељеним местима. Просечно најстарије насељено место је Иваново које има просечну старосну структуру 41,2 године, а најмлађе је Јабука са 37,9 година. Становништво изнад 65 година је увећано за 42,3% (са 13.066 становника, 1991. године на 18.759 становника 2002. године), док се насупрот томе учешће младог становништва константно смањује. Значајан развојни потенцијал, који ће у одређеној мери регулисати запосленост и незапосленост, чини 66,9% становништва које се сврстава у категорију радно-способног становништва. Очекивано трајање живота деце рођене у временском периоду 2001-2003. године указује да ће женска популација града Панчева у просеку доживети 74 године, а мушка 68 година.**

Када је у питању **полна структура** становништва, евидентно је повећање броја женске популације које настаје из неколико разлога, а пре свега због разлика које постоје у просечном животном веку између полова. У погледу полне структуре становништва запажа се тенденција да у периоду од 35-те године живота преовлађује благи пораст женског становништва у односу на мушко. Полну структуру становништва насеља Глогоњ, у односу на укупан број становника овог насеља (3.178), чини 50,7% мушко становништво, а 49,3% женско становништво (2002. година). Према последњем попису на територији града Панчева има 61.769 мушкараца, који чине 48,6%

укупног броја становника, и 65.393 жена које чине 51,4% становништва. Женско становништво у годинама **фертилитета** (од 15 до 49 година) у насељу Глогоњ чини 48,6% у односу на укупно женско становништво (2002. година).

С аспекта **економске структуре** становништва, **активно становништво** у насељу Глогоњ, у односу на укупан број становника, у 2002. години износило је 45%, док је учешће **издржаваног становништва** у укупној популацији било 39,3%. Посматрајући период од пописа 1991. године, евидентно је опадање удела издржаваног становништва за 6%, док су активна и лица са личним приходом повећала своје учешће (2,6% и 5,5%) у укупном становништву Панчева. Наведене тенденције у кретању становништва града Панчева према активности најбоље илуструје *кофицијент економске зависности* који показује тенденцију смањења у посматраном периоду (са 122,2 у 1991. години на 114,5% у 2002. години). Генерално посматрано, *економска ситуација* становништва града Панчева је изнад развојног просека који остварује Република Србија. Ипак, ризик сиромаштва и раст броја сиромашних лица, свакако, присутан је, иако конкретни подаци о томе не постоје, осим податка да постоје 132 породице корисника социјалне заштите при *Центру за социјални рад* (2002. година). Актуелна социолошка слика града Панчева, која ће се, свакако, одразити и на околна сеоска подручја, укључујући и насеље Глогоњ, може се свести на неколико кључних одредница⁴: *константно смањење млађе популације и раст старачких домаћинстава, интензиван процес имиграције (1991-2002. године досељено је 15.658 становника), недовољна образовна структура становништва, тренд пораста пунолетних корисника социјалне заштите, просечна стопа незапослености која је изнад републичког нивоа и износи 32,5%, док је стопа запослености активног становништва 60,1% (1991. године износила је 79%).* Иначе, основне економске перформансе становништва града Панчева су (2002. година):⁵

- *Градски потенцијал представља доминантан радно-способни контингент становништва (88.821 становник), али његова стопа искористићености износи 66,6% и ништа је нижа од републичког просека (67,5%);*
- *59.140 становника чини укупно активно становништво, односно стопа активности износи 46,5%, док је републички просек 45,3%;*
- *стопа запослености активног становништва је 60,1% (републички просек 60,4%), а 1991. године износила је 79%;*
- *стопа незапослености активног становништва је 32,5% (републички просек је 28,5%).*

4 Стамбена стратегија града Панчева, 2008. година.

5 Студија развоја локалне економије општине Панчево, 2005. година.

Образовна структура становништва има посебан значај у демографским истраживањима, с обзиром на утицај који има на природно и миграционо кретање становништва. У образовној структури становништва старог 15 и више година на подручју града Панчева (2002. година), завршена средња школа је најчешћи вид образовања (48,8% становништва), на другом месту је основно образовање (23,6% становништва), затим са високом стручном спремом (5,44% становништва) и најмање учешће има становништво са вишом стручном спремом (4,6% становништва). Важно је напоменути да је скоро 40% становништва на нивоу основног и нижег образовања, што неспорно захтева веће ангажовање на образовању становништва кроз доквалификацију, преквалификацију и програме перманентног образовања. У међупописном периоду забележен је тренд смањења броја неписмених - укупно 2.997 становника или 2,6% од укупне популације, при чему је присутан значајан проценат броја неписмених у женској популацији (4%). Такође, требало би напоменути да се стопа писмености у току 10 година (1991/2002.) повећала са 95,3% на 97,4%, што је изнад републичког просека (96,5%).

Образовну структуру града Панчева у 2003. године чиниле су 23 образовне установе (1990. године мрежу образовних институција чинила је 31 установа). Посматрајући квантитативне показатеље по пописним годинама, уочава се демографска неравнотежа која се најбоље рефлектује кроз смањење броја основаца и средњошколаца у односу на укупно становништво у граду Панчеву. Такође, посматрајући расходе основног образовања по ученику уочава се пад укупног ученичког стандарда који је у дужем периоду био знатно изнад републичког просека. Што се тиче високо-образовних и истраживачких институција, оне су у Републици Србији и АП Војводини централизоване, тако да се истраживачки центри, углавном, налазе у Београду и Новом Саду. Када је реч о Јужно-банатском округу, којем припада и град Панчево, у њему нема универзитетског центра, већ свега пар факултета. Врсте и просторна дисперзија високошколских и истраживачких установа и даље ће одређивати померања високообразовног кадра у веће индустријске и развојне центре. *Предност града Панчева је изузетно повољан географски положај и инфраструктурна веза са свим овим центрима, што би требало да омогући виши ниво едукације локалног становништва, а тиме и могућност да касније по повратку у локалну средину допринесу развоју локалне економије и расту запослености. Насеље Глогоњ има повољне природне услове и географски положај који би требало да буду у функцији што рационалнијег искоришћавања постојећих људских ресурса, а томе би требало да допринесе и едукација становништва кроз организовање различитих и адекватних семинара, курсева, и сл.*

2.2.3.3. Структура пољопривредног становништва

Разматрање овог аспекта зависи, пре свега, од *учешћа пољопривредног и активног пољопривредног становништва у укупном броју и њихове старосне структуре на газдинству*. **Учешће пољопривредног у укупном становништву** у насељу Глогоњ, према попису из 2002. године, било је 7,1% (225 становника), док на

нивоу града Панчева ово учешће износило је 5%, у Јужно-банатском округу 12,9%, у АП Војводини 10,6%, а у Републици Србији 10,9%. **Учешће активног пољопривредног у укупном становништву** које обавља занимање у насељу Глогоњ, према попису из 2002. године, било је 29,2%. Према попису из 2002. године, учешће активног пољопривредног у укупном пољопривредном становништву, посматрано по подручјима било је: Панчево 55,7% (3.521 лица), Јужно-банатски округ 58,5% (23.677 лица), АП Војводина 58,3% (125.506 лица) и Република Србија 64,8% (529.236 лица). **Учешће активног пољопривредног у укупном активном становништву** које обавља занимање у насељу Глогоњ, према попису из 2002. године, износило је 13,8%, па се са оваквом структуром налази изнад општинског, а испод републичког просека. У граду Панчеву овај проценат је знатно нижи, па је учешће активног пољопривредног становништва у укупном активном становништву које обавља занимање 8,1%, на нивоу Јужно-банатског округа 21,7%, на нивоу АП Војводине 17,9%, а на нивоу Републике Србије 20%. **Старосна структура активних пољопривредника у насељу Глогоњ је релативно повољна**, јер има 22,8% активних пољопривредника животне доби 30-44 година у односу на остала насеља територије града Панчева (2002. година).

Повећање броја пољопривредног становништва у укупном становништву, али и повољна старосна структура активних пољопривредника, односно повећање броја активних пољопривредника животне доби 30-44 година, у неко догледно време, допринело би ефикаснијем дефинисању политике одрживог руралног развоја уз поштовање критеријума хетерогености локалних заједница. Мало учешће пољопривредног становништва у укупном броју, представља неискоришћен потенцијал, односно резерву људског ресурса која се може искористити за повећање броја запослених у разним делатностима руралних подручја. То би допринело повећању прихода и стандарда становништва тих подручја, пре свега, домаћинстава са газдинством.

2.2.3.4. Тенденције и стање на тржишту рада

Сагледавање основних трендова и стања на тржишту радне снаге је од изузетног значаја с аспекта разматрања свеукупног друштвено-економског развоја, али и степена ефикасности и сврсисходности коришћења расположивих људских ресурса, односно њиховог потенцијала. На крају јануара 2010. године на евиденцији Националне службе за запошљавање било је 11.357 лица⁶, од којих су 54,69% жене и 45,31% мушкараца. Највећи број незапослених чине лица са IV степеном стручне спреме, а затим са I степеном стручне спреме. Скоро 50% незапослених лица је старости 25-45 година, што се може оценити као повољан фактор за послодавце. На крају септембра 2010. године на територији града Панчева регистровано је 11.342 незапослених лица, у Јужно-банатском округу 32.876 незапослених (51,32% су жене), а у Републици Србији 721.043 незапослених лица. Поређења ради, број

6 Привредна мапа Јужног Баната, Регионална привредна комора, Панчево.

незапослених лица на нивоу града Панчева смањен је у односу на јануар 2010. године. Последњих година град Панчево улаже велике напоре и системски се бори да смањи број незапослених лица, па је у ту сврху основан *Савет за запошљавање*, а усвојен је и *Локални акциони план запошљавања за 2011. годину*. Спровођењем овог акционог плана реализују се мере које су усмерене, пре свега, на категорије које се веома тешко запошљавају. Иначе, када је реч о подацима о броју запослених и незапослених лица, статистика располаже само на нивоу града Панчева, а који могу делимично представити ситуацију у појединим сеоским подручјима. Што се тиче броја незапослених лица у Панчеву, број незапослених 2004. године био је већи него у 2000. години за 9,7%. Карактеристично је да је дошло до смањења броја незапослених лица која су без квалификације, као и женске незапослене радне снаге. Од 2005. до 2009. године број незапослених лица је у благом опадању, па је у 2009. години, на 1.000 становника незапослено 89 (11.085 незапослених лица).

Општа је карактеристика да се у броју незапослених лица повећава број оних који су били запослени, па су остали без посла, а смањује број оних који први пут траже посао. Такође, смањује се учешће лица без квалификације међу незапосленима, као и женске незапослене радне снаге. Када је реч о спровођењу мера активне политике запошљавања, основни циљ је повећање броја запослених лица, односно успостављање стабилног и одрживог тренда раста на тржишту радне снаге, при чему би тежиште требало да буде на приватном сектору. Исто тако неопходна је и подршка помоћи незапосленим лицима у активном тражењу посла, подстицање запошљавања младих, подстицај послодавцима да запошљавају незапослена лица, унапређење социјалног дијалога и јачање улоге социјалних партнера, подстицање запошљавања теже запошљивих категорија, борба против дискриминације посебно погођених група приликом запошљавања, отварање нових радних места кроз подстицање предузетништва и samozapoшљавања, промоција и организовање јавних радова, итд.

2.2.4. Домаћинства

2.2.4.1. Основне карактеристике домаћинстава

Док је становништво у насељу Глогоњ у међупописним периодима (1948-2002. године) расло и смањивало се неуједначеном динамиком, с једне стране, дотле је, с друге стране, дошло до повећања броја домаћинстава. Тренд раста броја домаћинстава важио је све до 1991. године (*1.061 домаћинстава*), када је, након тога, у 2002. години пописом утврђено да се број домаћинстава смањило за 5,5% (*1.003 домаћинства*, Табела 5.).

Табела 5. Број домаћинстава у МЗ Глогоњ у међупописним периодима (1948-2002. године)

Година пописа	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.
Насеље Глогоњ	644	729	827	862	1.013	1.061	1.003

Извор: Упоредни преглед броја домаћинстава 1948-2002. године, књига 9, РЗС, Београд, 2004.

До процеса раста броја домаћинстава у овом насељу, у посматраном периоду до 1991. године, долазило је дељењем и одвајањем више генерацијских и вишечланих породица. Након тога, на смањење броја домаћинстава утицао је процес деаграризације који је био подстакнут индустријализацијом и урбанизацијом. По попису из 2002. године, у насељу Глогоњ било је највише домаћинстава са по 4 члана, а просечан број чланова био је 3,17. Посматрајући број домаћинстава у Панчеву, чињеница је да се њихов број повећао за око 2,8 пута (Табела 6.) од 1948. године (7.580) до 2002. године (21.413). Насупрот овоме, просечан број чланова по домаћинству се смањило, што се може сматрати карактеристиком великих градских, тј. урбаних средина.

Табела 6. Број домаћинстава и просечан број чланова по домаћинству у граду Панчеву по пописима 1948. и 2002. године

Подручје	Број домаћинстава		Просечан број чланова по домаћинству	
	1948.	2002.	1948.	2002.
Град Панчево	7.580	21.413	4	3,2

Извор: Упоредни преглед броја домаћинстава 1948-2002. године, књига 10, РЗС, Београд, 2004.

Поред евидентног смањивања броја домаћинстава након 1991. године, а које је по свему судећи настављено и у првој деценији XXI века, основна карактеристика домаћинстава у насељу Глогоњ је да током времена постају све старија, што одговара актуелним демографским кретањима када је у питању старосна структура становништва на нивоу града Панчева, па и републичком нивоу. Највећи број домаћинстава у насељу Глогоњ претежно се бави пољопривредном производњом, што представља основну привредну делатност, али и карактеристику домаћинстава овог насеља. С обзиром да је реч о претежно равничарском подручју које је погодно за интензивну биљну производњу, највећи број домаћинстава бави се повртарском производњом где се остварују високи и растући приноси, а која је носилац привредног развоја овог подручја и опстанка домаћинстава.

Даље продубљивање генерацијског јаза у неко догледно време могло би да резултира смањењем броја домаћинстава и одумирањем руралних подручја, што свакако није у складу са одрживим развојем. Такође, то би допринело даљој депопулацији и

деаграризацији насеља Глогоњ, па и града Панчева. Разлог томе је у веома динамичној стопи миграције младог становништва ка урбанијим, градским центрима, па би било неопходно приликом дефинисања и спровођења стратегије развоја акценат ставити на одговарајуће социо-економске мере (различите подстицајне мере, субвенције) које би мотивисале млађу популацију да остане, живи и ради у руралним подручјима, као што је насеље Глогоњ. Претходно изнета опсервација је карактеристика већине насеља у Републици Србији, што је дугорочно најизразитији проблем свеукупног друштвено-економског развоја, али и егзистенције тих насеља. *Наиме, приоритет у развоју овог насеља требало би да буде очување домаћинства кроз стварање адекватних развојних услова који ће активирати економске и људске потенцијале, и допринети побољшању квалитета живота. Овакав приступ је од изузетно значаја, јер не би требало изгубити из вида, да становништво, па и домаћинства као носиоци аграрне функције насеља Глогоњ, али и града Панчева, представљају окосницу мултифункционалног развоја осталих привредних делатности (трговина, саобраћај, итд.) и одживог руралног развоја. Такође, расположиви ресурси за развој пољопривредне производње и повезане делатности у руралној економији локалне заједнице чији су носиоци домаћинства, пружају задовољавајућу основу да се активном политиком подршке и усмеравања локалног развоја процес деаграризације успори, а локална економија диверсификује.*

2.2.4.2. Домаћинства са газдинством

Домаћинство са пољопривредним газдинством представља посебну организациону јединицу у аграру. Основне карактеристике су самосталност и континуираност у обављању одговарајућег производног процеса и коришћење сопствених средстава за рад као инпута. Неопходно је да располаже са одређеном површином обрадивог земљишта по основу власништва и/или закупа, затим одређеним бројем грла стоке, тј. сточним фондом, и ужива у благодетима, али и да сноси материјалне консеквенце које произилазе из производног процеса. Према попису из 2002. године, учешће домаћинства са пољопривредним газдинством у укупном броју домаћинства у насељу Глогоњ износило је 45,8%, што представља висок проценат. У периоду 1991-2002. године, у овом насељу, бележи се смањење укупног броја домаћинства за 5,5% и броја домаћинства са пољопривредним газдинством за 17,3%. Највећи број домаћинства у насељу Глогоњ сврстава се у категорију пољопривредних газдинстава која су претежно натуралног типа и оријентисана, углавном, на подмиривање сопствених прехранбених потреба, односно егзистенцијалних потреба у оквиру породице. Мањи број домаћинства са пољопривредним газдинством усмерено је на производњу за тржиште ради пласмана, што је детерминисано како обимом и структуром пољопривредне производње, тако и површином обрадивог земљишта које се користи за производњу одређене биљне културе. Недовољна мотивисаност и споро мењање организационих навика домаћинства са пољопривредним газдинством која имају мале земљишне поседе може да представља ограничавајући фактор, односно претњу за њихов даљи опстанак у контексту одрживости. Број

таквих домаћинстава је релативно велик, а ако се на то додају и мала улагања у производњу и неорганизован и несигуран пласман, онда развојни потенцијали остају у запаћку, јер не могу да испоље свој максимални капацитет. Наиме, ако се посматра број домаћинстава са пољопривредним газдинством с аспекта расположивих површина обрадивог земљишта, према попису из 2002. године у овом насељу 55,6% домаћинстава има земљишне поседе мање од 1 ha, 37,7% поседа величине 1-5 ha, 4,7% поседа величине 5-10 ha и 1,9% крупне поседе који су већи од 10 ha. Управо, ови подаци говоре о потреби вођења активне структурне аграрне политике, усмерене на укрупњавање земљишних поседа, с једне стране, и диверсификацију привредних активности у руралним подручјима, с друге стране. Иначе, на нивоу града Панчева, када се посматрају сва сеоска насеља, број домаћинстава без обрадивог земљишта је релативно висок. Када је реч о броју активних пољопривредника на газдинству у насељу Глогоњ ситуација је веома неповољна. Наиме, према попису из 2002. године, један активни пољопривредник обрађивао је 34 ha обрадивих површина, односно 3 пољопривредника је обрађивало 100 ha обрадивих површина.

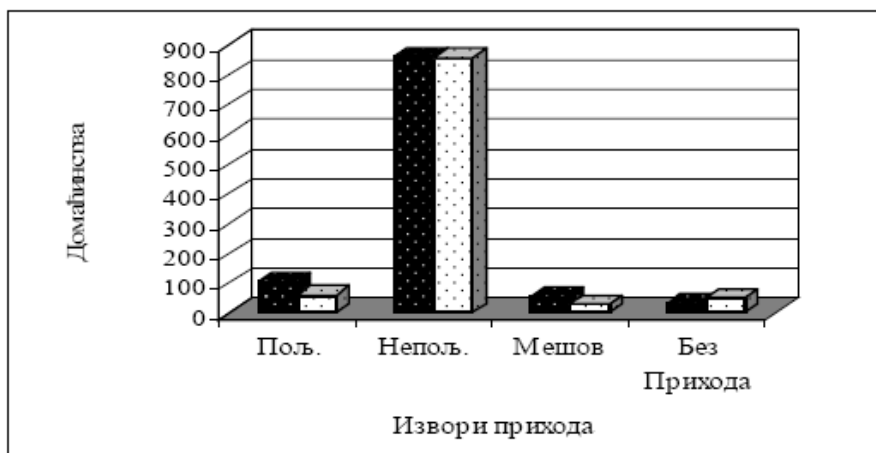
Приметан тренд смањења броја домаћинстава са пољопривредним газдинством условљен је, пре свега, немогућношћу повећања површина земљишних поседа и њиховог укрупњавања, али и нерентабилношћу производње. Први аспект је у одређеној мери ограничен расположивим финансијским средствима, што је опет повезано и са рентабилношћу пословања, док други аспект детерминисан је рационалношћу коришћења земљишта. С обзиром да је очување руралних вредности условљено реафирмацијом улоге и значаја пољопривредних газдинстава у одрживом руралном развоју, у том контексту, вредело би поставити питање која од њих, под којим условима и на који начин могу бити носиоци друштвено-економског развоја локалне заједнице. *Од изузетног значаја је препознавање њихових развојних потенцијала које би требало укључити у стратешки развојне планове локалних заједница приликом конкурисања за финансијску подршку из јавних и приватних фондова. Управо, политика интегралног и одрживог руралног развоја мора да понуди одговоре на претходно постављена питања, која би се операционализовала путем стратешких развојних планова на локалном нивоу, али и регионалном.*

2.2.4.3. Структура прихода домаћинстава

Приходи радно активних чланова домаћинстава могу се остваривати сталним или допунским радом у пољопривредној производњи на газдинству. С обзиром да на газдинству нема нормираног интензитета рада, уговорене зараде, годишњих одмора и већине других бенефиција које даје запослење ван газдинства, може се речи да је одговарајући социо-економски статус радно активних чланова домаћинства веома комплексан и, углавном, неповољан. У 2002. години учешће домаћинстава са пољопривредним изворима прихода, у Глогоњу је износило 6,2%. У односу на 1991. годину, број домаћинстава са пољопривредним изворима прихода је смањен за 4%. У овом насељу повећава се учешће непољопривредних прихода који потичу

из индустријске производње, а који се остварују дневним миграцијама радне снаге. Међутим, у условима економске кризе и транзиције, забрињава повећање учешћа домаћинства без прихода и ниско учешће газдинстава са мешовитим изворима прихода. Током временског периода 1991-2002. године, учешће непољопривредних домаћинства повећало се, са 81,4% на 85,7%, као и учешће домаћинства без прихода, са 3,1% на 4,9%, док се учешће домаћинства са мешовитим изворима прихода смањило са 5,2% на 3,2% (Графикон 8.).

Графикон 8. Број домаћинства према изворима прихода у МЗ Глогоњ (1991. и 2002. година)

Извор: Интерна документација РЗС, Београд.

Генерално посматрано, број домаћинства са пољопривредним изворима прихода се, заједно са, иначе слабо заступљеним домаћинствима са мешовитим приходима, смањује у корист повећања броја домаћинства са непољопривредним изворима прихода и домаћинства без прихода. Свакако, да раст броја домаћинства без прихода утиче на погоршање социјалног стања у насељу Глогоњ у контексту повећања социјалне напетости. Иначе, структура прихода руралних домаћинства требало би да буде у већој мери диверсификована кроз већу интеракцију пољопривредне и непољопривредних активности како би се повећали укупна запосленост и доходак у руралним подручјима, што ће допринети уједначавању и стабилизацији укупних прихода руралних домаћинства. Сходно томе, некомерцијална и ситна комерцијална газдинства требало би да диверсификују своју активност у правцу непољопривредних делатности, те да приходима ван газдинства допуњују приходе од пољопривреде до нивоа паритетног дохотка, а да се велике комерцијалне фарме готово искључиво посвете пољопривредној производњи.

2.3. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ПОЉОПРИВРЕДУ И РУРАЛНИ РАЗВОЈ

Република Србија се налази у централној фази транзиције, која би требало да представља радикални заокрет и праву прекретницу у будућем развоју домаће економије и њених актера. Развој тржишне економије може се убрзати приливом средстава кроз инвестиције у нова предузећа, докапитализацијом постојећих предузећа и консолидацијом финансијског система.

Међутим, многа предузећа у Србији имају неповољне пословне перформансе које се манифестују кроз опадање тржишног учешћа и рентабилитета, повећање задужености, неадекватно инвестирање и повећан обим диверсификованих пословних подухвата на рачун примарног посла. Иако је установљен растући тренд инвестирања, макроекономски показатељи инвестиционих кретања у Србији показују висок ризик улагања у домаћа предузећа, који онемогућава динамичније инвестирање. Смањењем ризика повећала би се атрактивност улагања, што је стимуланс за домаће и стране инвеститоре који вреднују различите комбинације ризика и приноса.

Пословни амбијент на територији града Панчева, Јужнобанатског округа, АП Војводине и Републике Србије у целини знатно је унапређен захваљујући усвајању великог броја правних прописа од 2001. године до данас. Основни циљеви законодавних реформи, који се одвијају у складу са регулативама ЕУ, усмерени су ка једноставности пословања и сигурности улагања. У процесу придруживања ЕУ очекује се доношење бројних нових реформских прописа, а за инвеститоре највећи значај имају закони у области земљишта и изградње, као и регулатива индустријских и технолошких паркова.

Величина тржишта, макроекономска стабилност, трошкови пословања, људски ресурси, географски положај и инвестициона инфраструктура, представљају најважније међу бројним факторима који територију града Панчева чине једним од веома атрактивних локација за пословање у овом делу Југоисточне Европе. Такође, град Панчево свим инвеститорима нуди релативно добар потенцијал продаје за већи број индустријских и пољопривредних производа, како на светском, тако и на домаћем тржишту, који произилази из бесцаринског приступа тржиштима ЕУ, САД, Русије и Југоисточне Европе, од скоро милијарду људи.

Трошкови пословања у Републици Србији су релативно повољни у поређењу са другим државама у региону, што представља резултат:⁷

- *ниских пореских стопа*, као што су порез на добит од 10%, порез на додатну вредност у износу од 8 или 18%, и порез на зараде на нивоу од 12%;
- *бројних подстицаја за улагање*, у које спадају државне субвенције за директне инвестиције између 3.000 и 10.000 евра по новом радном месту, затим ослобађање од плаћања пореза на добит у периоду од 10 година за

7 www.siepa.gov.rs

велика улагања, као и изузеће од плаћања пореза на зараде и доприноса за социјално осигурање за раднике млађе од 30 и старије од 45 година;

- *јефттинијих комуналних производа и услуга;*
- *десет година пореског ослобађања за велике инвестиције;*
- *убрзан отпис основних средстава и увоз производне опреме је ослобођен царинских дажбина;*
- *квалитета и цене радне снаге* који представљају, по општој оцени инвеститора, један од кључних разлога за улагање у град Панчево и Србији у целини.⁸

У области пољопривреде, Одељење за привреду и имовинско-правне послове града Панчева, утврђује посебан Програм за развој и унапређење пољопривреде на територији града Панчева.

2.3.1. Општа обележја досадашњих инвестиционих улагања

Да би се што реалније сагледала кретања досадашњих инвестиционих активности, дата је табела у којој је приказано кретање укупно остварених инвестиција у основна средства на подручју Републике Србије, АП Војводине, Јужнобанатског округа и града Панчева. Анализа је обухватила период од десет година (2000-2009. година), за сва горе наведена подручја (Табела 7.).

Табела 7. Просторна дистрибуција укупно остварених инвестиција*, у хиљ. динара

Година	Јединица мере	Територија			
		Република Србија**	АП Војводина	Јужнобанатски округ	Град Панчево
2000.	динар	39.874.609	8.508.582	895.600	411.405,00
	%	100,00	21,34	2,25	1,03
2001.	динар	55.188.399	13.348.396	1.443.724	587.617,00
	%	100,00	24,19	2,62	1,06
2002.	динар	102.860.663	23.302.691	2.790.929	1.811.203,00
	%	100,00	22,65	2,71	1,76
2003.	динар	115.662.223	25.685.814	2.948.352	1.165.885,00
	%	100,00	22,21	2,55	1,01
2004.	динар	152.929.464	29.484.398	2.990.414	1.648.291,00
	%	100,00	19,28	1,96	1.08

8 Људски ресурси у нашој земљи издвајају се по: високој продуктивности рада која, у оквиру индустрије, расте у просеку за 11% годишње; одличном техничком образовању, при чему 1/3 од око 14.000 дипломираних студената сваке године долази са факултета природних наука; знатно нижим трошковима рада који износе мање од 1/2 издатака за зараде у новим чланицама ЕУ из Источне Европе.

Година	Јединица мере	Територија			
		Република Србија**	АП Војводина	Јужнобанатски округ	Град Панчево
2005.	динар	163.549.507	29.773.399	2.787.840	829.239,00
	%	100,00	18,21	1,71	0,51
2006.	динар	291.845.739	61.023.529	8.263.213	1.946.133,00
	%	100,00	20,91.	2,83	0,67
2007.	динар	398.990.391	91.114.094	10.297.773	2 460 678,00
	%	100,00	22,84	2,58	0,62
2008.	динар	472.746.680	112.438.685	13.483.799	393 132,00
	%	100,00	23,78	2,85	0,08
2009.	динар	369.438.089	88.495.250	8.288.351	239 881,00
	%	100,00	23,94	2,24	0,06

* *Инвестиције у основна средства друштвеног сектора (који обухвата и задружни, мешовити и државни облик својине) у текућим ценама.* ** *Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију.*

Извор: Инвестиције Републике Србије 2000-2009., РЗС, Београд.

Посматрајући временски интервал 2000-2009. година, у кретању укупних инвестиционих активности може се уочити да на подручју Републике и АП Војводине долази до сталног повећања инвестиционих улагања из године у годину, односно да је остварен позитиван тренд. Међутим, у последњој посматраној години овај тренд је прекинут, што би се могло објаснити појавом светске економске кризе.

У истом периоду, висина инвестиционих улагања у Јужнобанатском округу нешто више варира, мада начелно постоји позитиван тренд. Учешће инвестиција овог округа у укупним инвестицијама Републике креће од 1,71 – 2,85%. Највећи износ инвестиција у Округу остварен је 2008. године, када је његово учешће у инвестицијама на нивоу Републике износило 23,78%.

Ниво остварених инвестиција на територији града Панчева је релативно низак и креће се од 239.881,00 хиљада динара (у 2009. години) до 2.460.678,00 хиљада динара (у 2007. години), односно остварује учешће од само 0,06-1,76% у инвестицијама Републике Србије у целини. У последњој анализираној години (2009. година) укупно остварене инвестиције Града обухватају 2,89% од остварених инвестиција на нивоу Јужнобанатског округа, односно 0,27% од укупно остварених инвестиција на нивоу АП Војводине, или једва 0,06% од целокупних инвестиција у Републици Србији.

Анализом апсолутних вредности укупно остварених инвестиција у вишегодишњем периоду, могу се приказати просечне годишње стопе раста на анализираним подручјима. Највећа просечна годишња стопа раста је остварена на нивоу АП Војводине (29,72%), нешто мањи раст је остварен на нивоу Републике Србије (28,06%) и Јужнобанатског округа (28,05%), док је на нивоу подручја града Панчева остварена негативна просечна годишња стопа раста (-5,82%). Сходно томе, може се констатовати да је маркантно слабија инвестициона активност условила мањи

привредни раст града Панчева у односу на економски развој Јужнобанатског округа, АП Војводине и Републике Србије у целини.

2.3.2. Инвестиције као фактор развоја пољопривреде

Реализација националног плана и програма усмереног ка економском опоравку и поштовању постулата тржишне економије, у великој мери је условљена остваривањем вишег степена ефективности и рентабилности производње и производних фактора. То је један од путева којима домаћа привреда мора проћи у процесу реформи и припремања Републике Србије за приступање Европској Унији.

Имајући у виду процес ширења ЕУ и могућности које из тога могу проистећи за Србију, може се са сигурношћу очекивати да ће у будућем развоју наших пољопривредних газдинстава инвестициона активност заузети круцијално место. Инвестиције имају одлучујућу активност у реализовању циљева и приоритета аграрног и руралног развоја, пре свега као покретачки инструмент квантитативног и квалитативног раста укупних аграрних производних фактора и производње у целини, као и стварање услова за бољи живот на селу.⁹

У овој етапи, раст инвестиција у пољопривреди представља услов њене техничке и технолошке модернизације, а представља и један од услова економске стабилности читаве националне привреде. Уколико нема адекватног обима и осмишљене структуре инвестиционих улагања, не може се обезбедити раст основних и трајних обртних средстава, повећање броја радних места, подизање учинка оруђа за рад, боља продуктивност рада, разноликост производње и слично, на било ком регионалном аграрном и руралном нивоу, па ни на националном.

Међу активностима које се одвијају у руралним подручјима, значајно место припада производњи добара неопходних за људску исхрану, те за потребе текстилне, прехрамбене и других индустрија. Ове активности су директно везане за економску функцију пољопривреде, утичу на раст конкурентности и значајно доприносе одрживом развоју.

На територији града Панчева, која је својим географским положајем, рељефом, расположивим природним ресурсима и створеним привредним потенцијалима веома привлачно подручје, може се очекивати повећана пословна активност домаћих и страних инвеститора, управо због традиционално развијене индустрије (нарочито хемијске индустрије), развијене инфраструктуре, близина града Београда, излаз на реке Дунав и Тамиш, као и развијене пољопривреде.

9 Субић Јонел (2010): Специфичности процеса инвестирања у пољопривреди. Монографија. Институт за економику пољопривреде – Београд.

2.3.2.1. Остварене инвестиције у пољопривреди

Повољни природни услови за развој пољопривреде условили су да на подручју града Панчева, пољопривредно земљиште заузима 84,5% укупне површине града Панчева, односно обухвата површину од око 63.820 ha. На територији града Панчева постоје повољни хидрогеолошки услови и добра путна структура, који су неопходни за успешан развој савремене пољопривредне производње.

На подручју Града, од пољопривредних делатности су развијене воћарска и ратарска производња, док је сточарска производња заступљена јако мало. У структури пољопривредног земљишта, највеће учешће имају оранице (93.19%), потом пашњаци и ливаде (3,83%), за њима воћњаци (0,70%), док је удео винограда готово занемарљив (0,18%). Жита заузимају највеће површине под ораницама (71,21%), а најзаступљеније културе су: кукуруз и пшеница. Крмно биље заузима 1,15% (од чега су највеће површине под детелином и луцерком). Поврће заузима 0,49% ораница (од повртарских култура, најзаступљеније су кромпир, пасуљ и купус). Индустијско биље се узгаја на овом подручју на 20,28% укупне површине, док је сточарство слабије развијена грана пољопривреде (број стокe је у сталном паду).

Инвестиције у пољопривреду, шумарство и водопривреду на нивоу Републике Србије показују тенденцију раста током читавог анализираниог периода, мада је постојао дисконтинуитет у 2003. и 2004. години. У посматраном периоду, АП Војводина остварује учешће у распону од 42,75% до 77,24% у укупно оствареним инвестицијама Републике Србије, када је реч о делатностима пољопривреде, шумарства и водопривреде. Највеће инвестиционо улагање у анализираним периоду остварено је у 2008. години, када је учешће у односу на ниво Републике износило највише остварених 77%. Највећи раст овог показатеља забележен је на прелазу из 2005. у 2006. годину (са 42,75% на 61,51%), док је највећи пад забележен 2004. у односу на 2005. годину (са 53,23% на 42,75%).

На нивоу Јужнобанатског округа, показатељ је константно варирао баш као и његово учешће у инвестицијама Републике (од 3,24% до 8,63%). Ако изузмемо 2008. годину (година почетка велике економске кризе), рекло би се да је последњих година износ инвестиција устаљен на цифри од једне милијарде динара.

На подручју града Панчева, остварене инвестиције у пољопривреду имају тенденцију раста током посматраног периода, мада постоји дисконтинуитет у неколико посматраних година. Њихово учешће достигло је чак 2,79% укупних инвестиција у Републици, а након уочљивог пада у 2005. години, оно се поново подиже и достиже просечан годишњи ниво од 2,52% (Табела 8.). Сходно томе, може се констатовати да пољопривреда вреднована са мултифункционалног аспекта даје релативно прихватљив допринос одржавању економско-социјалне сигурности грађана на подручју града Панчева.

Просечне годишње стопе раста инвестиција остварених у пољопривреди на свим нивоима су позитивне. На подручју Републике Србије, просечна годишња стопа раста је најнижа (24,06%), нешто виша је на подручју АП Војводине (26,34%), док је још виша на нивоу Јужнобанатског округа (34,19%). Као нарочито повољан показатељ, показала се просечна годишња стопа раста пољопривредних инвестиција на подручју града Панчева, која је упркос падовима инвестиција у појединим годинама посматраног периода износила маркантних 57,40%.

Табела 8. Просторна дистрибуција остварених инвестиција* у пољопривреди, шумарству и водопривреди (у хиљ. динара)**

Година	Јединица мере	Територија			
		Република Србија**	АП Војводина	Јужнобанатски округ	Град Панчево
2000.	динар	1.896.896,00	1.101.763,00	63.299,00	5.664,00
	%	100,00	58,08	3,34	0,29
2001.	динар	3.146.845,00	2.148.162,00	150.195,00	56.140,00
	%	100,00	68,23	4,77	1,78
2002.	динар	4.947.895,00	3.194.058,00	284.635,00	95.592,00
	%	100,00	64,55	5,75	1,93
2003.	динар	3.260.612,00	1.980.011,00	160.489,00	100.817,00
	%	100,00	60,73	4,92	3,09
2004.	динар	3.721.166,00	1.980.761,00	246.646,00	94.906,00
	%	100,00	53,23	6,63	2,55
2005.***	динар	5.028.799,00	2.150.020,00	112.186,00	38.331,00
	%	100,00	42,75	2,23	0,76
2006.	динар	13.016.883,00	8.006.186,00	1.123.587,00	268.262,00
	%	100,00	61,51	8,63	2,06
2007.	динар	14.111.462,00	8.518.488,00	838.134,00	362.597,00
	%	100,00	60,37	5,94	2,79
2008.	динар	21.099.194,00	16.296.382,00	682.783,00	347.547,00
	%	100,00	77,24	3,24	2,67
2009.	динар	13.203.838,00	9.033.965,00	892.876,00	335.807,00
	%	100,00	68,42	6,76	2,58

* Инвестиције у основна средства друштвеног сектора (који обухвата и задружни, мешовити и државни облик својине) у текућим ценама. Пољопривреда, лов и шумарство (статистички прегледи од 2003. године). ** Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију.

Извор: Општине у Србији, 200-2009, РЗС, Београд; Инвестиције Републике Србије 2005., РЗС, Београд 2007.

Учешће пољопривредних инвестиција у укупно оствареним улагањима (у периоду 2000-2009. година) на подручју града Панчева, Јужнобанатског округа, АП Војводине и Републике Србије у целини, приказано је уз помоћ *Графикана 9*.

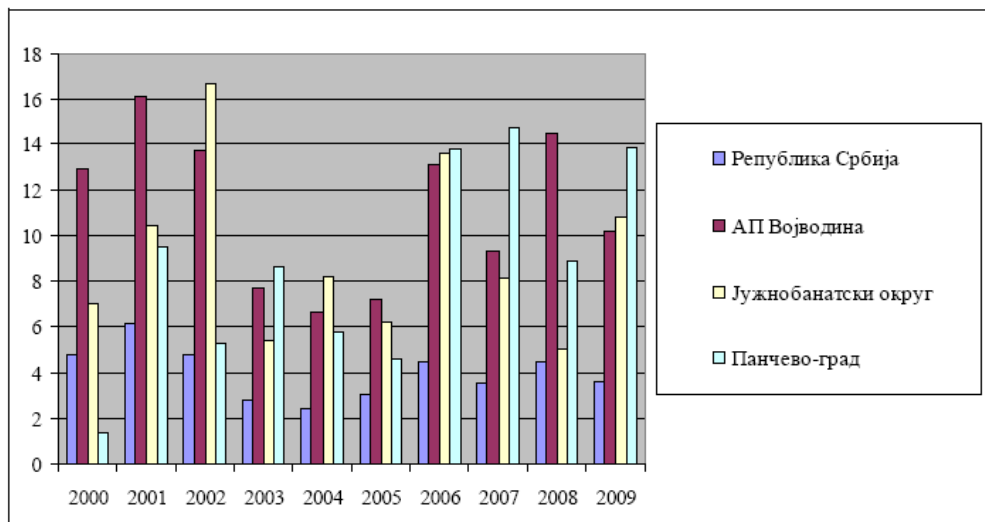
На подручју Републике Србије, учешће пољопривредних инвестиција у укупно оствареним инвестицијама има изражено варирање из године у годину, тако

да је највеће учешће ове делатности остварено у 2001. години (5,70%), док је најниже остварено 2004. године (2,43%). Занимљива је чињеница да је у 2008. години остварен пораст учешћа са 3,54% (колико је износио овај показатељ у 2007. години) на 4,46% (мада би овај раст пре требало приписати паду општег нивоа инвестиција, него порасту инвестиција у пољопривреду).

У периоду 2000-2009. година, учешће пољопривредних инвестиција у укупно оствареним инвестицијама АП Војводине опало је са 12,95% на 10,21% у првој у односу на последњу анализирану годину. Највећи пад овог показатеља забележен је на преласку из 2002. у 2003. годину (са 13,71% на 7,71%), стим да је током читавог анализираног периода показатељ варирао.

Јужнобанатски округ по питању кретања учешћа пољопривредних инвестиција у укупно оствареним инвестицијама је веома специфичан. У периоду од 2000. до 2002. године учешће овог показатеља је имало константан раст од 7,07% (колико је износио 2000. године) до 16,65% (у 2002. години). Након тога, учешће је наставило да варира из године у годину (највише 13,59% у 2006. години).

Графикон 9. Учешће пољопривреде* у укупно оствареним инвестицијама**

* Пољопривреда, рибарство, лов, шумарство и водопривреда (новији статистички преглед).

** Инвестиције у основна средства друштвеног сектора (који обухвата и задружни, мешовити и државни облик својине) у текућим ценама. *** Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију.

Извор: Општине у Србији, 2000-2009., РЗС, Београд. Инвестиције Р. Србије 2005., РЗС, Београд 2007., 2009.

На нивоу подручја града Панчева, постоје уочљиве варијације у учешћу пољопривреде у укупним инвестицијама (од 1,37% у 2000. години до 14,74% у 2007. години). Ово нам може показати да је у већини година током предходне деценије било релативно мало инвестирано у област пољопривреде (испод 10% током периода 2000-2005. година, као и 2008. године), са одређеним помацама који представљају екстремне случајеве у инвестицијама на подручју града Панчева (изнад 10% током период 2006-2007. година, као и 2009. године).

2.3.2.2. Оцена остварених инвестиција у пољопривреди

У циљу одређивања оцене остварених инвестиција у пољопривреди града Панчева, користиће се следећи показатељи:

- остварене инвестиције у пољопривреди по активном пољопривреднику;
- остварене инвестиције у пољопривреди по јединици пољопривредне површине;
- остварене инвестиције у пољопривреди по јединици обрадиве површине;
- остварене инвестиције у пољопривреди по јединици ораничне површине.

Ради добијања што реалније оцене остварених инвестиција у пољопривреди на подручју града Панчева, у наредној табели су дати показатељи који се односе како на регионални, тако и на национални ниво, (Табела 9.).

На основу анализе остварених резултата, могу се извести закључци да је од свих посматраних показатеља највећа вредност добијена код остварених инвестиција у пољопривреди по активном пољопривреднику, док је најмања вредност добијена код остварених пољопривредних инвестиција по јединици пољопривредне површине, и то у следећем односу: Републике Србија (3,61:1); АП Војводина (5,02:1); Јужнобанатски округ (4,60:1); Град Панчево (5,14:1). У складу са добијеним резултатима, констатује се да су показатељи на ниву АП Војводине и града Панчева по свим категоријама постизали знатно више вредности него што је то случај са нивоом Р. Србије, као и нивоом Јужнобанатског округа.

Табела 9. Оцена остварених инвестиција* у пољопривреди**

Показатељ	Јед. мере	Територија			
		Република Србија***	АП Војводина	Јужнобанатски округ	Град Панчево
Остварене инвестиције у пољопривреди по пољопривредном становнику****	динар	6.055,79	14.845,93	7.027,16	15.115,75
Остварене инвестиције у пољопривреди по активном пољопривреднику****	динар	9.349,13	25.449,44	12.021,58	27.149,11

Показатељ	Јед. мере	Територија			
		Република Србија***	АП Војводина	Јужнобанатски округ	Град Панчево
Остварене инвестиције у пољопривреди по јединици пољопривредне површине*****	динар	2.590,69	5.073,11	2.610,60	5.284,72
Остварене инвестиције у пољопривреди по јединици обрадиве површине*****	динар	3.097,34	5.379,03	2.796,81	5.446,90
Остварене инвестиције у пољопривреди по јединици ораничне површине*****	динар	3.999,95	5.726,06	2.978,18	5.672,61

* Инвестиције у основна средства друштвеног сектора (који обухвата и задружни, мешовити и државни облик својине) у текућим ценама.** Пољопривреда, рибарство, лов, шумарство и водопривреда (новији статистички преглед).*** Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију.**** Подаци узети из 2002. године

***** Подаци узети из 2009. године.

Извор: Инвестиције Републике Србије, 2000-2009., РЗС, Београд, 2003-2007. Општине у Србији 2006, РС РЗС, Београд, 2007.

У складу са добијеним резултатима за наведене показатеље, може се констатовати да су највећа инвестициона улагања по активном пољопривреднику остварена на нивоу АП Војводине, док је најнижа вредност остварена у Републици Србији. Овакав резултат не изненађује када се узме у обзир чињеница да је учешће активног пољопривредног у укупно активном становништву најниже у Панчеву (11,17%), што је доста ниже у односу на Јужнобанатски округ (26,44%), АП Војводину (22,63%), те Републику Србију у целини (21,96%). Такође, на основу приказаних показатеља се види да је подручје града Панчева, у погледу висине свих остварених улагања, просечно изнад других анализираних нивоа.

2.3.3. Извршене исплате за инвестиције у основна средства

Током седамдесетих и осамдесетих година XX века доминантно учешће у изворима финансирања привредних и непривредних инвестиција на нашим просторима је имао кредит, док су сопствена средства инвеститора учествовала са мање од 50%. Крајем прошлог века тенденција се мења, тако што нагло почиње да опада учешће кредитних средстава, а да расте значај сопствених средстава привредних субјеката у финансирању инвестиција. Разлоге оваквим кретањима не треба тражити у расту акумулативне и репродуктивне способности предузећа и других субјеката, нити у њиховом повећаном степену оспособљености за самофинансирање, већ пре свега у неповољним условима кредитирања, брзом расту инфлације и високим каматним стопама, које су биле изнад стопе инфлације. Све ово је демотивисало предузећа за коришћење банкарских кредитних средстава, тако да је учешће овог извора у

финансирању инвестиција у протеклој деценији било ниско и имало је опадајући тренд. У том периоду долази и до колапса банкарског система у Републици Србији, што додатно отежава услове финансирања читаве привреде, а поготово агара.

Поред тога, услови кредитирања привреде у протеклим деценијама нису били у довољној мери усклађени са специфичностима појединих привредних грана, посебно пољопривреде. Улагања у пољопривреду су се у читавом анализираном периоду одликовала недостатком, или бар недовољним уважавањем селективног приступа у финансирању.

У току периода 2000-2009. година, анализирани су исплате за инвестиције у основна средства на основу извора финансирања, укупно и у појединим делатностима. На основу статистичких података могу се извести закључци о значају појединих извора финансирања на појединим подручјима и у појединим делатностима:

- На нивоу Републике Србије, **укупно извршене исплате за инвестиције у основна средства** имају највеће учешће сопствених извора финансирања. Значајно повећање учешћа је једино остварено код комерцијалних кредита, са 5,12% у 2000. години, на 20,30% у 2009. години, што представља позитиван тренд у развоју привреде. Сличне тенденције се уочавају и на нивоу АП Војводине, док на нивоу Округа знатно расте учешће сопствених средстава и комерцијалних кредита, док опада учешће осталих извора финансирања (од 89,57% у 2000. до 52,54% у 2004. години). На подручју града Панчева, опада учешће сопствених извора финансирања (на 42,52% у 2009. години), и полако расте значај удружених средстава и кредита (чије учешће у 2009. години је износило 30,13%), као и осталих извора финансирања (чије учешће у 2009. години је износило 21, 98%).
- Делатност **пољопривреде, лова, шумарства, водопривреде и рибарства**, говоре да су на подручју града Панчева у анализираним годинама постојала значајна инвестициона улагања у основна средства из сопствених и кредитних извора финансирања, а за разлику од регионалног и националног нивоа. Јужнобанатски округ је највише извршених исплата за инвестиције у основна средства у наведену делатност имао из сопствених извора финансирања у 2000. години, док је у АП Војводини и читавој Републици Србији највећи део средстава долазио из сопствених средстава, али су такође значајна средства долазила од комерцијалних кредита и осталих извора финансирања.
- У области **индустрије и рударства**, у структури финансирања извршених исплата за инвестиције у основна средства на подручју града Панчева, у готово целокупном износу учествују сопствена средства. На осталим посматраним нивоима такође највеће учешће имају сопствена средства, а поред њих присутни су и други извори финансирања, као што су

комерцијални кредити и остали извори финансирања.

- У области **грађевинарства**, на територији града Панчева највећи извор финансирања су била сопствена средства и остали начини финансирања, док ниједне године нису вршене исплате за инвестиције из удружених средстава. На регионалном, националном и нивоу округа присутни су и други извори финансирања, али сопствена средства и даље представљају најважнији извор средстава, док се остала средства највећим делом обезбеђују из кредита.
- У области **угоститељство и туризам, саобраћај и везе** на подручју града Панчева у 2009. години није било никаквих инвестиционих улагања. Код осталих посматраних подручја, највећи део извршених исплата за инвестиције у основна средства био је из сопствених извора, али је мањи део средстава долазио и из удружених средстава, кредита и осталих извора средстава.
- У погледу извршених исплата за инвестиције у основна средства, област **образовање и култура** разликује се у односу на остале привредне гране. У 2000. години удео сопствених средства за инвестиције у ову делатност на нивоу Града износио је 84,58%, док је у 2009. години учешће сопствених средстава смањено за 31,44%, док је разлика до 100%, односно 68,56% исплата за инвестиције у основна средства остварено из осталих извора финансирања. На нивоу Округа, у 2000. години удео сопствених средства за инвестиције у ову делатност износио је 86,29%, након чега је у 2009. години учешће сопствених средстава смањено за 20,63%, стиме да је разлика од 79,37% преусмерена на остале изворе финансирања. На националном нивоу и нивоу АП Војводине, највећи значај у извршеним исплатама за инвестиције у основна средства образовања и културе имају сопствен извори средства.

2.3.4. Могући правци улагања на основу спроведене анкете

Поред статистичких прегледа, документације локалне самоуправе/заједнице и осталих прибављених материјала, а у циљу изналажења могућих праваца развоја пољопривреде и руралног развоја сеоског насеља Глогоњ, коришћена је и анкетна документација¹⁰ која осликава могуће правце улагања развојно одређених домаћинстава. Сходно томе, треба очекивати да ће реализација ових пословних идеја значајно утицати на сва три стуба развоја (социјални, привредни и заштиту животне средине), а самим тим и на одрживи развој пољопривреде и саме сеоске заједнице у целини.

Бројне институције, привредни субјекти и развојно одређена домаћинства,

¹⁰ Укупно је анкетирано 100 развојно одређених газдинстава са подручја сеоског насеља Глогоњ

чине сложну породицу чији је један од основних задатака поспешивање развоја пољопривреде и руралног развоја на подручју МЗ Глогоњ. Са друге стране, традиција, стручност и постојаност гаранција су озбиљног утицаја града Панчева на креирање аграрне политике и поштовање законских оквира привређивања.

На основу анализираних анкетних образаца за подручје МЗ Глогоњ, долази се до следећег: нешто мање од пола анкетираних домаћинстава има у плану инвестициона улагања, њих 39 (односно 39% од укупног броја анкетираних домаћинстава), док осталих 61% (односно 61 газдинставо), не планира инвестициона улагања у сектор пољопривреде.

Највећи је број домаћинстава планира куповину механизације и подизање пластеника, затим следе домаћинства која планирају куповину земљишта и бављење свињарством, док су улагања у друге намене много мање заступљена (Табела 10.).

Улагања у друге намене, углавном се тичу следећих пословних планова:

- куповина система за заливање;
- набавка основног стада;
- изградња различитих типова сушара и складишта, итд.

Подизање засада воћњака, такође је једна од често навођених планираних инвестиција анкетираних домаћинствима на подручју МЗ Глогоњ.

Табела 10. Планиране инвестиције анкетираних домаћинстава у основна средства (ЕУР)

Ред. бр.	Назив пословног плана	Укупна улагања	Извори финансирања
1.	Бављење свињарством	5.000	Министарство пољопривреде, трговине, шумарства и водопривреде 100%
2.	Бављење свињарством	12.000	20% сопствена средства
3.	Бављење свињарством	10.000	50% сопствена средства, 50% кредити
4.	Бављење свињарством	10.000	100% Министарство пољопривреде
5.	Подизање пластеника	4.000	Сопствена средства 100%
6.	Подизање пластеника	1.500	30% сопствена средства, 70% средства Министарства пољопривреде
7.	Подизање пластеника	1.500	100% сопствена средства
8.	Подизање пластеника	10.000	100% сопствена средства
9.	Подизање пластеника	15000	30% сопствена средства, 70% средства Фонда АП Војводине
10.	Подизање пластеника	10.000	100% фонд за развој АП Војводине
11.	Подизање пластеника	10.000	20% сопствена средства, 80% Министарства пољопривреде
12.	Подизање пластеника	5.000	40% сопствена средства, 60% Фонд за развој АП Војводине

Стратешко планирање одрживог пољопривредног и руралног развоја локалних заједница

Ред. бр.	Назив пословног плана	Укупна улагања	Извори финансирања
13.	Подизање пластеника и отварање аутомеханичарске радње	5.000	30% сопствена средства, 70% банкарски кредити
14.	Набавка механизације	25.000	30% сопствена средства, 70% средства Фонда за развој АП Војводине
15.	Набавка механизације	10.000	50% сопствена средства, 50% средства Министарства пољопривреде
16.	Набавка механизације	50 000	20% сопствена средства, 80% кредит Министарства пољопривреде
17.	Набавка механизације	5.000	100% Министарство пољопривреде
18.	Набавка механизације	20.000	100% Министарство пољопривреде
19.	Набавка механизације	27.000	30% сопствена средства, 70% Фонд за развој АП Војводине
20.	Набавка механизације	15.000	30% сопствена средства, 70% средства Министарства пољопривреде
21.	Набавка механизације	10.000	30% сопствена средства, 70% средства Министарства пољопривреде
22.	Повећање повртарске производње и набавка система за наводњавање	500.000	30% сопствена средства, 70% Фонд за развој АПВ
23.	Гајење цвећа у стакленику	2000	100% сопствена средства
24.	Подизање хладњаче	30.000	50% сопствена средства, 50% Фонд за развој АП Вјводине
25.	Отварање станице за откуп млека и проширење основног стада	22.000	20% сопствена средства, 80% средства Министарства пољопривреде
26.	Отварање електро сервиса	10.000	30% сопствена средства, 70% банкарски кредити
27.	Проширење винограда	6.000	30% сопствена средства, 70% средства Министарства пољопривреде
28.	Куповина сејалице	3.500	100 % средства Фонда за развој АПВ
29.	Куповина система за заливање	10.000	50% сопствена средства, 50% Фонд за развој АП Војводине
30.	Куповина система за заливање	600	30% сопствена средства, 70% Фонд за развој АП Војводине
31.	Куповина система за заливање	2.500	50% сопствена средства, 50% Фонд за развој АП Војводине
32.	Набавка основног стада (оваца)	20.000	30% сопствена средства, 70% Фонд за развој АП Војводине
33.	Отварање погона за паковање поврћа	5.000	100% средства Министарства пољопривреде
34.	Подизање воћњака	3.5000	100% средства Министарства пољопривреде
35.	Изградња сушаре и силоса	2.5000	30% сопствена средства, 70% средства Министарства пољопривреде

Ред. бр.	Назив пословног плана	Укупна улагања	Извори финансирања
36.	Изградња сушаре за лековито биље	15.000	30% сопствена средства, 70% средства Министарства
37.	Подизање стаје и набавка приплодних грла	10.000	100% Министарства пољопривреде
38.	Куповина земљишта	50.000	50% сопствена средства, 50% Фонд за развој АП Војводине
39.	Куповина земљишта	50.000	20% сопствена средства, 80% средства Министарства пољопривреде
40.	УКУПНО	873.600	

Извор: Анкетна документација за 100 развојно одређених домаћинстава села Глогоњ, ИЕП, Београд, 2011.

С обзиром да већина анкетираних домаћинстава не располаже значајнијим фондом сопствених средстава да би остварила сва неопходна улагања, присутно је интересовање за услове коришћења кредита и подстицајних средстава Министарства пољопривреде, трговине, шумарства и водопривреде Републике Србије, затим кредита Фонда за развој АП Војводине, Фонда за развој Републике Србије, као и кредита комерцијалних банака.

Потенцијални инвеститори очекују да би средства која планирају да улажу у производњу, прераду или набавку основних средстава могли да поврате у различитом временском интервалу (3-8 година), у зависности од висине улагања, као и брзине обрта капитала у области која је предмет инвестирања.

2.3.5. Извршене исплате за капиталне трансфере из градског буџета

Посматрајући период 2007-2010. година, може се закључити да је у структури извршених исплата за капиталне трансфере из буџета града Панчева сеоским месним заједницама дошло до знатних промена, не само по питању МЗ Глогоњ, већ и у случају осталих месних заједница.

У конкретном случају, МЗ Глогоњ спада у групу оних сеоских месних заједница које карактерише испод просечно учешће у расподели капиталних трансфера из буџета града Панчева. Сходно томе, може се закључити да је МЗ Глогоњ у периоду 2007-2010. година била релативно скроман корисник средстава градског буџета, па самим тиме и није била у могућности да оствари већи ниво инвестирања у одрживи развој пољопривреде и села.

Детаљнија структура извршених исплата за капиталне трансфере из буџета града Панчева дата је помоћу табеларног приказа (Табела 11.). Иначе, улагање града Панчева у МЗ Глогоњ у четворогодишњем периоду износило је у просеку 4,02%.

Табела 11. Извршени капитални трансфери из градског буџета сеоским МЗ

Сеоске МЗ	Јед. мере	Године			
		2007.	2008.	2009.	2010.
Банатски Брестовац	динар	9.823.465,14	4.617.303,30	6.770.185,00	6.691.233,50
	%	7,91	4,25	10,98	7,74
Банатско Ново Село	динар	15.974.529,00	14.557.902,00	6.906.039,00	20.272.966,00
	%	12,87	13,40	11,20	23,74
Глогоњ	динар	1.000.071,55	526.600,00	5.852.211,00	4.524.458,00
	%	0,81	0,48	9,49	5,31
Долово	динар	16.235.759,00	14.760.136,00	9.429.297,01	7.852.233,00
	%	13,08	13,59	15,29	9,19
Иваново	динар	3.319.462,00	4.760.827,00	4.679.610,31	4.305.194,40
	%	2,67	4,38	7,59	5,04
Јабuka	динар	14.307.722,00	13.139.300,92	5.345.731,45	9.675.550,00
	%	11,52	12,10	8,67	11,33
Качарево	динар	20.316.170,66	17.937.002,00	7.687.376,29	10.507.929,00
	%	16,36	16,51	12,46	12,30
Омољница	динар	21.441.561,00	18.790.271,00	6.869.170,50	9.488.862,00
	%	17,27	17,31	11,13	11,11
Старчево	динар	21.744.453,04	19.528.164,00	8.137.923,00	12.085.244,00
	%	17,51	17,98	13,19	14,15
УКУПНО	динар	124.163.193,40	108.617.506,20	61.677.543,56	85.403.669,90
	%	100,00	100,00	100,00	100,00

Извор: Одлука о завршном рачуну буџета града Панчева за период 2007-2010. година

Подаци о капиталним трансферима и субвенцијама из буџета града Панчева свим институцијама у насељеном месту Глогоњ такође су предмет ове анализе (Табела 12.).

Табела 12. Извршени капитални трансфери и субвенције из градског буџета ка МЗ Глогоњ

Опис	Јед. мере	Године			
		2007	2008	2009	2010
МЗ Глогоњ	динар	1.000.071,55	526.600,00	5.852.211,00	4.524.458,00
	%	15,27	2,64	37,61	27,20
Капитални трансфери из буџетске резерве (у оквиру МЗ Глогоњ)	динар	62.356,00	4.806.649,00	0,00	700.000,00
	%	0,95	24,12	/	4,20
Донације за уређење католичког гробља	динар	79.484,23	0,00	711.600,00	0,00
	%	1,21	/	4,57	/
Капитални трансфери-редослед салда из 2008.	динар	0,00	0,00	159.769,00	0,00
	%	/	/	1,03	/
Средства из самодоприноса распоред салда из 2007.	динар	0,00	124.955,40	55.724,00	0,00
	%	/	0,63	0,36	/

- Модел МЗ Глогоњ -

ОШ 4. октобар Глогоњ	динар	2.586.635,20	3.294.415,50	120.000,00	0,00
	%	39,49	16,53	0,77	/
Дом културе Младост Глогоњ	динар	399.270,49	10.115.224,75	6.767.136,35	294.450,49
	%	6,10	50,76	43,48	1,77
Здравствена станица Глогоњ	динар	500.000,00	0,00	750.000	9.054.661,69
	%	7,63	/	4,82	54,43
Заштита животне средине	динар	1.922.500,00	1.059.850,00	1.144.638,00	1.017.583,00
	%	29,35	5,32	7,36	6,12
Донације верским и непрофитним организацијама	динар	0,00	0,00	0,00	1.043.999,40
	%	/	/	/	6,28
УКУПНО	динар	6.550.317,47	19.927.694,65	15.561.078,35	16.635.152,58
	%	100,00	100,00	100,00	100,00

Извор: Одлука о завршном рачуну буџета града Панчева за период 2007-2010. година

Структура пренетих капиталних инвестиција из буџета града Панчева на МЗ Глогоњ у посматраном периоду била је веома разноврсна, и упућује на констатацију да је највише средстава издвојено за следеће делатности:

- култура;
- образовање,
- здравство;
- заштита животне средине;
- инвестиционе активности МЗ Глогоњ.

Укупна сума извршених капиталних трансфера и субвенција из градског буџета сеоском насељу Глогоњ, у посматраном четворогодишњем периоду (2007-2010. година), износи 58.674.249,05 динара, а највећи износ ових трансфера забележен је 2008. године (33,96% од укупно издвојене суме).

2.4. ПРИРОДНИ УСЛОВИ И РЕСУРСИ И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

2.4.1. Релјеф и педолошке карактеристике

Насеље Глогоњ налази се у *панонској области*¹¹, у банатском Подунављу, на контакту алувијалне равни реке Тамиш и јужног (панчевачког) дела банатске лесне терасе. Од алувијалних наноса квартарне старости на левој обали реке Тамиш формирана је равна просечне надморске висине 70-73 метара. Како се налази у зони успора Дунава угрожена је високим подземним водама и салинизацијом земљишта. Банатска лесна тераса у свом јужном делу је благо нагнута према југоистоку и просечне је надморске висине између 78 и 83 метара. Лесна тераса је састављена од сувоземног и барског леса, заравњена и само понегде испресецана сувим, плитким кривудаваим долинама (*Букуров, 1954*).

КО Глогоњ припада *првом педографском рејону*, који обухвата степско и шумско-степско подручје Панонске низије и њен ободни део, карактеристичном по заступљености: алувијалних и семиглејних земљишта, ритске црнице, мочварноглејних и халоморфних земљишта на алувијалним равнинама и речним терасама и чернозема на лесним платоима и черноземног оглејеног земљишта и слатина на лесним терасама (*Шкорић, 1986*).

На територији КО Глогоњ доминирају следећи *типови и подтипови земљишта*: алувијум, чернозем и ливадска црница, а на ограниченим површинама присутан је и солоњец (*СО Панчево, 2008: 6*).

Алувијум гравитира реци Тамиш и заузима 40% територије, на надморској висини од 67-70 метара. По текстури је песковита иловача. Алувијално земљиште је условно високо продуктивно и генерално припада *трећој бонитетној класи*.¹² Услед изложености допунском влажењу поплавним и подземним водама има неповољан водно-ваздушни и топлотни режим и захтева хидромелиорације, у ком случају обезбеђује високе и стабилне приносе ратарских и повртарских култура.

Чернозем је заступљен у источном делу КО, са два подтипа: *чернозем на оглејеном лесу*, који се простире на 35% територије, на надморској висини од 80-

11 Панонску област чине равница Војводине и Мачве, ниско Посавље и Подунавље, као и брежуљкасти терени јужног обода Панонског басена, коме припадају шабачка Посавина и Поцерина, србијанско Подриње, ваљевска Подгорина, Колубара, Шумадија, Западно Поморавље, Велико Поморавље, Стиг и Браничево.

12 Бонитетна класа и поткласа се утврђује бонитирањем свих земљишта подобних за пољопривредну и шумску производњу на основу природних особина земљишта, без обзира на начин њиховог коришћења (РГЗ, 2003: 16). Основне бонитетне карактеристике заступљених типова и подтипова земљишта дате према Динићу (1997: 156-166) и Хаџићу и ост. (2002: 49-50).

90 метара и *чернозем карбонатни на лесној тераси*, који захвата 20% површине, на надморској висини од 90-100 метара. Чернозем има иловаст механички састав, моћни хумусно-акумулативни слој и повољан водно-ваздушни и топлотни режим, погодан за обраду и наводњавање. Добра механичка, физичка, хемијска и биолошка својства, уз обезбеђење адекватног нивоа влаге у земљишту и поштовање основних агротехничких норми, предодређују га за разноврсну ратарску производњу високих и стабилних приноса. Чернозем карбонатни припада *првој бонитетној класи*, док се остали подтипови чернозема налазе у *другој бонитетној класи*.

Ливадска црница се простире на 5% територије КО, на надморској висини од 80-90 метара. Овај тип земљишта карактеристичан је за алувијалне равни и, иако се изворно налази под ливадском вегетацијом, најчешће се обрађује. По механичком саставу је глиновито-иловасте текстуре, а међу хемијским особинама истиче се висок садржај хумуса. Ливадска црница припада високопродуктивним земљиштима *друге бонитетне класе* и посебно је погодна за гајење кукуруза, сунцокрета, шећерне репе и повртарских култура.

Солоњец је присутан местимично, на малим површинама у виду тзв. пега. Заслањен и алкализован подземним водама, солоњец садржи веће количине соли у дубљим профилима и тежак механички састав средњег хоризонта, због чега се може обрађивати само уз претходне мелиорације. Припада *седмој бонитетној класи* и најчешће се користи као травната површина скромних производних могућности.

Полазећи од надморске висине, нагиба терена, начина коришћења земљишта по катастарским културама и квалитета, односно бонитета земљишта, посебно обрадивог земљишта и, нарочито њива, катастарска општина Глогоњ се сврстава у *равничарско пољопривредно подручје*, које се карактерише надморском висином до 200 метара (*Каришик, Окановић, 1997, према Радмановић и др., 2010: 178*).

2.4.2. Основни климатски индикатори

Глогоњ припада територији Града Панчева. Климатске прилике које овде владају су познате као умерено континенталне. Праћењем временских прилика на годишњем нивоу на територији Града Панчева утврђено је да је ово једно од најтоплијих подручја Војводине (средња годишња температура је 11,3 °С). Бележи се више од сто сунчаних дана у току године. Облачност изражена у процентима је 50-60%.

Температурне амплитуде су веће, док је количина падавина недовољна. Лета су сува и топла, зиме су хладне са снежним покривачем. По количини падавина која у просеку износи 643 mm, ово се подручје сматра релативно сушним (сушни индекс по Мартоновој класификацији је 30,2, што је карактеристика сушних зона). Падавине су највеће на крају пролећа, почетком лета, крајем јесени и почетком зиме. Релативна влажност ваздуха је 77%, и своје максимуме достиже у хладнијим месецима од новембра до фебруара.

Ветрови који су овде забележени су брзине од око 12,3 m/s, и у просеку има око 45 ветровитих дана (истиче се кошава као ветар који дува у октобру, новембру, фебруару и марту). На основу праћења учесталости и силине којом ветрови дувају може се сматрати оправдано планирање и коришћење ветрењача као алтернативног извора енергије, а у контексту коришћења „чистих технологија“ у процесу производње енергије и у складу са одрживим економским и еколошким развојем овог подручја. У складу са климатским сезонским променама, вегетациони период овде траје од 200-220 дана годишње (*Град Панчево, 2011.*).

Повољни рељефни, педолошки и климатски услови на подручју катастарске општине Глогоњ, уз извођење потребних хидромелиоративних мера и поштовање добре пољопривредне праксе, пружају добре услове за развој разноврсне биљне производње, пре свега поврћа, жита и индустријског биља.

2.4.3. Хидрографија

Банат је богат површинским и подземним водама. Сви водотоци долазе из планинских предела Карпата. У својим горњим токовима, реке су усечене у кристаласте стене. Карактеришу их уске долине са значајним падовима, док су у равничарским пределима широке, и имају особине спорих и широких меандрирајућих река.

Вода је значајан елемент природног богатства града Панчева. Подручје Панчева обилује водама, и то површинским (природне: Дунав, Тамиш и Надела, и вештачке: мелиоративни канали и вештачка језера), али и подземним где спадају плитке (фреатске) и дубоке (артеске) издани. Крајњи реципијент свих вода са територије подручја града Панчева је река Дунав, чија се лева обала протеже од 1.126 до 1.155 km средњег тока. На 1.153,3 километру Дунава (код Панчева), у њега се улива река Тамиш, а код Иванова (1.136 km) Надела.

Површинске воде

Дунав је друга река по величини у Европи, после реке Волге, а на Балканском полуострву највећа река. По дужини свог тока, река Дунав се налази на 34. месту на листи највећих река света. Укупна дужина Дунава износи 2.888 km, укупна површина слива је 817.000 km², а пловност износи 2.414 km. Минимална ширина Дунава износи од 60 до 100 m, а брзина течења воде 2,0 - 4,3 km/h. Главне притоке Дунава су: Ин (Немачка), Енс (Аустрија), Морава (Братислава), Искар (Бугарска), Олта и Прут (Румунија).

На 1.488 километру од свог ушћа Дунав улази у Србију. Главне његове притоке у Србији су Тиса, Сава, Тамиш, Морава, Нера и Тимок. Мрежа станица површинских вода слива реке Дунав је приказана на *Слици 3.*

Слика 3. Мрежа станица површинских вода слива реке Дунав

Извор: www.hidmet.sr.gov.rs

Кроз подручје града Панчева, Дунав је плован целом дужином, и то за све дунавске бродове, јер му је дубина 2,5 m и ширина 200 m. Крајем марта и почетком априла сваке године водостај је највећи због топљења снега у сливу Дунава, а и у мају и јуну због већих количина падавина.

Насеље **Глогоњ** се налази на надморској висини од 75 m, на контакту алувијалне равни реке Тамиш и банатске лесне терасе. Кроз сам Глогоњ, од река протиче само Тамиш, који на овом подручју има мали пад што је разлог његовог кривудања, насталих окука и мртваја, а његов висок водостај ствара опасност од честих поплава које су иначе велики проблем овог подручја.

Тамиш - Тамиш је једна од највећих банатских река. Укупна дужина му је 359 km. Укупна површина слива Тамиша износи 13.085 km², од тога површина слива у Румунији је 8.085 km², а у Србији (Војводина) 5.000 km². Изворе у Румунији и кроз Банат протиче дужином од око 118 km чинећи тако западну границу подручја града Панчево. Кроз ово подручје Тамиш (доњи ток, или *Доњи Тамиш*) је под утицајем режима дунавских вода. Велике воде Тамиша са протоком од 1.300 m³/s, се појављују крајем зиме и у рано пролеће као последица отапања снега, а лети због јаких киша. Насупрот томе, минимални водостаји појављују се обично у периоду септембар-октобар.

Тамиш изворе на 1.135 m, а улива се на 66 m. У горњем току пад је знатно већи од пада у средњем и доњем току. У горњем току, од извора до Лугоша (340-219,5 km)

пад је 3,42 %, у средњем току (Југош-Чавош, 219,5-104,8 km) 0,365 %, и у доњем току, од Чавоша до ушћа код Панчева (104,8-0,0 km), пад је само 0,062 % (*Савић и ост., 2010: 83*).

Регулисање протока реком Тамиш врши се на основу *Правилника о одржавању водног режима на хидросистему Доњи Тамиш*, АД Хидроинвест ДТД из Новог Сада. Према овом Правилнику нормални периоди у експлоатацији подразумевају да се у периоду од 1. априла до 30. октобра на *устави Панчево* ниво воде у Тамишу одржава на коти 70,00 mnm, а у периоду од 1. новембра до 31. марта на коти 69,50 mnm. Овај дириговани водни режим одржава се, осим у случају када су протикају Тамишем толики да је немогуће одржавати режим због великих узводних дотицаја.

Тамиш би требало интензивније користити за наводњавање пољопривредних површина у годинама без довољних количина падавина.

Надела - Надела је природна депресија у односу на околни терен дубине 6 m и ширине око 150 m, благих косина обраслих трском. Генерални правац тока Надела је север-југ и целим својим током протиче кроз терене изграђене од лесоидних седимената, а на већем делу терена је претворен у баруштине обрасле бујном вегетацијом. Некада права река, она се налази на 36 km од ушћа у Дунав. Идући од Дунава на север њено корито је све плиће и уже, тако да је на самом крају, код Ковачице њена ширина 100 m, а дубина 3 m. Сливна површина Наделе износи 126.971 ha. Протикају су у интервалу 1,0-14,6 m³/s. Највиши водостаји јављају се у пролеће (углавном у априлу) због киша и отопљеног снега. Секундарни максимум као последица јесењих киша, јавља се крајем јесени, док су најнижи водостаји присутни крајем лета, као последица интензивног испаравања. Ниско приобаље панчевачког подручја одувек је било угрожено плитким подземним водама. Ово је нарочито дошло до изражаја подизањем нивоа Дунава после изградње хидроелектране Ђердап. У циљу спречавања негативног дејства подземне воде изграђен је систем мелиоративних канала који су спојени са Главним каналом који се северно од села Иванова улива у Наделу. На ушћу канала налазе се три црпне станице укупног капацитета 3,5 m³/s.

Водоток Поњавица - настаје код Омољице сплетом канала који се северно од Иванова улива у Наделу.

Подземне воде

Осцилације подземних вода зависе од водостаја Дунава и Тамиша, атмосферских падавина и геолошког састава терена. Заступљени типови издани су:

- ***Збијени тип издани у оквиру алувијалних наслага***

Као резултат савремених наноса потока и повремених токова, суглине и пескови алувијума немају велики значај услед малог распрострањења.

▪ ***Збијени тип издани у оквиру квартарних наслага***

Алувијално-језерски шљункови и пескови и алувијални пескови су у хидрогеолошком погледу најважнији литолошки чланови на овом подручју.

У широком приобалном појасу према Дунаву и Тамишу, где су алувијални пескови таложени преко алувијално-језерске серије, ови седименти представљају јединствену целину и имају добру пропусност и издашност. Издан формирана у овим седиментима је добро истражена ради утврђивања утицаја успора Дунава на режим изданских вода и заштите приобаља. Воде ове издани су у хидрауличкој вези са водом Дунава. Њихов режим је регулисан вештачки преко уређене каналске мреже и црпних станица.

Режим изданских вода се прати дуги низ година преко пијезометарске мреже. Прихрањивање се врши на рачун вода Дунава и Тамиша и то од атмосферских падавина и процеђивањем вода из залеђа. Са друге стране, дренажање издани се врши истицањем у Дунав, евапотранспирацијом и вештачим путем, преко црпних станица.

Коефицијенти филтрације износе око 4×10^{-2} cm/s, а специфична издашност око 4 l/s/m.

У оквиру алувијално-језерских и алувијалних пескова се врши захватање подземних вода путем бројних експлоатационих бунара.

Квартарне насlage у које спадају лес, лесоидне и алувијалне суглине, представљају претежно непропусне насlage. Таложене су преко пропусних и грубозних квартарних седимената. У хидрогеолошком погледу су то седименти који имају веома слабу пропусност и издашност, и због тога немају већи хидрогеолошки значај и поред веома важне хидрогеолошке функције. Ови седименти су релативно добри спроводници атмосферских падавина са којима се прихрањују издани формиране у дубљим квартарним седиментима или водоносни хоризонти у оквиру плеоценских наслага. Са друге стране, лес, лесоидне и алувијалне суглине имају позитивну хидрогеолошку улогу као површински слабије пропусни седименти, јер штите дубље издани од загађења.

▪ ***Збијени тип издани у оквиру неогених пескова***

Овде спадају два литостратиграфска члана која су део плиоценског комплекса, и то:

– Палудински песковито-глиновити седименти P1 2,3

– Понтски, глиновити песковито шљунковити седименти P1 1, као и понон ($M_3^{1,2}$) и сармат (M_3^1).

Преко седимената понта су таложени палудински слојеви који су представљени глинама и песковима који се смењују са рејим прослојцима шљунка. Њихове дебљине су од неколико десетина метара, до преко 200 m, на потесу од Панчева, преко Долова, до Мраморка.

Подаци са дубљих истражних бушотина показују да у оквиру песковито шљунковитих слојева постоје субартески водоносни хоризонти слабе издашности.

Дакле, подземне воде формиране у песковито-шљунковитом комплексу су углавном под малим притиском, али се у периоду малих вода Дунава у неким деловима приобалних терена јављају са слободним нивоом. Пошто су песковито-шљунковити седименти повезани са површинским током Дунава и Тамиша имају улогу водоспроводника подземних вода из корита река према подземљу и од подземља према површинским водотоцима. Такође имају и функцију хидрогеолошког колектора.

2.4.4. Пољопривредно земљиште

Од 4.291,5 ha територије КО Глогоњ коришћено пољопривредно земљиште захвата 3.359,3 ha (78,3%), односно заједно са трстицима и мочварама, пољопривредно земљиште заузима укупно 3.416,2 ha (79,6%) (СГ Панчево, 2011).

У структури **коришћеног пољопривредног земљишта** доминирају њиве, које се простиру на 3.085,8 ha (91,9%). Вртове катастар не региструје. Воћњаци заузимају симболичне површине од 0,6 ha (0,02%), виногради 14,7 ha (0,4%), а трајни травњаци 7,7% (ливаде 0,8 ha и пашњаци 257,4 ha), (Табела 13.).

Табела 13. Површине, катастарска и својинска структура коришћеног пољопривредног земљишта, ha

	Катастарске класе								Укупно
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Њиве, ha	-	2611,0116	444,3840	29,9265	0,4762	-	-	-	3085,7983
Кат. структура	-	84,6	14,4	1,0	0,0	-	-	-	100,0
у %	-	-	-	-	-	-	-	-	2555,7130
У прив. својини									
Воћњаци, ha	-	0,6464	-	-	-	-	-	-	0,6464
Кат. структура	-	100,0	-	-	-	-	-	-	100,0
у %	-	-	-	-	-	-	-	-	0,6464
У прив. својини									
Виногради, ha	14,6884	-	-	-	-	-	-	-	14,6884
Кат. структура	100,0	-	-	-	-	-	-	-	100,0
у %	-	-	-	-	-	-	-	-	14,6884
У прив. својини									

	Катастарске класе								Укупно
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Ливаде , ha		0,7794	-	-	-	-	-	-	0,7794
Кат. структура	-	100,0	-	-	-	-	-	-	100,0
у %	-								-
У прив. својини									-
Пашњаци , ha		230,4282	27,0061	-	-	-	-	-	257,4343
Кат. структура		89,5	10,5	-	-	-	-	-	100,0
у %									2,3166
У прив. својини									
Коришћена површина , ha		2842,8656	471,3901	29,9265	0,4762	-	-	-	3359,3468
Кат. структура	14,6884	84,6	14,0	0,9	0,1	-	-	-	100,0
у %	0,4								2573,3644
У прив. својини									

Извор: СГ Панчева, (2011). Програм заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта за 2011.год.

Према решењима Просторног плана Републике Србије од 2010. до 2020. године (Сл. гласник РС, бр. 88/2010), за равничарско подручје Јужнобанатског округа су, као водеће гране пољопривредне производње, предвиђене **ратарство и воћарство**, као комплементарна **мешовито сточарство**, а као посебно усмерење ужих локалитета **виноградарство**.

Њиве су врло добре катастарске структуре – 85% је друге и још 14% треће катастарске класе¹³. На њивама је највише жита – близу 2/3 укупне површине, а међу житима доминира кукуруз, који заузима преко половине укупних ораница. Следи индустријско биље, које се сеје на петини њивских површина (сунцокрет, шећерна репа и у мањем обиму соја) и поврће, које заузима преко 15% ораница.

Производња раног поврћа (кромпир, купус, паприка, парадајз, лук и остало) доживљава експанзију на ситним поседима породичних газдинстава, чему доприноси близина великог београдског тржишта. Ипак, према ангажованим површинама у повртарству, одмах иза кромпира су засејане површине под грашком, кукурузом шећерцем, шаргарепом и боранијом. Ова производња реализује се, највећим делом у организацији привредних субјеката који послују на овој територији, а производња се пласира прерађивачким капацитетима у окружењу.

Крмно биље је слабо заступљено, иако се остварују високи приноси луцерке и детелине, што се може објаснити неразвијеном сточарском производњом –

13 Одређивање катастарске културе и класе парцеле плодног земљишта врши се на основу природних и економских услова производње и утврђене основе катастарског класирања (РГЗ, 2003: 1-2).

према броју стоке регистроване Пописом из 2002. године, сточари у Глогоњу су располагали са 2 грла говеда/100 ха обрадиве површине, 24 грла свиња/100 ха ораничне површине и 1 грло оваца/100 ха пољопривредне површине, односно 7 условних грла стоке/100 ха пољопривредне површине (*РЗС, Попис 2002, РГЗ, 2011*).

Негативни ефекти монокултурне производње на ораницама и повољни услови за развој сточарства указују на потребу значајног повећања учешћа крмног биља у структури ратарске производње на овом простору.

У државној својини је 526,1 ха ораница, од чега је 522,9 ха понуђено у закуп јавним надметањем у 2011. години. Ради се о великом броју ситних парцела, погодних за радноинтензивну производњу раног поврћа. Од 342 парцеле чак 332 је површине мање од 5 ха и то 280 површине 0-1 ха, а само 10 парцела је веће од 15 ха, од којих су четири величине 30-63 ха (*СГ Панчева, 2011*).

Воћарство је јако слабо заступљено и резервисано је за окућнице, на којима се гаје високородне сорте ораха, шљиве, јабуке, крушке, дуње, трешње, вишње и кајсије. Изнадпросечни приноси воћа потврђују да је воћарство неоправдано занемарено у корист ратарске и повртарске производње. Изградња складишне и тржишне инфраструктуре за поврће је добра прилика и за паралелно интензивирање воћарске производње, укључујући и засаде јагода у пластеницима.

Винова лоза се узгаја на великом броју ситних парцела у приватној својини, али се ради о најквалитетнијим земљиштима, који у целини припадају првој катастарској класи и на њима се остварују добри приноси грожђа. Ипак, границе најближег виногорја – виногорја Делиблатске пешчаре, завршавају се на песковитом чернозему атара села Долова, на крајњем истоку општине Панчево (*МПШВ, 2008: 78*).

Као **ливаду**, катастар региструје само једну парцелу, друге катастарске класе, површине 0,78 хектара, у државном власништву, што је у складу са текућом оријентацијом ка ангажовању обрадивих површина у ратарској и повртарској производњи.

Површина под **пашњацима** је значајно већа, пашњаци су врло добре катастарске структуре (90% друге, а остатак треће катастарске класе) и представљају добру основу за развој овчарства. У државној и друштвеној својини је преко 98% пашњака. У 2011. години предвиђено је давање у закуп јавним надметањем 24 парцеле пашњака у државној својини, површине од 28 хектара.

Према Закону о враћању утрина и пашњака селима на коришћење, насељу Глогоњ је 1998. године враћено на коришћење 83 ха утрина и пашњака у државној својини (*СО Панчево, 1998*). За коришћење ових површина не плаћа се надокнада и забрањена је промена намене и други облици располагања, изузев изградње

рибњака. Одредбе овог закона не односе се на утрине и пашњаке које је физичко лице стекло у својину по неком правном основу, као ни на оне подложне ерозији и одношењу обале водотоком, и слично (Сл. гласник РС, 16/1992).

Ливаде и пашњаци су значајни за развој сточарства, очување земљишта и биодиверзитета, заштиту од еолске и водне ерозије и спречавање засипања речних токова, и подршка њиховој мелиорацији је предвиђена градским Програмом утврђивања радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта у 2011. години (СГ Панчева, 2011).

Поседи породичних газдинстава су ситни и распарчани, што ограничава примену савремене агротехнике и отежава остваривање високих приноса и профита у пољопривреди. Само 18% газдинстава располаже поседом величине 3 и више хектара коришћене обрадиве површине, што је знатно мањи проценат од одговарајућег за територију града Панчева, који износи 24,6% (Табела 14.).

Табела 14. Величина поседа и заступљеност домаћинстава са газдинством

Подручје до нивоа насеља	Дом. са газд.	Дом. са газд. у ук. бр. дом. (%)	Број газдинстава према коришћеној обрадивој површини, у %						
			Без земљ. до 0,1	0,11-1	1,01-3	3,01-5	5,01-8	8,01-10	Преко 10 ха
Град Панчево	8.732	20,1	5,3	43,0	27,1	8,8	7,1	3,6	5,1
Глогоњ	459	45,8	2,2	47,7	32,5	10,0	3,3	2,2	2,2

Извор: Републички завод за статистику Србије. Попис 2002: Становништво, Књига 11, Београд, 2004;

Попис 2002: Пољопривредни фондови, интерна документација РЗС, 2011.

Према катастарским подацима из 2006. године, број парцела и просечна величина парцеле коришћеног пољопривредног земљишта у КО Глогоњ износе за: њиве 6.256 парцела (0,37 ха), воћњаке 2 парцеле (0,32 ха), винограде 142 парцеле (0,10 ха), ливаде 1 парцела (0,78 ха) и пашњаке 57 парцела (4,80 ха), (Цвијановић и ост., 2010: 88). Градским програмом утврђивања радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта у 2011., предвиђени су радови на комасацији и уређењу, и одржавању атарских путева (СГ Панчева, 2011.).

Док се на нивоу АП Војводине и Јужнобанатског округа оранична површина у периоду 2000–2009. године смањује, на територији града Панчева присутан је обрнути тренд (Табела 15.).

Табела 15. Коришћена пољопривредна површина, 2000-2009. године, ha

	Панчево		2000/ 2009. (%)	Јужнобанатски округ		2000/ 2009. (%)	Војводина		2000/ 2009. (%)
	2000.	2009.		2000.	2009.		2000.	2009.	
Оранице и баште	59.002	59.198	100,3	300.706	299.806	99,7	1.580.879	1.577.693	99,8
Воћњаци	381	450	118,1	2.007	1.865	92,9	17.223	17.833	103,5
Виногради	129	112	86,8	3.402	2595	76,3	11.869	9.817	82,7
Ливаде	923	543	58,8	6.914	9090	131,5	35.134	40.611	115,6
Пашњаци	2.085	1892	90,7	25.433	22771	89,5	111.917	101.278	90,5
Коришћ. пољ. површина	62.520	62195	99,5	338.462	336.127	99,3	1.757.022	1.747.232	99,4

Извор: Републички завод за статистику. Општине у Србији 2001, 2010.

Повећавају се и површине под воћњацима у Панчеву, као и у Покрајини, али не и на територији Округа, како је то предвиђено поменутих решењима Просторног плана Републике. Смањење површина под виновом лозом у складу је са кретањем у овој производњи на националном нивоу у протеклој деценији. Смањење травних површина потврђује орјентацију ка даљој специјализацији производње и додатном ангажовању земљишта првенствено у ратарској и повртарској производњи, за разлику од окружног и покрајинског нивоа, где раст површине под ливадама ствара услове за ревитализацију и развој сточарства и заштиту земљишта угроженог интензивном монокултурном ратарском и повртарском производњом.

2.4.5. Шумски фонд и ловни потенцијал

Шуме покривају 548,5 ha територије КО Глогоњ и њима газдује Доње Потамишје, Глогоњ при Шумској управи Панчево и Шумском газдинству Јужни Банат, Панчево, а у оквиру ЈП Војводина шуме, (Табела 16.).

Табела 16. Шумски фонд у 2009. години

	Шуме	%
Јужнобанатски округ	16.325,13	100
Град Панчево	1.234,00	7,56
Глогоњ¹	548,50	3,36

Извор: РЗС. Општине у Србији, 2010, ¹РГЗ – Служба за катастар непокретности Панчево

Град Панчево располаже малим процентом шума у односу на Јужнобанатски округ. Површине под шумом на територији Глогоња чине 44,4 % укупне површине

под шумом града Панчева¹⁴. Највише се узгаја топола (на око 350 ha), која се користи за добијање техничког дрвета. Од осталих дрвенастих врста узгајају се јасен и врба у сврху добијања огревног дрвета. Ангажовани шумари и радно особље наведеног предузећа у Глогоњу своје активности спроводе на основу Закона о шумама и годишњих планова пошумљавања и сече т.ј. експлоатације шуме, при чему се води рачуна да пошумљавању буде намењено 10 % више површина у односу на површине намењене сечи дрвета. Узгајају се следеће врсте: хибридна јужноамеричка топола, бела и црна топола, бела врба, амерички јасен, храст лужњак и брест. Тополово дрво се углавном користи за израду фурнира. Планско пошумљавање је ометано плављењем и често су ти приобални делови узгајалишта са младицама угрожени великом влагом. Шуме су угрожене и исушивањем (аридизацијом) и еолском ерозијом услед дејства јаких ветрова карактеристичних за ово подручје.

Ловачко друштво Глогоњ има традицију и постоји дуги низ година, у оквиру Ловачког удружења Панчево као један од једанаест ревира наведеног удружења. Ловиште Ловачког друштва Глогоњ, или Глогоњски атар се граничи са атарима суседних села Сефкерин, Црепаја, Јабука и дуж реке Тамиш са београдском општином Палилула. Површина катастарске општине Глогоњ је око 4.291 ha, од чега је око 548,5 ha под шумом, 360 ha под трстицима, дужина водотока Тамиша је 8 km, дужина водотока канала је 20 km, баре заузимају 15 ha, баште и сеоски објекти 40 ha, док највећи део територије заузимају оранице (око 76 %), (Марјану, 2010).

Од сталне дивљачи у овом ловишту могу се наћи: зец, дивља свиња, срна, лисица, јазавац, бизамски пацов, видра, фазан, јаребица, препелица, дивља патка, (глувара), гугутка, соко, јастреб, сова ушара (мала), сива ворана, сврака, сива чапља, гачац. Од дивљачи која се повремено јавља запажене су: шакал, дивље патке, орао белорепан, чапље, вивак, грлица, голуб гривнаш, сарка (лиска). Зец је недовољно заступљен на нивоу Војводине и ради се на повећавању бројности ове дивљачи¹⁵.

Просторним планом Републике Србије предвиђени су следећи развојни правци ловства:

- *повећање бројности популације ситне и крупне дивљачи, нарочито аутохтоних и економски највреднијих врста (јелен, срна, дивља свиња),*
- *побољшање структуре (полне и старосне) популације крупне дивљачи и квалитета трофеја и*
- *очување ретких и угрожених врста.*

14 www.pancevo.rs

15 lovci.wordpress.com/monografija/pod-nadzorom-pokrajine

Обзиром на свеукупну економску ситуацију у оквиру ловачких друштава на нивоу Србије, а такође и на нивоу Глогоња, ловачке активности и број ловаца имају тренд опадања. Предузимају се мере у смислу ревитализовања ове активности на нивоу Републике и с тим у вези основана је и Ловачка комора Србије, а у фази израде је и Закон о ловству.

2.4.6. Животна средина, биодиверзитет и предео

Загађеност природне средине је на забрињавајућем нивоу на светском плану, обзиром да су негативне последице, манифестоване кроз погоршање квалитета воде, ваздуха, земљишта, биодиверзитета и предела, као резултат безобзирног искоришћавања производних ресурса, све присутније.

Шире подручје Панчева у Републици Србији представља референтну раван загађености и угрожености животне средине. Интензивна индустријска активност, уз вишегодишњу примену застарелих технологија без одговарајућих решења, довела је до деградације и високог загађења животне средине са видним последицама по урбано становништво и руралне заједнице на читавој територији Панчева. По том основу, град Панчево се налази на листи црних еколошких тачака у Републици Србији, док је постојеће стање животне средине декларисано као ограничавајући фактор даљег развоја Града. Из тог разлога је ургентно предузимање одговарајућих активности на нивоу Града, у циљу заштите животне средине, што се огледа у континуираном мониторингу, припреми одговарајућих стратегија, програма, планова и пројеката и спровођењу конкретних мера санације и унапређења стања у овој области.

Ваздух

Нема већих загађивача ваздуха у насељу Глогоњ, али при неповољним ваздушним струјама близина панчевачких постројења, који су озбиљни ваздушни загађивачи, може угрозити квалитет ваздуха у Глогоњу. Саобраћај нема велику учесталост и није значајан фактор који загађује ваздух. У грејној сезони у домаћинствима се сагорева чврсти огрев. Испуштени производи овог сагоревања су ваздушни загађивачи док траје грејна сезона.

Воде

Стање водотока на подручју Панчева није у најбољем стању. Комуналне и индустријске отпадне воде представљају најзначајније загађиваче Тамиша. Како се подземне воде прихрањују из водотока, природно или вештачки, њихов квалитет је у директној вези са квалитетом вода у водотоцима.

Контрола квалитета **површинских вода** на територији Панчева се врши редовно и то у циљу оцене бонитета водотокова, праћења тренда загађивања вода и

способности њеног самопречишћавања, као и заштите грађана који се рекреирају на локалним купалиштима од загађења различитих врста. Завод за јавно здравље Панчево врши испитивање микробиолошких и физичко-хемијских квалитета површинских, подземних и отпадних вода на основу овлашћења Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије. Током 2010. године, Завод је, у оквиру четири кампање, контролисао квалитет површинских вода и вода јавних купалишта на територији града Панчева на реци Тамиш (плаже у Панчеву, Јабуци и Глогоњу), реци Дунав (плажа Бела Стена лево и десно од Шпица), водотоку Поњавица (плаже у Омољици, Банатском Брестовцу, Иванову) и на језеро Качарево¹⁶.

Резултати лабораторијских анализа и санитарно-хигијенског надзора указали су на бројна одступања од средњих вредности параметара, прописаних *Уредбом о класификацији вода међурејубличких водотока, међурђавних вода и вода обалног мора Југославије (Сл. лист СФРЈ, 6/78)* и *Правилником о опасним материјама у водама (Сл. гласник СРС, 31/82)*.

Река Тамиш: узорци воде на основу испитиваних параметара нису одговарали II класи површинских вода због физичких особина воде (боја и мирис), смањене концентрације и процента zasiћења кисеоником, садржаја суспендованих материја, повећане потрошње калијум-перманганата, као и присуства амонијака и гвожђа у концентрацији преко норми прописаних важећом законском регулативом. Одступаје од II класе површинских вода, у погледу микробиолошких анализа, уочено је код 7 узорака од укупно 14 узетих узорака, 50%, (*Табеле 17. и 18.*).

16 Оцена квалитета вода вршена је на основу: СРПС ИСО 5667-6 (1997) Квалитет воде, узимање узорака, део 6- Смернице за узимање узорака из река и потока; Уредбе о категоризацији водотока (Сл. лист СФРЈ, бр. 5/78); Уредбе о класификацији вода међурејубличких водотока, међурђавних вода и вода обалног мора Југославије (Сл. лист СФРЈ, бр. 6/78) и Правилника о максимално дозвољеним концентрацијама опасних материја у водама (Сл. гласник СРС, бр. 31/82). Само водотоци који припадају другој (II) класи водотока се сматрају безбедним за купање и рекреацију и спортове на води.

Табела 17. Резултати испитивања површинске воде према Уредби о класификацији вода међурејубличких водотока, међудржавних вода и вода обалног мора Југославије (Сл. Лист СФРЈ 6/78)

Показатељ	Назив узорка				Класе			
	Река Тамиш плажа у Глогоњу				I	II	III	IV
	20.07. 2010.	03.08. 010.	17.08. 2010.	31.08. 2010.				
Кисеоник одмах (mg/l)	1,6*	4,9*	3,6*	4,6*	8	6	4	3
Засићење кисеоником (%):								
– сатурација	18,9*	56,4*	46,5*	53,0*	90-105	75-90	50-75	30-50
– суперсатурација					-	105-115	115-125	125-130
Кисеоник после 48 ^х	0,3	3,7	3,1	3,7				
НРК из КМнО ₄ (mgO ₂ /l)	8,8	5,3	17,0*		10	12	20	40
Суспендоване материје (mg/l)	50*	29	69*	25	10	30	80	100
Суви ост. филтроване воде(mg/l)	356	258	247	313	350	1000	1500	1500
pH	7,52	7,66	7,70	7,64	6,8-8,5	6,8-8,5	6,0-9,0	6,0-9,0
Видљиве отпадне материје	без	без	без	без	без	без	без	без
Приметна боја	приметна*	приметна*	приметна*	приметна*	без	без	слабо приметна	-
Приметан мирис	приметан*	приметан*	приметан*	приметан*	без	без	слабо примет.	-
МРН колиформних клица у 1l воде до:								
– за купање	<2.000	24.000*	<200	38.000*	2.000	100.000	200.000	-
					-	20.000	-	-

Извор: Завод за јавно здравље Панчево, 2011.

Табела 18. Резултати испитивања присуства опасних материја у површинској води купалишта према Правилнику о опасним материјама у водама (Сл. гласник СРС 31/82)

Показатељи	Назив узорка				Класе			
	Река Тамиш плажа у Глогоњу				I	II	III	IV
	20.07.2010.	03.08.2010.	17.08.2010.	31.08.2010.				
Амонијак (mg/l)	0,44*	0,42*	0,34*	0,43*	0,1	0,1	0,5	0,5
Гвожђе (mg/l)	0,54*	2,28*	1,35*	1,14*	0,3	0,3	1,0	1,0
Кадмијум (mg/l)	<0,0005	<0,0005	<0,0005	<0,0005	0,005	0,005	0,01	0,01
Никл (mg/l)	<0,0001	0,0001	0,0008	0,0006	0,05	0,05	0,1	0,1
Нитрати (mg/l)	1,8	1,8	0,4	0,6	10,0	10,0	15,0	15,0
Нитрити (mg/l)	0,030	0,042	0,039	0,044	0,05	0,05	0,5	0,5

Показатељи	Назив узорка				Класе			
	Река Тамиш плажа у Глогоњу				I	II	III	IV
	20.07.2010.	03.08.2010.	17.08.2010.	31.08.2010.				
Олово (mg/l)	<0,002	<0,002	<0,002	<0,002	0,05	0,05	0,1	0,1
Цијаниди (mg/l)	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	0,1	0,1	0,1	0,1
Цинк (mg/l)	<0,004	<0,004	<0,004	<0,004	0,2	0,2	1,0	1,0
Жива (mg/l)	<0,0001	<0,0001	<0,0001	<0,0001	0,001	0,001	0,001	0,001

Извор: Завод за јавно здравље Панчево, 2011.

Река Дунав: узорци воде на основу испитиваних параметара нису одговарали II класи површинских вода због физичких особина воде (боја), смањене концентрације и процента засићења кисеоником, садржаја суспендованих материја, повећане потрошње калијум-перманганата, присуства видљивих отпадних материја, као и присуства амонијака и гвожђа у концентрацији преко норми прописаних важећом законском регулативом. Одступаје од II класе површинских вода у погледу микробиолошких анализа уочено је код 7 узорака од укупно 8 узетих узорака, 88%;

Река Поњавица: узорци воде на основу испитиваних параметара нису одговарали II класи површинских вода због физичких особина воде (боја и мирис), смањеног процента засићења кисеоником, садржаја суспендованих материја, повећане потрошње калијум-перманганата, присуства видљивих отпадних материја, концентрације водоникових јона (pH), као и присуства амонијака и гвожђа у концентрацији преко норми прописаних важећом законском регулативом. Одступаје од II класе површинских вода у погледу микробиолошких анализа уочено је код 4 узорка од укупно 12 узетих узорака, 33%;

Језеро у Качареву: узорци воде на основу испитиваних параметара нису одговарали II класи површинских вода због физичких особина воде (боја), смањене концентрације и процента засићења кисеоником, садржаја суспендованих материја, као и присуства амонијака и гвожђа у концентрацији преко норми прописаних важећом законском регулативом. Одступаје од II класе површинских вода у погледу микробиолошких анализа уочено је код 1 узорка од укупно 5 узетих узорака, 20%. Предложена мера дезинфекције воде у језеру у Качареву дала је очекивано добре резултате.

Осим наведених кампања, у два наврата организована је ванредна контрола квалитета површинских вода. По налогу Инспектора за заштиту животне средине, а због пријаве грађана о помору рибе, 18. 6. 2010. године на реци Тамиш у Панчеву извршено је ванредно узорковање. Такође, ванредно узорковање извршено је на језеру у Качареву, 26. 8. 2010. године, након предложене дезинфекције језера, јер узорак од 17. 8. 2010. године није одговарао II класи површинских вода због микробиолошких особина воде.

Међу предлозима мера за решавање поменутих проблема везаних за квалитет површинских вода на подручју Панчева, што укључује и Глогоњ, као насељено место које припада Панчеву посебно место заузимају: *обезбеђење хигијенски исправне воде за пиће, континуирано праћење квалитета површинских вода на подручју града Панчева на основу проширене листе параметара, укључујући контролу концентрације арсена, пестицида и присуства биомасе (цијанобактерија) и прикупљање података о евентуалним загађивачима река и формирање катастра загађивача.*

Постојећи и потенцијални извори загађивања **подземних вода** из кварталних наслага су:

- интензивна пољопривредна делатност са применом вештачких ђубрива и средстава за заштиту биља, у широј зони постојећих изворишта;
- хидрауличка веза са површинским водама (може бити повремени и стални извор загађења подземних вода)
- водоток Надел који представља деградациони ток због загађености отпадним индустријским водама;
- отпадне воде из индустријских постројења (азотара, петрохемија, рафинерија нафте и друго), итд.

Велики проблем представља и последица загађења вода од неуређених депонија, јер сваки отпад пре или касније доспева до подземних вода.

Током 2009. године је вршено испитивање подземних вода јужно од индустријске зоне Панчева. Ова испитивања се врше од 2001. године. Мониторингом подземних вода су обухваћене локације ПА-1, ПА-2, ПА-3 и ПА-4 (са по 4 пијезометара на дубинама од 7, 15, 25 и 45 m), затим пијезометри СДЦ-5 и СДЦ-6, П-738 и П-739, као и пијезометри Лп-720, Лп-721 и П-III-3.

Испитивање квалитета подземних вода вршио је *АД Мол* из Београда у 3 кампање, и као основни критеријум за интерпретацију резултата коришћене су максимално дозвољене количине (МДК) вредности предвиђене за II класу вода, прописане Правилником о опасним материјама у водама (*Сл. гласник СРС, 31/82*) и Уредбом о класификацији вода (*Сл. лист РС, 5/68*), као и Граничне вредности за подземне воде из *Dutch list*.

Резултати хемисјких анализа узорака на **локацији ПА-1** показали су повећане концентрације амонијум јона у односу на МДК за II класу вода. Према граничним вредностима из *Dutch list* се може констатовати да замућење подземних вода на овој локацији у свим пијезометрима прекорачује прихватљиву граничну вредност, као и садржај амонијум јона. Садржај хлорида није повишен, а највећи садржај је у најплићем пијезометру, што директно показује да повећан садржај хлорида потиче од површинског загађења. Подземне воде из пијезометара ПА-1/15 и ПА-1/45

садрже повишену концентрацију арсена, док је концентрација осталих токсичних метала испод граница детекције. Концентрације испитиваних органских полутаната у свим пијезометрима ниже су од границе детекције, и од граничне вредности за интервентне мере.

Резултати испитивања узорака подземних вода на **локацији ПА-2** су показали, као и у предходном случају, повећане концентрације амонијум јона у односу на МДК за II класу вода. Према граничним вредностима из *Dutch list* се може констатовати да замућење подземних вода у свим пијезометрима на овој локацији прекорачује прихватљиву граничну вредност. Електролитичка проводљивост у два плића пијезометра је већа од задовољавајуће, што указује на површински утицај извора катјона и анјона. Садржај хлорида је изнад прихватљиве вредности (100 mg/l). Подземне воде из пијезометара ПА-2/25 и ПА-2/45 садрже повишену концентрацију арсена (редовна вредност је 0,010 mg/l). У пијезометру ПА-2/7 је детектовано присуство кадмијума у концентрацијама знатно нижим од вредности које захтевају интервентне мере. Концентрације осталих токсичних метала су испод границе детекције. Концентрације испитиваних органских полутаната у свим пијезометрима су ниже од границе детекције и од граничне вредности за интервентне мере.

Резултати хемијских испитивања подземних вода на **локацији ПА-3** показују повећане концентрације амонијум јона у пијезометрима ПА-3/15, ПА-3/25, ПА-3/45 и ПА-3/7, затим повећан садржај арсена, никла и олова у односу на МДК за II класу вода.

Према граничним вредностима из *Dutch list* се може констатовати да замућење подземних вода на свим локацијама прекорачује дозвољену границу, електролитичка проводљивост је драстично већа од прихватљиве вредности у свим пијезометрима на овој локацији, просечан садржај хлорида расте. Просечна концентрација арсена је изнад референтне вредности (0,010 mg/l). Концентрације хрома и никла су изнад интервентне граничне вредности. Концентрација олова у најдубљем пијезометру је изнад интервентне граничне вредности (0,075 mg/l). Концентрација бакра у најдубљем пијезометру је већа од референтне вредности, али интервентна вредност није достигнута. Концентрација испитиваних органских полутаната у свим пијезометрима је нижа од границе детекције и од граничне вредности за интервентне мере.

Оно што је карактеристично за ову локацију је да је она најзагађенија по броју загађивача и по њиховој концентрацији.

Резултати хемијских испитивања узорака подземних вода на **локацији ПА-4** показују, у односу на домаћу законску регулативу, повећане концентрације амонијум-јона и арсена у односу на МДК за II класу вода.

Према граничним вредностима из *Dutch list* може се констатовати да замућење у свим пијезометрима прекорачује дозвољену граничну вредност. Концентрација

цинка је већа од референтне вредности, али интервентна вредност није достигнута. Концентрације осталих токсичних метала, као и органских супстанци, су испод границе детекције.

Хемијска испитивања квалитета подземних вода на **локацијама СДЦ-5 и СДЦ-6** показују константну мутноћу, узнад граничне прихватљиве вредности. Концентрација амонијум-јона је изнад прихватљиве вредности. Концентрације нитрата и арсена су изнад референтне вредности. Концентрације осталих токсичних метал, као и органских супстанци су испод границе детекције.

У бунарима према Старчеву, у **пијезометрима П-738 и П-739** анализе подземне воде су показале да замућење прекорачује прихватљиву (граничну) вредност (2 NTU-јединице), садржај амонијум-јона је већи од граничне вредности. Концентрације свих токсичних метала, као и органских супстанци, су испод границе.

У пијезометрима **Лп-720, Лп-721** је примећена повећана концентрација амонијум-јона и у пијезометру **Пп-III-3** повећана концентрација цинка. Мутноћа је у свим пијезометрима изнад граничне прихватљиве вредности. Електролитичка проводљивост је константно повишена у пијезометру Пп-III-3. Концентрације токсичних метала, као и органских супстанци, су испод границе.

Питање **водоснабдевања** у Глогоњу је донекле решено на адекватан начин - азбестне цеви су у 40% цевовода замењене пластичним. Постоје планови да се изгради станица за пречишћавање пијаће воде сеоског водовода да би се њен квалитет поправио. Планира се и изградња канализационе мреже и решавање питања фекалног отпада. Осим тога у току је израда пројекта за изградњу затворених и полузатворених система за пречишћавање отпадних вода. У време великих киша надлази Тамиш. Када дође до изливања Тамиша у Глогоњу настају озбиљни проблеми са **отпадним водама**, одн. са изливањем септичких јама. Ова ситуација је ризична јер постоји велика могућност заразе. Осим тога долази до забаривања плодних површина и некад уништавања усева. Након повлачења воде у корито остају баре у удубљењима. У новонасталим барама постоје погодни услови за размножавање комараца. Долази до премножавања комараца, а у летњем периоду они су права напаст која озбиљно угрожава становништво и стоку. Најезде комараца би требало уз стручну и планску активност спречавати.

Планиране су активности на одмуљавању Тамиша. Приликом сече дрвећа од стране Војводина шума долази до замуљавања остацима дрвне масе. Уклањање (одмуљавање) овог акумулираног материјала ће допринети ослобађању тог дела водотока, поправити квалитет воде и омогућити услове за развој туризма и риболова.

Земљиште

Близу 80% територије КО Глогоњ чини пољопривредно земљиште (СГ Панчева, 2011). Педолошки и геолошки састав терена, климатски фактори и примењена агротехника у великом мери утичу на *деградацију пољопривредног земљишта*, које је суочено са *смањењем плодности, контаминацијом опасним и штетним материјама и пестицидима, нитратима и фосфором, ерозијом, сабијањем и забаривањем*.

Непрактиковање плодореда и прекомерна употреба исте формулације минералних ђубрива имају за последице нарушавање основних хемијских и биолошких параметара **плодности земљишта** и квалитета воде за наводњавање. Последњих година, у складу са одредбама Закона о земљишту (Сл. гласник РС, 62/2006) и захваљујући буџетској подршци повећан је број произвођача, који врше хемијску анализу обрадивог земљишта и прибављају препоруку пољопривредне стручне службе пре сетве, односно подизања засада.

Земљишта Војводине су доминантно неутралне и алкалне реакције, са садржајем хумуса изнад 3%, задовољавајућим присуством фосфора, и садржајем калијума, који се креће од оптималног до врло високог, што отвара простор за значајну рационализацију у примени формулација минералних ђубрива са повећаним садржајем ова два елемента.¹⁷ На основу анализа узоркованог земљишта на територији Баната, Агросервис Victoria Group је утврдио да 11% од укупних површина у Банату има обезбеђеност фосфором у границама 15-25 mg/100 g (P_2O_5), а калијумом од 35-40 mg/100 g (K_2O).¹⁸

Резултати агрохемијских анализа земљишта на газдинствима у КО Глогоњ, ПСС Тамиш, Панчево, указују да се ради о земљиштима:

- *слабо киселе до слабо алкалне реакције* (pH nKCl од 6,30-7,40),
- *слабо и средње карбонатним* ($CaCO_3$ од 0,41-8,30%),
- *средње и добро обезбеђеним фосфором* (осим једног узорка земљишта сиромашног фосфором, остали се према садржају P_2O_5 налазе у интервалу од 10,3 до >40,0 mg/100g),
- *добро обезбеђеним калијумом* (K_2O од 27,3 до >50,0 mg/100g, при чему је садржај K_2O у 44% узорака изнад 50,0 mg/100g),
- *добро обезбеђеним азотом* (N од 0,21-0,30%, изузев два узорка бескарбонатног земљишта и једног средње обезбеђеног азотом - N 0,18%) и

17 <http://poljoprivreda.info/?oid=8&id=123>

18 <http://agroservis.victoriagroup.rs/analize-zemljišta-i-djubrenje/preporuke-po-regionima.aspx>

- *средње и добро обезбеђеним хумусом (од 2,59-4,25%) (ПСС Тамши, Панчево, 2010).*

Узоркована земљишта на територији КО Глогоњ имају рН (пКCl) вредност у оптималном интервалу од 6,0–7,5 (*Комљеновић, 2010*). У киселој средини преваладавају процеси испирања, док појачана алкалност блокира већи број микроелемента и убрзава минерализацију органске материје. Оптимална рН вредност земљишта обезбеђује максимални ниво усвајања хранљивих елемената од стране биљака. Иако нема прецизних података о уделу емисије киселих оксида у ацидификацији земљишта у атару Глогоња, тај утицај је могућ, имајући у виду велика постројења хемијске индустрије на територији града Панчева. Далеко веће површине су потенцијално угрожене претераном алкализацијом, а у њеном спречавању велики значај има правилан избор минералних ђубрива (физиолошки кисела азотна ђубрива, попут урее).

Калцијум својим присуством утиче на процесе усвајања хранљивих материја у земљишту неутрализацијом повећане киселости. Оптималним присуством калцијума сматра се садржај CaCO_3 у земљишту од 5-10%. Калцијум се губи испирањем, нарочито у присуству калијума, као антагониста. Стога је важно обезбедити биљкама оптимално присуство калцијума, применом калцијумових ђубрива и калцизацијом киселих земљишта, која су, према поменутиим анализама, на територији Глогоња присутна у врло малом проценту.

Оптимални ниво садржаја лакоприступачног фосфора и калијума у ратарској производњи износи 25 mg/100 g, док је у воћарско-виноградарској производњи довољно присуство фосфора од око 15 mg/100g земљишта (*Убавић, Кастори, 2005*). Веома високе концентрације фосфора у мањем броју узорака и калијума у великом броју узорака (изнад 50 mg/100g) земљишта на територији КО Глогоњ резултати су примене минералних ђубрива у интензивној ратарској и повртарској производњи, посебно у узгоју калопитних повртарских и ратарских култура, које захтевају појачану примену формулација минералних ђубрива са већим садржајем калијума.¹⁹

Иако се, за разлику од азота, који има тенденцију испирања у дубље слојеве земљишта, фосфор, као и калијум, тешко покреће у земљишту, спирањем површинског слоја и ерозионим процесима може доспети у воде и убрзати процес њене еутрофикације. Фосфорна ђубрива су и потенцијални узрочници загађења земљишта тешким металима, пре свега кадмијкадмијумом (*МЖСПП, 2009: 12*).

Азот је подложен је испирању и захтева строго контролисану примену, на еколошки прихватљив начин и у количинама које неће нашкодити животној средини.

19 Биљке које се одликују повећаном синтезом скроба и шећера (кукуруз, шећерна репа, луцерка, парадајз и спанаћ) те имају повећане потребе за калијумом, који утиче на метаболизам и накупљање и транспорт угљених хидрата.

Одређивање садржаја минералног азота у земљишту и поштовање препорука пољопривредне саветодавне службе у погледу формулације, количине и календара примене азотних ђубрива је неопходно, како би се испирање у подземне и површинске воде svelo у прописане оквире. Надокнаду азота, поред минералног ђубрива, треба обезбеђивати и већом заступљеношћу травно-легуминозних смеша у плодореду, као и заоравањем зеленишног ђубрива и жетвених остатака. Ниво органског азота у земљишту у корелацији је са садржајем хумуса.

Оптималан садржај хумуса у ораничном слоју зависи од механичког састава земљишта (расте од пескуша ка глинушама) и у просеку износи од 2-4%. Садржај хумуса у земљишту се смањује у условима интензивне биљне производње и примене неадекватних техника обраде.

Стајњак поправља структуру земљишта, побољшава микробиолошку активност и загрева земљиште, чиме се стварају повољни услови за почетни развој биљака. Његова примена је нарочито важна у повртарству (парадајз, паприка, краставци, кромпир, купус, лубенице, диње, тикве), као и у мелиоративном ђубрењу дугогодишњих засада и травњака. Међутим, неодговарајуће складиштење и примена стајњака имају за последице повећану емисију азот-субоксида и загађење подземне и површинске воде нитратима. Великом броју ситних сточара је неопходна инвестициона подршка за улагања у савремене објекте и опрему за одрживо управљање стајњаком.

Према предлогу Националног агроеколошког програма, пољопривредници би у будућности могли остваривати буџетску подршку за практиковање заштитног плодореда, приоритетно у нитратно осетљивим зонама. Плаћања би се усмеравала произвођачима за обављање редовне анализе нивоа N, P, K садржаја у земљишту, припрему и спровођење петогодишњег Плана управљања нутријентима, одржавање најмање половине ораничних површина под зимским/покривним усевама, примену четворофазног плодореда и одложеног обраду земљишта после 1. априла (*Cooper, Pezold, eds., 2010: 74*).

Увођење већег броја биљних врста у плодоред корисно је и у фитосанитарном смислу - за очување система природног ланца исхране и регулације бројности штетних микроорганизама, чиме се смањује употреба пестицида. Примена фосфорних ђубрива, воде за наводњавање неодговарајућег квалитета и пестицида, као и неадекватно складиштење отпада, су потенцијални узрочници повишених концентрација опасних и штетних материја и остатака пестицида у земљишту.

Према резултатима испитивања **садржаја тешких метала и пестицида** у поврћу, произведеном у глогоњском атару, која су извршена у Заводу за јавно здравље Панчево током 2008. године, забележене вредности су испод максимално дозвољених концентрација, с тим што се садржај олова приближава горњој граници, те се мора појачано пратити. У испитиваним узорцима садржај кадмијума

и живе све вредности су биле испод границе детекције (*Градска управа града Панчева, 2008: 18-19*).

Еолском ерозијом угрожено је 80% земљишта на територији града Панчева, а **водном ерозијом** 15%, због чега се подизању и неговању ветрозаштитних појасева и еколошке инфраструктуре (травнатих појасева, живица и сл.) и предузимању других антиерозионих мера, предвиђених Законом (*Сл. гласник РС, бр. 62/2006, чл. 18*) и добром пољопривредном праксом (*Bergman, Carlson, 2010: 41-42*) мора посветити посебна пажња. У будућности се може очекивати и буџетска подршка за спровођење антиерозионих мера које превазилазе наведене обавезне мере заштите, у оквиру агроеколошке шеме подршке заштити земљишта и вода (*Cooper, Pezold, eds., 2010: 75*).

Према подацима из 2008. године, заштитни појасеви су у лошем стању, сукцесивно редуковани, деградирани и углавном не врше своју функцију (*СО Панчево, 2008: 10*). Програмом утврђивања радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта у граду Панчеву за 2011. предвиђени су радови на подизању ветрозаштитних појасева (*СГ Панчева, 2011*).

Вишегодишња примена тешке механизације изазива **сабијање земљишта** и смањује степен инфилтрације воде.

Приобаље Тамиша угрожено је поплавним, процедурним и провирним водама, а подручје на прелазу из ниже у вишу терасу је изложено дејству сталних високих вода, које имају за последице **забаривање и салинизацију земљишта**. Одвођење сувишних вода са земљишта КО Глогоњ у реку Тамиш врши се системом за одводњавање Главни Глогоњски, преко црпне станице Глогоњ. Ефикасност рада ископане каналске мреже угрожена је појавом повремених водолежа на парцелама које леже у депресијама, те је неопходно њихово правовремено пражање применом одговарајућих техничких решења. Каналска мрежа за одводњавање на територији града Панчева је у функцији на површини од 11.650 хектара.

Када је у питању наводњавање, на подручју Града се широкозахватним машинама наводњава само 560 хектара ораница (највећи део, око 500 ха је у саставу ПД Омољица, Панчево), иако је 78% обрадивих површина погодно за наводњавање (*СГ Панчева, 2011*). Систем за наводњавање ренцер уређајем на подручју КО Глогоњ функционише на површини од 300 ха и у власништву је Фриком-а. Урађена је студија за систем за наводњавање који би покрио око 60% површине КО Глогоњ, као и пројекат Института за водопривреду Јарослав Черни из Београда за систем за наводњавање Глогоњ-Јабука, који би требало да покрива нешто више од 500 ха ораница КО Глогоњ, али је њихова реализација и даље неизвесна.

Већина ситних породичних газдинстава за наводњавање користи моторне пумпе и

воду прве издани која је средње или јаче минерализована, или воду из канала Главни Глогоњски са протицајем од 3 m³/s, чија је примарна функција одводњавање сувишних вода али се користи и за наводњавање у летњим месецима. Од 100 анкетираних развојно одређених газдинстава у МЗ Глогоњ, њих 38, међу којима је велики број повртара, не располаже опремом за наводњавање, 35 има по једну моторну пумпу, 18 газдинстава по две, 7 по три (уз то 1 газдинство има и тифон, а 1 газдинство располаже цевним системом за наводњавање, дужине 700 m), 1 газдинство има 4, те једно 5 пумпи за наводњавање (ИЕП, 2011). Непостојање систематске контроле бунарске воде за наводњавање и неадекватно одржавање канала и упуштање непречишћених комуналних и индустријских вода и дренажних вода из пољопривреде увелико смањује делотворност неопходних хидромелиоративних захвата и утиче на загађење земљишта и водотока.

У очувању биодиверзитета и заштити земљишта и вода значајну улогу имају и приобална мочварна земљишта, те је потребно спречити њихово исушивање и даљу фрагментацију.

Одржива пољопривреда, која је усмерена ка остваривању одговарајуће равнотеже између раста конкурентности конвенционалне пољопривредне производње и заштите животне средине чува природне ресурсе и биодиверзитет. Спровођење мера заштите и одрживог коришћења пољопривредног земљишта у великој мери зависи од обучености и искуства пољопривредника, односно од развијености и ефикасности *пољопривредне саветодавне службе* и развијеног локалног партнерства (Поповић и ост., 2011: 180).

Управљање отпадом

Отпад се одлаже на две дивље депоније и постоје покушаји и планови да се ове санирају, рашчисте и озелене. Одлагање смећа треба да је организовано, уз обезбеђење редовног одношења и поштовање најсавременијих принципа из ове области. Едукативне садржаје у том погледу треба планирати и реализовати у циљу указивања на потребу да се отпад сепарира, то јест да се одваја биоразградив од оног који није, као и сув од влажног отпада. Такође, рециклажни отпад треба посебно одвајати.

Биодиверзитет и предео

Међу животним заједницама, заступљеним на територији КО Глогоњ, могу се издвојити шуме, ливаде и пашњаци. Ове заједнице су под великим утицајем човекових активности, тако да нису природне у правом смислу те речи. Постоје формиране и изданачке шумске заједнице. Заступљене врсте су топола, јасен, врба, храст и граб. Некада је, по наводима мештана, било више дудова и багрема уз путеве и та би пракса требало да се поново успостави, јер су ове врсте врло

корисне из више разлога: стварају пријатнију предеону слику, крошње лети обезбеђују врло користан хлад и могу да смање донекле силину ветрова, посебно хладног северца зими. Неопходно је обнављање шумских појасева који су одбрана од ветрова и такође врло ефикасно штите земљиште од деградације, те повезују и учвршћују површински слој земљишта.

Насеље Глогоњ је правоугаоног облика и улице су постављене под правим углом. Насеље се налази на заравњеној алувијалној равни Тамиша и уздигнутој лесној тераси. У предеоном смислу преовлађују орнице повртарских култура. Обрадиво земљиште је типа чернозема. Предео се, највећим делом, формира човековим активностима. Река Тамиш, својим изливањем, привремено може да измени предеони изглед, као и јака ваздушна струјања, која у условима редукованих шума, изазивају еолску ерозију и засипање терена лаганим земљишним материјалом, попут леса.

2.4.7. Минералне сировине и обновљиви извори енергије

Минералне сировине

У Републици Србији *Закон о рударству* (Сл. гласник РС, 44/95, 34/2006 и 104/2009) уређује начин и услове експлоатације минералних сировина у земљи и на њеној површини, на речном или језерском дну или испод њега, као и изградњу, коришћење и одржавање рударских објеката. Одредбе овог закона не односе се на експлоатацију песка, шљунка и камена из корита водотока, спрудова, напуштених корита и са подручја угроженог ерозијом, који не садрже примесе других корисних минералних сировина. Плаћање накнаде за коришћење минералних сировина коју плаћају предузећа која врше експлоатацију минералних сировина регулисано је *Правилником о начину плаћања накнаде за коришћење минералних сировина* (Сл. гласник РС, 102/2006).

Утврђивање и разврставање резерви минералних сировина у категорије и класе, израда елабората о резервама минералних сировина, вођење евиденције о стању резерви минералних сировина и приказивање података геолошких истраживања о билансима резерви минералних сировина, извештајима о резервама минералних сировина, геолошким картама и катастрима дефинисани су *Законом о утврђивању и разврставању резерви минералних сировина и приказивању података геолошких истраживања* (Сл. лист СРЈ, 12/98, 13/98, Сл.гласник РС, 101/2005).

Према подацима Просторног плана, на територији града Панчева постоје веће акумулације младих седимената, али се не прецизирају тачне локације на којима се седименти налазе. Од минералних сировина утврђена су налазишта глине, шљунка и песка. У целини посматрано, резерве минералних сировина значајне су економски само кад је реч о шљунку и песку. Нема података о прецизнијој процени расположивости ових сировина на територији села Глогоњ.

Обновљиви извори енергије

Обновљиви извори енергије (ОИЕ) су они извори енергије који се налазе у природи и обнављају се у целости или делимично. То су енергија водотокова, ветра, неакумулирана сунчева енергија, биомаса, геотермална енергија и др. Коришћењем алтернативних облика енергије утиче се на раст животног стандарда и очување и заштиту животне средине. Приликом експлоатације биообновљиве енергије не долази до испуштања превелике количине угљен-диоксида, као у случају фосилних горива. На пример, угљен-диоксид настао сагоревањем биомасе не изазива климатске промене јер је то управо она количина угљен-диоксида коју је биљка апсорбовала током свог животног циклуса и која би била ослобођена приликом труљења биљке. Слично је и са другим облицима обновљиве енергије.

Да би потенцијал биомасе наше државе био у потпуности искоришћен, оваква врста горива мора бити на добар начин промовисана. Поред тога морају постојати тачно одређени прописи за изградњу потребних постројења, али и пореске и царинске олакшице приликом увоза потребне технике. Разлог у застоју развоја алтернативних енергетских извора у Србији лежи и у:

- недовољној информисаности одговарајућих државних органа, инвеститора и потрошача о могућностима и предностима производње и коришћења обновљивих извора енергије;
- недовољно развијеној технологији производње алтернативне енергије и могућностима замене конвенционалних облика енергије;
- недовољном програмском повезивању научно-истраживачких и производних организација;
- великим почетним улагањима у инфраструктуру;
- великим енергетским и материјалним трошковима у производњи и експлоатацији алтернативне енергије;
- непостојању стимулативних мера финансијско-кредитне и пореске политике за њихово коришћење.

У циљу очувања природних вредности *Национални програм заштите животне средине (Сл. гласник РС, 12/10)* препознаје значај супституције необновљивих извора енергије обновљивим, као и неопходност већег коришћења ОИЕ у циљу смањења негативног утицаја сектора енергетике на животну средину. *Закон о енергетици (Сл. гласник РС, 84/04)* и *Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2015. године, (Сл. гласник РС, 44/05)* коју прати *Програм остваривања Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2015. године за период од 2007. до 2012. године* дају већи значај и дефинишу основна питања коришћења обновљивих извора енергије у Србији.

Према подацима Министарства за инфраструктуру и енергетику Републике Србије²⁰, главне резерве Србије у домену обновљивих извора су: биомаса 2,7 милиона тое, хидроенергија 400.000 тое, геотермалне енергије 185.000 тое, а повољан географски положај даје могућност коришћења сунчеве енергије и енергије ветра. Очигледно да у Србији постоје значајни потенцијални диверсификације коришћења енергетских извора. Како биомаса представља најзначајини алтернативни извор енергије, Влада Србије је усвојила *Акциони план за биомасу* 29. јула 2010. године. Према Акционом плану биомаса из пољопривреде чини 1,7 Мтое, док биомаса из шумарства чини око 1 Мтое (*Сл. гласник РС, 56/2010:13*). Сигурно је да ће потреба за постројењима која користе биомасу, хидро, геотермалну и сунчеву енергију бити све већа, па би благовремено планирање и развој индустрије која би покрила ове захтеве било неопходно како би се остварили стратешки циљеви, дефинисани поменутиим законским актима.

Сектор пољопривреде може значајно утицати на повећање емисија гасова са ефектом стаклене баште, али истовремено може и бити један од сектора, најпогођенијих измењеним климатским условима, те се адекватно планирање мера адаптације у области пољопривреде може сврстати у приоритетне.

Катастарска општина Глогоњ не користи обновљиве изворе енергије. Као главни проблем истичу се велике почетне инвестиције и компликована документација која прати производњу и промет овог типа енергије. У области ефикаснијег коришћења обновљивих извора енергије приоритетно је коришћење:

- *биомасе* која остаје на њивама након скидања усева, уместо њеног спаљивања са циљем повећања енергетске ефикасности газдинстава;
- повољних климатских услова и руже ветрова на територији МЗ Глогоњ за коришћење *енергије ветрова*;
- *хидроенергије*, имајући у виду богатство водних ресурса, и
- *соларне енергије*.

Глогоњ има одличне потенцијалне за коришћење обновљивих извора енергије, нарочито биомасе пореклом из пољопривреде.

Подручје града Панчева располаже недовољно испитаним потенцијалима у области алтернативних извора енергије (сунчева енергија, енергија ветра, биомаса, отпад, геотермална енергија) чија ће адекватна валоризација у будућности омогућити њихово укључивање у енергетски систем Града.

С обзиром да пољопривредно земљиште чини око 80% територије КО Глогоњ (*РЗС, 2010*), и да на њему доминира производња житарица, индустријског и повртарског

²⁰ <http://www.mem.gov.rs>

биља, Глогоњ има велике потенцијале у коришћењу **биомасе** као обновљивог извора енергије. До сада се овај изузетан потенцијал није стратешки користио у сврхе диверсификације потрошње енергије локалног становништва, јер није било заинтересованих инвеститора за изградњу постројења за сакупљање и коришћење биомасе, иако је Просторним планом предвиђено привлачење инвестиција у сектор обновљивих извора енергије, самим тим и биомасе.

На територији Панчева почетак примене обновљивих извора енергије представља Ветропарк у Долову. Повољна ружа ветрова даје добре претпоставке за изградњу оваквих постројења и у атарима других градских насеља, самим тим и у Глогоњу, у циљу коришћења **енергије ветра**.

На основу геотермалних истраживања на подручју града Панчева није забележено присуство **геотермалне енергије** на територији насеља Глогоњ.

Степен **соларног зрачења** у Србији је за око 40% већа у односу на просек у Европи, али је коришћење тог потенцијала минимално. У већини региона број сунчаних сати се креће у интервалу 2.000-2.500 годишње, а однос између стварног зрачења и могућег зрачења на годишњем нивоу је око 50%. Како се село Глогоњ налази на подручју добре осунчаности, важно је урадити више на привлачењу инвестиција за реализацију пројеката који се односе на сакупљање и претварање сунчеве у електричну и топлотну енергију. Како се у Глогоњу око 90% пољопривредних газдинстава бави повртарском производњом,²¹ која се све више премешта у пластенике, од великог је значаја смањење потрошње конвенционалне електричне енергије и њена замена обновљивом, чиме би се повећала независност газдинства у односу на спољашње инпуте.

Хидроенергија представља обновљив извор енергије који се вековима користи за добијање механичке енергије, а више од једног века за добијање електричне енергије. Изградња **малих хидроелектрана** на Тамишу и развој дистрибутивне мреже представља значајну могућност диверсификације снабдевања енергијом становника насеља Глогоњ.

21 Према подацима анкетног истраживања Института за економику пољопривреде Београд из 2011.

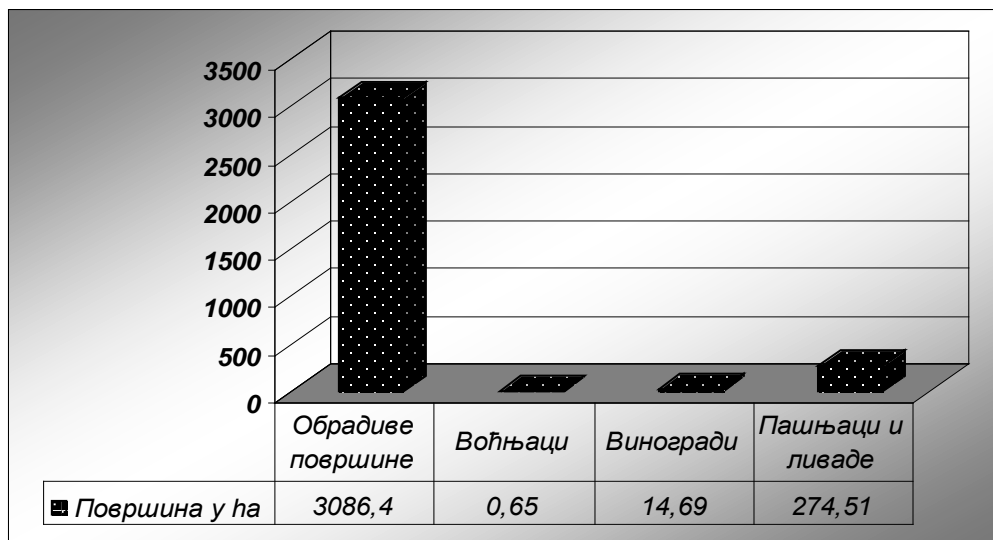
2.5. ПРОИЗВОДЊА И ТРЖИШТЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ И ПРЕХРАМБЕНИХ ПРОИЗВОДА

2.5.1. Биљна производња

Глогоњ административно припада Јужнобанатском округу у ком пољопривредна производња представља један од најважнијих потенцијала развоја. Према подацима Републичког завода за статистику из 2009. године пољопривредно земљиште чини 80% укупне површине Јужнобанатског округа, што је у нивоу просека за Покрајину (82,8%), али је знатно више у односу на републички просек (57,7%). Територијално, Глогоњ припада граду Панчеву у ком пољопривредно земљиште чини 83% укупне површине, што је у нивоу просека за Округ. Према подацима РЗС из 2009. године, у укупним пољопривредним површинама Панчева доминирају оранице, са чак 93%. У сетвеној структури на ораницама су преваходно заступљене житарице (71,5%), затим индустријско биље (20,3%), поврће (4,35%) и крмно биље (3%).

КО Глогоњ захвата површину од 4.291,5 ха, при чему пољопривредно земљиште чини 78,7% укупне површине што је нешто мање у односу на Округ и град Панчево. *Оранице и баште* чине 90% пољопривредних површина, што је у нивоу просека за град Панчево (93,2%), али изнад просека за Округ (87,7%), Војводину (88,6), а посебно Републику (64,8%) у целини. *Воћњаци и виногради* чине око 0,02% пољопривредних површина. *Пашњаци и ливаде* заузимају 8% укупних пољопривредних површина (односно 274,5 ха). Земљиште је квалитетно, а најзаступљенији типови су чернозем и црница. Обрадиве површине налазе се далеко од реке Тамиш, тако да не долази до њиховог плављења и одношења нутријената, али се због непостојања мелиоративне мреже канала не врши наводњавање усева. Последњих година обала реке Тамиш је под ингеренцијом ЈП Војводина шуме, које је површине под трстицима у највећем делу претворило у засаде тополе.

Графикон 10. Структура коришћења пољопривредних земљишта у КО Глогоњ, 2009. година

Извор: Просторни План града Панчева, 32 стр.

У структури засејаних површина у Глогоњу **доминирају жита** која захватају преко 60% ораничних површина, следи индустријско биље, на 21% ораница, поврће, на 16% и крмно биље, на 2% засејаних површина.

2.5.1.1. Производња житарица

У периоду 2000-2009. године житарице су покривале у просеку 64% ораничних површина Јужнобанатског округа, са повећањем од 6,4% у 2009. у односу на 2000. годину, док на нивоу Панчева то учешће износи 67%, са повећањем од 10% у посматраном периоду. У Глогоњу житарице чине 61,2% ораничних површина.

У селу Глогоњ на 95,8% засејаних површина под житима налази се **кукуруз**. Просечан принос кукуруза у Глогоњу у анализираном периоду износи 4,5 t/ha што је мање у односу на просечне приносе на нивоу Војводине (4,9 t/ha) и Округа (4,7 t/ha), а нарочито у односу на општински просек (5,1 t/ha). Производња житарица обележена је високим годишњим колебањима физичког обима производње, што је типично за неразвијене аграрне економије, које нису у стању да амортизују неповољан утицај променљивих фактора окружења, у првом реду климе, на приносе биљних култура, а затим и на рентабилност сточарске производње.

Од осталих жита заступљена је пшеница (2,9%), јечам (0,2%) и тритикале (0,3%). У периоду 2000-2009. године **пшеница** се гајила на површинама од 90-120 ha, односно 2,9-3,7% површина под житом. Просечни приноси кретали су се од 2-4,5 t/ha, и у оквиру су просека за Округ, али нешто мањи у односу на Војводину и

Панчево. Несигуран пласман и ниске цене хлебног жита, утичу да се сваке године површине под овим усевам постепено смањују.

Према подацима представника месне заједнице Глогоњ, у производној 2010. и 2011. године, **јечам** и **овас** су гајени на 20 ha, односно 15 ha, са просечним приносима око 4,5 t/ha.

Према подацима анкете Института за економику пољопривреде, спроведене на територији КО Глогоњ, велики број домаћинстава са пољопривредним газдинством (50-60%) бави се ратарством (пшеница, кукуруз, сунцокрет), али се само мали проценат њих (око 20%) ратарством бави активно, на већим површинама и уз предају тржишних вишкова. Високе цене репроматеријала (пре свега, ђубрива и горива) и релативно ниске цене ратарских производа ограничавају већу зараду произвођача.

2.5.1.2. Производња индустријског биља

У анализираном периоду бележи се раст површина под индустријским биљем за 14% на нивоу Округа, а на нивоу града Панчева за 8,3%, па се сходно томе остварује и већи обим производње. Просечно учешће површина под индустријским биљем у укупним ораничним површинама у периоду 2000-2009. године на нивоу Округа износило је 22,6%, на нивоу Панчева 19,2%, а на нивоу КО Глогоњ 21%.

Чак 90% површина под индустријским биљем у Глогоњу чини **сунцокрет**. Просечан принос сунцокрета износи 2.121 kg/ha, што је мање од општинског просека, али изнад просека оствареног на нивоу Јужнобанатског округа, АР Војводине и Републике у десетогодишњем периоду. Иако сигуран пласман и исплата опредељују произвођаче ка овој култури, у наредном периоду, са непромењеним условима за заснивање сетве сунцокрета, економски разлози определиће произвођаче ка смањивању површина под сунцокретом и повећању површина под уљаном репицом и сојом.

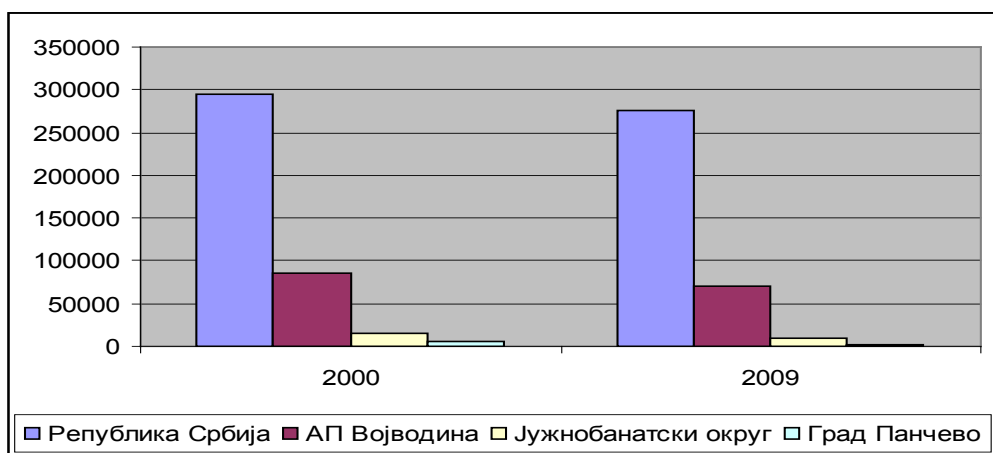
Од 2000 до 2005. године бележи се раст површина под **шећерном репом** које су 2005. године захватале 230 ha ораничних површина у Глогоњу. Међутим, услови на тржишту последњих година утицали су на значајно смањење површина под шећерном репом, тако да данас оне износе свега 30 ha, што представља 5,7% површина под индустријским биљем.

У сетвеној структури индустријског биља у Глогоњу **соја** је најмање заступљена и захвата 4,7% површина под индустријским биљем. Највеће површином под сојом биле су засејане 2004. године када је покривала 150 ha. Просечан принос соје од 2,5 t/ha је у нивоу просека за Округ, али испод просека за Војводину и град Панчево.

2.5.1.3. Производња поврћа

На територији Јужнобанатског округа и града Панчева у периоду 2000-2009. године површине на којима су се производили повртарски усеви значајно су смањене (*Графикон 11.*). То смањење на нивоу Округа износило је 41%, а на нивоу Града 53%. Тако су у 2000. години на нивоу Округа површине под поврћем чиниле 5,2% ораничних површина, а 2009. године свега 3%. На нивоу града Панчева повртарске површине чиниле су 9% ораничних површина у 2000. години, а до 2009. године њихово учешће смањено је на свега 4,3% ораница. У КО Глогоњ под повртарском производњом налази се око 515 ха, што представља око 16% ораничних површина.

Графикон 11. Површине под поврћем у 2000. и 2009. години (у ха)

Извор: Општински годишњаци за изабране године, РЗС

У структури гајења поврћа у Глогоњу најзаступљенији су млади кромпир и купус, који се гаје на површини од око 500 ха, у интензивном повртарском плодореду или у плодосмени са ратарским усевима. Осим ове две културе гаје се и паприка, парадајз, млади лук, кукуруз шећерац, кел, карфиол, келераба, патлиџан, броколи, грашак, боранија и шаргарепа, које заједно покривају око 15 ха ораничних површина. Највећи део остварене производње пласира се на београдским и панчевачким тржницама. Међутим, захваљујући развијеном предузетничком духу, и великом напору који улажу, повртари из Глогоња успевају да пласирају своје производе и на тржиште суседних земаља, као што је Мађарска, а у плану је и освајање тржишта Истре, као и привлачење иностраних стратешких партнера који би им омогућили изградњу хладњаче. Хладњача би омогућила произвођачима да своје производе пласирају и ван сезоне, а самим тим и увећају обим производње.

Захваљујући високом квалитету **кромпир** је носилац повртараске производње у Глогоњу. Највећи проценат произведеног кромпира, продаје се као млади кромпир, те у зависности од „узраста“ у ком се копа, просечни приноси варирају од 5-10 t/ha. Приноси кромпира на крају његове вегетационе сезоне достижу и до 35 t/ha, што је вишеструко изнад просека на нивоу града Панчева (6,1-16,5 t/ha), Јужнобанатског округа (6,4-13,6 t/ha), Војводине (8,1-15,9 t/ha) и Републике (6,6-11,4 t/ha) у анализираном десетогодишњем периоду. Производња кромпира концентрисана је у приватном сектору.

Осим кромпира, у приватном сектору сконцентрисана је и производња **купуса**. Купус је током 2011. године засејан на око 250 ha, што представља 7,4% ораничних површина. Гаји се у интензивном плодореду са кромпиром, уз евентуалну плодосмену са кукурузом и пшеницом као главним усевима. У анализираном десетогодишњем периоду површине под купусом значајно су осцилирале, као и оставрени приноси, како због великог утицаја временских прилика, тако и због кретања на тржишту. Захваљујући високородуктивном земљишту и високим улагањима, просечан принос купуса у Глогоњу се креће око 70 t/ha и далеко је изнад приноса остварених на нивоу Покрајине и Републике Србије.

Производња осталих повртарских усева као што су парадајз, паприка, млади лук, кукуруз шећерац, кел, карфиол, келераба, патлиџан, броколи, грашак, боранија и шаргарепа, врши се на око 15 ha ораничних површина. Производња се обавља углавном на отвореном, али се све више пребацује у пластенике, имајући у виду раст обима тражње на главним тржницама за раним поврћем. Приноси су високи захваљујући плодном земљишту и високим улагањима.

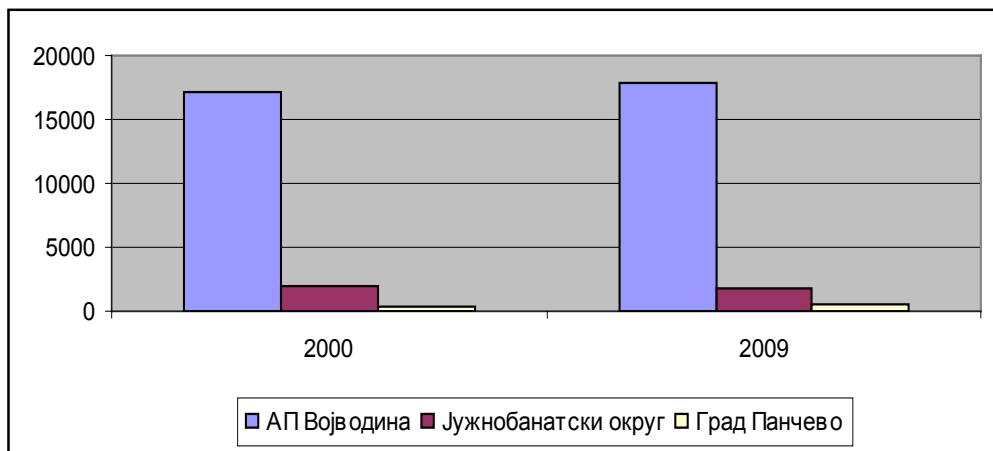
Према анкетном истраживању Института за економику пољопривреде, преко 90% пољопривредних домаћинстава у Глогоњу се бави повртарством (кромпир и купус), где се само око 50-60% газдинстава повртарством бави активно, у смислу продаје тржишних вишкова. Од овог броја повртарских газдинстава издваја се, свега, неколицина (4-5) већих произвођача, који се повртарством баве на површинама од 1 - 3 ha. Према подацима Удружења повртара у Глогоњу, паритет улагања и зараде у производњи поврћа креће се од 1:3 до 1:5. Иако су улагања велика, посебно за садњу кромпира, а цене колебљиве, са високим приносима поврћа и ценама финалног производа на тржишту - произвођачи успевају да остваре рентабилну производњу и високе профите. Међутим, због индивидуалних пласмана и великих осцилација цена - број оваквих успешних произвођача уназад 2-3 године се смањује.

2.5.1.4. Производња воћа и грожђа

Производња воћа и грожђа на подручју Јужнобанатског округа је релативно слабо заступљена. Према подацима преузетих из Просторног Плана општине – града Панчева, у КО Глогоњ воћњаци чине свега 0,02% пољопривредног земљишта,

што је мање у односу за заступљеност посматраних површина на нивоу града Панчева (0,7%), Јужнобанатског округа (0,5%), Војводине (1%) и Републике (4,7%). У периоду 2000-2009. године површине под воћњацима у Јужнобанатском округу смањене су за 142 ha, односно 7%, док су се у Панчеву повећале за 70 ha, односно 18%.

Графикон 12. Површине под воћњацима у 2000. и 2009. години (у ha)

Извор: Општински годишњаци за изабране године, РЗС

Највећи број родних стабала у Глогоњу налази се на малим површинама, у окућницама, где се захваљујући одабиру адекватног сортимента и одговарајућих мера неге добијају високи приноси. Због малог обима производње, тржишни вишкови су занемарљиви, те се готово цео принос користи у домаћинству. У структури воћарске производње, према броју родних стабала, најзаступљеније су следеће врсте воћа: орах, јабука, шљива, крушка и дуња, а у мањем обиму присутна је вишња, кајсија и трешња. У Глогоњу је највише родних стабала **ораха**, којих има око 5.500. Годишње се убере око 166 тона, уз просечне приносе од 30 килограма по стаблу, што је готово троструко више у односу на забележене просечне приносе ораха на нивоу Војводине и Републике Србије.

У глогоњском атару има око 3.000 родних стабала **јабуке**, што представља 0,2% укупног броја стабала јабуке у Јужнобанатском округу, односно 1,4% стабала јабуке у Панчеву. Годишње се убере око 97,5 t, уз просечне приносе од 32 kg/стаблу, што је више у односу на просечне приносе у Округу и Панчеву који су се у десетогодишњем периоду кретали у опсегу 2,8 – 20,3 kg/стаблу, односно 2,9 – 30,7 kg/стаблу. Као и на нивоу Округа и Града, укупна производња и приноси јабуке у Глогоњу бележе годишње осцилације.

Са око 1.330 родних стабала **шљиве** у Глогоњу, која чине 3,9% укупног броја стабала на територији Панчева, убере око 45 t годишње, уз просечан принос од

35 kg/стаблу, што је далеко изнад одговарајућег приноса на нивоу града Панчева (16 kg/стаблу), Јужнобанатског округа (17,6 kg/стаблу), Војводине (16,3 kg/стаблу) и Републике (11,4 kg/стаблу). Број стабала шљиве у Глогоњу је релативно стабилан, као и на нивоу Јужнобанатског округа. У Округу се бележи повећање приноса за 37% у десетогодишњем периоду, што се објашњава подизањем нових и модернизацијом старих засада путем увођења система кап по кап, постављања противградне заштите и увођењем новог сортимента. Према подацима РЗС у 2009. години на територији Панчева број родних стабала шљиве повећан је за 25% у односу на 2000. годину.

Број родних стабала **крушке** у Глогоњу износи око 1.020, са којих се у просеку убере 23 тоне годишње, уз просечне приносе 23 kg/стаблу. Више од хиљаду стабала бележи се само још у производњи **дуње**, мада се и њен број смањује последњих година. Производња осталих врста воћа је незнатна.

Катастар региструје **винограде** на укупној површини од 14,7 ха, што представља 0,43% укупне пољопривредне површине у Глогоњу. Винова лоза је засађена на 142 парцеле у атару села, а њихова просечна величина је око 10 ари. Високи приноси не опредељују пољопривредне произвођаче да се окрену озбиљнијој, односно комерцијалној производњи грожђа у Глогоњу, јер је највећи број газдинстава орјентисан на производњу поврћа. Такве своје ставове објашњавају високим почетним улагањима која су неопходна за заснивање савремених воћњака. Осим тога, због све неизвеснијих климатских услова, који се мењају из године из годину, воћарска и виноградарска производња се морају осигурати, што додатно оптерећује производњу, доводи у питање егзистенцију малих произвођача и наводи на закључак да једино већи произвођачи могу да опстану. Са друге стране повртарска производња се може успешно обављати на мањим парцелама, мање је ризична, тражња за свежим поврћем је све већа, пласман је лакши, што све заједно озбиљно конкурише воћарској и виноградарској производњи у Глогоњу.

2.5.1.5. Производња крмног биља

У периоду 2000-2009. године површине под крмним биљем бележе пад, и то: на нивоу Републике у просеку за 0,4%, на нивоу Војводине за 0,6%, на нивоу Округа за 2,9%. На територији града Панчева 2000-2005. године површине под сточним биљем повећане су за 30%, да би се до 2009. године смањиле за 22,6%. У просеку, крмно биље је чинило 4,8% ораничних површина у Војводини, 3,8% ораничних површина у Округу и 3,5% ораничних површина у Панчеву, у десетогодишњем периоду. У КО Глогоњ, под крмним биљем се налази око 70 хектара, односно 2,3% обрадивих површина, што указује на веома сиромашан сточни фонд. Према подацима из 2004. године у структури производње крмног биља у Глогоњу су заступљене **луцерка** (79,4%) и **детелина** (20,6%).

Површине под **ливадама** у анализираном периоду показују релативну стабилност, па на нивоу Војводине и Округа захватају просечно 2,12% пољопривредних површина, а на нивоу града Панчева свега око 1%, што указује на оријентисаност пољопривредних произвођача према ратарској производњи и запостављеност сточарства. У периоду 2000-2009. године површине под ливадама на подручју града Панчева смањене су за 40%.

Препорука за одрживо управљање земљишним ресурсима је свакако „одмарање“ земљишта и његово затравњивање, јер се на тај начин повећава садржај органске материје у земљишту, поправљају физичко-хемијска својства и спречава ерозија земљишта. Сејане травњаке треба првенствено заснивати на ораничним површинама и киселим земљиштима, где жита не дају добре приносе. Такође се могу заснивати после разоравања природних травњака, када се једну годину сади кромпир, после њега жито, а затим сејани травњак. Педоклиматски услови и надморска висина одређују смешу која ће се сејати (ако је земљиште суво и песковито онда треба сејати смешу са жутиим звезданом, а ако је влажније онда треба сејати смешу са црвеном или белом детелином)

Пашњаци се простиру на 274 ha, односно 8% пољопривредних површина у Глогоњу, што је више у односу на њихову заступљеност у Јужнобанатском округу (7,3%) и знатно више у односу на град Панчево (4,2%). Како висину производње траве и сена на пашњацима одређују првенствено временски услови, то се уочава значајна осцилаторност обима производње по годинама. Како сточарска производња у Глогоњу није заступљена, ђубрење ливада или се не врши, а ако се врши онда се користе првенствено минерална ђубрива, а много мање стајско ђубриво и осока. Пошто се не врши интензивна испаша, коровска синузија постаје доминантна и на тај начин смањује квалитет траве на пашњацима. Применом мелиоративних мера значајано се може утицати на повећање квалитета пашњака.

На основу свега сагледаног, може се извести закључак да високопродуктивно земљиште глогоњског атара омогућује стварање високих приноса. Имајући у виду деградиран сточни фонд и недостатак стајских ђубрива, као и непостојање иницијативе за коришћење обновљивих извора енергије на домаћинству, биљна производња у великој мери зависи од екстерних инпута, те се из године у годину уочавају велике осцилације у овом сектору чему доприноси и несигурано тржиште.

2.5.2. Сточарство

Анализа података о броју стоке у Србији последњих година указује на генерални тренд смањења грла, уз изражену осцилаторност (падове и успоне), иако постоје повољни природни услови за остварење значајно бољих резултата у овој области пољопривреде.

Примећује се да је сточни фонд, како по броју, тако и по врстама стоке, неравномерно распоређен, посебно са аспекта односа пољопривредних површина и броја стоке у појединим деловима Републике. Постојећи сточни фонд је током 2009. године, у односу на расположиве пољопривредне површине, износио 30 условних грла на 100 ha у Србији, 33 условна грла на 100 ha у Централној Србији и 25 условна грла на 100 ha у Војводини. Он још увек представља значајан развојни ресурс, уз услов систематског и интензивног унапређења генетских особина стоке, те технологије и организације производње.

Регионално посматрано, присутне су различите тенденције у развоју сточарства. Подручје Централне Србије трпи највеће смањење сточарске производње, у Војводини се бележи повећање броја грла, као и повећање производње у говедарству и живинарству, што указује на податак да су комерцијална пољопривредна газдинства на овом подручју бројнија.

И поред релативно лошег стања у сточарству Србије, у последње време, бележе се знатни позитивни помаци, који су утицали на повећање значаја сточарства у целокупној пољопривредној производњи. У 2009. години, вредност реализоване сточарске производње у Србији је процењена на 1.714 милиона УСД, уз учешће од 30,5% у оствареној вредности пољопривредне производње.

Процењене вредности сточарске производње по делатностима у укупно оствареној вредности сточарске производње у 2009. години су: у говедарству, 799 милиона УСД, уз учешће од 46,6%, у свињарству, 591 милиона УСД, уз учешће од 34,5%, у живинарству, 219 милиона УСД, уз учешће од 12,8%, у овчарству, 100 милиона УСД, уз учешће од 5,9% и у пчеларству, 5 милиона УСД, уз учешће од 0,2%.

Јужно банатски округ, који по површини спада у веће округе (4.245 km²), је равничарско подручје које чине 8 општина, 94 насеља и 100 катастарских општина, уз присуство 79,3% пољопривредних површина и густину насељености од 71 становника/km². Према статистичким подацима, током 2007. године у њему је било 10 грла говеда на 100 ha обрадиве површине, 61 свиња на 100 ha ораничне површине, 19 оваца и 15 условних грла стоке на 100 ha пољопривредних површина. У округу је од 2004. године приметно повећање сточног фонда, а самим тим и повећање обима сточарске производње, када је произведено 2.442 l млека по музној крави, 43 l млека и 3 kg вуне по овци, 90 јаја по кокошки, односно 12 kg меда по кошници. У 2005. години на посматраном подручју је било 33,5 хиљада говеда, 176 хиљада свиња, 32 хиљаде оваца, 803 хиљаде грла живине, а остварена је производња од 39,2 милиона литара крављег млека, 619 хиљада литара овчијег млека, 46 тона вуне, 51,5 милиона јаја и 97,6 тона меда. У 2007. години, на овом подручју је било 35 хиљада говеда, 203 хиљаде свиња, 63 хиљаде оваца и 95 хиљада грла живине. Остварени приноси су у односу на републички просек били: за 20% виши код млека по муженој крави, за 5% мањи код млека по

муженој овци, за 50% виши код вуне по стриженој овци, за 30% мањи код јаја по кокошки, те за 8% мањи код меда по пчелињој кошници.

На основу анализе расположивих статистичких података за период 2000-2007. година, могу се изнети следећа запажања за сточни фонд Јужнобанатског округа: просек укупног броја говеда је 101,9%, највеће повећање броја говеда је било 2005. године, за 11%, просек укупног броја свиња је износио 100,1%, највеће повећање је било током 2006. године, за 11%, просечан број оваца је био 114,2%, највеће повећање је било током 2007. године, за 78%, просечан број живине је 98,7%, највеће повећање живине је било током 2007. године, за 17%.

Број грла стоке по општинама је веома различит, као и њихов однос према 2000. години (узета је као базна година). Највише говеда, свиња и живине било је на територији града Панчева, а највише оваца у општини Вршац. Најмање говеда и оваца је било у општини Пландиште, а свиња и живине у општини Опово. Карактеристично је да је у свим општинама Округа било мање свиња него у 2000. години. Значајно боља ситуација у Округу је по питању броја оваца. Њихов број је био већи у пет од осам општина (у граду Панчево чак за 11%). У 2006. години у односу на 2000. годину, број грла живине је био већи само у три општине (највише у Панчеву, за 54%).

Анализом промене величине и структуре сточног фонда, као и трендова у сектору сточарске производње на територији града Панчева, а према попису из 2002. године, примећено је да највише свиња и говеда има у месним заједницама Долово, Старчево, Омољица и Качарево, где постоје и фарме на којима се узгајају свиње, говеда и живина (Табела 19.).

Табела 19. Бројно стање стоке на газдинствима у граду Панчеву

Насеље	Свиње	Говеда	Овце	Коњи	Козе	Живина	Кошнице пчела
Брестовац	1.620	960	180	5	45	19.000	25
Иваново	860	179	260	-	40	200	20
Јабука	1.500	154	60	4	20	2.200	99
Долово	6.250	750	1.200	30	300	2.000	230
Старчево	5.250	1.300	140	18	70	200	550
Омољица	5.250	200	160	10	20	600	230
Банатско Ново Село	1.120	724	90	10	40	82.000	114
Глогоњ	731	50	24	8	219	5.073	99
Горњи град	1.000	400	700	70	70	2.000	190
Качарево	2.400	242	160	6	30	3.000	150
Војловица	500	50	50	10	100	1.000	200
Панчево	15.581	1.724	2.424	209	2.941	140.598	1.603

Извор: Републички завод за статистику, на основу пописа из 2002. године, Београд.

С обзиром на расположиве природне потенцијале у оквиру месних заједница, може се рећи да је сточарство недовољно развијено.

Развој сточног фонда у периоду 2000-2007. година карактерише колебање броја грла по појединим врстама стоке, што је последица неповољних услова приврађивања и тешкоћа у пласману сточарских производа на домаћем и иностраним тржиштима.

Табела 20. Кретање сточног фонда у граду Панчево у периоду 2000-2007. година

Год.	Укупан бр. говеда	На 100 ха обрадивих површина	Укупан бр. свиња	На 100 ха ораничних површина	Укупан бр. оваца	На 100 ха пољоп. површина	Живина
2000.	7.399	12	57.106	97	1.884	3	205.089
2001.	7.321	12	49.656	85	1.389	2	197.948
2002.	6.961	12	51.506	89	1.573	2	193.709
2003.	5.981	10	47.823	81	2.604	4	197.410
2004.	5.788	10	49.822	85	2.156	4	197.103
2005.	6.291	10	50.436	86	2.263	4	196.840
2006.	6.562	11	53.533	91	2.524	4	199.350
2007.	6.650	11	57.958	93	4.700	8	201.397

Извор: Општински годишњаци за одговарајуће године 2000–2007. годинас

Из *Табеле 20.* се може уочити да је од 2005. године присутно повећање броја грла говеда. Укупан број говеда је био најмањи у 2003. години, за 14,1% мањи у односу на предходну годину, а највећи у 2005. години, за 8,7% већи у односу на 2004. годину. У односу на 2000. годину укупан број говеда је у 2007. години био за 10% мањи. Смањење укупног броја грла доводи и до смањења број грла на 100 ха обрадиве површине, на 11 грла. У 2007. години процентуално учешће говеда у Јужнобанатском округу износи 19,0%.

Укупан број свиња је најмањи у 2001. години, за 13% мањи у односу на претходну годину, а током периода 2004-2007. година он има тенденцију раста са 4,2% на 8,2% у 2007. години, када достиже ниво из 2000. године. Укупан број свиња на 100 ха је 93, што је за 4 грла мање него у 2000. години. У 2007. години процентуално учешће свиња у Јужнобанатском округу износи 28,4%.

Код оваца, њихов број је био најмањи током 2001. године, за 26% мањи у односу на предходну годину, стим да су највећа повећања остварена 2003. године, за 65,5% и 2007. године, за 86,2%. Са повећањем броја оваца, паралелно се повећава и број оваца на 100 ха пољопривредне површине, и износи 8 грла, што је за 3 грла више у односу на 2000. годину. У 2007. години процентуално учешће оваца у Јужнобанатском округу износи 7,4%.

Последњих година живинарска производња на територији града Панчева заузима значајно место у укупној пољопривредној производњи, бележећи сталан раст. Ово

је грана сточарске производње коју карактерише брз обрт капитала, што пресудно дефинише опредељење појединих тржишно орјентисаних газдинстава за овим видом производње. У 2006. години се јавило повећање броја грла за 1,3%, а у 2007. години за 1,0%, у односу на предходну годину. Нажалост у односу на 2000. годину долази до смањења броја грла за 1,8%. Процентуално учешће живине у 2007. години у Јужнобанатском округу износи 21,2%.

На посматраној територији постоје друштвене и приватне фарме на којима се узгајају расне краве, свиње, а у мањем броју овце и козе. Према подацима достављеним од стране пољопривредних предузећа и ветеринарских станица, о стању и актуелним проблемима у области сточарства у Панчеву током 2002. године, сточни фонд у говедарству је бројао 1.336 крава, 1.700 јунади и 469 телади. Расе које доминирају, а и данас су актуелне, су источно фризијска и домаће расе оплемењане холштајн расом.

Према информацијама, о стању и проблемима у области сточарства, Секретаријата за привреду и приватно предузетништво града Панчева, у 2005. години у односу на претходну годину број јунади је смањен за око 16%, а укупан број грла говеда за око 8%. У свињарству је укупан број грла остао на нивоу из 2004. године. На градском подручју регистровано је током 2005. године 1.335 крава, 1.423 грла јунади и 500 телади, односно 3.000 крмача, нешто више од 2.000 назимица, 13.000 прасади, близу 12.000 товних свиња и 87 нераста.

На основу података завода за статистику о продаји и откупу изабраних пољопривредних производа, може се пратити кретање производње у сточарству.

Табела 21. Продаја и откуп изабраних производа сточарске производње

Панчево				
Година	Свиње (y t)	Говеда (y t)	Јаја (хиљ. ком)	Млеко (хиљ. l)
2001.	3.463	316	-	3.423
2002.	3.065	357	-	4.362
2003.	3.886	330	109	4.770
2004.	3.410	432	1.767	3.666
2005.	3.509	268	2.978	3.968
2006.	3.938	321	-	4.749
2007.	4.016	353	-	5.612

Извор: Републички завод за статистику, Општине у Србији од 2002. до 2007., Београд

У Табели 21. се може видети кретање продаје и откупа производа сточарске производње у периоду 2001-2007. година. Остварена продаја и откуп свиња су највећи у 2007. години, уз повећање од 16% у односу на 2001. годину. Процентуално учешће у Јужнобанатском округу за 2007. годину је 67,4%, у Војводини 7,0%, док је оно у Републици 5,1%.

У говедарству је присутан опадајући тренд, са изузетком у 2004. години када је дошло до повећање продаје и откупа сточарских производа за 36,7% у односу на 2001. годину, међутим продаја и откуп су у 2007. години смањени за 18,3% у односу на 2004. годину. Процентуално учешће у Јужнобанатском округу у 2007. години је 43,2%, у Војводини 3,4% док је оно у Републици Србији 1,2%.

Код продаје и откупа млека постоји повећање у 2007. години од 18,2%. Највеће смањење је било 2004. године, 23,2% у односу на предходну годину. Процент учешћа у Јужнобанатском округу је 28,3%, у Војводини 2,1%, док је оно у Републици 0,9%.

Локална сеоска заједница Глогоњ, која припада граду Панчеву, има површину од 4.291,7 ha, од чега је 78,7% пољопривредних површина. Заступљеност ливада је мала, свега 0,02% пољопривредних површина, док се пашњаци простиру на 274 ha, или 8% пољопривредног земљишта, што указује на постојање добрих природни услова за развој сточарства.

Анализом сточарске производње, утврђено је да се у укупном броју домаћинства мали број домаћINSTAVA бави искључиво сточарском производњом. Разлог овоме је и тај што су ситна газдинства са непољопривредним и мешовитим изворима прихода првенствено орјентисана на повртарску и ратарску производњу, у којој су улагања мања, а обрт капитала бржи у односу на скупљу и захтевнију сточарску производњу.

Скоро сва домаћинства у селу се баве сточарством, међутим мало њих је тржишно орјентисано, а углавном производе за своје потребе, уз продају на сточним пијацама. Регистрована пољопривредна газдинства се углавном баве производњом за тржиште, стим да је међу њима мали број оних која се искључиво баве сточарством.

Развој сточарства није карактеристичан за село Глогоњ, углавном је то производња за сопствене потребе, или за мањи број потрошача из самог места. Потенцијали за даљи развој производње сточарских производа могу се оценити само на основу укупног броја стоке, постојећих природних услова, спроведене анкете међу развојно - орјентисаним домаћинствима и кретања тражње за сточарским производима, с обзиром да на градском нивоу не постоје поуздани статистички подаци о прирасту живе мере основних врста стоке, као ни о производњи меса, млека, вуне, јаја и меда.

Веома мали просечан број свих врста стоке у односу на расположиве категорије земљишта сведоче о генерално неискоришћеним ресурсима у сточарству.

У Табели 22. су изнети подаци (са стањем на дан пописа 2002. године) о укупном броју говеда, свиња, оваца, коња, живине, коза и пчелињих кошница на нивоу села Глогоњ.

Табела 22. Бројно стање стоке на газдинствима у селу Глогоњ

Број грла	Категорија стоке			
	Говеда			
Говеда	Говеда, укупно	Телад и јунад	Краве и стеоне јунице	Волови
	50	11	32	7
Свиње				
Свиње	Свиње, укупно	Прасад и назимад	Крмаче и супрасне назимице	Нерасти и остале свиње
	731	492	140	99
Овце				
Овце	Овце, укупно	Јагњад и шиљежад	Овце за приплод	Овнови и остале овце
	24	4	6	14
Коњи				
Коњи	Коњи, укупно	Кобиле и ждробне омице	-	-
	8	5		
Остала стока				
Остала стока	Живина	Козе	Кошнице пчела	
	5073	219	99	

Извор: Интерни подаци према анкети Института, 2006.

Подаци о укупном броју говеда, свиња, оваца, коња, живине, коза и пчелињих кошница (са стањем на дан Пописа 2002. године) на нивоу села Глогоњ, града Панчева, Јужно банатског округа, Војводине и Републике Србије, дати су *Табелом 23*. Обзиром на велике разлике у величини и структури укупних површина на различитим просторним нивоима посматрања, прерачунавањем физичких у условна грла, у односу на 100 ha пољопривредне површине, добија се реална подлога за упоређивање просторних разлика у нивоу развијености сточарства, на поменутиим нивоима.

Због разлика у коришћеним изворима, добијени резултати не одражавају тачне нумеричке вредности, већ само указују на правац релевантних разлика у простору²².

22 Због недоступности годишњих статистичких извештаја на нивоу насеља, као и за више нивое, ради опште упоредивости, коришћени су резултати Пописа 2002., који су далеко нижи од одговарајућих у годишњим статистичким извештајима. Када је у питању пољопривредна површина, код насеља Глогоњ на располагању су само подаци Катастра, док су за више нивое коришћени подаци РЗС.

Табела 23. Укупан број основних врста стоке, према попису из 2002. године

Подручје	Укупан број основних врста стоке						Свега услов. грла*	Кошница пчела	Услов. грла /100ha пољ. пов.
	говеда	свиње	овце	козе	коњи	живина			
Србија	748.282	1.983.504	1.475.662	180.757	31.830	9.779.131	905.239,8	271.062	17,70
Војводина	146.035	617.587	152.602	57.863	9.071	3.055.021	210.544,4	58.691	11,75
Јуж-бан. округ	16.815	90.678	31.481	12.935	1.005	572.015	28.947,4	11.759	8,48
Панчево	1.724	15.581	2.424	2.941	209	140.598	4.294,8	1.603	6,79
Глогоњ	50	731	24	219	8	5073	175,3	99	5,10

Извор: Попис 2002. Интерни подаци Републичког завода за статистику, Београд 2006.

* Прерачунато у условна грла (крава тежине 500 kg живе мере) према следећим коефицијентима: говеда - 0,6; коњи - 1,0; козе - 0,05; овце - 0,06; свиње - 0,15; живина - 0,003; сточни фонд- интерни подаци РЗС са Пописа 2002. Пољ. површина: Глогоњ - Катастар СО Панчево; остали нивои – Општине у Србији за одговарајуће године, РС РЗС, Београд.

У односу на вредност показатеља од 6,79 условних грла за ниво града Панчева, на вишим територијалним нивоима његова вредност расте, па имамо да је он на нивоу Јужнобанатског округа 8,48, на нивоу Војводине 11,75, те на нивоу Републике Србије 17,7 условних грла. Ниво показатеља од 5,1 условних грла на 100 ha пољопривредне површине за село Глогоњ говори о неискоришћеним потенцијалима за интензивирање сточарске производње на територији града Панчева.

Анализом 100 анкетираних развојно одређених домаћинстава током 2011. године, сточни фонд се код већине домаћинстава или смањио или остао на приближно истом нивоу, изузев у живинарској производњи, што се може видети у Табели 24.

Табела 24. Укупни сточни фонд села Глогоњ 2011. године

Говеда	Свиње	Овце	Козе	Коњи	Живина	Број кошница
39	483	39	55	6	1.398	100

Извор: Интерни подаци – анкетна ИЕП Београд, 2011.

Према анкети, у селу је било 277 прасади, 28 јагњади, 35 јарића, а на појединим газдинствима јављају се и ћурке, патке и гуске (82). Примећено је повећање код производње оваца и живине.

Углавном је присутна сточарска производња за сопствене потребе, или за мањи број потрошача из самог места. Евидентирани су мали прерађивачки капацитети пољопривредних производа на сеоском подручју, мале технолошке опремљености и ниског степена прераде. Најчешће се прерађују млечни производи, који се пласирају на пијаци без сертификације о квалитету производа.

Независно од лимитирајућих тржишних фактора, потенцијали за развој сточарства су у великој мери одређени природним условима, површином и структуром коришћеног пољопривредног земљишта, организацијом пољопривредне производње, економском и социјалном структуром становништва и достигнутим нивоом економске развијености.

Треба константно охрабривати и одговарајућом подршком селектовати критичан број комерцијалних газдинстава, која би била у стању да се на профитабилан начин баве интензивном специјализованом производњом, пре свега товљеника, живине, крављег млека и јунади фармерског типа, уз организовани пласман меса и млека преко великих кланица и млекара у окружењу. Откуп стоке за клање врши се преко кланице Цицварић, продаја млека преко млекара у окружењу, попут: ПАН Млек Панчево, ПКБ и Сефкерин.

Приликом конципирања планских решења, постоји више разлога да се размотри интензивирање сточарске производње, уз посебно уважавање постојећих структурних и тржишних ограничења за формирање крупнијих овчарских, говедарских, козарских, или мешовитих фарми.

Да би сточарска производња представљала мерило интензивности укупне пољопривредне производње, посебно треба обратити пажњу на следеће параметре:

- однос сточног фонда и земљишних површина,
- производњу меса и млека по јединици површине и јединици капацитета,
- однос сточарске производње према укупном становништву,
- стварање повољних економских услова привређивања,
- боље коришћење нус производа из прехранбене индустрије, као јефтине сточне хране,
- бржи трансфер научних достигнућа у пракси.

Када је у питању укупан развој сточарске производње, не треба заборавити на тесну међузависност сточарства са развојем биљне производње. Ова међузависност добија на снази нарочито на ситним земљишним поседима, где број, састав и квалитет држане стоке, повратном спрегом, директно утиче на приносе биљних култура, очување природне плодности земљишта, те рационално коришћење људских и материјалних ресурса.

У сектору пољопривреде, претходна анализа стања и трендова намеће неколико генералних закључака о пољопривреди у локалним сеоским заједницама:

- довољан потенцијал, мала продуктивност,
- зависност производње од спољних фактора, пре свега аграрне политике, политике субвенција и кредитирања производње,

- хетерогеност производње,
- недовољна акумулација капитала и недостатак инвестиција,
- мала величина поседа и њихова расцепканост.

Изнето генерише закључак да је присутан негативан тренд у кретању броја грла свих врста стоке. Зато постоји неопходност доношења низа одговарајућих мера, у домену аграрне политике, које ће стимулисати развој и стабилност сточарске производње (увођење одговарајућег регресирања, пореских олакшица и других подстицајних мера). Потребно је на одговарајући начин обезбедити сигурност пласмана стоке, меса, млека и осталих сточарских производа, чиме ће се остварити економска стабилност узгајивача стоке.

2.5.3. Агротехничка опремљеност пољопривредних газдинстава

Статистичка анализа бројног стања пољопривредне механизације на нивоу општина у Републици Србији извршена је 31.12.2001. године и након тога статистика више нема истраживање које се тиче броја и стања пољопривредне механизације у Републици. Према подацима РЗС Србије, са стањем 31.12.2001., у Панчеву је регистровано²³:

- 6.890 двоосовинских трактора;
- 20.933 тракторских прикључака (плугови, тањираче, дрљаче, сејалице, расипачи минералног ђубрива, косачице, приколице);
- 3.120 мотокултиватора;
- 1.851 комбајна;
- 2.768 берача кукуруза;
- 326 моторних вршалица.

Иако застарели, ови подаци из 2001. године, једини су расположиви статистички подаци о механизацији и могу бити користан оријентир, имајући у виду следеће:

- број пољопривредне механизације је до краја 2010. године повећан (газдинства су користила банкарске и субвенционисане кредите за куповину механизације);
- један број пољопривредне механизације је расходован и више није у употреби;
- механизације која је пописана крајем 2001. године, а која је још увек у употреби има веће трошкове одржавања и мању пословну ефикасност услед застарелости и расходавања.

23 Општинска статистичка документација, Пољопривредна механизација, Билтен број 176. Републички завод за статистику Србије, Београд, јули 2002.

У поређењу са Панчевом, у МЗ Глогоњ, број трактора по газдинству је два пута мањи, а структура двосовинских трактора према снази је неупоредиво лошија: у Панчеву 35% трактора је снаге преко 37kW, док је у Глогоњу њихово учешће 15%. Број тракторских прикључака у МЗ Глогоњ је изузетно мали, један плуг на 0,44 газдинства, односно једна тањирача на 0,17 газдинстава. Поред тога, према подацима МЗ Глогоњ, пољопривредна механизација је стара и њено стање, ни по броју, ни по старости, није задовољавајуће. Међутим, у последних пар година један број финансијски јачих газинстава улагао је у обнављање механизације, тако да су приметни мањи позитивни помаци.

Проблеми које пољопривредници села Глогоњ имају у домену пољопривредне механизације, идентични су оним проблемима које имају пољопривредници на подручју целе Војводине и Републике. Најзначајнији проблеми су следећи:

- изузетно скупи банкарски кредити (високе камате) за набавку нове механизације, и недостатак или недовољна подршка са националног нивоа (из аграрног буџета) за куповину механизације;
- високи трошкови одржавања старе механизације и ниски економски ефекти њеног коришћења;
- одсуство заједништва и сарадње пољопривредника на плану коришћења заједничке механизације (неразвијени тзв. машински прстенови), чиме би се трошкови механизације значајно могли смањити, а економски ефекти повећати.

Тржишно оријентисани пољопривредни произвођачи значајна улагања имају на плану набавке хемијских средстава за заштиту биља и минералног ђубрива, мада треба истаћи да је висина улагања у набавку ових инпута највећим делом одређена финансијским могућностима сваког појединачног пољопривредног газдинства. У производњи поврћа, којом се бави велики број газдинстава у селу Глогоњ, највећа ставка у цени коштања поврћа односи се управо на трошкове ђубрива и заштитних средстава. Количина употребљеног ђубрива и заштитних средстава у производњи поврћа варира по произвођачима, као и типови и врсте ђубрива и препарата који се користе, а у значајној мери ове осцилације условљене су финансијском снагом пољопривредника.

2.5.4. Прерада пољопривредних производа

Према анкетном истраживању ИЕП Београд, највећи проценат пољопривредних газдинстава у селу Глогоњ се бави повртарском и ратарском производњом (доминантне културе су кромпир, купус, кукуруз и сунцокрет). Газдинства са мањим поседима највише су окренута повртарској, а газдинства са већим поседом ратарској производњи. Сточарство (млечно говедарство и свињарство) заступљено је код веома малог броја произвођача.

У селу су *недовољно развијени капацитети прераде и складиштења пољопривредних производа (хладњаче, силоси и сушаре)*. Од капацитета прераде у селу издвајају се само:

- Колос д.о.о. У питању је породична фирма која запошљава око 10 радника. Производни програм предузећа чини прерада и дорада зрнастих производа и производња семенске робе уљаних култура (лан и луцерка). Предузеће производи мања/комерцијална паковања кукуруза кокичара, сунцокрета, лешника, бадема, кикирикија, голице бундевине и другог. Пласман се обавља преко велепродајних трговинских кућа и предузећа која се баве паковањем зрнастих производа.
- СЗР Корка. Радња се бави производњом кора, тестенина и колача. Запошљава око 7 радника. Роба се пласира ка мањим трговинским радњама.
- На пољопривредном газдинству Танасковски обавља се производња вакумираног киселог купуса. Капацитет производње је око 70 t годишње. Око 80% купуса производњач успева да обезбеди из сопствене производње, а остале количине набавља од пољопривредника у селу. Купци су трговинске куће које се баве велепродајом.

У области прехранбене индустрије постоје значајне могућности развоја предузетништва и занатске производње прерађевина од поврћа: производња конзервираног, сушеног или смрзнутог поврћа, затим разних производа од поврћа у тзв. домаћој радиности (ајвар и слично) и других производа. Такође, производња у мањим приватним погонима могла би да се усмери и на месне прерађевине од свињског меса, чиме би се тов свиња у селу померио са тачке самодовољности на ниво производње тржишних вишкова. Битно је имати у виду да би пољопривредници морали у размишљањима о новим улагањима да имају у виду неопходност ослушкивања потреба купаца и чињеницу да се тражња повртарских производа све више помера од потрошње купуса и кромпира ка другим врстама поврћа (кељ, прокељ и броколи).

Већа улагања малих и средњих предузећа, предузетника и пољопривредних газдинстава на плану прераде пољопривредних производа ограничавају бројни системски проблеми на националном нивоу. Неразвијено и нестимулативно пословно окружење за инвестирања у изградњу капацитета прераде поврћа и ново запошљавање огледа се у следећем:

- Недовољна је подршка са националног нивоа (из аграрног буџета) која се усмерава ка предузећима и породичним пољопривредним газдинствима за улагања у примарну пољопривредну производњу, а посебно за улагања у прераду пољопривредних производа. Улагања која су потребна у области прераде пољопривредних производа су веома висока: почев од набавке основне технологије за производњу, до набавке сировина, амбалаже, трошкова

уођења и поштовања свих неопходних стандарда и лабораторијских анализа и сл. Ове трошкове, без подршке државе и повољних банкарских кредита, мали број приватника/носиоца пољопривредних газдинстава може да финансира из сопствених извора.

- Недовољно развијена политика конкуренције на домаћем тржишту и незадовољавајућа улога државе на плану заштите конкуренције, представља велики проблем у домену пласмана пољопривредно прехрамбених производа. Висока концентрација капитала у области прераде пољопривредних производа, али и у области малопродаје пољопривредно прехрамбених производа, у неповољну позицију ставља, како примарне пољопривредне произвођаче (који су ситни, неударжени и са малом преговарачком моћи у односу на прерађиваче и трговце), тако и она газдинства, МСП и предузетнике који намеравају да инвестирају у капацитете прераде пољопривредних производа.
- Смањивање извозних субвенција²⁴. Са земљама ЕУ Србија је потписала Споразум о аутономним трговинским мерама²⁵. Ради се заправо о могућности преференцијалног извоза из Србије на тржиште ЕУ за око 85% пољопривредних производа са претежним домаћим пореклом (извоз без квантитативних ограничења, царинских дажбина и мера еквивалентног ефекта). Од Србије се такође очекује да отвори врата за конкуренцију са тржишта ЕУ, и тренутно је Србија у процесу примене Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ. Примена овог Споразума у суштини значи смањивање, или/и укидање царинских баријера у увозу (ад валорем царине, прелевмана, сезонске царине), као и укидање извозних субвенција. Влада Републике Србије је одлучила да отпочне са применом Прелазног споразума почев од 1. фебруара, 2009. године.
- Високи трошкови уласка у хипермаркете (трговинске ланце), ресторане, хотеле;
- Висока су оптерећења рада (висина пореза и доприноса на бруто зараде),

24 Уредба о утврђивању и остваривању права на подстицаје произвођачима пољопривредних и прехрамбених производа за 2011. годину. Службени гласник РС, број 14/11, од 4. марта 2011. године. Овом уредбом утврђује се обим, услови и начин остваривања права на подстицаје произвођачима пољопривредних и прехрамбених производа за 2011. годину. Према поменутој Уредби, износ подстицаја на извозну цену смањен је у односу на 2010. годину, и у 2011. години износи 5%.

25 Council Regulation (EC) No. 2007/2000 of 18. September 2000; Council Regulation (EC) No. 2563/2000 of 20. November 2000.

високе су и бројне локалне комуналне и административне таксе, и сл.²⁶.

- Обавеза уплате пореза на додату вредност (ПДВ) у тренутку фактурисања производа или услуге (на ненаплаћена потраживања) представља велико ограничење имајући у виду велика дуговања у привреди, односно велике проблеме које привредници имају управо у домену наплате потраживања.
- Изузетно су дуги периоди наплате потраживања за испоручену робу. Услед неефикасности трговинских судова, високих судских такси у споровима и неликвидности привредних субјеката (рок наплате потраживања у Србији је изузетно дуг и у просеку је износио 128 дана у мају 2010. године.) Требало би имати у виду да један број потраживања никада и не долази на наплату (дужници су у стечају, ненаплативе су менице, дужници плаћају потраживања робом и слично)²⁷.
- Банкарске камате на кредите привреди изузетно су неповољне, а отплата кредита преко Фонда за развој Републике Србије везана је за евро.

Као последица великих и бројних оптерећења у привреди, а у недостатку инвестиционог и обртног капитала, предузетници најчешће одустају од инвестиционих планова. Усмеравање пољопривредника ка инвестицијама у домену прераде пољопривредних производа (посебно на сопственом газдинству, или у форми занатских радњи, специјализованих задруга и сл.) оправдано је так са унапређењем општег пословног амбијента, односно спровођењем системских и корених реформи јавног сектора, економског система, пореског система и другог.

2.5.5. Удружења и земљорадничке задруге

Земљорадничко задругарство у Глогоњу није развијено, а сарадња пољопривредника са задругама у суседним селима је веома слаба. Тренутно у селу не функционише ниједна задруга, а мали број произвођача ратарских култура сарађује са 33 у месту Црепаја.

Према подацима МЗ Глогоњ, једна, стара задруга (из 1960. године) у Глогоњу данас настоји да у судском спору са предузећем Фриком дође до власништва над спорним земљиштем (око 300 ha), као и над власништвом одређених објеката у центру села.

26 Услови и оптерећења у привреди Србије, брошура Уније послодаваца Србије, Аустријска агенција за развој (АДА), Пројекат „Консолидација правних и институционалних основа социјалног дијалога у земљама западног Балкана и Молдавији“; Међународна организација рада, Канцеларија за Централну и Источну Европу; септембар 2010.

27 Ибидем, страна 10.

Један од проблема са којима се произвођачи у Глогоњу стално сусрећу јесте нестабилан и неорганизован приступ продаји и маркетингу пољопривредних производа. Појединачан наступ на тржишту захтева располагање превозним средством, утрошком горива и времена самих произвођача. Укрупњавањем понуде омогућило би се постизање бољих пословних резултата, смањивање трошкова продаје, сигурнији пласман и редовност у приходима. Управо ове тежње биле су иницијатори формирања *Удружења повртар Глогоњ*, које би требало да оствари неколико циљева:

- Да олакша произвођачима приступ тржишту и пласман/проналазак домаћих и иностраних купаца, којима би могли, кроз удруживање произвођача, да се понуде велике и континуиране испоруке поврћа уједначеног и контролисаног квалитета;
- Подстицање специјализације производње. Већа специјализација, нарочито у повртарству, и одржавање континуитета испоруке и квалитета понуде могли би да омогуће стабилнији пласман под повољнијим условима;
- Борба са све већом и интензивнијом домаћом и страном конкуренцијом. Успешан тржишни наступ захтева активно трагање за купцима и стално праћење стања на тржишту, што је недоступно ситним произвођачима.

У суштини у Глогоњу је значај удруживања препознат и користи синергије у пословању више произвођача. *Удружење повртар Глогоњ* основано је 2006. године и данас га чини око 40 активних чланова (Слика 4.).

Удружење има бројне активности, а неке од најзначајнијих активности наводе се у наставку текста.

Слика 4. Удружење повртар Глогоњ

Извор: www.mzgzlogonj.com

I Контролисана производња поврћа, односно продаја производа познатог порекла и контролисаног квалитета на тезгама посебно обележеним за ту намену у Панчеву

Овај пројекат удружења повртара Глогоњ и Банатски Брестовац реализују у сарадњи са Градским секретаријатом за привреду и економски развој града Панчева, Институтом Тамиш, Панчево и ЈКП Зеленило, Панчево. У склопу пројекта сваки произвођач је дужан да води евиденцију о спроведеним агротехничким мерама (тзв. Књигу поља), а посебно о врсти хемијског средства, дози, каренци и датумима примене. Поврће се продаје када је безбедно за људску употребу, тезге су видно обележене рекламним паноом да се ради о контролисаној производњи (поврда), на њему је лого сваког учесника на пројекту, а произвођачи који продају на тезгама носе кецеље одређене боје са истим натписом (Слика 5.). У овај пројекат укључено је 8 пољопривредних произвођача из удружења повртара Глогоњ. Циљеви пројекта су: приближавање произвођача и потрошача тј. стицање поверења потрошача у квалитет производа који су произведени код одабраних произвођача; повећање одговорности произвођача према сопственој производњи и потрошачима који конзумирају производе.

Слика 5. Видно обележене тезге рекламним паноом и произвођачи који продају на пијачним тезгама

Извор: www.mzglogonj.com

II Удружење омогућава произвођачима пласман производа

У 2011. години уговорена је производња 450 t зимског купуса за ЕУ тржиште. Уговор о пласману потписало је (преко домаће извозне куће) око 10 повртара из МЗ Глогоњ (купац је дистрибутивна кућа из Мађарске).

III Сваке године, задњег викенда октобра, у селу Глогоњ се организује манифестација *Глогоњска јесен*

Манифестација укључује предавања, саветовања, едукације, изложбу робе, културно уметнички програм (Слика 6.).

Слика 6. Манифестација Глогоњска јесен

Извор: www.mzglogonj.com

IV Уређење атарских путева.

У сарадњи са градом Панчево (финансира ову активност), удружење повртара је 2011. године имало и активну улогу у дефинисању/предлагању који ће се атарски путеви радити.

V Едукације, зимске школе, саветовања.

Едукације се најчешће организују у сарадњи са Институтом за економику пољопривреде Београд, Институтом Тамиш Панчево, а на школе се позивају и професори са београдског и новосадског универзитета. У сарадњи са хемијским и семенским кућама организују се презентације, на којима осим рекламирања хемијских производа, стручњаци дају и савете о заштити биља и организовању производње.

VI Путовања и презентација производа Удружења.

Поред организације одлазака чланова удружења на Пољопривредни сајам у Новом Саду (подршку најчешће даје град Панчево), те на сајам пољопривреде у Темишвару (2010. године овај одлазак је финансирала РПК Панчево), чланови удружења учествују и на регионалним сајмовима привреде, које организују регионалне привредне коморе и сличном.

Удружење повртара Глогоњ не поседује имовину којом располаже. Инвестиције су потребне у куповину или изградњу објеката и опреме за чување, складиштење и паковање производа: линије за паковање поврћа, сушаре, хладњаче, магацински простор, колска вага и сл. За ову опрему удружење би могло да конкурише за средства града Панчева, али и за средстава из републичког и покрајинског буџета за пољопривреду, донаторских фондова и сл. Изградњом објеката за чување и паковање производа, произвођачи би имали могућност да пласирају већу количину поврћа, у договореној динамици и роковима испоруке, како на домаћем, тако и на иностраним тржиштима током целе календарске године.

2.5.6. Канали пласмана пољопривредних производа

Канали пласмана поврћа. Производњом поврћа у Глогоњу бави се навећи број газдинстава.

Најчешћи канали пласмана поврћа су:

- продаја накупцима на кванташким пијацама у Београду и Панчеву;
- продаја на зеленим пијацама у Панчеву;
- продаја накупцима директно на газдинству.

Сваки произвођач проналази сам канале продаје, нема организованог откупа или пласмана. Због неорганизованог откупа поврћа и великих осцилација цена, број успешних произвођача поврћа у Глогоњу се смањује.

Канали пласмана ратарских производа. Ратарске културе пољопривредници пласирају преко предузећа Туп Агрострој д.о.о. са седиштем у Глогоњу. Ово предузеће је основано 2005. године и запошљава око 14 радника.

Доминантна делатност предузећа је откуп и уговарање производње ратарских култура са кооперантима - регистрованим пољопривредним газдинствима из села Глогоњ, али и из околних села. У уговарању производње са кооперантима, предузеће обезбеђује све потребне инпуте за производњу и гарантује откуп производа.

Доминантне ратарске културе које се уговарају и откупљују су: кукуруз, сунцокрет, пшеница и у мањој мери соја. У селу Глогоњ уговара се производња са кооперантима на око 500 ha, док предузеће Туп Агрострој самостално обрађује око 100 ha.

Канали пласмана млека. Производњом млека у Глогоњу бави се мали број газдинстава. Најчешће произвођачи закључују уговоре о предаји млека са млекарима Панмлек, Панчево и Имлек, Београд. Проблеми ниских откупних цена млека и чекања на наплату за предато млеко у великој мери дестимулишу ове произвођаче за будућа улагања у проширивање производње.

Трговину пољопривредним производима у селу (као уосталом и на нивоу града Панчева и Републике) карактерише низак степен организованости произвођача

и трговаца и високо присуство купаца. Ово за последицу има: нестабилност пољопривредне производње, несигурност у пласману, осцилаторност цена и преусмеравање профита ка посредницима у трговини.

Главни проблеми у домену тржишта пољопривредних производа леже у следећем:

- не постоје изграђени откупно дистрибутивни центри у партнерском односу пољопривредних произвођача, трговаца, Града;
- нису довољно развијени капацитети прераде и складиштења (мини хладњаче, млекаре, сушаре, магацински простори);
- произвођачи не располажу линијама за паковање и калибрање производа, пласирају производе разједињено у малим количинама, уз значајно високе трошкове транспорта, закупа тезги, продаје и сл.

Према подацима Уније послодаваца Србије, сива економија у пословању фирми (пријављивању и запошљавању радника, продаји производа и сл.) најизраженија је у управо у секторима пољопривреде, трговине, грађевинске и текстилне индустрије²⁸. Према овом извору, у промету пољопривредних производа из сиве зоне најмање је дувана, а највише сезонског воћа, поврћа и живинског меса.

Сива економија доминантна је из два разлога: велика су пореска оптерећења с једне стране и изузетно су дуги рокови плаћања с друге стране (Табела 25.)²⁹.

Табела 25. Промет пољопривредних производа у Републици Србији (регуларно и на сиво), регионално посматрано

Регија	Сива економија, промет у проценима			
	Кукуруз	Сезонско воће	Сезонско поврће	Живин. месо
	Укуп. промет кукуруз = 100	Укуп. промет сез. воћа = 100	Укуп. промет сез. поврћа = 100	Укуп. промет жив. меса = 100
Београд	28	41	36	31
Војводина	14	39	37	23
Централна Србија	34	46	47	40
Јужна Србија	45	55	51	54
Источна Србија	59	58	54	50
Западна Србија	38	61	57	41

Извор: Услови и оптерећења пословања и колективног преговарања, Унија послодаваца Србије, Грана пољопривреде и прехранбене индустрије страна 6. <http://www.poslodavci.org.rs>

28 Услови и оптерећења пословања и колективног преговарања, Унија послодаваца Србије, страна 4-6.

29 Резултати анкете спроведене на узорку од 648 привредних субјеката у грани пољопривреде указују да 58,1% привредних субјеката у Републици Србији наплаћује своја потраживања у року дужем од 120 дана, а регистровани пољопривредни произвођачи своја потраживања наплате у просеку за 133 дана. Извор: Услови и оптерећења пословања и колективног преговарања, Унија послодаваца Србије, страна 4-6.

2.6. ПРАТЕЋЕ ДЕЛАТНОСТИ, РУРАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА И СОЦИЈАЛНИ РАЗВОЈ

2.6.1. Трговина

Главна карактеристика трговинске делатности на подручју МЗ Глогоњ, уосталом као и на целокупној територији града Панчева, је низак степен организације и кооперације међу трговцима. Ово имплицира несигурност у пласману и квалитету снабдевености тржишта. На подручју целокупног града Панчева *трговина пољопривредним и прехрамбеним производима на велико* се највећим делом обавља на кванташким пијацама, или директним откупом од самих произвођача уз релативно високо учешће накупаца, док се *трговина на мало* одвија преко зелених пијаца, уз присуство великог броја посредника.

У МЗ Глогоњ је изражена натурална потрошња, односно већина домаћинства својом производњом задовољава сопствене потребе.

Пољопривреда је, свакако, доминантан облик привредне активности у МЗ Глогоњ. Међутим, поред пољопривреде као најзаступљенија привредна активност одвија се и трговина. Трговина се у МЗ Глогоњ, како је то анкета показала, одвија у 25 самосталних трговинских радњи (СТР). У овим трговинским објектима запослено је више од 80 људи. Понуда робе је разноврсна. У понуди се могу наћи прехрамбени производи, мелеко и млечни производи, хлеб и пецива, деликатесни производи, воће, поврће алкохолна и безалкохолна пића, кафа, цигарете. Мештани сматрају да је квалитет снабдевености трговинских радњи неуједначен. Као самосталне трговинске радње са добром снабдевеношћу наводе се:

- СРЗ Цобе;
- СРЗ Тин;
- СТР Дисконт М, Д.О.;
- Уни трговина;
- СТР Гранд;
- СТР Дисконт;
- СТР Шаран;
- СТБ Дисконт М;
- СТР Обрадовић;
- Комисион Баки.

За већи обим куповине мештани Глогоња иду у Панчево, Београд или евентуално у неко од суседних села.

Анкетирана запослена лица у трговинским радњама као највеће добављаче наводе:

- за млеко и млечне производе: Имлек, Млекара Панчево, Васиљевић и син;
- за хлеб и пецива: Пекара Панчево, локална пекара;
- за сухомеснате производе: Неопланта Нови Сад;
- за смрзнуто поврће: Фриком ПКБ Београд;
- за пића и сокове: Таково, Синалко Суботица, Фрутела Панчево, Јелен пиво Качарево, Апатинска пивара, Изворинка Извор, Идворинка Идвор, Дискомерц Крњево;
- за кафу: Гранд кафа Београд;
- за цигарете: Мегатабак Панчево и ДИН Ниш.

Гросистички тип набавке робе се обавља у Панчеву, у Темпу, ДИС-у, Авив парку, или у Београду у Идеји, Метро-у и сл.

За потребе пољопривреде послују и пољопривредне апотеке, од којих се по квалитету асортимана издвајају Агро Боки, која има увозну робу и Туп-Агрострој, који је снабдевен свим неопходним артиклима за несметано обављање пољопривредне делатности. Реч је о:

- различитим пољопривредним алатима и алаткама (за обраду земље и заштиту биља);
- машинама различитог типа и карактера;
- вештачким ђубривима;
- заштитним средствима и различитим видовима хемијских препарата;
- семенском робом;
- концентратима;
- сточном храном.

Главни добављачи пољоприврених апотека за вештачка ђубрива су Азотара Панчево, Жупа Александравац, Савакоп Нови Сад, Фокус Панчево и Агросит Панчево.

У МЗ Глогоњ ради и неколико приватних предузећа која производе сировине. Реч је о предузећима:

- **Колос д.о.о.** који врши производњу, дораду, печење и паковање индустријског и крмног биља, и зрнастих пољопривредних производа за људску и сточну исхрану. Реч је о семенкама и зрнастим производима (сунцокрета, бундеве, ораха, лешника, кикирикија, белије). Фирма Колос послује са великим бројем малопродајних објеката широм Србије.
- **Сид Крока** производи и продаје коре за питу и гибаницу, штрудле, подлоге за пицу.

- Пекара **Уно** производња и продаја хлеба, пецива, кора, те продаја смрзнутог теста.
- Производњом и продајом текстилне галантерије бави се фирма **Модатекс д.о.о.** Реч је о шивењу трикотаже, спортске опреме и дечијег програма. Фирма има дугу традицију, а међу програме који су у плану, и/или су тренутно у реализацији спадају и производња и продаја пицама, мајци, дуксева и других одевних предмета. Тржиште ове фирме је углавном Београд, и у мањој мери Панчево. Као важан проблем у пословању у овој фирми истичу постојање нелојалне конкуренције земаља блиског и далеког истока.
- **Унионтрговина д.о.о.** послује са широким асортиманом понуде робе. Реч је о грађевинској роби (цемент, креч), електро материјалу, водоводној инсталацији, грађи за конструкције, али и моторним уљима, бојама и лаковима. Такође, послују и са мешовитим асортиманом роба. Имајући у виду чињеницу да су им складишни капацитети ограничени Унионтрговина врши достављање робе и на кућне адресе. Добављачи ове фирме су цементара Беочин, опека из Новог Бечаја и Кикинде, Љига, Аранђеловца, Зорка Шабац.

Сва предузећа као главне критеријуме за одређивање добављача наводе цене, услове плаћања и квалитет робе.

2.6.2. Занатство

Услужни сектор и мала привреда требало би да представљају окосноцу у превазилажењу главних пробелема српског села данас, а то су незапосленост и миграција становиштва у веће урбане центре.

Послови и занати као што су на пример оджавање станова, сервисирање кућних апарата и/или уређаја, сервисирање инфраструктурних објеката су у Глогоњу званично непосотојећи. Мада по речима људи из месне заједнице, доста људи званично није регистровано али врши неку од занатских делатности. Једина званична занатска радња јесте она за производњу колача и кора Силвана & Дејан Корк. У овој радњи је укупно 7 запослених. Радња врши производњу различитих врста колача (ванилице, штангле, принцес крофне, итд.), али и кора за пите и гибанице, подлога за пице, резанце за супу и сл.

На жалост у МЗ Глогоњ нису очувани неки од старих заната, као што су на пример ковач, кујунција и сл., док занати попут кројача, обућара, столара и сл., званично не постје, мада се одређен број људи бави и овом врстом занатских делатности.

Шанса у развоју занатства лежи у могућности отварања занатских радњи које би се бавиле сервисирањем пољопривредних машина и механизације, различитим оправкама пољопривредних алата, изградом различитих типова пољопривредних алата.

2.6.3. Туризам

2.6.3.1. Туристички потенцијали

Потенцијали за развој туризма у Глогоњу првенствено леже у квалитетним природним ресурсима. На бази увида у ресурсну основу за развој туризма могу се дефинисати општи и појединачни циљеви за развој туризма. У опште циљеве можемо уврстити:

- Успостављање организационог туристичког устројства на нивоу целог села и сарадњу са Туристичком организацијом Панчева.
- Интезивирање укупног развоја кроз ефективно и ефикасно коришћење свих природних ресурса.
- Адаптација сеоских кућа за прихват гостију и изградња свих потребних рецептивних капацитета.
- Стварање услова за развој домаћег туризма.
- Плански излазак Глогоња са одговарајућом туристичком понудом и на међународно тржиште (у првом реду реч је о ловном туризму).

Као појединачни приоритети у развоју туризма, а на бази увида у ресурсну основу, би се могли издвојити:

1) Главни проблем који стоји за несметан развој туризма у МЗ Глогоњ је непостојање **смештајних капацитета**. То је предуслов без кога би свака даља прича у развоју туризма била излишна. У том смислу би било неопходно да се изврши адаптација сеоских домаћинстава и одговарајућих кућа за прихват туриста који би овде дуже боравили.³⁰

У том смислу потребно је да се првенствено ангажује поред мештана Глогоња и Туристичка организација Панчева, која би на бази одговарајућих стандарда прописала стандарде у квалитету услуга и смештаја, које би одређена домаћинства морала да испуне, како би се бавила туризмом, тзв. домаћа радиноост.

Проблем смештаја туриста је генерално проблем на целокупном простору града Панчева, јер се на читавој територији налази само један прави смештајни објекат. Реч је о хотелу Тамиш, који тренутно не ради, јер је у процесу приватизације. Оваквим стањем је практично град Панчево онеспособљена да одговори потребама туристичке тражње. Хотел *Тамиш* је саграђен 1978. године и био је рангиран са две звездице. Локација му је била на 500 метара од центара Панчева, у непосредној близини реке Тамиш, по којој је и добио име. Располагао је са 6 апартмана, 58 двокреветних и

30 Према Вуковић П., Цецић Н., Цвијановић Д., (2007): Потенцијали туристичког развоја села Глогоњ, Економика, Ниш, број 3-4, стр. 142-150., Ниш.

54 једнокреветних соба, рестораном са 350 места, салоном за доручак, пркингом, гаражом, кугланом, банкет салом са 40 места, ТВ салом, казином и летњом баштом. Хотел је пружио услуге пансиона, полупансиона и преноћишта.

Имајући у виду чињеницу да Глогоњ жели да развија туризам (сеоски у првом реду) у прво време мора се ићи на развој приватног смештаја. Као први корак се у том смислу намеће питање формирања Турист бироа који би омогућио потенцијалним посетиоцима понуду са овакавим видом смештаја. Овакав биро би могао да послује у граду Панчеву и нудио би услуге смештаја у већем броју села која би се определила за развој сеоског туризма.

Као други корак се намеће организација одговарајућих образовних семинара, од стране Туристичке организације Панчева, како би сеоска домаћинства која би се определила за прихват туриста учинила способним да одговоре потребама стандардизације смештајних капацитета, али и стварању одговарајућег квалитета свих врста услуга које су неопходне за боравак гостију. У том смислу потребна је и сарадња са свим органима власти, како на нивоу Града, тако и у месним заједницама (конкретно у МЗ Глогоњ).

2) Квалитет и квантитет **угоститељских објеката** у МЗ Глогоњ ни у ком случају не одговара потребама развоја туризма. Он је далеко испод сваког очекивања туриста. У том смислу потребно је сходно потребама мештана Глогоња, али и људи који у њега долазе и који би овде дуже боравили, уредити или изградити одговарајуће угоститељске објекте који би могли да пруже одговарајући квалитет угоститељске услуге.

Глогоњ своју шансу може тражити у домаћој кухињи, као и бројним домаћим (традиционалним војвођанским) специјалитетима, обзиром на тенденције на светском тржишту, да све више на значају добија концепт здравствено безбедне - здраве хране, као и бекство од униформности - *западњачке кухиње*, где су потенцијали свакако евидентни.

Стање угоститељских објеката у МЗ Глогоњ дат је у *Табели 26*.

Табела 26. Број и врста угоститељских објеката на подручју МЗ Глогоњ

Врста објекта	Укупан број
Ресторани	2
Кафане	4
Пицерије	1
Кафе посластичарнице	1
Кладионице	2

Извор: Подаци истраживачког тима ИЕП-а у периоду јун-јул 2011 год.

Оно на чему би глогоњци ваљало да инсистирају у развоју угоститељства, а што видно може да обогати угоститељску понуду, јесте понуда традиционалних локалних специјалитета, са посебним акцентом на ловачке или риболовачке специјалитете.

У том смислу постоји и могућност да се исти кулинарски специјалитети и маркетиншки брендују. То би могло да пружи посебан угоститељски *печат* Глогоњу као потенцијалној туристичкој дестинацији (на пример Глогоњска рибља чорба, ловачки гулаш и сл.). Ово може бити тесно повезано и са организовањем одговарајућих кулинарских манифестација, које би могле да се одржавају традиционално - годишње. На овај начин Глогоњ би уједно могао да буде и пример за друге туристичке дестинације у граду Панчеву, обзиром на богатство и разноликост наше националне кухиње.

3) Обједињавање рада и организационог устројства **туристичке организације** на нивоу више села (на пример Глогоњ, Јабука, Сефкерин и сл.), њихово прикључење Туристичкој организацији Панчева, а преко ње и Туристичкој организацији Србије је логичан и нужан корак.

На овај начин би се омогућила лакша примена концепта интегралног маркетинга, чиме би се олакшао тржишни наступ и извршило организационо и пословно повезивање туризма и угоститељства са другим привредним делатностима (на пример пољопривредом, трговином, рибарством, занатством, саобраћајем, итд.).³¹

Ово је предуслов како би се превазишли текући недостаци у организацији и развоју туризма. То је уједно и начин како би се омогућио маркетинг и менаџмент приступ у развоју туристичке дестинације. На овај начин би координација свих активности била јасно и стручно вођена. Ово би омогућило да све активности и функције туризма буду добро укомпоноване, тако да благовремено омогуће прилагођавање континуираним променама на тржишту, како би се одговорило свим потребама купаца (крајњих потошача – туриста).

4) Питање **образовања кадрова** за потребе развоја туризама је услов за пружање одговарајућег квалитета услуга домаћим и страним туристима. Како су бројна истраживања до сада показала као један од кључних елемената у давању оцене о боравку у некој туристичкој дестинацији, туристи наводе управо калитет услуга које су добили током боравка. У том смислу питање постојања образовних кадрова је свакако једно од основних. Општи утисак (слика, имиџ) о датој туристичкој дестинацији се стиче са запосленима у туризму.

Тренутно на целокупној територији Панчева број образованих кадрова за питање туризма је далеко испод ресурсних могућности које пружа овај крај. То видно

31 Према Вуковић П., Цецић Н., Цвијановић Д., (2007): Одрживи туристички развој руралних подручја Србије, Економика пољопривреде, Год./Vol. LIV, br./N0 2 (261-392), стр. 369-379.

лоше утиче на перспективе за даљи развој. За потребе будућег туристичког развоја, ово питање се евентуалним његовим интезивирањем само намеће као једно од приоритетних.

5) **Трговинска снабдевеност** и одговарајући квалитет су такође важни за боравак туриста. Можемо констатовати да је снабдевеност различитим врстама роба релативно добра. Међутим, ваља апострофирати да у селу не постоји ни један супермаркет у правом смислу значења те речи. То видно може да лоше утиче на квалитет потенцијалне туристичке понуде, односно потенцијалну снабдевеност туриста. Уколико би се туризам развијо то би постало једно од важних питања.

6) Имајући у виду синергијски карактер туризма, односно да он обједињава велики број различитих привредних грана, логично је да управо **пољопривреда** као доминантна привредна грана у Глогоњу пружи потпору у његовом развоју.

На основу спроведеног анкетног истраживања, готово целокупно становништво Глогоња се на директан или индиректан начин бави пољопривредом, као својом основном или спредном делатношћу (више од 90%).

Потенцијали за развој сеоског односно руралног туризма су евидентни. Удаљеност од 20 km од Панчева пружа мир и тишину која је основни мотив који туристе наводи за посету неком руралном крају. Адекватно изграђене куће за одмор у природи коју одликује мир и тишина, су праве *оазе* за људе из високо урбанизованих, индустриских центара (Београда и Панчева у првом реду).

У развоју сеоског туризма ваљало би инсистирати на природним ресурсима, демографској структури која је, ваља и то истаћи, на читавом подручју града Панчева битно нарушена депопулацијом, затим дефинисаном тржишту и његовим циљним групама. Оне су ресурсне основе на којима треба инсистирати, и објективно пружају велике могућности у креирању туристичке понуде.

Оно што се намеће као ограничење јесу чести еколошки инциденти (аеро загађење, загађење реке Тамиш и сл.) који су последњих година оптеретили живот мештана овог краја. Утолико пре могу видно лоше да утичу и на перспективе развоја туризма.

Имајући у виду мултиетнички карактер житеља МЗ Глогоњ, ваљало би инсистирати и на обогаћивању туристичке понуде са фолклором, наивним сликарством, различитим типовима манифестација, које би се заснивале на етно-садржајима и музици. То би представљало посебну атракцију и обогатило би туристичку понуду.

Нека села у граду Панчеву већ имају своје манифестације, на пример традиционална манифестација Жисел која се одржава сваке године у Омољници,

или чувена паприкијада у Банатском Брестовцу и сл., само су примери како би и Глогоњ могао да промовише неку од својих манифестација. Ово је врло важно како би се изградио имиџ села. На овај начин би се утицало на свест потенцијалних туриста о Глогоњу као туристички интересантној дестинацији. У Глогоњу не постоји ни једна препознатљива манифестација. Мада, ваља нагласити, мештани имају различите предлоге и сугестије. Важно истаћи да могућности за прављење једне или више манифестација постоје, било да је реч о манифестацијама везаним за пољопривреду, лов, риболов, или неке врсте културних или едукативних манифестација и садржаја. Битно је да се Глогоњ позиционира на туристичкој мапи града Панчева по нечему што је карактеристика овог села и што ће омогућити профилисање имиџа код активних потенцијалних туриста. Уједно то би било важна ставка у обогаћивању програма боравка у њему.

Обзиром да је пољопривреда доминантна привредна грана, предлог би био да се формира једно или више домаћинстава која би се оспособила да туристима презентују пољопривредне алате, или неки од старих заната који су већ одавно заборављени и напуштени.

Као активности које би унапредиле развој овог вида туризма би биле:

Прво, да се изврши стручан одабир тачно одређеног броја домаћинстава која би се бавила сеоским туризмом. Јасно прецизирање свих услова и стандарда, које би домаћинство морало да испуни, како би могло да се бави туризмом.

Друго, дефинисање урбанистичких услова за развој сеоског туризма. У том смислу неопходна је сарадња са државним и струковним организацијама.

Треће, образовање мештана за пружање одговарајућег нивоа и квалитета туристичких услуга.

Четврто, формирање туристичке организације на нивоу вуше села, чиме се олакшава организација туризма и свих активности на нивоу више села и уједно града Панчева.

Пето, израда одговарајућег програма боравка туриста у сеоској средини. На овај начин се обогаћује и осмишљава боравак туриста.

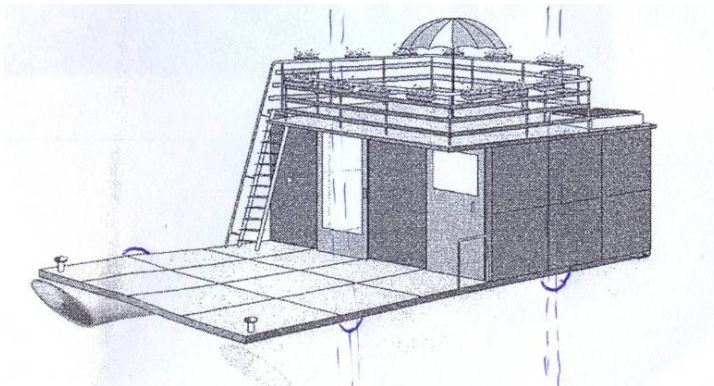
Шесто, могућност продаје пољопривредних производа туристима. Глогоњ је добро познат по производњи поврћа. Како то његови житељи често воле да са поносом истакну - *ми држимо око 50-60% зелене тијаце у Панчеву*, те је утолико и продаја ових високо квалитетних повртарских култура потенцијалним туристима облик у коме мултифункционалан карактер пољопривреде може да добије на значају. Такође, у Глогоњу је један добро познат подрум вина. Реч је о подруму породице Јончевски, који је носилац више ласкавих признања на бројним такмичењима. Уколико глогоњци буду нашли интерес да инвестирају у туризам,

али и производњу вина, ово може бити подлога за развој тзв. *винског туризма*. Ваља напоменути и да је производња мелка и млечних производа видно смањена у односу на потенцијале који објективно постоје и који би се могли активирати. Продаја домаћег млека и млечних прерађевина је такође облик у коме мештани могу наћи свој економски интерес.

Седмо, оживљавање неког облика народне радиности – мултиетничност ствара и богатство и разноликост у народној радиности. Она може деловати доста егзотично страним туристима. Свака рурална средина се може похвалити неким својим типичним производом који настаје као дело вредних руку мештана тога краја.

7) Могућност изградње **туристичке инфраструктуре** на реци Тамиш. Као једна од идеја која већ дужи низ година постији јесте изградња **рибарског етно села** на реци Тамиш. Риболовачко удружење Глогоња је имало предлог постављања типских бунгалова који би могли да се обогате са понудом типских сојеница. Слика овог предлога је дата у наставку:

Слика 7. Предлог за изradу типских бунгалова на обалама реке Тамиш

Извор: Документација риболовачког удружења МЗ Глогоњ.

Имајући у виду богат рибљи фонд (племените врсте рибе). Очекивања су да би оваква понуда привукла људе из Панчева и Београда да дуже бораве у Глогоњу.

У том смислу уколико би се овакав пројекат релизовао ваљало би водити рачуна о висини инвестиционих улагања. Акцент је на економским ефектима, односно константности у туристичкој тражњи у дужем временском периоду, чиме би се инвестиције практично и оправдале, што имплицира тачно прецизирање броја оваквих објеката које би ваљало поставити, али и прецизирање одговарајуће локације.

Такође постојање једне овакве инфрструктуре имплицира и изградњу марине. Поред смештаја чамаца и других пловних објеката марина би омогућила сезонско запошљавање радника. По речима житеља то би у сезони била 2 – 3 радника.

Оно што је нарочито повољно утицало на могућност валоризације реке Тамиш јесте изградња устава који је видно успорио ток реке. Међутим, то са друге стране отежава еколошку очуваност, јер у време када су у реку испуштене штетне материје, исте се дуго задржавају у њој. Овакав пример је забележан више пута када су у суседним земљама (Румунији) забележени еколошки инциденти.

Погодност терена поред реке пружа могућност и за изградњу већег број објеката спортско-рекреативног карактера. У првом реду реч је о спортским теренима за мали фудбал, кошарку, одбојку, *beach volleyball*, што би омогућило упражњавање великог броја различитих спортских и рекреативних активности.

Такође могуће је урадити и уређење шеталишта дуж насипа. У том смислу потребна је и електрификација истога, али и одговарајућа санитарна инфраструктура

Имајући у виду позитивна искуства Београда и Панчева са угоститељским објектима на реци постоји могућност и за изградњу специјализованих сплавова и других објеката који би пружали угоститељске услуге. Треба нагласити да се морају испоштовати и сви урбанистички услови које би МЗ Глогоњ у сарадњи са градом Панчевом морала јасно и прецизно да пропише за изградњу свих објеката. Прописани услови морају бити у складу и са начелима одрживог развоја.

8) Коришћење свих природних погодности за развој **ловног и риболовног туризма**. Ловачка и риболовачка организација Глогоња постоје и имају развијену сарадњу са неким домаћим удружењима.

Удружење ловаца функционише у оквиру ловачког удружења Панчева. Броји око 60 чланова. Како је истраживање показало постоји пројекат за изградњу и уређење простора за интезивни узгој дивљачи.

Реализација овог пројекта би требала да се одвија у сарадњи са градом Панчевом, који би делом финансирао реализацију, а делом би се финансирало од стране приватних предузетника заинтересованих за исти. Идеја је да се водоплавно земљиште уступи ловачком удружењу које би овај простор оградило и уредило за потребе ловачке организације. Простор оваког ловишта би био на подручју три села Глогоњ, Јабука и Сефкерин. У зависности од величине, могао би да се реализује у три фазе: *Прва* би подразумевала изградњу простора за узгој дивљачи (дивљих свиња), познатији међу ловцима по називу Гатер. У овом делу би се поред узгоја дивљих свиња вршила и обука паса. Овај простор би био на око 100 ha. *Друга* би подразумевала простор у коме би се вршио ограничени одстрел. Површина би у том случају била до 200 ha. *Трећа* би заједно са Гатером и делом

за ограничени одстрел обухватала простор од око 300 ha. Идеја је да се на оваквом ловишту гаје дивље свиње, јелени лопатари, фазани, али и дивље патке, имајући у виду близину реке. Процењена вредност за реализацију овог пројекта је око 100.000 евра.

Оно што је нужно како би се постојеће ловиште на адекватан начин експлоатисало јесте регулација организације превоза до ловишта, затим обезбеђење дозвола за оружије и муницију, изградње адекватних хранилишта и чека које би плански биле распоређене дуж ловишта, изградње адекватног ловачког дома, као и специјализованих ловачких смештајних и других угоститељских капацитетета (креативност и богата српска сеоска архитектура пружају велике могућности у томе). Ваљало би ангажовати и стручне водиче и чуваре ловишта, направити комплетне програме са свим активностима који би укључивао овај вид туризма, итд. Такође, неопходно је изградити и ценовник за дивљач, а агенције које би се бавиле овим видом туризма морале би да имају лиценцу. У том контексту потребно је уредити и одговарајућу правну регулативу, која би регулисала ову делатност. Са свим овим активностима могло би се ићи на пласман овог туристичког производа на тржиште (домаће и међународно) и привлачење традиционалних гостију Глогоња али и наше земље (Италијана, Немца, Аустријанца, Француза, итд.) чиме би се могао остварити добар девизни прилив. Ваља нагласити да је Глогоњ раније имао сарадњу са ловачким удружњима из Италије, али је на жалост и протеклој деценији ова сарадња замрла. Ово је добра полазна основа ако се жели развој овог вида туризма.

Нажалост **риболовни туризам** није валоризован на адекватан начин. Ту у првом реду мислимо на реку *Тамиш*, као и велики број канала који прате ову реку. Узгој племенитих врста рибе, њихова прехрана, уз јасно прецизирање места за лов и риболовачких правила понашања, времена дозвољеног лова одређених врста, као и њихова законска заштита (обзиром на време мреста и сл.), се на сличан начин као и код ловног туризма могу организovati.

2.6.3.2. Организациона побољшања у туристичкој понуди

У стварању адекватне организационе климе важне за развој туризма посебну пажњу треба посветити промоцији.

а) У прво време ваљало би изградити одговарајућа промотивна средства како би се потенцијална тражња упознала са могућом туристичком понудом. У том смислу, предлог би био да се ураде одговарајућа:

- 1. Графичка средства** – као што су туристички информатор, туристичка мапа, општи проспекти села, информатори цепног формата, луксузне публикације са детаљним информацијама о Глогоњу, итд.

2. **Аудио-визуелна средства** - спотови, туристички филмови, видео касете, CD-ром одговарајућег садржаја, видео-текст и сл.
3. **Интернет презентација Глогоња** – већ данас постоји (www.glogonj.net) али се сајт не довољно често ажурира.
4. **Туристичко-информативни центар у Панчеву** би развојем горе наведених садржаја морао да Глогоњ уврсти у своју понуду.

б) Оно на чему би посебно ваљало инсистирати јесте постављање одговарајуће туристичке сигнализације у селу, чиме би се туристима олакшало лакше кретање и сналажење.

в) Такође ваљало би **унапредити превоза до Панчева** (градске линије и других аутобуских или такси линија), а затим и целокупне путне инфраструктуре.

г) Континуирано радити на **комплементаран развоју домаћег и међународног** туризма. На овај начин би се повећале шансе за успех туризма. То подразумева и бржи плански излазак дестинације на тржиште. Прво на домаће, а у каснијој фази и међународно.

д) Можда један од најважнијих услова и онај који би заправо требало да преставља мото укупног туристичког развоја Глогоња јесте **одрживи туризам** – унапређење понуде кроз истовремену политику очувања и заштите простора и животне средине у целини је захтев који се у плановима будућег туристичког развоја доследно мора испоштовати.

2.6.4. Социјални развој

Социјални развој у савременим условима представља врло важан фактор квалитета живота и услова опстанка људи у одређеној средини. Он се данас посматра као врло значајна компонента друштвено-економског развоја. Да би се могао сагледати и планирати развој одређене заједнице, мора се сагледати да ли је социјални развој ограничавајући или подстицајни елеменат укупног развоја.

2.6.4.1. Насељска мрежа

Територија града Панчева заузима површину од 759 km², чини је 10 насеља (град, једно приградско насеље и осам села). Према попису из 2002. године, ову територију насељавало је 130.280 становника, са густином насељености већом од 171 становника/km², што је знатно више од просека Србије (103 становника/km²), а то је пре свега због учешћа више од 60% градског у укупном становништву на територији Града.

Насеље Глогоњ налази се на северозападном делу територије града Панчева. Има изузетан географски и саобраћајни положај, удаљено је 20 km од Панчева, а главном улицом пролази пут који спаја Панчево са Зрењанином и Новим Садом. Граничи се са атарима насеља Сефкерин, Црепаја, Јабука и подручјем града Београда.

Глогоњ се налази на надморској висини од 75 m, заузима површину од 47,2 km². Има правоугаони облик, дужине 2.000 m, ширине 800 m, са праволинијским и унакрсно постављеним уливама. Спада у насеља панонског типа, куће су ушорене, а центар насеља је проширен. У центру села се налази парк правоугаоног облика 210x170 m, са бетонским стазама које дијагонално пресецају парк.

Од осам сеоских насеља на територији града Панчева, Глогоњ је према броју становника на седмом месту (само је Иваново мање), са просечном густином насељености од 67 становника/km². Процес депопулације захватио је већину насеља града Панчева, наравно и Глогоњ. Број становника у Глогоњу перманентно се смањивао током претходна три пописа (1981. - 3.605; 1991. - 3.475; 2002. - 3.178 становника), а такав тренд ће се вероватно наставити и током овогодишњег пописа. У насељу је према попису из 2002. године живело 2.575 пунолетних грађана, а просечна старост становништва била је 39,6 година.

Село има Месну канцеларију, која послује при градској управи за опште и заједничке послове града Панчева. Месна заједница има матичара и једно стално запослено лице које води административне послове за потребе Савета МЗ. У селу постоји пошта, школа, амбуланта, апотека, јавно комунално предузеће Глогоњ, Дом културе, већи број продавница прехрамбене робе, пољопривредне апотеке. Село је електрификовано, гасификовано, има водовод и дигиталну телефонску централу. Насеље је повезано аутобуским линијама са Панчевом и Београдом, мада знатно лошије него у претходним годинама, а нажалост, укинута су и поласци ка Зрењанину и Новом Саду.

Основни проблеми села су комуналне природе: непостојање јавне канализационе мреже и уређаја за пречишћавање отпадних вода, лош квалитет воде за пиће, водоводне азбестне цеви, лоша путна инфраструктура у селу, непостојање хале за спортске активности, и друго.

2.6.4.2. Васпитање и образовање

У селу има једна основна школа коју похађају деца искључиво из Глогоња. Она задовољава основне потребе за образовањем деце. Школу 4. Октобар чине 4 објекта (зграда старе школе, зграда нове школе, забавиште и физкултурна сала).

Зграда старе школе саграђена је 1900. године, детаљно је реконструисана 2005. године, а 2006. године замењен јој је кров. Зграда нове школе саграђена је 1987.

године, и по плану је требала да има још један спрат који никада није саграђен због недостатка финансијских средстава. Због тога ученици и даље похађају наставу у две смене.

Фискултурна сала је неусловна. Тренутно се ради на њеној реконструкцији, обзиром да није испуњавала основне безбедоносне услове коришћења. У току је извођење радова на инвестиционом одржавању (претресање крова, замена старе столарије са ПВЦ прозорима, хидроизолација зидова - пресецање влаге, поправљање плафона, хобловање и лакирање паркета, кречење објекта) које ће бити завршено током октобра 2011. године. Школска сала је проблематична за упражњавање спортова са лоптом јер је доста ниског плафона. Школа је покривена видео надзором школске зграде и дворишта, захваљујући коме се током летњег распуста спречавају провале и уништавање школске имовине, што се повремено дешавало у претходном периоду.

Забавиште је саграђено 1979. године. Тренутно га похађа 32 предшколца у 2 групе. У склопу зграде налазе се две учионице од којих је једна за полазнике предшколског узраста, а друга је учионица за ученике првог разреда. У оквиру забавишта налази се кухиња, трпезарија и канцеларија.

Добар део школских клупа и столица је замењен у претходне две године. Током 2011. године у склопу пројекта Министарства просвете *дигитална школа* (умрежена су 2 рачунара са 16 монитора) опремљен је информатички кабинет. Уз постојећих 5 рачунара и приступ интернету, ђаци имају адекватне услове за практичну наставу из информатике.

Укупан број ученика у школској 2011/2012. години је 209, у дванаест одељења. Број ђака опада (школске 2006/2007 школу је похађало 240 ђака). Ове године у први разред креће 16 ђака. Број првака доста осцилира, тако да их једне године има тридесетак, следеће упола мање и тако циклично већи број година. У школи је запослено 23 наставника предметне и разредне наставе (без дефицитарног наставног кадра), 5 чистачица, 1 секретар, 2 васпитача и 1 мајстор.

У оквиру школе делују ритмичка, литерарна и драмска секција, хор и оркестар. Чланови литерарне секције су троструки прваци у рецитовању за подручје града Панчева. У најскорије време креће са активностима и новинарска секција, која ће поново покренути и издавати школски лист.

Након завршене основне школе, ђаци настављају са средњом школом углавном у Панчеву. Они који настављају са академским студијама, углавном то чине на многобројним приватним и државним школама и универзитетима претежно у Београду.

2.6.4.3. Организација мреже објеката здравствене заштите

У селу постоји амбуланта - Здравствена станица Глогоњ, која ради у склопу Дома здравља Панчево. Амбуланта је до скоро била у доста лошем стању. Током 2011. године завршена је реконструкција постојеће зграде од 200 m², а новоизграђен је и објекат од 160 m² средствима града Панчева и МЗ Глогоњ (финансирала је израду пројектне документације). Захваљујући реконструкцији сада је знатно олакшан приступ и боравак у објекту лицима са инвалидитетом. Потребно је још урадити паркинг за потребе грађана који долазе у амбуланту, и за ту намену је неопходно обезбедити финансијска средства. Амбуланта ради сваки дан у две смене, а викендом до поднева. У амбуланти раде 2 лекара опште праксе, стоматолог и стоматолошка сестра (само у једној смени), 4 медицинске сестре и 1 патронажна сестра (која је истовремено и педијатријска сестра). После реконструкције амбуланта, стара стоматолошка опрема је замењена половном, али добро очуваном, новије генерације. Данас постоје просторије за вађење крви и педијатра. Ради се на томе да бар једном недељно буде омогућено вађење крви и педијатријски преглед, како мештани не би морали одлазити за Панчево. Финансијска средства (плате запослених) су проблем зашто није могуће свакодневни рад лабораторије и педијатра. У амбуланти постоје основна медицинска средства, а за озбиљније анализе и интервенције пацијенти одлазе у Панчево и Београд. У оквиру објекта је и апотека која ради у склопу Апотекарске установе Панчево.

2.6.4.4. Социјална заштита

Насеље Глогоњ се може окарактерисати као село са, за данашње прилике, солидним материјалним стањем становништва, иако званично има доста незапослених. Мали је број корисника помоћи Центра за социјални рад у Панчеву.

Право на туђу негу и помоћ остварује 11 корисника. Пакете хране као вид помоћи добија 17 лица. Право на материјално обезбеђење и помоћ остварује 18 радно способних породица и 17 радно неспособних породица.

2.6.4.5. Установе и организације друштвеног стандарда

Дом културе Младост у Глогоњу основан је одлуком тадашње Скупштине општине Панчево, и финансира се из буџета града Панчева. У њему је запослено 5 лица. Нови Дом културе је саграђен након пожара у коме је 2004. године изгорела стара зграда. Нова зграда је површине око 500 m², а урађени су комплетни зидарски радови осим завршних радова и опремања зграде (паркети, подови, седишта). У дворишту Дома културе постоји и летња позорница на којој у сезони свој програм представљају различити уметници.

Библиотека се налази у старој згради, у делу који није уништен пожаром. Тај неоштећени простор је реновиран 2005. године. Библиотека располаже са више

од 11.000 књига, од чега је више од 70% прикупљено добротворним акцијама. Планирано је да се библиотека пресели у Дом културе у тренутку кад се заврше сви радови, а тај термин није прецизиран обзиром да су за опремање Дома културе потребна средства од око 7 милиона динара.

Под окриљем Дома културе организују се бројне књижевне вечери, излети, промоције песама, изложбе слика, фотографија, а делују и секције: фолклорна, драмска, хорска, новинска. Посебно се истиче фолклорна секција коју похађа око 80 чланова. Редовно бележе успехе, где су у вишем дечијем узрасту први или међу најбољима у Војводини, често гостујући и у иностранству.

Иако у Глогоњу нема спортске хале и довољан број спортских терена, спорт је доста заступљен. Постоје два фудбалска клуба, ФК Глогоњ и омладински фудбалски клуб Стенли. Од 2005. године постоји нови ФК Глогоњ, наследник старог, који је ушао у другу савезну лигу и фузионисао се са ПСК из Панчева. Од 2008. године фудбалска школа при ФК Глогоњ прераста у Омладинску фудбалску школу Стенли, који се такмичи у Минимакси лиги Панчева, у којој тренира стотинак деце из Глогоња, Сефкерина и Опова. Фудбалски терен је у одличном стању, има урађену дренажу и међу најбољим је у Војводини. Поседује трибине капацитета 300 људи, док су просторије на стадиону у лошијем стању и неопходно је реновирање. Клубови функционишу као удружења грађана, уз помоћ МЗ, која својим средствима одржава терен.

У селу је активан и рукометни клуб Глогоњ који је свој зенит достигао у сезони 2000/2001. када се пласирао у Прву Српску лигу, а сада се такмичи у оквиру јужнобанатске лиге. Клуб има и школу рукомета за дечаке и девојчице. Ускоро у селу почиње са радом и школа тениса. Шаховски клуб је формиран давно, али слабо ради.

У Глогоњу делује добровољно ватрогасно друштво Глогоњ, основано 1889. године. На Окружном такмичењу добровољних ватрогасних друштава, одржаном у септембру ове године у Панчеву, у категорији подмлатка и јуниора, дечаци из ДВД Глогоњ освојили су прво место, док су сениори били други (у групи Б) и трећи (у групи А).

Новоформирано је удружење жена Глогоњке (циљ је афирмација жена и подстицање жена на развој туризма и органске производње у руралној средини, промоција старих заната, народне радиности, аутохтоних јела). У Глогоњу постоји и удружење голубара.

У селу активно делују и два удружења пољопривредника, односно удружење ратара и удружење повртарара. Они раде на заштити заједничких интереса произвођача, пласману и промоцији производа из Глогоња. Удружење повртарара има више од 50 чланова, а основано је ради лакшег пласмана робе и

популаризације повртарске производње. Од 2006. године они врло успешно раде на организацији традиционалне манифестације Дани повртар Глогоњска јесен. Већ неколико година у току је реализација пилот пројекта производња контролисане производње поврћа. Ове године први пут, захваљујући уговору, пласирају иницијалне количине од 400 тона купуса у Мађарску. Међутим, како код сваког посла на почетку постоје бројни проблеми, тако се и овде јавља проблем доста скупе повратне амбалаже коју треба обезбедити. Потребно је око 16.000 евра за куповину амбалаже, а постоје чврста обећања да ће град Панчево стати иза ових произвођача, и помоћи им у пласману пољопривредних производа у ЕУ.

У селу делују и ловци (око 50 чланова) у оквиру ловачког друштво Глогоњ, које постоји више од 100 година. Они припремају врло интересантан пројекат интензивног узгоја дивљачи. За тај пројекат је потребно од 100-300 ha земљишта. Планирано је одгајалиште дивљачи, а уколико површина буде 300 ha, онда је могуће и планско изловљавање и изградња гатера за тренинг паса. Они полажу наде да ће у сарадњи са Градом и Државом (која ће уступити водоплавно земљиште) успети на реализацији овог пројекта. Раније је постојало и удружење спортских риболоваца Гргеч.

Ове године други пут је одржана ЕКО регата која промовише туристички потенцијал Тамиша, пловни пут од Панчева до Опова, као и подизање свести становника насељених уз Тамиш о заштити вода слива реке Дунав. Учествоје око тридесетак посада, главно стајалиште је у Глогоњу, где учесници преспавају, а МЗ организује срдчан дочек. Ово ће прерасти у традиционалну манифестацију.

МЗ традиционално организује летњу лигу у малом фудбалу, а финале се одржава на дан сеоске славе, Петровдан.

Имавши у фокусу локалне активности усмерене на истраживање и развој, Савет МЗ Глогоњ много покушава и чини како би живот у селу учинио што прихватљивијим и комфорнијим. У савету влада велики ентузијазам, имају много добрих идеја и пројеката са урађеном пројектном документацијом, али за реализацију пројеката треба да се обезбеде финансијска средства. У сваком случају, знају шта желе и шта је најбоље за њихово место.

МЗ Глогоњ има врло богату и ажурну интернет презентацију.

Пројекти у току и припреми:

- **Изградња канализационе мреже** - до сада је урађено 5 km главног и пратећих водова. Постоји одлука Покрајинског фонда за капитална улагања из 2009. године о додели 100 милиона динара за ове намене, али средства још нису добијена.
- **Изградња станице за пречишћавање отпадних вода** - урађен је пројекат ове станице, који задовољава потребе 4.000 становника. По пројекту ће

опрема бити по најсавременијој немачкој технологији. То је доста велика инвестиција, око милион евра, па није изванредан њен скори почетак.

- **Замена старих водоводних цеви** - до сада је замењено око 5 km старих азбестних цеви. Замена се споро одвија због недостатка финансијских средстава. Циљ савета МЗ да се то уради до 2014. године, када ће село бити прикључено на градски водовод.
- **Припрема документације за пројектовање спортске хале** - то ће бити типски објекат (величине рукометног терена), како би се уштедела средства за израду пројектне документације. Хала ће имати 3 реда трибина. До 17 часова ће се користити за потребе школе, после тога за мештане.
- **Пројекат комасације земљишта** - пројекат је пред верификацијом. Ради рационализације истовремено са комасацијом реализоваће се и **пројекат изградње каналске мреже**. Обезбеђен је део средстава, део средстава је обећала ЕУ, а део ће се обезбедити издавањем државног земљишта у закуп.
- **Изградња капеле на гробљу** - документација је спремна, а почетак градње је 2012. године.
- **Изградња православне цркве** – урађен је темељ, наставља се са градњом.
- **Реновирање просторија на фудбалском стадиону** - потребно око 600.000 динара.

2.6.4.6. Оцена животног стандарда

Доминантан број домаћинстава према изворима прихода спада у категорију непољопривредних делатности. Највећи део радно способног становништва приходе остварује радећи у Панчеву и Београду, а мањи део је запослен у селу и околним местима. Доста становника са сталним послом, баве се додатно пољопривредом и тако стварају боље материјалне услове за њихове породице. Иако је тешко утврдити тачан износ висине плата запослених радника, укупне приходе из пољопривреде и додатних делатности, на основу виђеног на терену и разговора са утицајнијим мештанима и представницима МЗ, може се констатовати да је стандард грађана задовољавајући, па и нешто виши у поређењу са осталим, а нарочито сеоским насељима у Републици.

2.6.5 Саобраћајна инфраструктура

Просторне и физичко–географске карактеристике МЗ Глогоњ доприносе њеном релативно повољном саобраћајно-комуникативном положају. На жалост, из разних објективних ограничења транзитни потенцијал није у пуној мери искоришћен.

2.6.5.1. Друмски саобраћај

Адекватну регионалну интеграцију ово подручје може остварити само уз добру инфраструктурну опремљеност, где у првом плану треба да егзистира саобраћајна инфраструктура. Она би директно утицала на исцрпније коришћење расположивих ресурса и активнији однос ка развојним процесима. Село је са ближим и даљим окружењем повезана регионалним путним правцем Р-124 (Панчево–Опово–Зрењанин)³², Слика 8.

Слика 8. Саобраћајна мрежа Јужно-банатског округа

Извор: А.Д. STRABAG, Војводинапут, Панчево.

Регионални путеви представљају основне споне између више подручја и центара једне привредне и геополитичке заједнице. Уједино они су основна веза између магистралних и транснационалних друмских рута, којима се по правилу и прикључују. Они се морају, дугорочно гледано, константно функционално унапређивати, тј. морају се одржавати у стању техничке исправности прописане законском регулативом.

Регионални пут Р-124 је означе као најзначајнија друмска саобраћајница посматраног микро подручја. Пружа се паралелно са током реке Тамиш целом дужином атара села, спајајући овај део Јужно-банатског округа са неколико

32 Кљајић Наташа, Јелочник, М., Потребих, В. (2010): Инфраструктура, Поглавље у Монографији „Стратешко планирање развоја локалних заједница – модел МЗ Глогод“, Институт за економику пољопривреде Београд.

друмских праваца првог реда унутар Републике и шире³³. Наиме, код Панчева се Р-124 укључује у магистрални путни правац М1/9 (Е-70), који се наставља ка Београду, где излази на међународне коридоре: Е-70 (спона Србије са североистоком (Румунија) и западом (Хрватска) Европе); Е-75 (спона Србије са севером (Мађарска), истоком (Бугарска) и југом (Македонија и Грчка) Европе); и Е-763 (Ибарска магистрала, путни правац ка Црној Гори); такође у висини Опова Р-124 се укључује у магистрални путни правац М 24/1 (Зрењанински пут), путни правац који спаја Београд са Зрењанином и Кикиндом.

Структура путне мреже на територији МЗ Глогоњ дата је *Табелом 27*.

Табела 27. Структура путне мреже у насељу Глогоњ (km)

Укупно	Савремени коловоз	Регионални путеви		Локални путеви	
		свега	савремени коловоз	свега	савремени коловоз
22	7,5	2	2	20	5,5

Напомена: Приближне вредности.

Извор: Интерна документација, МЗ Глогоњ.

С обзиром да је управљање јавним путевима делатност од општег интереса, ова функција је поверена Јавном предузећу основаном од стране Владе. Одржавање јавних путева на територији Јужно-банатског округа, а уједно и у МЗ Глогоњ, налази се под ингеренцијама А.Д. STRABAG Војводинапут Панчево, предузећа које поседује довољан број неопходних средстава механизације и квалификованог радног особља потребног за обављање ових активности.

Одржавање свих некатегорисаних путева у селу обављају запослени ЈКП Глогоњ, основаног од стране Савета МЗ Глогоњ, а на иницијативу Скупштине града Панчева. Предузеће послује као јединствена организациона целина и за обављање активности одржавања путних саобраћајница (чишћење снега, попуна ударних рупа, постављање знакова и остало) користи доступна средства механизације: комбиновану грађевинску машину СКИП (130 КС), два трактора с приколицама, скију за уклањање снега и друго.

На основу теренских опсервација постојећег стања путне мреже, изведених у периоду април-јун 2011. године, може се дати генерална оцена укупне путне мреже и коловозног застора на територији насељеног места Глогоњ:

1. *Стање коловозног застора на примарној путној мрежи* - регионални путни правац Р-124 се од завршетка комплетне реконструкције, изведене

33 Jeločnik, M., Potřebić, B., Kuzman, B. (2008.): Role of transportation and telecommunication infrastructure in development of Serbian rural areas, Conferință internațională - Dezvoltarea durabilă a spațiului rural, Academia De Studii Economice Din București, București, iunie 2007., p. 145-151.

током 2006. године налази у стању релативно задовољавајућих технолошко - експлоатационих карактеристика. У питање се може довести само стање хоризонталне и вертикалне друмске сигнализације, с обзиром да је регионални пут уједино и главна улица у месној заједници, као и не постојање пешачко-бициклических стаза дуж деонице која пролази кроз село.

2. *Стање коловозног застора на локалној путној мрежи* (категорисаним и некатегорисаним путним правцима) је углавном неповољно. Најчешће преовлађује калдрма, туцаник, шљунчана и земљана подлога. Деонице под асфалтом и гребаним асфалтом (ризлом) су у релативно лошем стању, а на неким деоницама наглашена је и потреба њихове реконструкције. Највећи део улица је претежно узак, непрегледан и пун ударних рупа, а многе улице су угрожене и деловањем атмосферских падавина, с обзиром на неуређеност канала за њихов одвод.
3. *Подизање квантитета и квалитета комплетне путне мреже унутар територије Месне заједнице* - постоји објективна потреба за изналажењем најповољнијих решења око повећања броја километара унутар постојеће путне мреже и њеног што функционалнијег просторног распореда, ради што боље повезаности свих делова атара села са центром Глогоња. Отежавајућа околност овом захтеву може бити недостатак материјалних и финансијских средстава локалне самоуправе, која је одговорна за стање локалних некатегорисаних путева, односно делимична инертност града Панчева за инвестирање у реконструкцију постојећих локалних категорисаних путних праваца. Негативан утицај релативно запуштене путне инфраструктуре очит је на примеру пољопривреде, нарочито у сезони већих пољопривредних радова, као и периоду кампање откупа пољопривредних производа. Како већина локалних путева нема све потребне техничке карактеристике за несметано кретање моторних возила и пољопривредне механизације, пољопривредни производи који се производе на овом подручју услед лошијих транспортних услова током кампање откупа до коначних истоварних дестинација, често губе на своме квалитету.

Садашње стање локалне путне мреже намеће потребу делимичне изградње и реконструкције два локална путна правца, што би побољшало комуникацију Глогоња са непосредним окружењем. Наиме, предлози иду у правцу побољшања локалне путне инфраструктуре ка насељима Црепаја и Дебељача. Важност Црепаје се огледа у томе што је тамо лоцирана Глогоњу најближа железничка станица (у сезони откупа шећерне репе, она се железницом усмерава ка шећерани у Ковачици). Важност Дебељаче се огледа у организацији годишње вашарске манифестације, која има епитет мини сајма привреде овог микро региона. По питању ове комуникације, завршена је пројектна документација изградње овог пољског пута у дужини од 800 m, паралелно са рашчишћавањем терена и трасирањем планиране руте. Преостале

су активности равнања, сабијања и насипања овог путног правца туцаником или гребаним асфалтом. Све послове финансира град Панчево из дела прикупљених средстава од издавања државног земљишта у закуп.

На територији села Глогоњ налази се једна бензинска станица у функцији са једним точионим местом, локацијски смештена у самом центру насеља. Бензинске станице постоје и у суседним селима Сефкерину и Јабуци. Осим чињенице да Месна заједница не располаже точионим местом за течни нафтни гас, комплетна слика снабдевања потенцијалних потрошача нафтом и њеним дериватима је на задовољавајућем нивоу.

Иако је на територији села регистрован рад само једне ауто-сервисне радионице, одређен број домаћинстава као допунску делатност пружа услуге поправке мањих кварова на моторним возилима и пољопривреденој механизацији. Наравно, широк асортиман сервисних услуга понуђен је од стране аутосервисних радионица лоцираних на територији града Панчева.

Сви административни послови око регистрације моторних возила под ингеренцијом су централне станице МУП-а града Панчева.

Повезаност атара села, са суседним местима и привредним центрима у непосредној околини (град Панчево и Београд) одвија се путем постојеће аутобуске мреже. Наиме СП Ласта организује већи број дневних полазака на приградској релацији Београд – Опово - Глогоњ, док АТП Панчево за сада има само одговарајући број дневних полазака на линији Панчево – Јабука, стим да је у плану продужење ове линије до МЗ Глогоњ. У селу је регистрован и одређени број самосталних комби-путничких аутопревозника, који превозе житеље села ка Панчеву и Београду (до насеља Борча).

2.6.5.2. Железнички, водни, ваздушни и мултимодални саобраћај

На подручју Месне заједнице не постоји железничка инфраструктура. Најближа железничка станица је у суседном селу Црепаји.

Иако се МЗ Глогоњ ослања на реку Тамиш, посматрано са економског становишта, река није од већег пловног значаја за посматрани микро регион.

Ваздушни саобраћај се може дефинисати као економски најскупљи начин транспорта роба и превоза људи. По питању услуга овог вида саобраћаја град Панчево и Глогоњ се првенствено ослањају на међународни аеродром Никола Тесла у Београду.

Село тренутно нема реалних потреба за мултимодалним саобраћајем. Развој постојећих и изградње нових РТЦ, превасходно у Панчеву и Београду, имаће директне и позитивне импликације на одвијање робног саобраћаја унутар атара села.

2.6.6. Телекомуникације, поштански саобраћај и приступ интернету

Ниво одрживог развоја сваке локалне заједнице данас је оличен и у добро осмишљеној, капацитетом довољној и поузданој телекомуникационој инфраструктури. Ово питање је од непроцењиве важности за мале сеоске или приградске средине, обзиром да телекомуникациони оквир пружа већу комоцију у свакодневном животу, а непосредно утиче и на нижи степен демографске евакуације житеља овог краја ка околним градовима³⁴.

2.6.6.1. Фиксна телефонија

Функционисање комплетне инсталације и уређаја фиксне телефоније на територији града Панчева је под ингеренцијама предузећа за телекомуникације Телеком Србија А.Д., извршна јединица Панчево. На територији месне заједнице Глогоњ је током 2008. године инсталирана једна дигитална Alcatel-ова телефонска централа, последње генерације, са укупно расположивим капацитетом од око 1.000 телефонских прикључака (*Табела 28.*). Централа је лоцирана у локалној поштанској испостави, а од укупно доступног броја прикључака, око 900 је у тренутној употреби. Са пуштањем у функцију нове централе, житељи месне заједнице нису више принуђени да деле телефонске линије (двојници).

Табела 28. – Упоредни преглед елемената густине ТТ мреже за посматрана подручја

Територија	Број становника	Број телефонских претплатника	Густина ТТ мреже
Република Србија	7.320.807*	2.969.721	40,6
Јужнобанатски округ	300.874*	109.808	36,5
Град Панчево	124.362*	49.237	39,6
Месна заједница Глогоњ	3.178**	1.000***	31,5

*Напомене: * Процена броја становника на дан 30.06.2009. године;*

*** По попису из 2002. године;*

**** Укупно расположиви број телефонских прикључака.*

Извор: Општине у Србији 2010. године – РЗС; Интерна документација ИЕП Београд; Попис становништва, домаћинстава и станова за 2002. Годину, РЗС.

Према подацима преузетим из публикације *Општине у Србији 2010. године*, Републичког завода за статистику, као и на основу прикупљених података из саме МЗ Глогоњ, може се израчунати вредност показатеља постојеће густине ТТ

34 Jeločnik M., Cvijanović D., Cicea C. (2007): Importance of transportation and telecommunication infrastructure for rural development of Serbia in the context of European integrations, Scientific Papers, Nacional Scientific Symposium with International Participation - The impact of Romania's entry into the European Union on Agriculture, Bucharest, April 2007., p. 267-272.

мреже (броја телефонских прикључака на 100 становника). Овај показатељ за територију месне заједнице Глогоњ би имао максималну вредност од 31,5, ако би сви расположиви прикључци били у функцији. Добијени показатељ је релативно нижи од вредности истог показатеља за Јужно-банатског округ (36,5), односно територију града Панчева (39,6) и Републику Србију у целини (40,6).

Генерална оцена система фиксне телефоније иде у правцу да Месна заједница располаже са новијим типом инсталиране дигиталне централе, у великом проценту подземном телекомуникационом инфраструктуром, довољним бројем доступних телефонских прикључака и непостојањем лимитирајућих фактора (физичких препрека) за даљи развој поменутог система.

2.6.6.2. Мобилна телефонија

Носиоци инфраструктурних садржаја телекомуникационих система на подручју града Панчева и МЗ Глогоњ су сва три оператера присутна у Републици, Телеком Србије А.Д., VIP mobile и Telenor доо. Сигнал мобилне телефоније често за сеоско становништво може бити једини телекомуникациони оквир (нарочито у сезони пољопривредних радова када су корисници ван својих домова). Репетитори мобилне телефоније су позиционирани на самом излазу из села ка Сефкерину и у центру месне заједнице на торњу локалног Добровољног ватрогасног друштва. Покривеност територије села сигналом поменутих оператера и сама јачина доступног сигнала у глобалу је на задовољавајућем нивоу.

2.6.6.3. Поште

На територији Месне заједнице Глогоњ постоји једна испостава Јавног предузећа ПТТ Србије – РЈ ПТТ Саобраћаја Панчево, која функционише као пријемно/доставна пошта. Житељи на располагању имају два услужна шалтера, а постојећи асортиман и квалитет услуга поште (обухваћене су све стандардне поштанске услуге, осим мењачких послова) задовољава тренутне потребе локалног становништва.

2.6.6.4. Приступ интернету и јавно информисање

Јавно информисање на територији МЗ Глогоњ, није на задовољавајућем нивоу. Наиме, у атару села не постоји ни један телевизијски репетитор или емисиона станица. Такође, у насељу тренутно своју делатност не обавља ни један кабловски ТВ провајдер.

На територији МЗ Глогоњ већини интернет корисника доступна је АДСЛ интернет конекција (око 200 прикључака), стим да су поједини делови села и најзначајније институције (Дом културе, канцеларија Месне заједнице и Основна школа) покривени и сигналом бежичног интернета, као одличном алтернативом за развој Интернета у руралним срединама са збијеним стамбеним језгром унутар насеља.

На подручју МЗ Глогоњ своје услуге пружа неколико интернет провајдера са територије града Панчева и Београда. Са аспекта искорењивања информатичке неписмености локалног становништва, примећено је да у селу не ради ни једна школа рачунара, а најближа селу је лоцирана у граду Панчеву.

2.6.7. Водопривредна инфраструктура

2.6.7.1. Водоснабдевање и квалитет воде

Један од најважнијих елемената интегралног управљања водним ресурсима и веома битан услов за одрживи развој је управљање системима водоснабдевања. Међутим, актуелно стање у области водоснабдевања на нивоу читаве наше земље је веома неповољно, а посебно је отежавајућа околност да значајан број корисника, прикључених на водоводне системе, пије воду лошег квалитета.

Јавно комунално предузеће Водовод и канализација из Панчева се бави прикупљањем сирове воде, прерадом, дистрибуцијом пијаће воде и одржавањем водоводне мреже града, прикупљањем отпадних вода и одржавањем канализационог система. За водоснабдевање се користе подземне воде алувијона Дунава. Укупни капацитет панчевачких изворишта износи 800 l/s, а просечна годишња производња износи 12.000.000 m³. Град Панчево је са Старчевом, Омољицом, Банатским Брестовцем и Ивановом покривен са око 300 km водоводне мреже пречника 80-800 mm. Преко 31.000 домаћинстава, односно 96.000 становника Панчева користе воду градског водоводног система. Остала насељена места имају засебне системе за водоснабдевање.

Јавно комунално предузеће Глогоњ је основано 1995. године. Оснивач је био Савет Месне заједнице Глогоњ, коме је Скупштина општине Панчево доделила овлашћење за оснивање комуналног предузећа. У својој надлежности има водоснабдевање, одржавање хигијене, одношење смећа и грејање. Предузеће од оснивања континуирано побољшава квалитет и шири асортиман и обим услуга. Послује као јединствена организациона целина, а за обављање своје делатности користи комбиновану грађевинску машину СКИП багер, цистерну за чишћење септичких јама, два трактора с приколицама, косачице и слично.

Финансирање ЈКП је доминантним делом од наплате услуга водоснабдевања, а делом се финансира и од наплата других услуга које пружа, као што су: услуге коришћења радних машина, изношење смећа, одржавање јавних зелених површина, чишћење септичких јама и слично. Једном годишње средства за унапређење система водоснабдевања добијају се и из буџета града Панчева, а значајна средства за функционисање овог комуналног предузећа долазе и од Савета Месне заједнице Глогоњ.

Услугу водоснабдевања у Глогоњу користи 1.045 домаћинства, са око 3.200 грађана, а наплата је око 65-70%. Водоснабдевање се врши преко 5 бушених бунара,

капацитета 45 l/s (у летњем периоду капацитет је нешто смањен и износи 35-40 l/s), што задовољава потребе мештана села за пијаћом водом. У последњих 15 година изграђена су и 2 нова бунара, а један постојећи је ревитализован, посредством самодоприноса становника села Глогоњ. Дубина бунара је различита, а из њих се вода пумпама потискује у дистрибутивну мрежу преко хидрофорског уређаја који служи за одржавање притиска у мрежи.

Због великог броја септичких јама у самом насељу Глогоњ, укључујући и центар села где се у сеоском парку налазе бунари сеоског водовода, квалитет воде за пиће је угрожен и неопходна је изградња станице за пречишћавање отпадних вода, док се трајно не реши питање дугорочног снабдевања Глогоња пијаћом водом.

Водоводна мрежа је изграђена још 1972. године од азбестних цеви. Обзиром на то, најчешћи проблеми у вези водоснабдевања су: дотрајалост цевовода и опреме, неадекватни профил цевовода, велики губици воде, ниска цена воде, лоша наплата воде, лоше одржавање мреже, лоши водомери, лош квалитет воде и неравномерност потрошње. Савет Месне заједнице Глогоњ је донео одлуку за реконструкцију постојеће водоводне мреже. Заменом скоро 20 km водоводних цеви, обезбедила би се вода за пиће бољег квалитета и редовно снабдевање око 1.100 домаћинстава Глогоња. У том циљу припремљена је техничка документација као и одобрење за градњу. У ову инвестицију Месна заједница је током 2009. године уложила око 7 милиона динара, без ПДВ. Тим новцем реконструисана је водоводна мрежа у деловима **Тамишке** и **Првомајске**, као и целој **Београдској** и **Пролетерској** улици. Укупна дужина реконструисане мреже је близу 2,8 km. Коришћена су средства буџета Града Панчева и АП Војводине. Током 2010. године је из буџета града Панчева уложено додатних 3,4 милиона динара и реконструисана је улица **29. новембра**, што је још 800 m мреже. Средства добијена на конкурс АП Војводине омогућиће реконструкцију водоводних цеви још и у **Партизанској** и делу **Првомајске улице**, што подразумева још 600 m мреже.

Градски завод за заштиту здравља у Панчеву једном месечно контролише воду за пиће у сеоском водоводу, а некада је ова контрола и чешћа, посебно у условима великих падавина, појаве високих подземних вода и сл. Квалитет воде за пиће је дискутабилан. Редовним хлорисањем вода се доводи у стање бактериолошке исправности. Међутим, у хемијском саставу воде постоје извесна одступања, углавном због састојака геолошког порекла мангана и гвожђа. Према Правилнику о квалитету воде за пиће, због повећаног садржаја гвожђа, мангана и амонијака, квалитет воде за пиће не задовољава законске нормативе.

Решавање дугорочног водоснабдевања би требало бити реализовано до краја 2013. године довођењем воде из Панчева (тзв. северни крак), када ће се Глогоњ прикључити на градски водовод Панчево а постојећи бунари у Глогоњу који се тренутно користе за водоснабдевање, биће искључени из функције.

2.6.7.2. Одводњавање

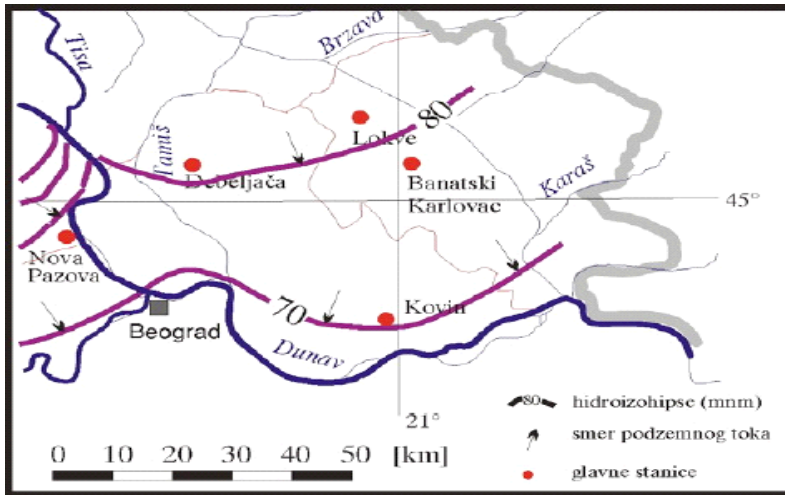
Подручје града Панчева има добре земљишне и климатске услове. Али плодна равница је често умела да сурово изневери човекова очекивања. Разлог је увек била вода, у смислу да је или није било довољно, или је било превише, а ретко када колико треба. Несталан и непредвидљив режим вода, захтевао је, и данас захтева да га људска рука измени и прилагоди својим потребама.

Пре пуштања ХЕ Ђердап у рад, на територији града Панчева и шире, обављена су обимна хидрогеолошка истраживања. Показало се да су хидрогеолошки услови повољни за изградњу овако великог захвата. Водоносни слој је знатне дебљине, која је променљива и креће се између 20 и 40 m. Водоносни слој има улогу колектора подземних вода, песковито-шљунковитог је састава, са великим коефицијентом филтрације од $K=n \times 10^0$ до $K=m \times 10^{-3}$ cm/s. Простире се приближно хоризонтално, како дуж река, тако и унутар области, и може се условно узети да је континуалан. Дебљина глиновитог слоја са малим коефицијентом филтрације креће се од 10-15 m. У Делиблатској пешчари изражена је двослојевита водоносна средина, чија укупна дебљина износи преко 80 m, местимично достиже и 100 m. Кота подине дубљег слоја износи 30-40 m. Овај податак има изузетан значај, јер се у овим слојевима не налазе издани артеског, или субартеског карактера, већ дубоке издани.

Стварање успора дуж Дунава и његових притока изазвано градњом бране ХЕ Ђердап I условило је на нижим пољопривредним површинама и насељима поред леве обале Дунава изградњу система за заштиту од спољних вода (одбрамбени насипи, обалоутврде, итд.) и система за заштиту од високих нивоа подземних вода (црпне станице, дренажни канали, дренажни бунари, дренажни колектори, итд.).

Просторни положај нивоа прве издани приказан је хидроизохипсама на *Слици 9*. Пад водног огледала и смер подземног тока је од севера ка југу-југозападу и југоистоку. Величине хидроизохипси непосредно уз Дунав, добијене интерполацијом, износе 68 mm. Димензије, велика водопрпусност и повољан просторни положај водоносних слојева, одезбеђује дренарање вишка подземних вода путем дренажних канала, паралелних са реком.

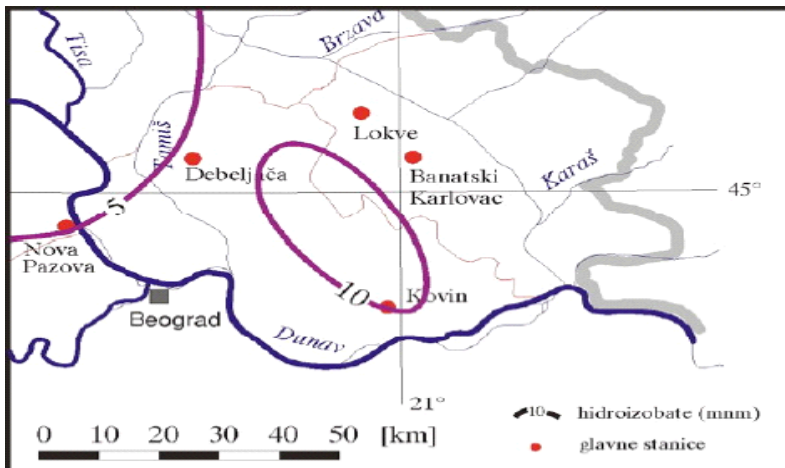
Слика 9. Хидро-изохипсе прве издани у Јужном Банату

Извор: ДТД Србијаводе

Дубина до нивоа подземних вода приказана је хидроизобатама на *Слици 10*. Изузев Вршачког брега и Делиблатске пешчаре, у осталом делу Јужног Баната дубина до нивоа креће се до 5 m. Поседно је значајна Делиблатска пешчара где се на ободном делу дубина до нивоа креће од 3 до 10 m. Унутар пешчаре дубина достиже преко 100 m. Бунари копани у водоносним слојевима на мањој дубини преко лета пресуше.

Слика 10. Хидро-изобате прве издани у Јужном Банату

Извор: ДТД Србијаводе

Режим подземних вода директно зависи од морфолошких, геолошких и хидрогеолошких карактеристика земљишта подручја, климатских услова, близине

реке и степена утицаја људи кроз изграђеност хидротехничких објеката. Праћење режима подземних вода на подручју Панчева се врши од 1951. године, осматрањем нивоа у копаним бунарима распоређених по читавој територији Панчева.

Анализом режима подземних вода приобалног подручја, може се закључити следеће, везано за територију Панчева:

- Ниво подземне воде достиже свој годишњи максимум у току пролећа и лета, а најнижи је у периоду јесен-зима;
- Анализом вишегодишњег осматрања примећено је периодично повишење и снижавање нивоа подземних вода. Циклус промена је 5-8 година;
- На подручјима поред река (2-3 km од обале), ниво подземне воде је у директној вези са са нивоом воде у реци и прати његове осцилације.

На подручјима даље од река ниво подземних вода је уједначенији са променама у зависности од карактеристика хидролошке године, годишњег доба и фазе у вишегодишњем циклусу режима подземних вода.

Режим подземних вода самог градског подручја је стабилан. Нивои се крећу од коте 7,00 до 74,00, а токови су усмерени према Дунаву, Тмишу и водотоку Надела.

Међутим, на сеоским подручјима је ситуација мало другачија. У време високих водостаја Тамиша ниски делови су поплавлени, а у периоду малих вода ниво подземних вода је висок и има општи пад ка реци. То јасно показује да су терени најближи реци најугроженији процедурним и провидним водама, а подручје на прелазу из ниже у вишу терасу је изложено дејству сталних високих вода. Да би се ово подручје оспособило за интензивну пољопривредну производњу спроведене су мелиорационе мере одвођења сувишних вода. Систем за одводњавање се састоји од мреже дренажних сабирних канала са црпним станицама који омогућавају брзо и ефикасно одвођење воде из насељеног места до одводних и ободних канала, или неког другог реципијента. Закон о елементарним непогодама налаже да постојећа каналска мрежа у насељима буде очишћена до краја октобра сваке године.

За потребе избора решења заштите, праћења успора и ефеката постојећих изведених система за одводњавање, успостављена је осматрачка мрежа пијезометара, која се редовно обнавља и дограђује.

Систем за одводњавање Главни Глогоњски, који се налази на територији града Панчева, у К.О. Глогоњ, са севера и запада је омеђен границом града Панчева, са југа инундацијом реке Тамиш, и са истока одводним системом Главни Јабучки. Реципијент за одвођење сувишних вода из овог слива је река Тамиш, преко црпне станице Глогоњ.

Системи за одводњавање сувишних вода са пољопривредних површина су пројектовани тако да каналска мрежа која допире до насељених места, може да прихвати сувишне атмосферске воде и из насељених места. Највећи проблем је у томе што је изградњом водовода у насељеним местима дошло до веће потрошње

воде и упуштања тих отпадних вода у површинске и подземне воде (септичке јаме). Да би се спречило упуштање отпадних вода у подземне воде у насељима која не леже на водотоцима, неопходно је омогућити пријем тих вода, поред атмосферских, у канале система за одводњавање који допиру до тих места, после пречишћавања.

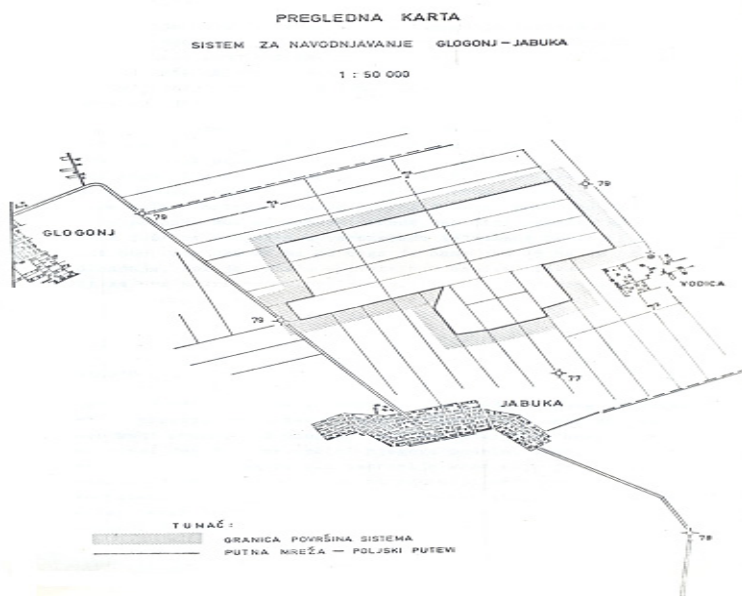
Ефикасност рада ископане каналске мреже поремећена је на парцелама на којима су присутне депресије у којима постоје услови за стварање повремених водолежа. Појава водолежа може бити сезонска или периодична. Техничко решење водолежа своди се на правовремено одвођење присутних вишкова воде из депресија. Начин одвођења вишка воде условљен је низом чинилаца од којих се издвајају: удаљеност одводног канала или дрена; дубина нивоа прве издани; величина депресије; начин коришћења земљишта и др.

2.6.7.3. Наводњавање

На територији града Панчева, наводњавање се врши спорадично. Забрињавајуће је да се тренутно наводњава негде око 700 ha земљишта. Највећи део (око 500 ha) се наводњава у оквиру друштвеног пољопривредног добра Омољица.

На подручју насеља Глогоњ је урађен Главни пројекат система за наводњавање Глогоњ-Јабука од стране Института за водопривреду Јарослав Черни из Београда, **који није реализован**. Површина одабрана за систем за наводњавање, налази се између насеља Глогоњ и Јабукe, источно од асфалтог пута који их спаја (Слика 11.).

Слика 11. Систем за наводњавање Глогоњ-Јабука

Извор: Главни пројекат система за наводњавање Глогоњ-Јабука. Институт водопривреду Јарослав Черни.

Мада је наведена територија у јединственом комплексу она се дели на три дела по власништву. Највећи део је правоугаоног облика, који пресеца одводни канал и обухвата 550 ha бруто, кога чине производне дужи 4, 5, 6, и 7 припада РО Глогоњ. Други део чини парцела, квадратног облика, између 7. дужи и мртваје старог корита Надела, површине 130 ha која припада насељу Јабука. Трећи део чини западна половина 4. дужи на крајњем северозападу истражене територије. Она обухвата око 64 ha од чега је само око 15 ha РО из Глогоња, док остало припада приватним власницима. Дакле, површина која припада Глогоњу има правоугаону форму, с тим што је попреко, по средини, пресеца канал за одводњавање.

На наведеним површинама гаје се ратарске културе: кукуруз, пшеница, шећерна репа, соја и сунцокрет, док се пострни усеви не гаје.

На овом комплексу *рељеф* је раван. Пресеца га један дубљи одводни канал ка чијим обалама терен пада у укупној ширини од 100-120 m. Околни терен је раван. Само на западној половини се по средини протеже једна блага депресија, због које се јавља висинска разлика од 2,14 m, између кота 77,48 m и 75,35 m. Практично гледано, из наведених разлога код реализације система за наводњавање ће се јавити потреба за одређеним земљаним радовима код постављања разводне мреже. Ван тога терен је веома погодан за наводњавање.

Клима овог подручја има изразито континентални карактер са аридним компонентом.

Геолошка подлога је састављена од леса који се појављује на дубини од 1,5 до 2,0 m. Овај лес лако пропушта воду па у условима наводњавања нема опасности од појаве сувишног влажења, прихрањивања подземне воде и последица које би из тога произашле. Ова околност указује на потребу рационалног додавања воде на површинама овог система.

Анализа **земљишта** је урађена на бази детаљних педолошких истраживања. Идентификована су три земљишна типа, и то:

- Чернозем карбонатни, на 515 ha (76%);
- Чернозем ливадски, на 148 ha (21%);
- Минерално мочварно земљиште, на 17 ha (3%).

Земљишта овог подручја имају повољне водно-ваздушне, хемијске и микробиолошке особине.

Систем за наводњавање обухвата површину од око 740 ha. Ефективно под системом је обухваћено 425 ha. Од те површине на разводну мрежу и стазе за машине отпада 5 ha, па се нето залива 420 ha.

Систем за наводњавање је пројектован из следећих саставних делова: водозавхата са главним доводним каналом; црпне станице; изливног базена; разводне мреже канала са објектима; линеарне машине за заливање.

При избору решења система за наводњавање усвојен је линеарни систем са машинама типа *Ренцлер*. Површину система би могле да покрију 4 оваква уређаја за наводњавање. Предност овог решења је у томе што се постиже значајно покривање површина уређајима за наводњавање и равномерна расподела воде на заливној површини, као и могућност заливања култура чији је хабитус до 3 m висине. Ови уређаји за заливање држе се ван сезоне наводњавања на крајевима парцеле, где не сметају обради и другим радовима, обзиром да се не демонтирају.

Линеарни систем за заливање се снабдева водом из отворене каналске мреже, као техничко-економски најпогоднијем решењу, како за извођење, тако и за експлоатацију.

Анализе могућих *изворишта воде* за наводњавање и услова за њено довођење до површина система су показале да је вода из Наделе најпогоднија за наводњавање. Ова вода је на доњој граници II класе. Воду треба у току рада иригационог система систематски контролисати, укључујући и контролу садржаја соли у земљишту у јесењем и пролећном периоду, јер она са аспекта алкализације, припада III класи, а са гледишта могућег расољавања I/II класи.

Реализацијом овог пројекта и применом наводњавања могла би се до максимума искористити производна способност земљишта и подићи економски ефекти у производњи. Наводњавањем би се обезбедило квалитетно извођење свих агротехничких мера око сетве, жетве, те обезбедио оптимум за развој и плодоношење гајених култура. Посредни ефекти би били у подстицају осталих делатности у пољопривредној и прерађивачкој производњи. Одређен ефекат би се постигао и у погледу повећаног запошљавања.

Поред овог система који на жалост никада није заживео, на подручју атара Глогоњ постоји још један велики систем за наводњавање инсталиран на површини од 300 ha и у власништву је Фриком-а. Наводњавање се врши Ренцлер уређајем који покрива наведену површину, а културе које се наводњавају су кукуруз шећерац и грашак.

За Глогоњ је урађена студија за систем за наводњавање који би покрио око 60% површине атара Глогоња, али ни тај пројекат још увек није заживео, чека се на његову реализацију.

Са друге стране, скоро сваки индивидуални пољопривредни произвођач на подручју Глогоња има своје мале системе за наводњавање (распрскиваче, пумпе, системе за наводњавање кап по кап у пластеницима). Воду за наводњавање користе, или из сопствених бунара, или из канала Главни Глогоњски са протицајем од 3 m³/s, чија је примарна функција одводњавање сувишних вода, али се користи и за наводњавање у летњим месецима.

Са аспекта квалитета живљења људи у локалним заједницама, су посебно интересантни системи за наводњавање малих парцела и наводњавање у затвореном, заштићеном простору (стакленици и пластеници), одакле стиже највећа количина поврћа на градске пијаце.

За већину тих малих система за наводњавање не постоје никакви подаци о површинама које се наводњавају и квалитету воде која се користи за наводњавање. Квалитет воде се уопште не контролише и поред тога што многи за наводњавање користе воду веома лошег квалитета. Без обзира из које врсте извора потиче, вода за наводњавање увек садржи извесне примесе у виду растворених или понекад и суспендованих материја. Управо количина и природа тих материја у датим еколошким условима одређује употребљивост и квалитет воде.

Заштита природних вода, као дела екосистема од загађивања, је веома значајан и битан фактор заштите животне средине, па је због тога и разумљива брига за заштиту вода. Због тога овом проблему треба посветити већу пажњу.

2.6.8. Енергетска инфраструктура

2.6.8.1. Снабдевање електричном енергијом

Насеље Глогоњ се у нормалном уклопном стању електричном енергијом напаја из ТС 110/20 kV Качарево, напоном струје од 20 kV преко далековаода 20 kV. Постоји могућност резервног напајања из ТС 110/20 kV Дебељача, са ограниченим оптерећењем и неповољнијим напонским приликама.

У Глогоњу постоји 8 изграђених дистрибутивних трафостаница 20/0,4 kV, укупне инсталисане снаге 2.210 kV. Нисконапонска мрежа је надземна, укупне дужине око 16 km. Од тога је на бетонским стубовима око 14 km, са стандардним пресеком проводника АИС 4 x 50 x 25 mm, а око 2 km нисконапонске надземне мреже, је на дрвеним стубовима.

Пољопривредно добро Глогоњ и ЦС Глогоњ, имају сопствене трафостанице 20/0,4 kV, снаге 50 kVA, односно 250 kVA.

У Глогоњу има 1.098 потрошача електричне енергије из категорије *домаћинство*, са укупном потрошњом од 5.552 MWh, затим 77 потрошача категорије *остала потрошња*, са потрошњом од 831 MWh, и 1 потрошач *на високом напону* (ЦС Глогоњ), са потрошњом од 145 MWh.

Од 2007. године до сада је остварена планирана изградња две нове дистрибутивне трафостанице 20/0,4 kV, снаге од 400 kVA. Прва је на углу улица 8. март и Млинске, а друга на углу улица Ослобођења и Пролетерске. Овим су уклоњени недостаци у напајању електричном енергијом потрошача у овом делу насеља и створили су се услови за прикључење нових потрошача чиме је број потрошача порастао.

2.6.8.2. Гасоводна мрежа

На већем делу панчевачке територије постији гасоводна мрежа. Снабдевање гасом обавља ЈП Србијагас Нови Сад, преко две радне јединице, РЈ Транспорт Панчево и РЈ Дистрибуција Панчево.

РЈ Транспорт Панчево обавља транспорт гаса гасоводима високог притиска потрошачима директно прикљученим на ове гасоводе. РЈ Дистрибуција Панчево дистрибуира гас потрошачима преко дистрибутивних мрежа средњег и ниског притиска, и омогућава снабдевање гасом следећих месних заједница: Горњи град, Центар, Младост, Качарево, Јабука, Глогоњ, Стари Тамиш, Долово, Банатско Ново Село и Банатски Брестовац.

Глогоњ има изграђену гасоводну мрежу. Мрежа је изграђена 1995. године из средстава буџета МЗ Глогоњ. Дужина гасоводне мреже је око 30 km, плус 9 km доводни гасовод од насеља Јабука до Глогоња. Мрежа је урађена од челичних цеви, а у току 2006. године је урађена и катодна заштита која ће продужити век трајања постојећој челичној мрежи.

Гас користи око 600 домаћинстава у Глогоњу. У наредном периоду уколико се насеље буде ширило појавиће се и потреба за проширењем гасоводне мреже. За сада гасоводна мрежа задовољава потребе грађана. Једини проблеми у функционисању ове мреже су кварови који се на срећу јављају веома ретко и те кварове отклања сама Месна заједница.

2.6.9. Управљање отпадом

Велики еколошки проблем насеља Глогоњ је одлагање чврстог отпада. Овај проблем огледа се у постојању дивљих депонија, неорганизованом сакупљању отпада и постојању локалне старе депоније. У Глогоњу постоји ЈКП Глогоњ, које врши сакупљање и одвожење комуналног отпада са јавних сеоских површина на локалну депонију. Стара несанитарна депонија се налази у северозападном делу насеља, на земљишту које је у државном власништву. Настала је на простору природне депресије чија је подлога представљена глином и песком. Димензије депоније су следеће: дужина 150 m, ширина 200 m, површина је 30.000 m², а запремина је 50.000 m³. Удаљеност од прве водене површине је око 200 m, а од насеља 80 m. Од извора водоснабдевања удаљеност депоније је око 1.000 m, од аутобуске станице око 300 m, а од здравствене установе 1.200 m. С обзиром да је удаљеност прве водене површине око 200 m постоји могућност постојања везе између водотока и депоније. Прилаз депонији је лак јер постоји асфалтирани пут. Изграђен је и кружни пут кроз депонију који је од чврстог материјала. Тип отпада који се одлаже на депонију је веома разнолик и обухвата отпад из домаћинстава, пољопривредни и шумски отпад, аутоотпад, амбалажни и метални отпад, грађевински отпад, електронски отпад, али и угинуле животиње са фарми, као и опасан отпад (хемикалије, уља, батерије, боје, итд.). Сепарације отпада нема, као ни његове рециклаже. Депонија повремено гори чиме се ствара отрован дим непријатног мириса. С обзиром да не испуњава основне услове за функционисање ова депонија би требало да се очисти и рекултивише.

Значајан проблем села представља и непостојање канализационе мреже за одвођење фекалних отпадних вода, које се испуштају у септичке јаме. Да би решила овај проблем МЗ Глогоњ започела је изградњу канализационе мреже за фекални отпад. Садржај из септичких јама се након већих вода излива, што потенцијално може узроковати велике здравствене проблеме локалног становништва. Треба истаћи, да велики проблем представља и сеча шума од стране предузећа Војводина шуме, које након сече и одношења дрвне грађе оставља остатке од дрвећа које се сакупљају у каналима Тамиша, чиме се зауставља водоток што негативно утиче на мрест риба. Осим што се утиче на проток реке и мрешћење риба, нарушава се и изглед обале.

III SWOT АНАЛИЗА ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА МЗ ГЛОГОЊ

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Повољан гео-стратешки и саобраћајно-комуникативни положај МЗ; ✓ Близина регионалних путева, већих градова - потенцијал тржишта Панчева и Београда, и излазак на реку Тамиш; ✓ Развијено тржиште, разноврсност природних ресурса и расположива радна снага; ✓ Умерено-континентална клима и очувани природни ресурси представљају одличне природне услове за развој пољопривредне производње; ✓ Не постоје индустријски загађивачи који угрожавају животну средину и плодност земљишта; ✓ Изузетно богатство подручја водним ресурсима - површинским и подземним водама; ✓ Просторна биоразноврсност око реке Тамиш, постојање ловишта, богат рибљи фонд и очуваност екосистема; ✓ Река Тамиш даје могућност развоја канала за наводњавање и изградњу малих хидроелектрана; ✓ Велики потенцијали у коришћењу биомасе, сунчеве енергије и енергије ветра за производњу топлотне и електричне енергије; ✓ Природне предиспозиције за развој пољопривреде у смислу квалитетног земљишта - плодно земљиште са добрим физичко-хемијским особинама омогућава гајење великог броја биљних култура; ✓ Мала дисецираност терена и благо нагнута раван банатске лесне терасе пружају добре услове за разноврсну пољопривредну производњу; ✓ У педолошкој структури доминирају земљишта добрих бонитетних карактеристика, са умереним ограничењима за биљну производњу (чернозем, ливадска црница и алувијум); ✓ Висока заступљеност ораница у структури коришћеног пољопривредног земљишта, уз тенденцију раста површина под воћњацима и ораницама; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Недовољно ангажовање на већ постављеним и документованим плановима који се базирају на одрживом и руралном развоју МЗ; ✓ Ниска еколошка свест локалног становништва; ✓ Непостојање организованог управљања отпадом и канализационе мреже; ✓ Пољопривредно земљиште угрожено дејством еолске и водне ерозије; ✓ Висок ниво подземних вода и последична салинизација земљишта; ✓ Хидроморфна земљишта захтевају континуирану примену хидро и агромелиоративних мера; ✓ Ситни и распарчани поседи породичних пољопривредних газдинстава и велики број ситних парцела земљишта у државној својини, које је предмет закупа јавним надметањем; ✓ Недовољно заступљена производња крмног биља и неразвијена сточарска производња; ✓ Присутни деградациони процеси у земљишту као резултат монокултуре и прекомерне примене минералних ђубрива у повртарској производњи; ✓ Загађење површинских вода од неуређених депонија, комуналних и индустријских отпадних вода; ✓ Загађење подземних вода услед интензивне пољопривредне делатности са применом вештачких ђубрива и средстава за заштиту биља, у широј зони постојећих изворишта, и отпадних вода из индустријских постројења (азотара, петрохемија, рафинерија нафте и др.); ✓ Водоток Надел који представља деградациони ток због загађености отпадним индустријским водама; ✓ Наводњавање се примењује у мањој мери од реалних могућности за његову примену; ✓ Присуство великог броја септичких јама у насељу;

Стратешко планирање одрживог пољопривредног и руралног развоја локалних заједница

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Врло добра катастарска структура пољопривредних површина; ✓ Високи приноси у производњи крмног биља и расположиве пашњачке површине чине добру основу за интензивирање сточарства; ✓ Високо развијена повртарска и ратарска производња пружа могућности да се у области прехранбене индустрије развије предузетништво и занатска производња прерађевина од поврћа, производа на бази житарица и сл.; ✓ Постојање врло успешних пољопривредних газдинстава која се баве, пре свега, живинарством; ✓ Пољопривредно земљиште процентуално чини највећи део укупних површина града Панчева; ✓ На територији града Панчева, највећи број запослених лица је у прерађивачкој индустрији, која је основа за даљи развој градске, али и руралне економије; ✓ Старосна структура активних пољопривредника у насељу Глогоњ је релативно повољна; ✓ Газдинства насеља Глогоњ и града Панчева с аспекта старосне структуре представљају окосницу мултифункционалног развоја осталих привредних делатности; ✓ Посвећеност становништва пољопривредној производњи и велика заинтересованост за проширење пољопривредне производње уз примену иригационих система; ✓ Фолклор као особеност и саставни део богате војвођанске традиције, културни садржаји везани за живот и обичаје - промоција МЗ кроз манифестацију <i>Глогоњска јесен</i>; ✓ Постојање значајних туристичких ресурса који могу бити у функцији диверсификације пољопривредне производње; ✓ Перспективни видови туризма - екорурални, ловни, риболовни и излетнички; ✓ Постојање Месне канцеларије у насељу; ✓ Постојање дигиталне централе фиксне телефоније и државних путева II реда; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Према Правилнику о квалитету воде за пиће због повећаног садржаја гвожђа, мангана и амонијака, квалитет воде за пиће незадовољава законске нормативе; ✓ Мали број запослених лица у пољопривреди, шумарству и водопривреди, с обзиром да је реч о равничарском подручју у коме преовлађује пољопривредна производња; ✓ Иако је економска ситуација становништва града Панчева изнад просека Републике Србије, ризик од пораста броја сиромашног становништва свакако је присутан; ✓ Мало учешће пољопривредног становништва у укупном броју, и њихов неискоришћен економски потенцијал; ✓ Негативан природан прираштај и повећање старосне границе становништва; ✓ Општа образовна структура је врло неповољна и раст стопе незапослености; ✓ Смањење броја ученика и оделења у основној школи; ✓ Неадекватно управљање земљишним ресурсима, методи одрживе пољопривреде се веома ретко практикују; ✓ Слаба контрола примене средстава за заштиту усева и често неадекватна примена минералних ђубрива; ✓ Екстензивна производња, оријентација на ниско рентабилне ратарске усеве и неразвијена воћарска производња; ✓ Ниска откупна цена примарних пољопривредних производа, недостатак уговорне производње и неразвијено тржиште; ✓ Недостатак повољнијих кредита за подизање пластеника, куповину механизације и система за наводњавање кап по кап; ✓ Удео инвестиција града Панчева у укупним инвестицијама је веома мали, као и инвестиција у пољопривреду, а трансфери из градског буџета су мањи од улагања у друге Месне заједнице; ✓ Непостојање прерађивачких капацитета; ✓ Недостатак средстава за изградњу канала за наводњавање, самим тим и велика зависност приноса од количине падавина;

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Разноврсна културно-историјска баштина становништва; ✓ Јавна безбедност становника и висок степен верске толеранције - мултикултуралност, мултиконфесионалност и мултиетичност; ✓ Још увек жива традиција прераде неких пољопривредних производа у домаћој радиности; ✓ Диверсификација руралне економије и могућност остварења додатних извора прихода, осим пољопривреде, осигурава већу запосленост, доходак и смањује одлазак младих са села; ✓ Добра сарадња са Институтом <i>Тамиш</i> као саветодавном установом и реализација заједничких пројеката о контролисаној биљној производњи; ✓ Успешно функционисање <i>Удружења повртара Глогоњ</i> и развој програма <i>Продаја поврћа познатог порекла и контролисаног квалитета на тезгама посебно обележеним за ту намену</i> - одличан начин едукације произвођача и јачања веза науке и праксе. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Недовољна снабдевеност газдинстава пољопривредном механизацијом и прикључним машинама; ✓ Неразвијено земљорадничко задругарство; ✓ Мала инвестициона активност у области саобраћаја и веза, и запуштена путна инфраструктура; ✓ Непостојање смештајних туристичких капацитета, специфичног асортимана туристичких производа и промотивних активности у функцији изградње туристичког имиџа насеља; ✓ Изостанак инвестиционих активности везаних за унапређење развоја друштвених (културних, образовних и спортских), као и здравствених активности; ✓ Третирање сточарства као допунског занимања и неорганизована трговина сточарских производа; ✓ Нестандардизованост пољопривредних производа и нерентабилност пољопривредне производње; ✓ Недовољно су развијени капацитети прераде и складиштења пољопривредних производа, произвођачи не располажу линијама за паковање и калибрирање пољопривредних производа; ✓ Трговину пољопривредним производима карактерише низак степен организованости произвођача и трговаца, разједињеност пољопривредних произвођача и високо присуство накупаца; ✓ Одсуство маркетинг оријентације пољопривредних произвођача, слаба повезаност, организованост и информисаност индивидуалних пољопривредника; ✓ Непостојање стимулативних мера финансијско-кредитне и пореске политике за коришћење обновљивих извора енергије; ✓ Компликована администрација одбија заинтересоване инвеститоре да улажу у обновљиве изворе енергије; ✓ Недовољна информисаност надлежних државних органа, инвеститора и потрошача о могућностима замене конвенционалних облика енергије и предностима производње и коришћења обновљивих извора енергије.

Стратешко планирање одрживог пољопривредног и руралног развоја локалних заједница

ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Могућност коришћења средстава из фондова ЕУ/ИПА за развојне програме у пољопривреди који су у функцији руралног развоја; ✓ Активно учествовање у развојним пројектима који су стратешки оријентисани на одрживи развој; ✓ Примена модела мултифункционалности у агро-руралном развоју у функцији повећања броја запосленог становништва у непољопривредним делатностима; ✓ Коришћење потенцијала и додатно уређивање излетишта крај реке Тамиш у функцији развоја руралног екотуризма; ✓ Интензивније коришћење воде реке Тамиш за наводњавање пољопривредних површина у годинама без довољних количина падавина; ✓ Уређење водотока, заштита и регулација приобаља реке Тамиш у функцији очувања земљишта и унапређења повртарске производње - ревитализација, доградња и изградња система за наводњавање и одводњавање подземних и атмосферских вода са насељених и пољопривредних површина; ✓ Наставак континуираног праћења квалитета површинских вода и изградња станице за пречишћавање отпадних вода, док се трајно не реши питање дугорочног снабдевања Глогоња пијаћом водом; ✓ Комасација пољопривредног земљишта допринеће унапређењу структуре поседа и уређењу мреже пољских путева; ✓ Буџетска подршка мерама одрживог коришћења, заштите и унапређења пољопривредног земљишта; ✓ Могућност заснивања и практиковања органске биљне производње, и унапређење услова за развој еколошке пољопривреде; ✓ Распољиви капацитети дају добру основу за диверсификацију биљне производње и интензивније гајење уљарица за производњу биодизела; ✓ Нове сорте усева прилагођене тренутним и очекиваним променама климе - већа отпорност на абиотичке и биотичке факторе; ✓ Заинтересованост произвођача за гајење цвећа и лековитог биља; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Светска економска криза и нестабилна политичко-економска ситуација у земљи; ✓ Погоршавање старосне структуре становништва и интензивирање процеса депопулације; ✓ Низак животни стандард локалног становништва и тенденција погоршања структуре домаћинства по изворима прихода; ✓ Смањење броја запослених лица, одлив младог радно-способног становништва које због бољих услова живота одлази у веће градове ради запослења, дошколовања и сл., и повећање оних који примају социјалну помоћ; ✓ Недовољна мотивисаност и споро мењање организационих навика чланова газдинстава са малим земљишним поседом постаје претња њиховој даљој одрживости; ✓ Недостатак радне снаге са пуним радним временом и третирање пољопривредне производње као секундарне економске активности газдинства; ✓ Неразвијена еколошка инфраструктура, неадекватно управљање отпадом и постојање несанитарних сеоских депонија; ✓ Константно стварање мањих дивљих депонија и neodговарајуће третирање отпада; ✓ Загађена вода реке Тамиш и запушење канала услед нагомилавања отпадака насталих сечом шуме; ✓ Плављења речне долине са неповољним последицама по пољопривредну производњу и угрожавањем делова насеља; ✓ Угроженост квалитета воде за пиће због великог броја септичких јама у самом насељу Глогоњ, укључујући и центар села где се у сеоском парку налазе бунари сеоског водовода; ✓ Аерозагађење из индустријских постројења на територији града Панчева; ✓ Неконтролисано одлагање садржаја приликом пражњења септичких јама и повремено изливање, што може довести до појаве заразних болести;

ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Боље искоришћавање расположивих ливада и пашњака; ✓ Унапређење живинарске производње; ✓ Постојање организованог пласмана меса и млека преко великих кланица и млекара у окружењу; ✓ Раст тражње за поврћем и житарицама, као и њиховим прерађевинама, у склопу афирмисања и пропагирања здравог начина живота и исхране; ✓ Рекултивација постојећих сеоских депонија, реализација плана санирања дивљих депонија и селективног одлагања отпада, сепарација и рециклажа отпада; ✓ Организовање едукативних програма о важности заштите животне средине и управљања отпадом; ✓ Улагање у организације које би се бавиле заштитом животне средине, у изградњу одговарајућих туристичких смештајних капацитета, у специјализоване трговинске и угоститељске објекте, у развој објеката везаних за културу, забаву и спорт; ✓ Раст запослености у функцији даљег развоја људских ресурса и побољшања животног стандарда становништва; ✓ Постојеће становништво кроз организовање едукативних и саветодавних семинара јаче мотивисати да се више бави пољопривредом; ✓ Повећање активних пољопривредника животне доби 30-44 година, допринело би ефикаснијем дефинисању политике одрживог руралног развоја; ✓ Некомерцијална и ситна комерцијална газдинства требало би да диверсификују своју активност у правцу непољопривредних делатности, а да се велике фарме посвете искључиво пољопривредној производњи; ✓ Интегрисање биљне и сточарске производње како би фарма постала мање зависан систем од утицаја екстерних фактора; ✓ Привлачење инвеститора за изградњу хладњача и прерађивачких капацитета; ✓ Већа улагања домаћих и иностраних инвеститора у функцији подстицања развојне економије; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Неадекватно функционисање система за одводњавање и наводњавање земљишта; ✓ Велика зависност биљне производње од климатских услова, што се манифестује на сетвену структуру и обим производње; ✓ Редукција економске и биолошке плодности земљишта; ✓ Несистематско праћење садржаја нитрата и других штетних материја у води и земљишту; ✓ Претварање агроекосистема у пустиње монокултура, што води појави болести и штеточина које до сада нису биле проблем; ✓ Неконтинуирани прилив финансијских средстава намењених улагањима у инфраструктуру; ✓ Постојање конкуренције са нижим ценама и бољим квалитетом туристичких услуга; ✓ Несигуран пласман сточарских производа, комбинована и непланска производња; ✓ Растућа конкуренција у повртарству и либерализација увоза раног поврћа из окружења; ✓ Недовољан број и искоришћеност прерађивачких капацитета; ✓ Нису развијена удружења пољопривредника, нити земљорадничке задруге; ✓ Изузетно скупи банкарски кредити за набавку нове механизације и недостатак/недовољна подршка са националног нивоа, из аграрног буџета, за куповину механизације; ✓ Неразвијено и нестимулативно пословно окружење ограничава инвестирање у капацитете прераде пољопривредних производа; ✓ Недовољно развијено, нестабилно и непредвидиво тржиште пољопривредних производа - тржиште малог обима и ниске куповне моћи, што условљава и отежава могућности пласмана; ✓ Недовољна подршка пољопривредницима из аграрног буџета, пре свега за развој биљне производње;

Стратешко планирање одрживог пољопривредног и руралног развоја локалних заједница

ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Очување сеоске традиције, културних обичаја и учествовање у пројектима чији је циљ реконструкција објеката од историјско-културног значаја; ✓ Ширење лезе туристичких активности у функцији промовисања насеља; ✓ Ревитализација и унапређење саобраћајне инфраструктуре и постојање реалних капацитета за даљи развој телекомуникационе инфраструктуре; ✓ Боље спровођење постојећих програма и мера у циљу смањења броја корисника социјалне заштите; ✓ Развијена стручна пољопривредна служба и активна удружења произвођача - унапређење рада стручне пољопривредне службе и пружање саветодавних услуга; ✓ Усмеравање развоја на пољопривредна газдинства која имају повољне природне и људске ресурсе за напредак; ✓ Подстицање развоја предузетништва кроз стварање разних привредних асоцијација и пословних инкубатора; ✓ Препознавање већег значаја супституције необновљивих извора енергије обновљивим, као и неопходност већег коришћења обновљивих извора енергије у циљу смањења негативног утицаја сектора енергетике на животну средину. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Високи диспаритети цена инпута и аутпута у пољопривреди; ✓ Брзе промене у потрошачким захтевима, кроз све израженије захтеве потрошача у погледу стандарда квалитета, брэнда, ознака географског порекла, и сл.; ✓ Пооштравање захтева и прописа на међународном тржишту у вези са поштовањем стандарда безбедности хране, заштите животне средине и сл. ✓ Високе почетне инвестиције и непостојање инфраструктуре за развој обновљивих извора енергије.

IV ПЛАТФОРМА, ЦИЉЕВИ И СТУБОВИ СТРАТЕГИЈЕ

Други део документа Стратегија одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ у периоду 2012-2022. година, даје визију развоја Месне заједнице у будућности, стратешки циљ Месне заједнице у области пољопривреде и руралног развоја, као и специфичне циљеве, мере и пројекте по дефинисаним развојним приоритетима, а који ће се кроз Стратегију имплементирати.

Сврха овог дела документа је следећа:

- Даје оквир и смернице будућег одрживог руралног развоја МЗ Глогоњ, чија ће имплементација водити уравнотеженом регионалном развоју Републике Србије, заустављању одласка младих са села и побољшању старосне структуре становништва;
- Представља основ за коришћење (конкурисање) расположивих финансијских средстава: буџетских средстава Републике и АП Војводине, буџетских средстава Града, фондова ЕУ (Инструмент предприступне помоћи/ІРА), донација појединих држава и програма (USAID, Светска банка);
- Представља документовану и аналитичку основу за усредсређену међуопштинску, међуградску и међурегионалну сарадњу и успостављање јавно приватних партнерских односа (сарадња локалних носиоца власти са заинтересованим пољопривредницима, МСП и предузетницима, уз подршку финансијских институција).

Имајући у виду повољан географски положај МЗ Глогоњ (близина регионалних путева, потенцијал великих тржишта Панчева и Београда, река Тамиш), изузетне природне услове за пољопривредну производњу и очуване природне ресурсе, имплементација Документа водиће развоју конкурентне и извозно оријентисане пољопривредне производње и јачању одрживе руралне економије.

Битно је истаћи да ће имплементација Документа у великој мери зависити од предузетничке иницијативе локалних стејкхолдера (пољопривредника, предузетника, МСП), као и административних капацитета града Панчева у усмеравању одрживог локалног развоја.

V ВИЗИЈА ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА МЗ ГЛОГОЊ ЗА ПЕРИОД 2012-2022. ГОДИНА

Визија локалне заједнице је генерална изјава о намераваном правцу развоја, односно слоган (став) виђења будућности локалне заједнице. Визија даје одговор на питање - *Куда локална заједница жели да иде, или шта у будућности жели да буде/постане*. Визија представља аспирацију менаџмента и лидера локалне заједнице, као и свих њених грађана, према будућности, без истицања начина и појединости како ће се жељена будућност остварити. Она није увек у потпуности остварљива, али даје јасан правац и осећај циља који се жели остварити. Њоме се уопштеним порукама, са довољно емоционалне конотације, описује куда би локална заједница требало ићи, а за лидера се посебно везује способност да је трансформише у стварност.

Визија је основа по којој ће се дефинисати и реализовати стратешки циљ Месне заједнице у области пољопривреде и руралног развоја, као и специфични циљеви по дефинисаним развојним приоритетима. У дефинисању визије руралног развоја Месне заједнице испоштовани су следећи основни принципи:

- Визија јасно презентује правац будућег развоја Месне заједнице;
- Визија је производ анкетног истраживања становника, пољопривредника и предузетника Месне заједнице о стању, проблемима и правцима даљег развоја локалне заједнице. Имајући ово у виду може се истаћи да визија представља заједнички производ свих заинтересованих учесника у процесу израде стратегије и одражава мултисциплинарни приступ руралном развоју;
- Визија је усклађена са принципима одрживог развоја, који подразумева развој базиран на усклађеном односу између економског прогреса, социјалне правде и друштвене одговорности, и заштите и очувања животне средине;
- Визија је позитивног усмерења и реално је остварива;
- Визија поседује компоненту потребног степена изазова (који даље захтева енергију, знање и ресурсе у локалној заједници);
- Визија подстиче на дефинисање циљева, мера и акција потребних за остварења будућих планова развоја.

ВИЗИЈА ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА МЗ ГЛОГОЊ ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО 2022. ГОДИНЕ

МЗ Глогоњ, лоцирана у јужнобанатском граду Панчево, јесте мултинационална локална заједница високог животног стандарда становништва, базирана на очувању животне средине и природних ресурса, конкурентној и иновативној економији и развијеним културним и социјалним вредностима.

Уз поштовање принципа *једнака права за све*, локална заједница, уз подршку града Панчево, развија економске, инфраструктурне и институционалне услове за раст запошљавања, развој МСП и предузетништва, и јачање људског капитала.

МЗ континуирано јача међуинституционалну и међурегионалну сарадњу, доприноси уравнотеженом економско социјалном развоју Републике и омогућава свим становницима пуно укључење у друштвени и привредни живот заједнице.

VI СТРАТЕШКИ ЦИЉ МЗ ГЛОГОЊ У ОБЛАСТИ ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО 2022. ГОДИНЕ И ДЕФИНИСАЊЕ РАЗВОЈНИХ ПРИОРИТЕТА

Трансформисање визије у стварност захтева **дефинисање стратешког развојног циља**, који је јасно дефинисан, реално остварив, мерљив, релевантан визији и временски одређен. У наставку се дефинише **стратешки циљ МЗ Глогоњ у области одрживе пољопривреде и руралног развоја у периоду од 2012. до 2022. године**, уважавајући:

- (1) Дефинисану **визију развоја пољопривреде и руралне економије МЗ Глогоњ**;
- (2) **SWOT матрицу МЗ Глогоњ** (SWOT матрица је комплексна и детаљна анализа свих предности и слабости Месне заједнице, а у контексту/амбијенту шанси и опасности домаћег и иностраног окружења);
- (3) **политику руралног развоја ЕУ**, која је у складу са декларацијом водећих **принципа одрживог развоја** (принципи који захтевају баланс и комплементарност између привреде, животне средине и друштва)³⁵.

35 Аграрни савет ЕУ усвојио је септембра 2005. године фундаменталну реформу политике руралног развоја за период 2007-2013. година. Регулатива ЕС бр. 1698/2005 о подршци руралном развоју од стране Европског фонда за пољопривреду и рурални развој (European Agricultural Fund for Rural Development, EARDF), Official Journal of the EU, L 277, 21.10.2005, стр. 14-27.

**СТРАТЕШКИ ЦИЉ МЗ ГЛОГОЊ У ОБЛАСТИ ОДРЖИВЕ
ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО 2022.
ГОДИНЕ**

Развој интензивне, конкурентне и извозно оријентисане руралне економије, уз очување природних ресурса, заштиту животне средине и јачање мултикултуралности и социјалног капитала заједнице.

У остваривању овог стратешког циља локална заједница, уз подршку града Панчева, ослањаће се на: високу примену науке и знања у области пољопривредне производње и прераде пољопривредних производа; очување природних ресурса и заштиту животне средине; развој физичке и друштвене инфраструктуре, како би се обезбедили повољни услови живота у заједници; и подршку полунатуралним газдинствима (газдинствима мале тржишне и производне снаге) у процесима диверсификације делатности.

Предуслов за остваривање визије и стратешког циља Месне заједнице у области руралног развоја, је реализација специфичних циљева, као и мера и пројеката у оквиру **три издвојена развојна приоритета** (правца развоја).

**6.1. РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТИ МЗ ГЛОГОЊ У ОБЛАСТИ ОДРЖИВЕ
ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО
2022. ГОДИНЕ**

1. РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ

Јачање конкурентности аграрног сектора на домаћем и иностраном тржишту

2. РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ

Одрживо управљање природним ресурсима и заштита животне средине

3. РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ

Унапређење квалитета живота руралног становништва и диверсификација руралне економије

VII СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ МЗ ГЛОГОЊ У ОБЛАСТИ ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА И ДЕФИНИСАЊЕ МЕРА И ПРОЈЕКТА ПО РАЗВОЈНИМ ПРИОРИТЕТИМА

Специфични циљеви дати су за сваки развојни приоритет. Специфични циљеви по развојним приоритетима воде остварењу вишег циља (стратешког циља) и приближавању визији. Специфичним циљевима се одређује како се реализује општи, генерални или стратешки циљ, и они представљају инструменте који решавају одређени проблем, или део проблема. Акцент је стављен на дефинисање специфичних циљева које је могуће реализовати (у односу на потребне ресурсе, време и институционалне капацитете), а дају оптималне ефекте у достизању вишег, односно стратешког циља.

За сваки од дефинисаних специфичних циљева идентификоване су **реалне мере и пројекти**, које је потребно предузети, како би се приоритети развоја и специфични циљеви по приоритетним правцима остварили у датом временском оквиру. Мере омогућају да циљеви буду временски и финансијски мерљиви. Пројекти су инструменти за спровођење мера и коришћење ресурса, а у техничком смислу представљају мост између стратешког и оперативног дела Стратегије.

Реализација предложених циљева, мера и пројеката у надлежности је МЗ Глогоњ, града Панчево, АП Војводине и Републике Србије. Имајући у виду надлежности и буџетске приходе града Панчева, као и буџетска средства Републике и Покрајине, у наредном периоду потребно је да град Панчево и МЗ Глогоњ унапреде сарадњу са приватним сектором, невладиним институцијама, међународним агенцијама и фондовима (посебно фондовима ЕУ), како би се обезбедила неопходна финансијска и техничка подршка за реализацију предложене Стратегије.

7.1. ПРВИ РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ: ЈАЧАЊЕ КОНКУРЕНТНОСТИ АГРАЛНОГ СЕКТОРА НА ДОМАЋЕМ И ИНОСТРАНОМ ТРЖИШТУ

Као специфични циљ I развојног приоритета дефинише се: *Раст продуктивности пољопривредне производње, кроз већу примену знања и иновација, и развој квалитетних и извозно оријентисаних пољопривредних производа високе додате вредности.*

У дефинисању овог специфичног циља акценат је стављен на развојно оријентисана пољопривредна газдинства, али у оквиру мера овог специфичног циља обухваћена су и тзв. полунатурална газдинства, која немају довољну количину понуђене робе за тржиште, а којима се такође мора пружити подршка у процесу њихове реформе, односно преласка на развојно оријентисана газдинства или мултифункционална газдинства.

Према Закону о пољопривреди и руралном развоју (Службени гласник Републике Србије бр. 41/2009), **пољопривредно газдинство** представља производну јединицу на којој привредно друштво, земљорадничка задруга, установа или друго правно лице, предузетник или пољопривредник, обавља пољопривредну производњу. Породично пољопривредно газдинство јесте пољопривредно газдинство на којем физичко лице, пољопривредник, заједно са члановима свог домаћинства обавља пољопривредну производњу (чл. 2 Закона).

Из дефинисаног специфичног циља I развојног приоритета произилазе **мере и пројекти**, који су усаглашени са Визијом и стратешким циљем МЗ Глогоњ, а чија је реализација **непоседно** у функцији остваривања специфичног циља I развојног приоритета.

МЕРЕ СПЕЦИФИЧНОГ ЦИЉА I. РАЗВОЈНОГ ПРИОРИТЕТА
<p>МЕРА 1/1. развојног приоритета: <i>Едукација и саветодавна подршка пољопривредницима</i></p>
<p>Велике климатске промене, интензиван развој нових технологија производње, нових производа, сорти, раса, као и агротехничких средстава, доводе до тога да се савремена и конкурентна извозно оријентисана производња не може развити без интензивне примене знања, иновација, без усавршавања вештина произвођача, као и њиховог умрежавања са научно истраживачким институтима, факултетима, школама, пољопривредним стручним службама и другим носиоцима знања.</p>
<p>У МЗ Глогоњ стучну подршку за унапређење пољопривредне производње и рурални развој обезбеђује неколико институција:</p>
<ul style="list-style-type: none">• Истраживачко развојни центар Тамиш, Панчево;• Ветеринарски специјалистички институт (покрива подручје Јужног Баната);• Регионални центар за рурални развој Вршац (подручна јединица Панчево);• Институт за лековито биље Јосиф Панчић.
<p>Већим ангажовањем ових институција, а уз подршку Регионалне привредне коморе Панчево, Регионалног центра за друштвено економски развој Баната (РЦБ), Секретаријата за привреду и економски развој Панчева и Агенције за економски развој града Панчева, може се активно и конструктивно допринети јачању људских ресурса, односно већој информисаности и ширењу знања пољопривредних произвођача и свих локалних стејкхолдера.</p>
<p>При конципирању предлога пројеката, уважена је ниска образовна структура пољопривредног становништва, као и високе потребе пољопривредника за:</p>
<ul style="list-style-type: none">• информацијама о условима остваривања права на подстицаје, који се обезбеђују из републичког, покрајинског и градског буџета, разних донаторских фондова и сл.;

- информацијама о стању домаћег и светског тржишта пољопривредно прехранбених производа (односи тражње, понуде и цена, услови и начин пласмана и извоза производа);
- сазнањима о новим начинама производње, новим сортама, расама, технологијама, агротехничким мерама и сл.;
- сазнањима из области маркетинга (изградња брэнда, промоција), примарне прераде, увођења стандарда квалитета и сл.

Предлог пројеката:

- Унапређење информисања пољопривредника о могућностима и условима за коришћење субвенција из аграрног буџета Републике, Покрајине, града Панчева, донаторских фондова и сл. Акцент би требало да буде на подршци пољопривредним газдинствима приликом попуњавања и подношења конкурсне документације и припреме пројеката и пословних планова.
- Пружање тржишних и других потребних информација пољопривредницима кроз организовање предавања и трибина: информисање о мерама аграрне политике, о начину регистрације газдинства, о стању понуде, тражње и цена пољопривредних производа на домаћем и иностраном тржишту.
- Подршка саветодавним и едукативним институцијама и организацијама, као и сертификационим кућама у правцу веће имплементације и сертификације система безбедности и квалитета хране на пољопривредним газдинствима (GLOBAL GAP, HACCP).
- Унапређење нивоа стручног знања пољопривредника о достигнућима науке и технологије производње, кроз стручна предавања, огледе, практичне приказе, обуке и сл. Акцент мора бити на стручним предавањима која имају практични карактер и која су заснована на потребама пољопривредника, а не на потребама предавача.
- Подршка пољоприведницима у развоју производа више додате вредности, у већој примени маркетинга и проналаску нових канала пласмана производа и тржишта за пласман.
- Организовање студијских посета пољопривредницима у земље развијене пољопривреде, како би се пољопривредници упознали са савременим начинима производње, пласмана и прераде, као и са добром пољопривредном праксом и формама/начинима удруживања пољопривредника.
- Подршка пољопривредним газдинствима у домену успостављања менаџмента и рачуноводства на газдинствима.
- Јачање кадровских, техничких и материјалних капацитета свих наведених институција које обезбеђују подршку рураном развоју МЗ и града Панчева, како би се унапредила саветодавна подршка пољопривредницима и могућност доласка до правовремених информација за подршку развојним иницијативама у МЗ Глогоњ.

МЕРА 2/1. развојног приоритета: *Заштита и очување пољопривредног земљишта и унапређење пољопривредне инфраструктуре*

У МЗ Глогоњ постоје још увек очувани природни ресурси, а пре свега, плодно и квалитетно пољопривредно земљиште, са добрим физичко-хемијским особинама, које је погодно за разноврсну пољопривредну производњу. У педолошкој структури доминирају земљишта добрих бонитетних карактеристика. Висока је заступљеност ораница у структури коришћеног пољопривредног земљишта. Подручје карактерише и веома повољна клима, као и богатство у површинским и подземним водама.

Међутим, немар љуског фактора и одсуство примене принципа одрживог управљања природним ресурсима, посебно у ситуацији великих климатских промена, значајно утиче на деградационе процесе, чиме земљиште све више губи на плодности уз смањење биолошког квалитета. Највећи проблеми у домену управљања пољопривредним земљиштем су следећи:

- непоштовање плодореда (доминација монкултуре);
- одржавање плодности земљишта превасходно минералним ђубривима;
- неконтролисана употреба минералних ђубрива и хемијских средстава (посебно у повртарској производњи) доводи до нагомилевања штетних материја у земљишту;
- одсуство примене мелирационих мера у ситуацији високе угрожености пољопривредног земљишта дејством еолске и водне ерозије (неизграђеност и неодржавање система канала за одводњавање и наводњавање пољопривредног земљишта);
- загађење подземних и површинских вода које се користе за наводњавање;
- неизграђена пољопривредна инфраструктура;
- недостатак шумских екосистема и сл.

Одрживи рурални развој подразумева активну улогу града Панчево и МЗ Глогоњ, и њихову сарадњу са релевантним научним институцијама и пољопривредним стручним службама у правцу: примене мера мелиорације (заштита и унапређења квалитета пољопривредног земљишта, како би се оно очувало за наредне генерације); очувања и развоја пољопривредне инфраструктуре. Мера обухвата пројекте хидромелиорације, културнотехничке мелиорације и агромелиорације, комасацију, уређење атарских путева, испитивање квалитета земљишта и садржаја штетних материја, и сл.

Предлог пројеката:

- Подршка инвестицијама у области изградње, ревитализације и одржавања система за одводњавање и наводњавање земљишта. Постоје природне предиспозиције терена за интензивно коришћење вода за наводњавање у пољопривредној производњи (река Тамиш), а истовремено велике су опасности од високог нивоа подземних вода и изливања реке Тамиш.

- Уређење водотока, заштита и регулација приобаља реке Тамиш у функцији очувања земљишта и унапређења ратарске и повртарске производње.
- Континуирано и систематско испитивање (контрола) квалитета земљишта.
- Едукација пољопривредника у правцу већег поштовања плодореда, контролисане употребе ђубрива и хемијских средстава, веће употребе стајског ђубрива.
- Примена мера комасације пољопривредног земљишта, које ће допринети унапређењу структуре поседа, односно њиховом увећању.
- Уређење мреже атарских путева (уређење тзв. некатегорисаних/пољских путева).
- Примена агротехничких мера како би се побољшало стање шумских екосистема.
- Електрификација.
- Унапређење система противградне одбране.

МЕРА 3/1. развојног приоритета: *Подршка развојно оријентисаним пољопривредницима за јачање продуктивности и конкурентности пољопривредне производње*

Највећи проценат пољопривредних газдинстава у сеоском насељу Глогоњ бави се повртарском и ратарском производњом. Доминантне повртарске културе су кромпир и купус, а ратарске кукуруз, сунцокрет и пшеница. Сточарство (млечно говедарство и свињарство) заступљено је код веома малог броја произвођача, док је воћарство слабо развијено. Природни потенцијали за производњу крмног биља, расположивост пашњака и ливада, и близина великих тржишта дају добру основу за интензивирање сточарства.

Подршка унапређењу продуктивности и конкурентности развојно оријентисаних газдинстава регулисана је на националном нивоу и у надлежности је Републике Србије. Међутим, подршку за јачење продуктивности и конкурентности пољопривредници могу очекивати и из Покрајинског фонда за развој пољопривреде, буџетских средстава града Панчева, из фондова ЕУ (посебно из тзв. IPARD фонда, који ће Република Србија моћи да користи стицањем статуса земље кандидата за чланство у ЕУ), као из разноврсних донаторских средстава иностраних влада, програма, међународних институција.

Подршка пољопривредницима је посебно потребна за следеће инвестиције:

- укрупњавања поседа;
- интензивирања и модернизације производње (изградња пластеника, стакленика, набавка пољопривредне механизације и опреме);
- увођења иновација;
- изградње складишних и прерадних капацитета;
- набавке савремене пољопривредне механизације;

- изградње система за наводњавање (посебно система кап по кап) и канала за одводњавање;
- унапређења квалитета производа високе додате вредности и имплементације стандарда квалитета и безбедности хране.

Ова мера може да обухвата различите видове подршке (субвенције), као што су: суфинансирање; регресирање инпута; рефундирање дела инвестиционих трошкова и сл. Поред пројеката који се тичу подршке развојно оријентисаним газдинствима, потребно је подстицати и пројекте који се односе на тзв. полунатурална газдинства, односно газдинства са малим поседом, малим производним капацитетима (малом понудом) и ниском тржишном и економском снагом. Овим газдинствима потребно је дати подршку у процесу њихове реформе, односно преласка на развојно оријентисана или мултифункционална газдинства.

Предлог пројеката:

- **Унапређење повртарске производње**, посебно производње у заштићеном простору, кроз подршку инвестицијама за: изградњу пластеника и стакленика; набавку потребне механизације; изградњу система за наводњавање (системи кап по кап); изградњу капацитета/објеката за складиштење и примарну прераду поврћа (магацински простори, хладњаче, сушаре, линије за паковање поврћа).
- **Јачње продуктивности произвођача у области говедарске производње** кроз подстицајна средства за инвестиције у: проширење сточног фонда и набавку нових грла са акцентом на генетско унапређење; изградњу и/или реконструкцију малих и средњих фарми (објеката за држање музних крава или тов јунади); изградњу и/или реконструкцију објекта за мужу и складиштење млека; увођење иновација у производњи (увођење нових технологија производње, нових начина исхране, муже и сл.).
- **Јачње продуктивности произвођача у области овчарства и козарства**, кроз подстицајна средства за инвестиције у: набавку основног стада; генетско унапређење; изградњу, реконструкцију и модернизацију објеката за држање стоке; увођење иновација у производњи (увођење нових технологија, производних процеса, нових начина исхране, муже и сл.).
- **Подршка инвестицијама у области живинарске производње**: административна и инфраструктурна подршка започињању производње; подршка развоју погона прераде, посебно погона који се базирају на иновативним технологијама и обновљивим изворима енергије; подршка увођењу потребних стандарда у производњи и сл.
- **Унапређење ратарске производње**, кроз подршку инвестицијама за: укрупњавање поседа; набавку потребне механизације; складиштење и осигурање житарица и сл.
- **Унапређење воћарске производње**, кроз подршку инвестицијама за: подизање производних воћних засада; набавку потребне опреме и механизације за рад у воћњацима, набавку/изградњу објеката за складиштење и прераду воћа (мини сушаре, хладњаче), посебно објеката који базирају на новим технологијама и обновљивим изворима енергије.
- **Подршка пољопривредницима у активностима везаним за осигурање усева;**

- Успостављање **традиционалног награђивања** најбољих произвођача за високе приносе, достигнут квалитет и сл.
- Пројекти подршке тзв. полунатуралним газдинствима у процесу њихове реформе, односно преласка на развојно оријентисана или мултифункционална газдинства.

МЕРА 4/1. развојног приоритета: Успостављање, развој и јачање удруживања пољопривредника кроз форме: удружења, задруга и кластера

Велики број газдинстава са малим поседом, те великим бројем уситњених и географски одвојених парцела, представља једну од основних препрека за развој савремене и конкурентне пољопривреде. Удруживање пољопривредника у земљорадничке задруге, удружења и кластере, управо је један од кључних начина да се превазиђу ови проблеми.

Удружења пољопривредника и земљорадничке задруге обезбеђују пољопривредницима низ користи/предности, почев од јефтиније набавке инпута, ефикаснијег пласмана, обезбеђења правовремених информација, до могућности коришћења заједничке опреме (линије за паковање, сушаре, хладњаче), механизације, заједничког увођења стандарда квалитета и сл.

Удружења пољопривредника, задруге/кластери, посебно уколико располажу одговарајућом опремом и капацитетима (силосима, складиштима, линијама за паковање, хладњачама и сл.), од великог су значаја за пласман пољопривредних производа, посебно у ситуацији:

- када је откуп пољопривредних производа нерегулисан и неуређен (присуство монопола, сиве економије и сл.);
- када нема власничке или дугорочне уговорне вертикалне повезаности у репроланцу;
- у условима либерализације трговине пољопривредно прехрамбеним производима;
- сталне немогућности домаћих произвођача да одговоре извозним захтевима у погледу величине извозне понуде и редовности испорука производа уједначеног и контролисаног квалитета.

У МЗ Глогоњ није развијено земљорадничко задругарство, али зато веома успешно ради Удружење повртара Глогоњ, које чини око 40 активних чланова. Удружење има бројне активности:

- Контролисана производња поврћа и продаја производа познатог порекла и контролисаног квалитета на тезгама посебно обележеним за ту намену у граду Панчеву. Овај пројекат се реализује у сарадњи са удружењем повртара Банатски Брестовац, Градским секретаријатом за привреду и економски развој града Панчева, Институтом Тамиш, Панчево и ЈКП Зеленило, Панчево.
- Заједничка промоција и пласман производа (обједињавање понуде);
- Организовање манифестације Глогоњска јесен;
- Уређење атарских путева;
- Едукације, зимске школе, саветовања;
- Путовања пољопривредника.

За афирмисање удруживања пољопривредника кључна ће бити финансијска и едукативна подршка овим процесима. У пројектима едукативне подршке, пољопривредници могу рачунати на подршку бројних институција: МПТШВ Републике Србије, Института Тамиш Панчево, ПК Панчево и сл. Што се финансијске подршке тиче, иако у усвојеном Националном програму руралног развоја Републике Србије од 2011-2013. године (Службени гласник, бр. 15/2011), у оквиру осе приоритета 1 (Унапређење тржишне ефикасности и увођење стандарда ЕУ), нису предвиђене мере за подстицај успостављању удружења/произвођачких група, мере аграрне политике Републике Србије предвиђају могућност да произвођачке асоцијације и задруге конкуришу за велики број мера у области руралног развоја. Међутим, неефикасност државне администрације, бројност и сложеност процедура за конкурисање, ограничавају веће коришћење ових средстава.

Битно је истаћи да ће у наредном периоду, са стицањем статуса земље кандидата, Србију очекује могућност коришћења пете компоненте Инструмента предприступне помоћи (компоненте за рурални развој/IPARD), а у оквиру ове компоненте, у осе приоритета 1 (Унапређење маркетиншке ефикасности и имплементацију стандарда ЕУ) ЕУ управо пружа подршку успостављању удружења/произвођачких група³⁶.

Предлог пројеката:

- Подстицање удруживања пољопривредника (у форме удружења, земљорадничких задруга, кластера), кроз процесе едукације пољопривредника и организовање студијских путовања и посета са циљем: указивања на потребу и значај удруживања и умрежавања у пољопривреди; указивања на потребу изградње система поверења, правичности, толеранције и демократке структуре одлучивања међу локалним партнерима.
- Пружање правне, саветодавне и инфраструктурне подршке оснивању (регистрању) и раду удружења пољопривредника, земљорадничких задруг и кластера. Подршка може укључивати бесплатне правне савете, обезбеђивање простора за рад, покривање фиксних трошкова и сл.
- Пројекти финансијске подршке раду удружења/задруга/кластера за активности: набавке пољопривредне механизације; набавке опреме и капацитета за чување, складиштење, паковање и примарну прераду производа (линије за паковање, сушаре, хладњаче, магацински простор и сл.); заједничког (обједињеног) пласмана; развоја маркетиншких активности (развој брэнда, заједничко учешће на међународним сајмовима и сл.); заједничког увођења стандарда квалитета.
- Подршка процесима међурегионалне сарадње и умрежавања удружења и земљорадничких задруга у области пољопривреде и одрживог руралног развоја.

36 COMMISSION REGULATION (EC) No. 718/2007, Official Journal of the EU, L 170, стр. 57. У оквиру ИПАРД компоненте дефинисане су три приоритете осе и мере које су доступне унутар осе. Подршка за успостављање удружења даје се за потребе: прилагођавања производње чланова групе захтевима тржишта; заједничко пласирање робе на тржишту, укључујући припрему за продају и централизацију продаје и снабдевање великих купаца; успостављање заједничких правила о производњи и наступу.

МЕРА 5/1. развојног приоритета: *Развој нових производа веће додате вредности, уз унапређење квалитета производа и увођење стандарда квалитета*

Постојање традиције прераде неких пољопривредних производа у домаћој радиности и развијена примарна пољопривредна производња (посебно повртарска и ратарска производња) пружају велике могућности за развој предузетништва и занатске производње у области прераде пољопривредних производа у МЗ Глогоњ. Посебно перспективни могу да буду следећи производи: сушено, смрзнуто или конзервирано поврће, прерада и дорада зрнастих производа, производња прерађевина од поврћа по традиционалним рецептурама (ајвар) и сл.

Развој нових производа са високом додатом вредношћу посебно подржава и растућа домаћа и инострана тражња за поврћем и житарицама, као и њиховим прерађевинама, а у склопу афирмисања и пропагирања здравог начина живота и исхране. Међутим, битно је имати у виду да би пољопривредници у размишљањима о новим улагањима у капацитете прераде, морали да уважавају потребе купаца и чињеницу да се тражња повртарских производа све више помера од потрошње купуса и кромпира ка другим врстама поврћа (кељ, прокељ и броколи).

Недостатак предузетничке иницијативе и неповољно економско окружење/амбијент за рад МСП, предузетника и пољопривредних газдинстава доводе до тога да у МЗ Гогоњ и Панчеву **нису довољно развијени капацитети примарне прераде, као ни објекти за складиштење, калибрирање и паковање пољопривредних производа** (хладњаче, сушаре, силоси, мини млекаре, линије за паковање пољопривредних производа, магацински простори и сл.).

Ова мера обухвата подстицаје пољопривредним произвођачима, удружењима и задругама, МСП и предузетницима за инвестиције у прерађивачке капацитете, подршку развоју нових производа веће додате вредности, подршку за унапређење квалитета производа и увођење стандарда квалитета, као и подршку за већу примену маркетинга. У подстицању пољопривредника, предузетника и МСП која намеравају да се баве прерадом пољопривредних производа, акценат је потребно ставити на нове инвестиције које се базирају на: савременим технологијама производње; коришћењу обновљивих извора енергије (соларна енергија, геотермална енергија, биомаса и сл.); истраженим тржишним потенцијалима (идентификованој домаћој и извозној тражњи);

Град Панчево може активно помоћи ове инвестиције кроз инфраструктурно (комунално) опремање индустријских зона, снижавање локалних административних и комуналних такси и накнада, поједностављење процеса издавања потребних дозвола и докумената.

Предлог пројеката:

- Подршка у процесима оснивања нових капацитета прераде: малих и средњих сушара и хладњача, мини погона за прераду поврћа, воћа, меса, млека и сл.
- Подршка (посебно удружењима и задругама) у изградњи линија за паковање и калибрирање производа, магацинског и складишног простора.

- Подршка у усвајању стандарда, односно у процесима имплементације и сертификације система безбедности и квалитета хране, а у циљу унапређења квалитета пољопривредно прехрамбених производа.
- Подршка удружењима произвођача или/и задругама у процесима заштите и регистрације географске ознаке порекла производа.

МЕРА 6/1. развојног приоритета: *Подршка у маркетинг оријентацији произвођача и ефикасној промоцији и пласману пољопривредно прехрамбених производа*

С обзиром да су круцијални проблеми пољопривредника у Србији данас, пласман и недовољна улагања у прераду и развој нових производа, као и недовољна улагања у паковање, дистрибуцију и промоцију, посебна пажња мора се посветити овим проблемима. Посебно велики значај ова мера има ако се имају у виду карактеристике светског тржишта пољопривредно прехрамбених производа: брзе промене у потрошачким захтевима, све израженији захтеви потрошача у погледу стандарда квалитета и безбедности хране, брэнда, ознаке географског порекла и сл.

Ова мера подразумева промовисање локалних производа на домаћим и иностраним сајмовима, пласман локалних производа кроз туристичку понуду региона и града Панчево, помоћ пољопривредницима и правним лицима у изградњи брэнда пољопривредно - прехрамбеног производа, заштиту географског порекла производа, штампање маркетиншких каталога, израду Интернет презентације удружених произвођача.

Предлог пројеката:

- Организовање и суфинансирање пољопривредно-туристичке манифестације Глогоњска јесен, која поред промоције локалних повртарских производа, има и стручни и едукативни карактер за пољопривредне произвођаче, као и културни значај (манифестацију прати богат културно уметнички програм).
- Промовисање локалних производа на домаћим и иностраним сајмовима.
- Промовисање и пласман производа кроз туристичку понуду града Панчево.
- Маркетиншка промоција Панчева, кроз подршку изградњи брэнда одређеног пољопривредног производа (чији би носилац било удружење, задруга, кластер), по коме је Панчево препознатљиво, а који би садржавао назив града или МЗ Глогоњ.
- Подршка домаћим произвођачима/инвеститорима у процесима креирања локалног/регионалног знака квалитета одређеног производа, а који би садржавао назив региона или града (развијање ознаке визуелног означавања квалитета).
- Подршка произвођачима у процесима заштите и регистрације географске ознаке порекла производа.
- Стимулисање потрошње локалних производа на тржишту Панчева: у школама, вртићима, угоститељским и туристичким објектима, и сл.

МЕРА 7/1. развојног приоритета. Јачање институционалних капацитета градске управе у домену руралног развоја и унапређења међуинституционалне сарадње

Мера подразумева ефикаснија институционална решења у домену руралног развоја МЗ Глогоњ и града Панчева. Развој институционалних, техничких и људских капацитета градске управе Панчево мора бити праћен активном сарадњом Града са одговарајућим институцијама на републичком/покрајинском нивоу и нивоу локалних самоуправа у региону. Поред тога, неопходна је активна улога града Панчева у унапређењу јавно-приватног партнерства и афирмацији LEADER присуца руралном развоју.

Предлог пројеката:

- Подстицање **ефикасности рада** градске управе и одељења за пољопривреду кроз: смањење бирократских процедура и препрека (ефикаснији процеси легализације објекта, нижи трошкови накнада и такси за нове инвестиције); ажурирану планску регулативу и документацију, везано за пољопривреду и рурални развој; формирање базе података о пољопривредним произвођачима, обиму и структури пољопривредне производње, проблемима у производњи и откупу, и сл.
- Јачање **јавно-приватног партнерства** на локалном нивоу, а посебно јачање партнерства Града са задружним, приватним и цивилним сектором (сарадња Града са МСП и предузетницима у области пољопривреде и прераде, затим са удружењима произвођача, задругама, невладиним организацијама и сл.).
- Унапређење и интензивирање **међуинституционалне сарадње** на: нивоу Града (сарадња са другим институцијама и јавним предузећима која имају надлежности у домену руралног развоја); на републичком/покрајинском нивоу (ефикасна сарадња града Панчева са одговарајућим институцијама на републичком/покрајинском нивоу).
- Подршка увођењу **информационо комуникационих технологија** и стручног усавршавања чланова градске управе.

7.2. ДРУГИ РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ: ОДРЖИВО УПРАВЉАЊЕ ПРИРОДНИМ РЕСУРСИМА И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Као специфични циљ II развојног приоритета дефинише се: *Очување и континуирано унапређење квалитета животне средине кроз одрживо управљање природним ресурсима, стални мониторинг свих параметара животне средине и јачање еколошке свести мештана села Глогоњ.*

Месна заједница Глогоњ располаже значајним природним ресурсима које је потребно чувати, заштитити и промовисати у склопу уједначеног економског, социјалног/друштвеног и еколошког развоја локалне заједнице.

Из дефинисаног специфичног циља II развојног приоритета произилазе **мере и пројекти**, који су усаглашени са Визијом Месне заједнице и стратешким циљем, а чија је реализација **непосредно** у функцији остваривања специфичног циља II развојног приоритета, а **посредно** у функцији остваривања стратешког циља одрживог руралног развоја села Глогоња.

МЕРЕ СПЕЦИФИЧНОГ ЦИЉА 2. РАЗВОЈНОГ ПРИОРИТЕТА
<p>МЕРА 1/2. развојног приоритета: <i>Анализа стања животне средине</i></p> <p>На квалитет животног окружења у МЗ Глогоњ највећи утицај има примарна пољопривредна производња кроз примену агрохемије. Осим тога, постоји и неколико породичних фирми које се баве производњом прехранбених производа, производњом и дорадом индустријског и крмног биља и производњом текстилне галантерије, стим да њихов ниво утицаја на животну средину није утврђен. Анализа стања животне средине неопходна је ради детаљног сагледавања ситуације у погледу очуваности природних ресурса и одређивања даљих конкретних акција неопходних за њихову заштиту и унапређење. У том смислу, неопходно је извршити идентификацију: тренутног стања основних природних ресурса, земљишта, воде и ваздуха; свих постојећих загађивача; начина на које постојећи загађивачи утичу на природне ресурсе и квалитет животне средине.</p> <p>Предлог пројеката:</p> <ul style="list-style-type: none">• Израда катастра загађивача на територији Месне заједнице - стварање регистра загађивача животне средине који би представљао основу за идентификацију и мониторинг извора загађења.• Анализа квалитета земљишта: анализа земљишта на присутност пестицида и тешких метала, анализа плодности пољопривредног земљишта (анализом плодности земљишта омогућава се рационално и исправно управљање овим ресурсом) и сл.• Анализа квалитета ваздуха.• Анализа квалитета и здравствене исправности површинских и подземних вода.

- У циљу очувања окружења и одрживог управљања природним ресурсима за пројекте Листе I и Листе II, који ће се реализовати на територији Месне заједнице Глогоњ требало би урадити **студију о процени утицаја на животну средину** (Environmental Impact Assessment - EIA) према *Закону о процени утицаја на животну средину* (Службени гласник РС, бр. 135/4 и бр. 36/09)². Циљ ове процене је да се прикупе подаци и предвиде штетни утицаји одређених пројеката на живот и здравље људи, флору и фауну, земљиште, воду, ваздух, климу, материјална и културна добра, и узајамно деловање ових чинилаца, али и да се утврде и предложене мере којима се штетни утицаји могу спречити, смањити или отклонити имајући у виду изводљивост тих пројеката. Предмет процене утицаја били би пројекти који се планирају и изводе, промена технологије у постојећем процесу, планиране реконструкције, проширење капацитета, престанак рада и уклањање пројеката који могу имати значајан утицај на животну средину. Поред ових, процену утицаја треба извршити за пројекте који су реализовани без израде студије о процени утицаја, а немају одобрење за изградњу или употребу (процена утицаја затеченог стања на животну средину).

МЕРА 2/2. развојног приоритета: *Управљање чврстим отпадом*

Велики еколошки проблем насеља Глогоњ представља одлагање чврстог отпада. Овај проблем огледа се у постојању дивљих депонија, неорганизованом сакупљању отпада и постојању старе локалне депоније која не задовољава основне санитарно техничке прописе. У Глогоњу постоји ЈКП Глогоњ, које врши сакупљање и одвожење комуналног отпада са јавних сеоских површина на локалну депонију. Тип отпада који се одлаже на депонију је веома разнолик и обухвата отпад из домаћинства, пољопривредни и шумски отпад, аутоотпад, амбалажни и метални отпад, грађевински отпад, електронски отпад, али и угинуле животиње са фарми, као и опасан отпад (хемикалије, уља, батерије, боје итд.). Не врши се сепарација нити рециклажа отпада. Депонија повремено гори чиме се ствара отрован дим непријатног мириса.

Добро осмишљен систем управљања чврстим отпадом на нивоу локалне заједнице има за циљ спречавање настајања отпада, смањење отпада на месту настајања, увођење сепарације отпада у систем управљања отпадом, коришћење отпада као сировине (рециклажа), као и безбедно/правилно одлагање остатака чврстог комуналног отпада на санитарне депоније.

Предлог пројеката:

- Организовати редовно сакупљање и одвожење смећа из домаћинства;
- Повећати број контејнера у селу, набавка контејнера који би омогућили сепарацију отпада.
- Набавка додатне механизације и опреме за потребе адекватног управљања отпадом у селу.
- Санација и рекултивација постојећих дивљих депонија.
- Организовано одношење смећа на санитарну градску деопнину Хигијена, која је уређена према свим прописима и стандардима за санитарно-техничку депонију.

37 Листа I и Листа II пројеката прописана је Уредбом о утврђивању Листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину (Службени гласник РС, бр. 84/05).

- Изградња погона за рециклажу, што је значајно са са техничког, еколошког и економског аспекта. Овим поступком се знатно смањује количина индустријског и комуналног отпада, који би се морао одложити на депоније, чиме се продужава трајност депонија и успорава процес загађења животне средине.
- Компостирање отпада – коришћење енергије отпада за грејање и/или производњу електричне енергије, један је од начина за ефикасну употребу отпада и има минималан утицај на околину.
- Усаглашавање локалних прописа са Националном стратегијом управљања отпадом.

МЕРА 3/2. развојног приоритета: *Управљање отпадним и атмосферским водама*

Значајан проблем села представља и непостојање канализационе мреже за одвођење фекалних отпадних вода, које се испуштају у септичке јаме. Садржај из септичких јама се након обилнијих падавина излива, што потенцијално може узроковати велике здравствене проблеме локалног становништва. У селу постоји каналски систем за одвођење атмосферских и сувишних вода, али су канали затрпани земљом и обрасли коровском вегетацијом, па најчешће не могу да приме већу количину воде након обилних падавина.

Предлог пројеката:

- Анализа у погледу тренутног стања отпадних вода.
- Израда плана управљања комуналним отпадним и атмосферским водама.
- Изградња комплетне канализационе мреже у селу.
- Изградња станице за пречишћавање отпадних вода.
- Обавезати све веће генераторе отпадних вода да уграде филтере за пречишћавање отпадних вода.
- Израда студије о квалитету и резервама подземне воде.
- Изградња нових и реконструкција постојећих канала за сакупљање атмосферских вода, чиме би се спречило изливање и мешање фекалних и атмосферских талога.
- Редовно чишћење и одржавање канала за одвођење сувишних вода.

МЕРА 4/2. развојног приоритета: *Афирмација програма обновљивих извора енергије*

Рационално коришћење природних ресурса кроз јачање енергетске конкурентности и примену нових технологија у производњи енергије, један је од значајних праваца на путу одрживог руралног развоја сваке локалне заједнице. Последњих година поклања се велика пажња обновљивим изворима енергије, као адекватној замени за фосилна горива (потрошњом фосилних горива емитују се велике количине гасова стаклене баште и негативно се утиче на глобалне климатске промене).

Као најзначајнији облици обновљиве енергије у Републици Србији издвајају се: енергија пољопривредне и шумске биомасе, соларна енергија, енергија ветра, воде и енергија геотермалних извора/вода.

У сарадњи са научним и стручним институцијама и организацијама потребно је утврдити који су обновљиви извори енергије најпогоднији за експлоатацију на подручју села Глогоњ и обезбедити услове за прилив инвестиција у инфраструктуру за коришћење обновљиве енергије.

Предлог пројеката:

- Анализа потенцијала и могућности коришћења обновљивих извора енергије на територији Месне заједнице, посебно кроз успостављање сарадње са научним институцијама у земљи и иностранству, које се баве истраживањима везаним за обновљиве изворе енергије.
- Укључивање у регионалне и националне пројекте у вези коришћења обновљивих извора енергије.
- Едукација локалног становништва о значају коришћења потенцијала којима располажу у области обновљиве енергије. У том смислу, неопходно је организовање предавања која би водили еминентни стручњаци из ове области у Србији, са циљем да се укаже на: неодрживост коришћења искључиво конвенционалних облика енергије, предност коришћења ОИЕ у смислу заштите животне средине, могућност стварања малих погона за производњу обновљиве енергије на самом домаћинству и њеног коришћења за загревање кућа, пластеника, стаја.
- Израда неопходних студија и привлачење инвестиција за изградња ветропарка у селу.
- Израда неопходних студија и привлачење инвестиција за изградњу малих хидрелектрана на Тамишу.
- Привлачење инвестиција за изградњу постројења на принципу концентрисања или сакупљања Сунчеве енергије.
- Изградња постројења за коришћење биомасе.
- Привлачење домаћих и страних пројеката и средстава у циљу изградње инфраструктуре у области обновљиве енергије, која би омогућила ефикаснију производњу, транспорт и потрошњу обновљиве енергије.

МЕРА 5/2. развојног приоритета: *Повећање површина под зеленилом*

Зелене површине представљају инфраструктурну компоненту урбаних простора и основни су живи елемент у склопу структурне целине насеља. Њихова намена је вишеструка: естетско-декоративна функција, апсорбују буку, праšину и издувне гасове, ублажавају екстремне температуре, спречавају ерозију земљишта, повећавају ниво кисеоника у ваздуха и сл.

Укупне јавне зелене површине на територији Месне заједнице су испод просека Републике за насељена места. Ради побољшања квалитета животне средине и усклађивања са предвиђеним нормативима (за озелењавање подручја насељених места), неопходно је покренути пројекте који би имали за циљ повећавање јавних површина под зеленилом у Глогоњу.

Предлог пројеката:

- Израда катастра јавних зелених површина на територији Месне заједнице, како би се утврдио њихов утицај на животну средину.

- Успоставити организовано управљање и одржавање зелених површина.
- Повећање зелених површина и диверзитета биљних врста.
- Набавка недостајуће опреме за одржавање зеленила.
- Успостављање заштитних појасева у зони већих саобраћајница.
- Сања, одржавање и заштита ветрозаштитних појасева.

МЕРА 6/2. развојног приоритета: *Едукација локалних актера и становништва у области заштите животне средине*

Да би се природним ресурсима управљало на одржив начин и задовољили захтеви садашњих генерација без угрожавања потреба будућих нараштаја, неопходно је повећати ниво еколошке културе целокупног локалног становништва. На тај начин грађани ће дати свој лични допринос у реализацији свих пројеката и мера у области екологије, а резултат ће бити стварање заједнице високе еколошке свести, која ће чувати и унапредити животну средину и тако обезбедити основне претпоставке одрживог развоја. Формални и неформални видови образовања представљају начин за остваривање позитивних резултата и могу обухватити различите групе становништва.

Предлог пројеката:

- Подизање нивоа еколошке свести локалног становништва, кроз боље информисање и комуникацију и развијање механизма њиховог учешћа у одлучивању по питањима животне средине у складу са Архуском конвенцијом³⁸.
- Едукација пољопривредника у правцу: промовисања примене метода одрживе пољопривреде у биљној производњи (успостављање правилног плодореда, здруживање усева, гајење покровних усева, међуусева, предходних и накнадних усева), промовисање еколошких препарата у сузбијању штеточина, промовисање биолошких ђубрива, успостављање контроле примене хемијских препарата у пољопривреди, едукација о правилној употреби хемијских средстава и поступању са стајњаком, спречавање паљења жетвених остатака и сл.
- Обука запослених у локалној самоуправи у погледу управљања пројектима у области заштите животне средине.
- Коришћење локалних медија ради промовисања програма заштите животне средине;
- Увођење екологије и заштите животне средине у образовни систем на локалном нивоу у складу са Националном стратегијом образовања у области заштите животне средине: формирање еколошких секција, еко радионица, додатна едукација наставног кадра и сл.

³⁸ Архуска конвенција је међународни споразум из 1998. године о доступности информација, учешћу јавности у одлучивању и доступности правосуђа у питањима која се тичу животне средине. То је најамбициознији подухват у смислу демократизације на пољу животне средине, покренут под покровитељством УН.

- Израда брошура, флајера, постера и магазина са тематиком заштите природних ресурса и очувања животне средине.
- Повећано учешће маргинализованих група у активностима везаним за заштиту животне средине са акцентом на инклузији особа са инвалидитетом (једнака шанса за све).
- Оспособљавање незапослених за радна места за која су потребна посебна знања и вештине из области екологије и заштите животне средине.

МЕРА 7/2. развојног приоритета: *Мониторинг стања животне средине (континуирано мерење параметара животне средине)*

Један од предуслова за одрживо коришћење ресурса и одрживи развој локалне заједнице јесте мониторинг стања животне средине. Мониторинг се дефинише као стална систематска активност у којој се испитују (мере), сакупљају и пружају информације о стању и квалитету основних параметара животне средине. Основни циљ мониторинга јесте заштита животне средине, односно ефикасно смањење загађења и предвиђање (прогноза) стања животне средине.

Мониторинг се може постићи кроз успостављање одговарајућих служби, чији би стручни кадар могао да обавља надзор/контролу квалитета главних параметара животне средине. Формирањем службе за мониторинг стања животне средине на нивоу Месне заједнице стекао би се увид у квалитет земљишта, воде и ваздуха, те би у складу са тим могле да се планирају све активности везане за њихово даље коришћење.

Предлог пројеката:

- Доношење одлуке о мониторингу стања животне средине (редовна оцена и контрола квалитета воде, ваздуха, земљишта, буке).
- Формирање службе за мониторинг.
- Креирање електронске базе података и извештаја о стању расположивих ресурса, уз обавезно редовно ажурирање података који би били доступни свим заинтересованим грађанима.
- Успостављање контаката са институцијама (градским, регионалним или републичким) које се баве заштитом биодиверзитета и подршка успостављању система биомониторинга.

МЕРА 8/2. развојног приоритета: *Умрежавање свих актера повезаних са питањима заштите и унапређења животне средине*

Важни фактори који доприносе унапређењу квалитета животне средине, самим тим и квалитета живота у локалној заједници, јесу процеси умрежавања и сарадње свих актера и институција у овој области. На тај начин се успоставља размена информација неопходних за остваривање стратешких циљева руралног развоја, као и дисеминација и трансфер добре праксе и иновативних акција.

Предлог пројеката:

- Повезивање органа локалне самоуправе са невладиним сектором и иницијативама приватног сектора.
- Успостављање сарадње са другим месним заједницама на регионалном нивоу, ради заједничког учествовања у пројектима финансираним из ЕУ фондова.
- Успостављање сарадње са научним институцијама у земљи и иностранству;
- Успостављање сарадње са надлежним институцијама на нивоу Града, покрајинском и републичком нивоу.
- Учешће локалних актера у процесу доношења одлука и избору приоритета за спровођење на њиховом специфичном подручју (bottom-up). Овакав приступ охрабрује партиципативне методе доношења одлука на локалном нивоу у свим аспектима развојног планирања. Има за циљ да промовише активно учешће локалних актера, укључујући и заједницу као целину.

7.3. ТРЕЋИ РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ: УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ЖИВОТА РУРАЛОГ СТАНОВНИШТВА И ДИВЕРСИФИКАЦИЈА РУРАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Као специфични циљ III развојног приоритета дефинише се: *Побољшање услова и квалитета живота руралног становништва кроз унапређење физичке и друштвене инфраструктуре и већу диверсификацију економских активности у селу Глогоњ*

У дефинисању овог специфичног циља акценат је стављен на: унапређење физичке, комуналне и друштвене инфраструктуре на селу; већу кохезију маргиналних и осетљивих група и јачу друштвену одговорност главних актера привредног развоја Месне заједнице; могућности диверсификације економских активности на селу у правцу непољопривредних делатности.

Циљ дефинисања мера и пројеката у оквиру овог приоритета јесте да се кроз већа инфраструктурна и институционална улагања побољшају *услови живота на селу* и обезбеди останак становништва, посебно у оним руралним подручјима која су суочена са депопулацијом. Ревитализација села и напредак у економским и социјалним компонентама живота, захтева и *побољшање животног стандарда руралног становништва*, за шта је неопходно креирање нових прилика за запошљавање и нових радних места, нарочито за младе и жене и маргинализоване групе становништва (Роме, особе за инвалидитетом и сл.).

Диверсификација пољопривредних газдинстава ка непољопривредним активностима и јачање веза између пољопривреде и других сектора руралне

економије - имају посебно важну улогу у оквиру овог приоритета. Диверсификација активности и прихода руралног становништва посебно је корисна уколико се реализује у сфери услужних и занатских делатности, туризма, прераде пољопривредних производа, кроз инвестиције у мале погоне, сектор МСП и сл.

Како Месна заједница Глогоњ не може у значајној мери да пружи подршку новим инвестицијама (кроз инфраструктурно опремање индустријских и пољопривредних зона, смањивања административних и комуналних накнада и такси и сл.), пројекти руралног развоја зависиће од развијеног предузетничког духа локалне заједнице и подршке са нивоа града Панчева, нивоа АП Војводине и нивоа Републике Србије.

Из дефинисаног специфичног циља III развојног приоритета произилазе **мере и пројекти**, који су усаглашени са Визијом Месне заједнице и стратешким циљем, а чија је реализација **непосредно** у функцији остваривања специфичног циља III развојног приоритета, а **посредно** у функцији остваривања стратешког циља одрживог руралног развоја Глогоња.

МЕРЕ СПЕЦИФИЧНОГ ЦИЉА 3. РАЗВОЈНОГ ПРИОРИТЕТА

МЕРА 1/3. развојног приоритета: *Изградња и унапређење физичке и комуналне инфраструктуре у Глогољу*

Просторне и физичко–географске карактеристике месне заједнице Глогоњ доприносе њеном релативно повољном саобраћајно-комуникативном положају. На жалост, из разних објективних ограничења транзитни потенцијал није у пуној мери искоришћен. Даљи развој села Глогоњ требало би да буде усмерен на реконструкцију и унапређење постојећих и изградњу нових инфраструктурних система и њихових пратећих елемената. Овим потезом би се они довели у стање пуне оперативне функције, остварила би се боља међусобна конекција са другим месним заједницама и градом Панчевом и омогућио би се квалитетнији живот локалног становништва.

Унапређење физичке инфраструктуре подразумева како реконструкцију или/и изградњу путева, електроенергетског и водоводног система, тако и увођење савремене телекомуникационе инфраструктуре (система мобилне и фиксне телефоније, интернета, поштанског саобраћаја). Побољшање физичке инфраструктуре доприноси уједначеном регионалном развоју, кроз побољшање приступа тржиштима и интегрисање регионалне привреде са националном.

Предлог пројеката:

- Адекватно одржавање хоризонталне и вертикалне друмске сигнализације на регионалном путном правцу Р-124, обзиром да је регионални пут уједино и главна улица у Месној заједници, као и изградња пешачко-бициклических стаза дуж деонице која пролази кроз село.

- Асфалтирање деоница на категорисаним и некатегорисаним путним правцима које су прекривене калдрмом, туцаним каменом, шљунком и земљом. Овај пројекат има велику важност за село ако се има у виду да превозењем примарних пољопривредних производа, првенствено воћа и поврћа, по неравном коловозу производи могу да изгубе доста на свом визуелном изгледу, те да на тај начин не остваре своју пуну цену.
- Довршетак радова на побољшању локалне путне инфраструктуре ка насељима Црепаји и Дебељачи. Важност Црепаје се огледа у томе што је тамо лоцирана Глогоњу најближа железничка станица (у сезони откупа шећерне репе, она се железницом усмерава ка шећерани у Ковачици). Важност Дебељаче се огледа у организацији годишње вашарске манифестације, која има епитет мини сајма привреде овог микро региона. Овај пројекат се већ финансира средствима града Панчева прикупљених од издавања државног земљишта у закуп.
- Повећање броја километара унутар постојеће путне мреже и њеног што функционалнијег просторног распореда, ради боље повезаности свих делова атара села са центром Глогоња. Овај пројекат изискује средства из буџета Града, Покрајине и Републике.
- Унапређење електроенергетског система и његово проширење, које би пратило изградњу нових стамбених и привредних објеката.
- Ширење гасоводне мреже на што већи број крајњих корисника на територији села уз обезбеђено адекватно одржавање постављених инсталација;
- Изградња канализационе мреже одговарајућих капацитета како би сва домаћинства била прикључена на канализациони систем, након чега треба да уследи затварање и санација септичких јама.
- Реализација пројекта реконструкције водоводног система (замена азбестних цеви). Део средстава за овај пројекат већ је обезбедила Месна заједница Глогоњ, део средстава је обезбеђен из буџета града Панчева, а део је добијен на конкурс који је расписала Влада Покрајине. Међутим, потребно је привући још средстава како би се пројекат реализовао у потпуности.
- Проширење водоводне мреже на сва домаћинства у селу.
- Редовнија хигијенска контрола воде у бунарима из којих се црпи вода за пиће, до тренутка прикључења села на градски водовод.
- Прикључење на градску водоводну мрежу и затварање бунара из којих се мештани Глогоња тренутно снабдевају водом.
- Редовно чишћење и дезинфекција водоводних система.
- Приступ информационим и комуникационим технологијама кључан је за опстанак младих у руралним срединама, каои за покретање предузетничких иницијатива. У том смислу потребно је даље унапређење система фиксне и мобилне телефоније (дигитализација, боља структура телефонских прикључака, неометан сигнал за све мобилне оператере и сл.).
- Увођење Интернета у школске и васпитне установе, како би млади имали бољи приступ информацијама.

МЕРА 2/3. развојног приоритета: Унапређење друштвене инфраструктуре у селу и осигурање здравствено социјалне заштите

Ова мера подразумева инфраструктурна улагања у објекте здравствене заштите, затим образовне, културне и спортске организације. Поред реконструкције постојећих објеката и изградње нових, потребно је проширити активности ових институција на што већи број руралног становништва, посебно деце, младих, старих, социјално угрожених категорија и сл. У селу постоји пошта, школа, амбуланта, апотека, ЈКП Глогоњ, Дом културе, већи број продавница прехранбене робе, пољопривредне апотеке, а село је електрификовано, гасификовано, има водовод и дигиталну телефонску централу.

Предлог пројеката:

- Изградња још једног спрата основне школе 4. Октобар који је предвиђен пројектом градње али због недостатка средстава није саграђен. Подршку овом пројекту треба тражити у буџету града Панчева, Покрајинског секретаријата за образовање као и буџету Министарства просвете и науке Републике Србије.
- Набавка нових рачунара, столова, столица и потребних средстава за едукацију и извођење наставе.
- Привођење радова на реконструкцији физкултурне сале.
- Реконструкција заштитне ограде око старе школе уз стварање бољег визуелног изгледа зеленила у дворишту школе.
- Набавка спортске опреме за физкултурну салу.
- Обнова фонда књига у школској библиотеци.
- Изградња адекватног паркинга испред амбулантае.
- Из средстава Покрајинског секретаријата за здравство, као и средстава републичког Министарства здравља обезбедити средства за свакодневни рад лабораторије и педијатра.
- Комплетно опремање (постављање паркета, подова, седишта) Дома културе Младост средствима града Панчева, Покрајинског секретаријата за културу и јавно информисање, Републичког Министарства културе и ЕУ фондова;
- У оквиру Дома културе уредити простор за пресељење библиотеке уз повећање фонда књига, увођење интернета и набавка нових рачунара.
- Обогатити садржај културно-уметничког програма кроз довођење представа, организовање концерата, трибина, књижевних вечери и слично.
- Обезбедити боље услове за рад фолклорне, драмске, хорске и новинске секције кроз обезбеђеност адекватног простора и средстава за рад.
- Како је спорт у Глогоњу веома заступљен (два фудбалска и један рукометни клуб) неопходно је изградити потребну пројектну документацију и средства за изградњу спортске хале.
- Реновирање просторија на фудбалском стадиону.
- Пружити материјалну подршку добровољном ватрогасном друштву Глогоњ.
- Подршка ловачком друштву Глогоњ у смислу обезбеђивања средстава за набавку хране за животиње, њихову адекватну негу и изградњу склоништа.
- Изградња капеле на гробљу.

МЕРА 3/3. развојног приоритета: *Заштита и очување културно-историјског наслеђа*

Очување и заштита културно-историјских добара требало би да буде један од стратешких приоритета за МЗ Глогоњ, како би она очувала свој идентитет. Реализација ове мере подразумева развој партнерског односа јавног, приватног и цивилног сектора.

Предлог пројеката:

- Привлачење нових инвестиција за очување, реконструкцију и унапређење културно-историјских добара.
- Изградња православне цркве.
- Комплетно опремање и уређивање Дома културе и богаћење културно-образовног садржаја.
- Адекватно одржавање зеленила на немачком гробљу (Спомен парк) у Глогоњу.

МЕРА 4/3. развојног приоритета: *Промена руралне економије у правцу диверсификације економских активности на селу*

Главни ослонац руралној економији није само интензивна примарна пољопривредна производња, већ и широк спектар активности заснованих на неактивираним потенцијалима руралних подручја.

Остварење предложених пројеката у оквиру ове мере зависиће од: атрактивности (погодности) националног амбијента за привредни раст и развој МСП и предузетништва; као и од постојања предузетничког духа локалног сеоског становништва. Новим и/или већим улагањима у непољопривредне делатности, или делатности које су повезане са пољопривредом, могу се обезбедити алтернативни извори прихода и обезбедити већа економска снага газдинства. Кроз предложене пројекте дати су и могући правци диверсификације руралне економије.

Предлог пројеката:

- Подршка развоју МСП и предузетништва у областима прераде пољопривредних производа (посебно у областима поврћа и воћа), затим у областима прераде лековитог и ароматичног биља и сл.
- Подршка развоју МСП и предузетништва у области: пчеларства, цвећарства и украсног биља, производње лековитог и ароматичног биља, производње гљива и сл. Према спроведеној анкети Института за економику пољопривреде из Београда, на територији МЗ Глогоњ постоји велика заинтересованост пољопривредника за узгој цвећа и лековитог биља, што би свакако требало подржати. Ова подршка требало би да подразумева, пре свега, едукацију становништва и формирање демо поља које би водили еминентни стручњаци из саветодавних служби, високошколских установа и института, и који би на тај начин истовремено вршили практичну обуку заинтересованих произвођача. Подршка треба такође да укључи и обезбеђивање правних савета за газдинства која су заинтересована да се укључе у нове активности, као и обезбеђивање повољних инфраструктурних и финансијских услова за отварање нових погона из градског, покрајинског и републичког буџета.

- Подршка пројектима у области угоститељске делатности и занатства. Посебну подршку треба пружити обнови старих заната, затим преради пољопривредних производа по традиционалним рецептурама на газдинствима и сл.
- Развој сеоског туризма кроз стварање боље сарадње са Туристичком организацијом Панчева са циљем: дефинисања стандарда о квалитету услуга и смештаја, које би домаћинства морала да испуне, како би се бавила сеоским туризмом; формирања турист бироа који би омогућио потенцијалним посетиоцима понуду са овакавим видом смештаја. Овакав биро би могао да послује у граду Панчеву и нудио би услуге смештаја у већем броју села која би се определила за развој сеоског туризма; и обједињавања рада и организационог устројства туристичке организације на нивоу више села (на пример: Глогоњ, Јабука, Сефкерин и сл.), њихово прикључење Туристичкој организацији Панчева, а преко ње и Туристичкој организацији Србије. На овај начин би се омогућила лакша примена концепта интегралног маркетинга, чиме би се олакшао тржишни наступ и извршило организационо и пословно повезивање туризма и угоститељства са другим привредним делатностима (на пример: пољопривредом, трговином, рибарством, занатством, саобраћајем, итд.).
- Развој сеоског туризма кроз едукацију сеоског становништва, већу маркетиншку подршку развоју руралног туризма и стварање препознатљивог и јединственог туристичког садржаја. У том смислу, неопходно је конципирање маркетиншких средстава: Графичка средства, попут туристичког информатора, туристичке мапе, општег проспекта села, информатора цепног формата, публикације са детаљним информацијама о Глогоњу, итд.; Аудио-визуелна средства: спотови, туристички филмови, видео касете, CD-ром одговарајућег садржаја, видео-текст и сл.; Интернет презентација Глогоња постоји (www.glogonj.net), али се сајт не довољно често ажурира. Поред маркетинга, понуда традиционалних локалних специјалитета, са посебним акцентом на ловачке или риболовачке специјалитете, може бити веома значајна у опредељењу гостију да посете неко место. У том смислу постоји и могућност да се исти кулинарски специјалитети и маркетиншки брентују, што би дало посебан угоститељски *печат* Глогоњу као потенцијалној туристичкој дестинацији (на пример: Глогоњска рибља чорба, ловачки гулаш и сл.). Ово може бити тесно повезано и са организовањем одговарајућих кулинарских манифестација, које би се одржавале у одређено време сваке године. На овај начин Глогоњ би уједно могао да буде и пример за друге туристичке дестинације у граду Панчево, обзиром на богатство и разноликост националне кухиње. Овај пројекат захтева израду промотивне стратегије туристичке понуде.
- Подршка изградњи туристичке инфраструктуре и промоцији манифестација које се одржавају у селу: Изградња туристичких смештајних капацитета; Уређење шеталишта поред реке Тамиш и изградња потребне инфраструктуре у циљу стварања добре претпоставке за каснију изградњу одговарајућих спортских терена. Ту се првом реду мисли на терене за мали фудбал, кошарку, одбојку и тенис. Са постојањем оваквих терена стичу се основе и за развој угоститељства;

Подизање рибарског етно села на обали Тамиша, што би истовремено имплицирало и изградњу марине. Поред смештаја чамаца и других пловних објеката марина би омогућила сезонско запошљавање радника; Привлачење средстава заинтересованих инвеститора (Република, Покрајина, Град Панчево, приватна средства) и реализација пројекта за изградњу и уређење простора за интензивни узгој дивљачи. Простор ловишта би био на подручју три села Глогоњ, Јабука и Сефкерин; Интензивнији маркетинг манифестације *Глогоњска јесен* може привући већи број посетилаца и инвеститора, што треба искористити за промоцију свих ресурса које Глогоњ може да понуди у циљу развоја сеоског туризма; ЕКО регата промовише туристички потенцијал Тамиша, што би мештани Глогоња требали да искористе и као своју шансу за привлачење туриста.

- Проширење туристичке понуде Глогоња кроз посете храмовима (храм Светих архангела), манастирима (манастир Баваниште и Војловица), црквама (црква Рођења Пресвете Богородице) и споменицима који се налазе у овом крају, као и посете домаћинствима уз закуску традиционалних јела и производа.
- Подршка новоформираном је удружењу жена Глогоњке са циљем афирмације и подстицања жена на развој туризма у руралној средини, промовисање старих заната, народне радиности, аутохтоних јела и слично.
- Интезивирање укупног развоја кроз ефективно и ефикасно коришћење свих природних ресурса.
 - Подршка повезивању јавног и приватног сектора у области туризма.

МЕРА 5/3. развојног приоритета: *Задржавање и враћање младих на село*

Ниска привредна активност, неразвијеност приватног сектора и предузетништва, неисплативост бављења примарном пољопривредном производњом, одсуство могућности на нова запошљавања, дестимулишу младе за останак на селу. Израда Националне стратегија за младе у Србији је први корак ка системском решавању положаја младих, и један од приоритета Владе Републике Србије и Министарства омладине и спорта. У оквиру ње је присутан принцип децентрализације, што олакшава реализацију циљева и одговарање на специфичне потребе младих у свакој локалној заједници.

Предлог пројекта:

- Повећати учешће младих у доношењу одлука на локалном нивоу и у друштвеном животу заједнице.
- Оснаживање омладинских група, као и културно уметничких и спортских удружења младих.
- Афирмисање и подршка културним садржајима који су прилагођени младима.
- Креирање услова за запошљавање и самозапошљавање младих.
- Повећати све видове информисаности младих кроз доступност интернета, организовање секција, трибина, културних дешавања.

МЕРА 6/3. развојног приоритета: *Промовисање ЛИДЕР приступа руралном развоју*

Имајућу у виду недовољно развијену свест руралне популације о потребама активног учешћа у различитим облицима цивилних иницијатива и активности, као и немогућност артикулације локалних потреба, потребно је посебну пажњу посветити и афирмацији Лидер приступа руралном развоју.

ЛЕАДЕР приступ представља специфичну методологију реализације подршке руралном развоју, односно методологију кандидовања пројеката руралног развоја за финансирање при фондовима ЕУ. Лидер приступ базира на утврђивању интегралних програма одрживог руралног развоја локалних заједница од стране локалних актера, по принципу одоздо-нагоре (форсирање тзв. самосталног утврђивања и имплементације стратегија локалног развоја). Идеја која је у основи ЛЕАДЕР-а јесте да би планови развоја Месне заједнице и локалне развојне стратегије требало да буду резултат договора и заједничке акције представника Савета Месне заједнице и свих заинтересованих локалних актера (локалних акционих група/ ЛАГ). Локалне акционе групе су групе репрезентативних партнера из различитих локалних социоекономских сектора на одређеној територији, оне најбоље познају потребе и развојне приоритете своје заједнице, а њих би посебно требало да чине представници цивилног друштва (пољопривредници, њихова удружења, млади и жене на селу, итд.), маргиналне и осетљиве групе становништва и сл.

Предлог пројеката:

- Већа активност са републичког, покрајинског, нивоа Града и Месне заједнице (пре свега, кроз процесе едукације, студијска путовања и сл.), како би се институције цивилног друштва и локалне акционе групе развиле и преузеле активност/ иницијативу у доношењу и имплементацији стратегија локалног развоја.
- Организовање стручних обука и едукације запослених у локалној управи и локалних акционих група за кандидовање пројеката руралног развоја при фондовима ЕУ (едукација о начину приступања ИПАРД фондовима).
- Јачање јавно приватног партнерства.

Кроз приказане специфичне циљеве и мере, као и предложене пројекте дате су смернице будућег руралног развоја Месне заједнице на темељима одрживости, чијом би се реализацијом показало да је Глогоњ социјално одговорна заједница, која користи своје потенцијале и ресурсе, како би обезбедила боље услове за живот свим својим становницима, према принципима једнакости и правичности. Сви предложени пројекти руралног развоја усмерени су на унапређење конкурентности делатности карактеристичних за руралну економију, обезбеђење алтернативних извора прихода руралног становништва, промоцију локалних вредности и производа, културног и историјског наслеђа и заштиту животне средине.

VIII ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА, ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА И НАДЗОР

8.1. МОГУЋИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

За остварење планираног развоја, сваки привредни субјект (предузеће, пољопривредно газдинство, задруге) током своје финансијске активности мора обезбедити себи неопходне финансијске изворе. Такође, привредни субјекти, без обзира на профил, планирају у свом развоју реализацију појединих инвестиционих пројеката. Али, шта ће бити остварено од онога што је планирано, зависиће, пре свега, од расположивих финансијских средстава. Процес у коме се одређују неопходна финансијска средства за реализацију планираног инвестирања, као и начин њиховог прибављања, зове се *финансирање инвестиција*.

У свим инвестиционим пројектима, у којима је дефинисан и успостављен метод за остварење планираног развоја, уз финансијска средства неопходна за извршење инвестиционих активности, такође су одређени и извори из којих ће горе наведени ресурси проистећи. Дакле, реализација и стављање у функцију инвестиционог објекта зависи од постојања извора финансирања.

Начин на који су одређени структура, обим и динамика неопходних исплата, које се јављају у процесу инвестирања, као и њихова координација са расположивим изворима финансирања, представља веома комплексно питање. Што би значило да све неопходне исплате морају бити покривене одређеним финансијским средствима како би се дефинисани циљ инвестирања испунио сходно плану. Недостатак финансијских средстава за потребне исплате може изазвати велике потешкоће у инвестирању, што би могло да узрокује спорију реализацију, изостанак неких економских ефеката, па чак и немогућност реализације инвестиционог пројекта. Сходно томе, сматрамо да је код одређивања инвестиционих пројеката неопходно дефинисати све исплате које могу бити потраживане ради реализације инвестиционог објекта и њихова координацији са расположивим изворима финансирања.

Привредни субјекти практикују да финансијски план, који улази у надлежност одељења финансија, буде реализован дугорочно и да има у виду све циљеве утврђене у дугорочној развојној стратегији, у коју наравно улазе и актуелни (важећи, постојећи) циљеви. Генерално, код доношења одлуке о финансирању, одлучујуће је извесност обезбеђења неопходних средстава за реализацију инвестиционих циљева, као и респектовање финансијске равнотеже привредног субјекта између средстава за краткорочно финансирање и оних за средњорочно и дугорочно финансирање.

У пракси је познато да се финансирање инвестиција у средњорочном и дугорочном периоду може јавити у различитим формама и под различитим именима, као што су:

- инвестициони план;
- инвестициони буџет;
- капитални буџет;
- стабло финансијских предвиђања итд.

У Америци (САД) се рецимо користи термин *инвестициони буџет*, док у Европи (посебно у Француској) се најчешће употребљава термин *инвестициони план*, који се састоји од календарског размештаја средства у интервалу одвијања инвестиционог процеса. Инвестициони план има двојако значење: неопходна средства и, наравно извори финансирања. Будући да у економско-финансијској анализи се користе финансијски токови приказани у различитим таблоима који садрже информације о коришћењу средстава, салду, обрту капитала итд., неки од француских утора овај термин зову још и *стабло вишегодишњег финансирања*.³⁹

У процесу који је праћен изразом и доношењем финансијске одлуке на нивоу економских јединица, укључујући и пољопривреду, треба имати у виду следеће елементе:

- *трошкове реалних инвестиција*, који настају услед набавке основних средстава предузећа, планиране у периоду 3-5 година;
- *раст обртних средстава* (варијација потребног обртног капитала), који може да настане у ситуацији проширења капацитета за производњу/експлоатацију.

Програмирање раста обртног капитала, неопходног за додатно финансирање, ради се помоћу менаџмент методе *кредит-клијенти*;

- *остале трошкове* (као што су: трошкови за инсталирање/монтирање, за стручне обуке особља које ће бити ангажовано у новоизграђеној јединици, одобравање зајмова, враћање кредита итд.).

Битна карактеристика тржишне економије је самосталност управљања финансијским средствима одређеним за реализацију инвестиционих пројеката; сваки привредни субјект формира сопствени инвестициони фонд; прибавља банкарске кредите (краткорочне и дугорочне) и друге облике зајмова итд, тражећи оптимално решење како би новчани капитал био искоришћен са максималном економском ефективношћу.⁴⁰

У условима развијене тржишне привреде, потенцијални инвеститори имају отворену могућност да бирају између више различитих начина финансирања. Генерално посматрано, избор се своди на два облика финансирања - између

39 Субић, Ј. (2010): *Специфичности процеса инвестирања у пољопривреди*. Институт за економику пољопривреде Београд.

40 Ибидем.

финансирања сопственим или туђим (позајмљеним) средствима, односно између делом сопственим, а делом туђим средствима, што је у пракси и најчешћи случај. Будући да се у економици предузећа под финансирањем у најширем смислу речи подразумева свака диспозиција капитала, то се класификације начина финансирања инвестиција могу извршити према више различитих критеријума.

8.1.1. Финансирање инвестиција према пореклу капитала

Према овом критеријуму, разликујемо два облика финансирања инвестиција, и то:

- **Интерно (унутрашње) финансирање**, јавља се онда када се потребна финансијска средства прибављају, односно образују унутар предузећа, углавном *задржавањем у предузећу (дела) остварене добити и коришћењем акумулираних износа амортизације основних средстава*.

Овај се облик финансирања може обезбедити и на друге начине, као што су:

- продаја дела предузећа;
- продаја основних средстава;
- продаја хартија од вредности из портфеља предузећа;
- продаја потраживања и сл.

Појмови **интерно финансирање** и **самофинансирање**, у принципу означавају исти облик финансирања, тј. да се капитал ствара у предузећу и у њему остаје за финансирање нових инвестиција. Ипак, под самофинансирањем се подразумева такав облик финансирања инвестиција где се финансијска средства обезбеђују унутар самог предузећа (интерно генерисана средстава, тј. средства из сопствених извора - пре свега из акумулације и амортизације).

Имајући у виду могуће изворе финансирања, разликује се:⁴¹

- **Отворено самофинансирање**, остварује се износива добити у процесу пословања предузећа, који су преостали након расподеле дивиденди деоничарима и сл. Износ добити који је задржан у предузећу на тај начин повећава сопствене изворе средстава расположиве за улагања у нове инвестиције.
- **Прикривено самофинансирање**, остварује се на бази коришћења латентних резерви у предузећу.
- **Екстерно (спољно) финансирање**, јавља се онда када се извори финансирања инвестиција, у правном смислу, налазе изван предузећа, односно када предузеће потребна додатна финансијска средства прибавља екстерно (споља).

41 Андрић Ј., Васиљевић З., Средојевић З. (2005): *Инвестиције - Основе планирања и анализе*. Универзитет у Београду, Пољопривредни факултет, Земун - Београд.

Карактеристично за овакав начин финансирања инвестиција јесте да власник, односно власници капитала или нови деоничари стављају предузећу свој капитал на располагање, односно својим учешћем финансирају пословну активност предузећа.

Прибављање потребних финансијских средстава са стране, такође има карактер спољног финансирања. Облици оваквог начина финансирања су следећи:

- банкарски кредити (краткорочни и дугорочни);
- емисија хартија од вредности (краткорочних и дугорочних);
- трајни улози трећих лица;
- лизинг аранжмани и сл.

8.1.2. Финансирање инвестиција према правној припадности капитала

Овај критеријум такође разликује два облика финансирања инвестиција, односно:

- **Финансирање сопственим (личним) средствима**, јавља се у случају када власник, односно власници предузећа или нови деоничари својим учешћем финансирају пословање и развој предузећа.
- **Финансирање позајмљеним (туђим) средствима**, јавља се приликом коришћења кредита (различите рочности) или када се користе средства без обавезе враћања (донације). У случају донација, ради се о туђим, али не и о позајмљеним средствима.

8.1.3. Финансирање инвестиција у пољопривредној пракси

Реализација инвестиционих приоритета зависи, у првом реду, од висине предрачунске вредности улагања, с једне стране, и могућности обезбеђења потребног износа финансијских средстава из извора који стоје на располагању инвеститорима, с друге стране.

За који начин финансирања инвестиција, односно улагања у основна и трајна обртна средства, ће привредни субјект да се одлучи, зависи од његових расположивих могућности, а које су условљене финансијским положајем и финансијским угледом датог привредног субјекта у окружењу.

Финансијски положај се изражава кроз:

- одржавања задовољавајуће структуре финансијских средстава и њихових извора;
- оптималну структуру капитала са становишта власничког и дужничког капитала;

- способност финансирања просте и дела проширене репродукције из сопствених извора средстава.

У економској пракси, привредни субјекти (предузећа, пољопривредна газдинства, задруге) могу вршити финансирање инвестиција на један од следећих начина (облика), односно њиховом комбинацијом:⁴²

- **самофинансирањем**⁴³ (финансијска средства се обезбеђују унутар самог предузећа - интерно генерисана средства, тј. средства из сопствених извора - пре свега из акумулације и амортизације);
- **кредитирањем**⁴⁴ (инвеститор под одређеним условима позајмљује финансијска средства од других субјеката који њима располажу уз плаћање цене за позајмљени капитал - камате);
- **заједничким улагањем**⁴⁵ - *са домаћим или страним партнерима* (инвестиционо улагање се финансира од стране по правилу два домаћа или инострана партнера ради остварења заједничких економских интереса, пословних циљева и мотива, а по принципу поделе ризика и добити сразмерно уложеним средствима);

42 Андрић Ј., Васиљевић З., Средојевић З. (2005): *Инвестиције - Основе планирања и анализе*. Универзитет у Београду, Пољопривредни факултет, Земун - Београд.

43 Самофинансирање је један од основних и најчешће коришћених начина финансирања инвестиционих пројеката, јер представља основу финансијске самосталности предузећа. Пошто у пракси ретко које предузеће може да финансира инвестициони пројекат искључиво сопственим финансијским средствима, обично се прибегава делимичном самофинансирању (финансирању одређеног процента предрачунске вредности инвестиције из сопствених средстава предузећа).

44 Овакав облик финансирања се врши путем кредита, које одобравају домаће или иностране финансијске установе (најчешће банке). Уколико финансијска установа одлучи да одобри кредит предузећу, слапа се и потписује уговор о кредиту, који прецизира све неопходне елементе кредитног аранжмана између повериоца (банке) и дужника (инвеститора), а то су: каматна стопа као цена по којој се капитал позајмљује, почетак отплате кредита, период и начин отплате кредита, банкарске провизије, период мировања отплате (*граце период*) итд.

45 **Заједничка улагања са домаћим партнером** – пословни подухват у коме свако предузеће које улаже сопствена средства у заједнички инвестициони подухват има право да са другим предузећима учесницима у том подухвату учествује у заједнички оствареној добити, али уз заједничко сношење ризика сразмерно уложеним средствима. **Заједничка улагања са страним партнером** (*јоинт вентурес*) - пословни подухват трајнијег карактера у коме учествују партнери из различитих земаља на основу заједничког улагања средстава, заједничког предузетништва, сношења ризика и поделе добити.

- **емитовањем и продајом хартија од вредности**⁴⁶ - *краткорочних дугорочних* (потребна средства за финансирање инвестиција се прибављају емитовањем и продајом *акција и обвезница*);
- **лизингом**⁴⁷ (начин финансирања инвестиција код кога се одређено основно средство даје на коришћење кроз специфичан облик закупа, уз плаћање накнаде - закупнине);
- **концесионим финансирањем**⁴⁸ (право коришћења природног погатства или добра у општој употреби којим га држава, тј. њен орган (концедент) уступа на коришћење (експлоатацију) домаћем или страном лицу (концесионару) под посебно прописаним условима за одређени временски период);
- **финансирањем без обавезе враћања**⁴⁹ - *донацијама* (финансирање инвестиција се врши из средстава која су поклоњена - не морају да се врате, нити пак мора да се плати цена за њихово коришћење - камата);
- **осталим облицима финансирања**, као што су:
 - **франшизинг**⁵⁰ - у менаџерско-финансијском смислу франшиза представља дату или продату привилегију (право) које даје произвођач или велепродавац (снабдевач) продавцу на мало, да користи његове производе и заштићено трговинско име, под прецизним условима и узансама које су међусобно договорене уговором о франшизи.;
 - **факторинг**⁵¹ - представља облик прибављања новчаних средстава путем продаје краткорочних потраживања - предузеће (фактор) се

46 Субјекти који располажу слободним капиталом и уложе га у куповину **акција** једног предузећа, на тај начин стичу право власништва над делом предузећа сразмерно уложеном капиталу. Поред права власништва, власници акција стичу и право учешћа у управљању предузећем, затим право учешћа у расподели остварене добити сразмерно уложеном капиталу и најзад и право на сразмерни део ликвидационе масе у предузећу у случају ликвидације предузећа. Поред акција, предузеће може финансијска средства обезбедити и емитовањем и продајом обвезница. За разлику од акција, поседовање **обвезница** не омогућава стицање права власништва над делом предузећа, нити право управљања предузећем, као ни право учешћа у оствареној добити (постоје и обвезнице са правом управљања).

47 *Leasing* (енгл.) – изнајмити, узети у закуп.

48 Посебан вид концесија су ткзв. **БОТ аранжмани** (скраћеница од енгл. речи **Build, Operate, Transfer** - Изградити, Користити, Предај), који се користе за финансирање реализације већих инфраструктурних пројеката.

49 Такав случај се јавља када држава или други донатор (домаћи или страни) жели да потпомогне развој одређених неразвијених држава, региона, привредних субјеката или групе коисника, па им додељује средства за строго одређене намене улагања.

50 *Franchise* (енгл.) - право, овлашћење, слобода, привилегија.

51 *Factor* (енгл.) - агент, заступник, пословођа, комисионар.

обавезује да преузме потраживања друге стране (предузећа – клијента), да их наплати у своје име и за свој рачун, а клијенту одмах или по протоку одређеног унапред утврђеног рока исплати противвредност потраживања и под извесним условима гарантује наплату, док се клијент обавезује да за то плати накнаду);

- **форфетинг**⁵² - представља посао који се састоји од купопродаје спољнотрговинских потраживања, при чему извозник продаје банци или неком другом специјализованом финансијском субјекту своје спољнотрговинско потраживање, које није оптерећено могућношћу регресираних захтева трећих лица према купцу потраживања и које је обезбеђено неким од уговорних средстава обезбеђења).

На један од наведених начина прибављања новчаних средстава, привредни субјект (инвеститор) обезбеђује трајне и повремене изворе финансирања, који му пружају могућност да реализује планиране инвестиционе пројекте, а тиме оствари и сопствене циљеве развоја (краткорочне и дугорочне).

8.2. ПЛАНИРАЊЕ ФИНАНСИРАЊА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ СТРАТЕГИЈЕ

Планирање финансирања имплементације Стратегије је део процеса који води провери економске и финансијске одрживости целокупне Стратегије, која би требало да има у виду не само активности и пројекте, него такође и субјекте, улоге и компетенције корисне за њихово испуњење.

Примарни задатак би требао да буде стварање базе података пројеката и активности, у циљу разматрања њиховог синергијског деловања, али и избегавања преклапања активности. За сваки пројекат би требало прикупити информације као што су назив активности, предвиђање неопходне инвестиције, временски оквир и могућности општине и других да обезбеде потребна средства и то из пореских прихода, закупнина, трансфера, донација, приватних извора и дијаспоре.

8.2.1. Информације о изворима финансирања

Познати извори финансирања

Предлагач треба да у свом тражењу започне претрагу оних донаторских организација које познаје од раније. Од тих организација треба да се затраже упуства, годишњи извештаји и публикације, као и обрасци за пријаве, ако их има. Када се ради о донацијама локалним самоуправама, предлагачи треба да знају да већина организација које подржавају и помажу ове делатности желе да допринесу промени система вредности и ставова и да омогуће стицање нових знања. Кључна реч је реформа.

⁵² Forfeit (енгл.) - залог, јемство.

Интернет и електронска пошта

Донаторске организације све више објављују информације о својим делатностима и могућностима за добијање донација на World Wide Web мрежи, тако да интернет представља средство од огромног значаја за прикупљање информација. Када пронађете тражени веб-сајт можете послати писмо о интересовању електронском поштом, како бисте добили детаљније информације и упуства.

Водич извора финансирања и дневне новине

Тим потпредседника Владе за имплементацију Стратегије за смањење сиромаштва заједно са Министарством финансија и домаћим и међународним партнерима који учествују у спровођењу Стратегије, припремио је децембра 2009. године седмо издање ***Водича кроз потенцијалне домаће и иностране изворе финансирања***, за пројекте НВО, локалних самоуправа, МСП и предузетника у Србији. Овај водич доприноси бољој информисаности свих партнера и пружа увид у средства за реализацију најразличитијих програмских и пројектних активности. Водич се сваке године дистрибуира великом броју корисника, а електронско издање истог доступно је преко интернета(www.prsp.gov.rs)(<http://www.gradjanske.org/admin/article/download/files/7.%20Vodic%20kroz%20finansijska%20sredstva.pdf?id=404>).

Такође, у дневним новинама (Дневник, Блиц, Политика и сл.) могу се наћи јавни позиви и конкурси од стране домаћих и међународних донатора за различите циљне групе корисника.

8.2.2. Домаћи извори финансирања

Средства буџета јединице локалне самоуправе

Средства буџета јединице локалне самоуправе обезбеђују се из изворних и уступљених јавних прихода, у складу са Законом о локалној самоуправи.

Добротворне манифестације

Сакупљање добровољних прилога обично се организује у оквиру добротворних манифестација у локалној заједници или граду (са приходом од улазница намењеним некој организацији), али и многих других конкретних активности. На пример, ако се неки пројекат односи на побољшање школа у некој средини, и сама локална заједница је често спремна да пружи свој допринос односно да учествује у добротворним манифестацијама. Новац који је прикупљен овим путем може да послужи да се допуне или замене средства добијена од донаторске организације.

Приватно-јавно партнерство

Ово партнерство представља облик дугорочне сарадње приватног и јавног сектора која је регулисана уговором и има за циљ извршење јавних послова. Неопходним средствима се управља заједнички, тако да се и ризици који се односе на пројекат деле равноправно односно пропорционално улагањима.

Европска комисија охрабрује учешће приватног сектора у вођењу великих инфраструктурних пројеката у форми јавно-приватних партнерстава (PPP – public private partnerships) и овај модел су веома успешно користиле многе земље централне и источне Европе (Central and Eastern European – CEE).

8.2.2.1. Секретаријати АП Војводине

Поједини Секретаријати током године расписују конкурсе и јавне позиве чиме се додељују бесповратна средства, кредити под повољним условима, суфинансирају се пројекти и пружа се нематеријална помоћ крајњим корисницима у складу са њиховим ресором рада.

У наставку су наведени поменути Секретаријати (<http://www.vojvodina.gov.rs>).

- ***Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање*** (www.kultura.vojvodina.gov.rs)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области култура;
- из области информисање.

- ***Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице*** (<http://www.ounz.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области образовање;
- из области управа и националне заједнице.

- ***Покрајински секретаријат за привреду*** (<http://www.spriv.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката из области привредног развоја.

- ***Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију*** (<http://www.zdravstvo.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области здравство;
- из области социјална политика;
- из области демографија.

➤ **Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу** (<http://www.region.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области међурегионална сарадња;
- из области локална самоуправа.

➤ **Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине:**

1. Покрајински секретаријат за архитектуру, урбанизам и градитељство (<http://www.arhiurb.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области архитектура;
- из области урбанизам;
- из области градитељство.

2. Покрајински секретаријат за заштиту животне средине и одрживи развој (<http://www.eko.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области заштита животне средине;
- из области одрживи развој.

➤ **Покрајински секретаријат за енергетику и минералне сировине** (<http://www.psemr.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области енергетика;
- из области минералне сировине.

➤ **Покрајински секретаријат за спорт и омладину** (<http://www.sio.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области спорт;
- из области омладина.

➤ **Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој**
(<http://apv-nauka.ns.ac.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области наука;
- из области технолошки развој.

➤ **Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова** (<http://www.psrzrp.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области рад и запошљавање;
- из области равноправност полова.

➤ **Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство**
(<http://www.psp.vojvodina.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области пољопривреда;
- из области водопривреда;
- из области шумарство.

8.2.2.2. Министарства Републике Србије

Поједина Министарства током године расписују конкурсе и јавне позиве чиме се додељују бесповратна средства, кредити под повољним условима, суфинансирају се пројекти и пружа се нематеријална помоћ крајњим корисницима у складу са њиховим ресором рада.

У наставку су наведена поменута Министарства (<http://www.srbija.gov.rs>).

➤ **Министарство пољопривреде, трговине, шумарства и водопривреде**
(www.mpt.gov.rs)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области пољопривреда;
- из области трговина;
- из области шумарство;
- из области водопривреда;
- из области ветерина.

➤ **Министарство економије и регионалног развоја** (www.merr.gov.rs)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области регионални развој;
- из области запошљавање;
- из области привреда.

➤ **Министарство за инфраструктуру и енергетику** (<http://www.mie.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области инфраструктура;
- из области енергетика.

➤ **Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу** (www.drzavnauprava.gov.rs)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области људска и мањинска права;
- из области државна управа;
- из области локална самоуправа.

➤ **Министарство просвете и науке** (<http://www.mpn.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области образовање и васпитање;
- из области наука и истраживање.

➤ **Министарство омладине и спорта** (www.mos.gov.rs)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области омладина;
- из области спорт.

➤ **Министарство рада и социјалне политике** (www.minrzs.gov.rs)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области рада;
- из области социјална политика.

➤ **Министарство животне средине, рударства и просторног планирања** (<http://www.ekoplan.gov.rs>)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области грађевинарства;
- из области урбанизам и просторно планирање;
- из области заштита природних ресурса;
- из области рударство и геологија.

➤ **Министарство културе, информисања и информационог друштва** (www.kultura.gov.rs)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области културе;
- из области информисања;
- из области информационог друштва.

➤ **Министарство вера и дијаспоре** (www.mzd.gov.rs)

Расписује конкурсе за финансирање и суфинансирање програма и пројеката:

- из области вере;
- из области дијаспора.

8.2.2.3. Фондови АП Војводине

Фондови АП Војводине током године расписују конкурсе и јавне позиве чиме се додељују кредити под повољним условима, суфинансирају се пројекти и пружа се нематеријална помоћ крајњим корисницима у складу са њиховим ресором рада.

У наставку су наведени Фондови АП Војводине.

➤ **Фонд за развој АП Војводине** (www.vdf.org.rs)

Циљеви оснивања Фонда за развој АП Војводине:

- развој пољопривреде и прехранбено прерађивачке индустрије;
- оснивање и развој предузетништва, малих и средњих предузећа ;
- повећање запослености, незапослености, нарочито решавање проблема радно ангажованих лица који су у процесу транзиције остали без посла;
- повећање извоза;
- супституција увоза;
- повећање степена иновативности;
- штедња енергије кроз проналажење алтернативних решења;
- увођење менаџмент система квалитета;
- заштита животне средине;
- равномерни регионални развој.

Фонд за развој АП Војводине у својим годишњим програмима рада утвђује и одређује ове опште циљеве, а све у склопу стратешких праваца развоја АП Војводине.

➤ **Фонд за развој пољопривреде АП Војводине** (<http://www.fondpolj.vojvodina.gov.rs>)

Циљеви оснивања Покрајинског фонда за развој пољопривреде:

- подстицање развоја пољопривреде у Војводини и отклањање проблема у области пољопривредне производње, путем учешћа у финансирању програма унапређења и развоја појединих области пољопривреде;
- подстицање интензивније и континуираније производње и обезбеђења што више роба за извоз;
- подстицање оснивања и организовања предузећа у области пољопривреде;
- подстицање развоја земљорадничког задругарства;
- предлагање подстицајних мера системског карактера на нивоу Покрајине.

Активности Покрајинског фонда за развој пољопривреде:

- подстицање пољопривреде у Војводини;
- финансирање програма из области сточарства;
- реконструкција иригационих система у Србији;
- набавка нових заштићених башта (пластеници, стакленици);
- подизање вишегодишњих засада аутохтоних сорти винове лозе;
- стимулисање подизања високоинтензивних засада јабучастог, коштичавог, језграстог и јагодичастог воћа.

➤ **Гаранцијски фонд АП Војводине** (www.garfondapv.org.rs)

Задатак Гаранцијског фонда АП Војводине:

- да олакша приступ финансијском тржишту;
- да обезбеди повољније услове кредитирања од оних које нуде банке.

Основна делатност:

Гаранцијски фонда АП Војводине издаје гаранције банкама као средство обезбеђења уредног враћања банкарских кредита.

Услови кредитирања:

Гаранцијски фонда АП Војводине обезбеђује кредитне линије банака путем закључивања споразума о пословној сарадњи са банкама које су спремне да подрже програмске активности Фонда и услове кредитирања (висина каматне стопе, рок и начин отплате кредита) прилагоде условима дефинисаним у Програму рада Фонда и конкурсима које Фонд расписује за одобравање гаранција за обезбеђење кредита намењених финансирању одређених привредних делатности.

Мисија Гаранцијског фонда АП Војводине:

- пораст запослености и животног стандарда;
- динамичнији и уравнотеженији регионални развој АП Војводине у складу са Националном стратегијом привредног развоја Републике Србије;
- извоз и унапређење конкурентности привредних субјеката;
- оснивање, почетак рада и развој привредних субјеката, чији су оснивачи жене и млади;

- интеграција избеглих, прогнаних и расељених лица;
- смањење висине нивоа ефективне каматне стопе на кредите.

➤ **Фонд за развој непрофитног сектора АП Војводине** (www.fondrnps.org.rs)

Визија Фонда за развој непрофитног сектора АП Војводине: Војводина као стабилна, мирољубива и богата мултиетничка регија са развијеним добросуседским односима и мрежом развијених грађанских организација, као суштинским елементом демократског друштва.

Мисија Фонда за развој непрофитног сектора АП Војводине: створити што повољнији друштвени амбијент за развој грађанских организација у Војводини - самостално или у сарадњи са осталим заинтересованима.

Задачи Фонда за развој непрофитног сектора АП Војводине:

- подршка иницијативима за промене у друштву са циљем изградње цивилног друштва заснованог на владавини права, социјалној солидарности, поштовању различитости и мирном решавању конфликта у друштву;
- подршка демократским процесима у развоју друштва – заснованим на квалитетно формулисаним политикама широког круга релевантних учесника друштвеног живота;
- организовање експертских и образовних састанака (округлих столова, семинара, предавања и слично), истраживања као и штампање публикација о темама које су важне за промоцију, акције и развој непрофитног сектора;
- подршка иницијативама за побољшање правне регулативе непрофитних организација;
- подршка програмима едукације грађанских непрофитних организација;
- оснивање информативне и документоване базе података важне за промоцију, акције и развој непрофитног сектора повећање нивоа сарадње између локалних власти и локалних невладиних организација;
- остваривање сарадње са секретаријатима Владе АП Војводине;
- сарадња са институцијама унутар региона као и са међународним фондovima, донаторима и амбасадама;
- повећање нивоа међусобне сарадње невладиних организација.

8.2.2.4. Фондови Републике Србије

Фондови Републике Србије током године расписују конкурсе и јавне позиве чиме се додељују кредити под повољним условима, суфинансирају се пројекти и пружа се нематеријална помоћ крајњим корисницима у складу са њиховим ресором рада.

У наставку су наведени Фондови Републике Србије.

- **Фонд за развој Републике Србије** (<http://www.fondzarazvoj.gov.rs>)

Циљеви *Фонда за развој Републике Србије*:

- подстицање привредног развоја;
- подстицање равномерног регионалног развоја;
- унапређење конкурентности домаће привреде;
- подстицање развоја производног занатства и услужних делатности;
- подстицање запошљавања;
- подстицање развоја тржишта капитала.

- **Фонд за отворено друштво** (www.fosserbia.org & <http://www.donacije.rs/donator/14>)

Делатност Фонда за отворено друштво усмерена је на:

- развој демократског друштва заснованог на принципима владавине права, доброг управљања и одговорности;
- развој цивилног друштва и стварање услова за активно и ефективно учешће грађана у јавним пословима;
- остваривање и заштиту људских права и слобода и елиминацију свих облика дискриминације; унапређење положаја етничких и других мањинских и маргинализованих група, нарочито Рома, лица са посебним потребама и младих као изразито рањивим друштвеним групама;
- унапређивање образовања као инструмента друштвеног и економског развоја, промотера инклузивног друштва и друштвене кохезије;
- развој информационог и друштва знања и стварање услова за одрживи развој ради унапређивања развојних перспектива друштва;
- афирмацију професионализма и одговорности у јавном деловању.

Програми Фонда за отворено друштво сарађују међусобно, као и са домаћим и међународним експертским, активистичким и донаторским организацијама, а посебно са регионалним програмима међународне мреже Open Society Institute.

Фонд за отворено друштво остварује своју делатност као:

- давалац грантова за пројекте невладиних организација, стручних и других удружења грађана, јавних институција (образовних, културних, медијских и др.), органа локалне (само) управе и државних органа који се баве питањима из оквира делатности Фонда;
- градитељ и координатор коалиција за заговарање нових развојних политика и пракси;
- иницијатор нових приступа, концепата, модела демократског и одрживог развоја;
- посматрач (монитор) актуелних политика и пракси у областима значаја за консолидацију демократије и отварање друштва.

Предлози пројеката за подршку Фонда за отворено друштво се примају током целе године.

Право пријаве пројекта имају правна лица и појединци са територије Србије.

- **Фонд за заштиту животне средине Републике Србије** (<http://www.sepf.gov.rs>)

У складу са националним програмом заштите животне средине и другим стратешким плановима и програмима, као и закљученим међународним уговорима, Фонд за заштиту животне средине Републике Србије *обавља послове који се односе на управљање пројектима и финансијско посредовање*, и то:

- у области очувања, одрживог коришћења, заштите и унапређења животне средине;
- у области енергетске ефикасности и коришћења обновљивих извора енергије.

Приоритетни циљеви Фонда за заштиту животне средине Републике Србије се односе на:

- управљање отпадом по савременим принципима;
- подстицање чистије производње;
- заштита и побољшање квалитета ваздуха, воде, земљишта, шума, и ублажавање климатских промена;
- заштита и одрживо коришћење природних добара;

- повећање енергетске ефикасности и коришћење обновљивих видова енергије.

➤ **Балкански фонд за локалне иницијативе - BCIF** (www.bcif.org)

Балкански фонд за локалне иницијативе је домаћа фондација чији је циљ подстицање активног укључивања грађана и грађанки у друштвене промене у Србији.

С обзиром да су и мале промене на боље важне, Фонд сматра да свако од нас може и треба да допринесе развоју Србије кроз активно учешће у друштвеним процесима у месту у ком живи. Имајући у виду веру у људе, у њихову жељу и способност да ураде пуно за себе и друге, Фонд подстиче грађане и грађанке да се активно укључе у побољшање живота у својим заједницама. Другим речима, Фонд пружа прилику и помоћ где год постоји жеља и потенцијал!

8.2.2.5. Остали донатори

➤ **SIIPA - Агенција за страна улагања и промоцију извоза** (www.siepa.gov.rs)

Агенција за страна улагања и промоцију извоза (SIIPA), помаже српским предузећима да извезу своје производе и услуге и постану конкурентнија на страним тржиштима. Са друге стране, SIIPA промовише могућност за улагања и пружа помоћ страним инвеститорима да започну пословање у Србији. Агенција успешно функционише као посебна организација Владе Републике Србије и све услуге које пружа су бесплатне.

SIIPA, активно пружа финансијску помоћ домаћим предузећима за реализовање маркетиншких активности усмерених ка страним тржиштима, увођење система квалитета и опште унапређење њихове конкурентности.

Организовањем семинара, тренинга и курсева, SIIPA помаже домаћим извозним предузећима да напредују, како би на најбољи начин искористила пословне шансе на страним тржиштима и остварила максималне резултате.

➤ **Агенција за осигурање и финансирање извоза Републике Србије - AOFI** (www.aofi.rs)

AOFI је специјализована финансијска организација која обавља послове финансирања и осигурања чији су комитенти извозно оријентисана предузећа.

Списак осталих донатора, могуће је видети у Водичу кроз потенцијалне изворе финансирања.

8.2.3. Међународни извори финансирања

➤ **Европска унија - European Union** (www.europa.rs)

Републици Србији, као и другим земљама потенцијалним кандидатима за чланство у Европској унији, биће омогућено коришћење средстава из фондова у оквиру следећих специјализованих компоненти:

- помоћ у процесу транзиције и изградње институција;
- прекогранична сарадња.

Инструмент за претприступну помоћ (Instrument for pre-accession assistance IPA) - има за циљ да унапреди капацитете државне администрације, подстакне друштвено економски развој и одговори потребама процеса стабилизације и придруживања.

➤ **Европски фонд за Балкан - European Fund for the Balkans** (www.balkanfund.org)

Европски фонд за Балкан, расписује конкурсе за предају предлога који настоје да произведу иновативне и обећавајуће идеје, а које предочавају лица и организације са Западног балкана.

➤ **Европска фондација за културу - European Cultural Foundation** (www.eurocult.org)

Ова фондација подржава изузетне уметничке пројекте, који показују да имају визију о томе како осветлити разноликост у Европи. Подржава уметнике и организације, које се баве било којом уметничком дисциплином.

Списак осталих међународних извора финансирања, могуће је видети у Водичу кроз потенцијалне изворе финансирања.

8.3. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Сама израда и доношење значајног развојног документа представља веома крупан задатак. Међутим, то је ипак лакши део посла. Питање реализације таквог документа, односно координације свих бројних активности и контроле реализације је знатно сложеније, па самим тим и одговорније. Наиме, ради се о бројним директним и индиректним учесницима у тој реализацији, али и бројним објективним, а често и субјективним околностима (пропустима и слабостима) до којих се долази у том процесу. Што је период дужи на који се дотични документ односи и у њему спроводи, то је и његова реализација неизвеснија и сложенија. Имајући то у виду неопходно је указати на улогу појединих структура и субјеката, као и на могући начин избегавања грешака, односно постизања што бољих резултата у спровођењу Стратегије.

8.3.1. Надлежности и обавезе

Законско овлашћење и обавеза града Панчева, поред осталог, је да доноси развојне и урбанистичке планове. *Стратегију одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ* као дугорочни развојни документ треба да усвоји Савет месне заједнице. О његовој реализацији треба да се брину све расположиве снаге у МЗ Глогоњ, а свакако је највећа одговорност на Савету месне заједнице. Он истовремено треба да буде и координатор свих активности у вези спровођења Стратегије, али и тело које одлучује о његовим евентуалним изменама, било да се ради о некој активности или задатку, било о времену у коме треба да се оствари. Веома је значајан организациони карактер реализације Стратегије, с обзиром да ће у томе учествовати бројни актери са великим бројем активности. Извесно (индиректно) учешће, имаће и државни органи, рачунајући и општинске, путем финансијске, стручне и друге помоћи у остваривању појединих сегмената Стратегије. Примера ради, наводи се подршка развоју комерцијалних пољопривредних газдинстава или подршка некомерцијалним пољопривредним газдинствима као што су старачка домаћинства, подршка појединим активностима од значаја за одрживу пољопривреду и рурални развој која стиже са републичког нивоа, затим учешће развојних фондова Покрајине, као и града Панчева у остваривању појединих пројеката од значаја за дотично насеље - у овом случају за МЗ Глогоњ. По новом Уставу Републике Србије, АП Војводина добија проширену надлежност у економским функцијама, које прате и повећана финансијска средства. То ће се, свакако, одразити на развојне процесе у свим срединама у Покрајини, па и на нивоу МЗ Глогоњ. У случају да се укаже потреба за корекцијом појединих опредељења (циљева и задатака) из *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ*, поступак је исти, као и при њеном доношењу, а то значи да о томе одлучује Савет МЗ Глогоњ.

8.3.2. Потенцијални актери

Највећи део активности из домена привредних делатности морају да остварују конкретни привредни субјекти, а у области образовања, здравства, социјалне заштите, као и друге послове од општег интереса општинске службе и јавна предузећа, уз извесну финансијску и стручну помоћ са републичког нивоа. С обзиром на природне услове, структуру становништва и друге битне елементе у МЗ Глогоњ, значајну улогу требало би да имају они пољопривредни произвођачи који се одреде да развијају сопствено пољопривредно газдинство, што је битно за потпуније коришћење постојећих природних потенцијала и људског ресурса. Међу овим газдинствима, биће њихових носилаца, који ће проширивати делатност, заснивањем мањих прерађивачких капацитета, сервиса и радионица за пружање разних услуга и сл. Њихово место у остваривању Стратегије је неизоставно. У реализацији *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ*, посебну улогу треба да одиграју могући инвеститори веће економске снаге које треба идентификовати и анимирати. Они би могли да улажу у поједине облике примарне пољопривредне производње (ратарство, повртарство и сточарство) и прерађивачке капацитете засноване на тој производњи, односно капацитете прехранбене индустрије.

8.3.3. Институционално-организациони оквири

За реализацију *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ*, као и сваког сложенијег документа, програма или пројекта, кључно је да се образује компетентно и ауторативно тело, које ће координирати бројне актере и њихове активности у реализацији конкретних пројеката и програма који проистекну из Стратегије. У овом случају то је **Савет МЗ Глогоњ**, који би преузео ту координирајућу улогу. Савету би се у виду помоћи могли придружити и стручњаци, како из *Института за економику пољопривреде Београд*, тако и из *ПСС Института Тамиси Панчево*, као и представници појединих произвођача и носилаца других привредних активности. У томе би, свакако, требало да учествује и неко испред града Панчева. Савет МЗ, у тако проширеном саставу, разматрао би одређене информације и извештаје о току реализације Стратегије, заузимао ставове, доносио одређене закључке, давао потребне савете, одлучивао о додатним мерама, и томе слично. Да би се Стратегија, као целовит и сложен програм, успешно остваривала, а постојеће и потенцијалне снаге рационално користиле, потребно је обезбедити одговарајући ниво координације. Као што је већ речено, МЗ Глогоњ ће имати кључну оперативну улогу у имплементацији *Стратегије* и локалних пројеката одрживе пољопривреде и руралног развоја, и надзору над њима. Укупну одговорност на нивоу програма *одрживе пољопривреде и руралног развоја* имаће **Савет за реализацију Стратегије**, као саветодавно тело и орган на коме се доносе одлуке. Савет за реализацију Стратегије чине представници свих релевантних заинтересованих страна: *месне заједнице, цивилног друштва, јавних установа, пословног друштва и јавних удружења.*

Улога Савета за реализацију Стратегије је следећа:

- одобрење *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ*;
- идентификација и дефинисање стратешких одређења одрживе пољопривреде и руралног развоја за МЗ Глогоњ;
- подршка институционалном оквиру и механизмима за имплементацију који су успостављени националним законодавством;
- размена идеја и најбољих примера из праксе;
- надзор над имплементацијом *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ*.

Савет месне заједнице има следећу улогу:

- развој и подршка партнерству (партнерство на нивоу месних заједница, међуопштинско партнерство, партнерство на националном и међународном нивоу, сарадња између јавног, приватног и цивилног сектора за имплементацију и реализацију пројеката који доприносе уравнотеженом развоју МЗ Глогоњ);
- допринос одрживој пољопривреди и руралном развоју у МЗ Глогоњ;
- идентификација, припрема и имплементација локалних пројеката одрживе пољопривреде и руралног развоја, и подршка институцијама у МЗ Глогоњ по истом питању;
- проналажење финансијских ресурса за имплементацију локалних пројеката одрживе пољопривреде и руралног развоја.

Имплементација *Стратегије* вршиће се посредством реализације приоритетних локалних пројеката одрживе пољопривреде и руралног развоја које одобри *Савет за реализацију Стратегије*, а који су распоређени према одређеним категоријама:

- *Софт пројекти* који се односе на реализацију *софт* активности, као што су програми обуке, изградња институционалних капацитета, кампање за ширење свести и сл.
- *Инфраструктурни пројекти* који су повезани са активностима изградње и реконструкције.

Имплементација ова два типа пројеката могућа је кроз:

- *програме грант шема*;
- *јавне набавке*.

Савет месне заједнице ће имати улогу да мобилише релевантне заинтересоване стране за одређене пројекте, а у складу са објављеним огласима о јавним набавкама или позивом на достављање предлога. Такође, он оснива и тзв. *Ад Хок Одборе (АХО)* у чијем су саставу водећи апликант, партнери на пројекту и друге заинтересоване стране које могу допринети припреми и реализацији пројекта (Слика 12.).

Слика 12. Оквир за реализацију локалних пројеката одрживе пољопривреде и руралног развоја

Савет месне заједнице ће обезбедити потребну техничку подршку у припреми пројектне документације, сазивати састанке, координирати сарадњу и размену информација, података и неопходних докумената, али и пружати одређену помоћ при реализацији приоритетних пројеката.

8.4. НАДЗОР

Хронограм активности имплементације *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ* потребно је извршити у складу са принципима пројектног менаџмента. То значи да се морају предвидети активности које се односе на именовање тима/комисије за надзор и имплементацију Стратегије, али и формирати тимове за реализацију пројеката према активностима анализираних области планирања.

Основни циљ надзора је да „*устпостави ефикасност имплементације и ресурса који се користе помоћу индикатора дефинисаних на одговарајућим нивоима*“. Надзор се заснива на два кључна елемента, а то су информација и систем прикупљања података.

Први кључни елемент је базиран на индикаторима који обезбеђују одређене информације:

- *Финансијске информације* (статус јавне потрошње): колико Програм троши?
- *Физичке информације* (сакупљање резултата и индикатора резултата): шта Програм ради?
- *Процедурални индикатор* (административни процес): која је фаза Програма?

Други кључни елемент који се базира на систему прикупљања података имплементира се од стране локалне самоуправе у тесној сарадњи са донаторима и корисницима. Сходно томе, Савет МЗ има улогу *Техничког секретаријата Савета за реализацију Стратегије*, са следећим одговорностима:

- остварује везу са државним министарствима и свим другим организацијама у циљу сакупљања неопходних података за вршење надзора над имплементацијом *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ*;
- припрема збирне табеле и друга документа која су потребна Савету за реализацију Стратегије у циљу вршења надзора над имплементацијом програма одрживе пољопривреде и руралног развоја;
- прима, врши дистрибуцију и сумира предлоге и примедбе које доставља Савет за реализацију Стратегије;
- обезбеђује држање архиве са свим документима добијеним од чланица АХО, као и Партнерског савета;
- врши све друге активности везане за добро функционисање Савета за реализацију Стратегије, као и АХО.

Прикупљени подаци ће бити убачени и анализирани у извештајима о извршеном надзору, чији ће главни корисници бити чланови Савета за реализацију Стратегије и Савета месне заједнице.

8.4.1. Стране укључене у надзор

Стратегија представља целовит развојни документ за дужи временски период и спроводи се од стране бројних учесника. У домену привредних активности, одлучујућу улогу имају њихови носиоци:

- конкретна предузећа;
- предузетници;
- породична пољопривредна газдинства;
- поједина интересна удружења (задруге; кластери и сл.).

Они утврђују своју развојну и пословну политику, доносе инвестиционе и друге одлуке и за све то сnose могући ризик и преузимају одговорност. То је основна премиса тржишног привређивања.

На нивоу локалне самоуправе, као и на државном, односно покрајинском нивоу потребно је стварати погодан амбијент за активирање пословних иницијатива, реализацију конкретних програма и пројеката, кроз правну заштиту, разне стимулансе, унапређење неопходне инфраструктуре, итд. Ипак, да би се Стратегија, као целовит и сложен програм успешно остваривала, а постојеће и потенцијалне снаге рационално користиле, од великог значаја је да се обезбеди одговарајући ниво координације.

Главни координатор Система надзора је локална самоуправа, односно МЗ Глогоњ (на челу са Саветом МЗ) која ће бити задужена за прикупљање података и припрему Извештаја о извршеном надзору уз подршку чланова Одбора за реализацију Стратегије, тела одговорног за *Стратегију одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ* и њену имплементацију.

Присуство великог броја донатора и тела за имплементацију (месних заједница, општина, градова, јавних установа, итд.) захтева тесну сарадњу међу њима. Исто тако, различите мере и операције захтевају различит приступ приликом сакупљања.

Индикаторе везане за инфраструктурне пројекте, на пример, обезбеђују корисници:

- јавна предузећа;
- град;
- месна заједница,

док управни органи:

- министарства;
- покрајински секретаријати,

обезбеђују информације за индикаторе за грантове.

У наредној табели се идентификују извори информација за сваку меру коју треба испунити да би се визија *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ* остварила (Табела 29.).

Табела 29. Извори информација за надзор мера

Мере	Извори информација за надзор
I РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ:	
МЕРА I/1: Едукација и саветодавна подршка пољопривредницима	
МЕРА I/2: Заштита и очување пољопривредног земљишта и унапређење пољопривредне инфраструктуре	
МЕРА I/3: Подршка развојно оријентисаним пољопривредницима за јачање продуктивности и конкурентности пољопривредне производње	
МЕРА I/4: Успостављање, развој и јачање удруживања пољопривредника кроз форме: удружења, задруга и кластера	
МЕРА I/5: Развој нових производа веће додате вредности, уз унапређење квалитета производа и увођење стандарда квалитета	
МЕРА I/6: Подршка у маркетинг оријентацији произвођача и ефикасној промоцији и пласману пољопривредно прехрамбених производа	

<p>МЕРА I/7:</p> <p>Јачање институционалних капацитета градске управе у домену руралног развоја и унапређење међуинституционалне сарадње</p>	
II РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ:	
<p>МЕРА II/1:</p> <p>Анализа стања животне средине</p>	
<p>МЕРА II/2:</p> <p>Управљање чврстим отпадом</p>	
<p>МЕРА II/3:</p> <p>Управљање отпадним и атмосферским водама</p>	
<p>МЕРА II/4:</p> <p>Афирмација програма обновљивих извора енергије</p>	
<p>МЕРА II/5:</p> <p>Повећање површина под зеленилом</p>	
<p>МЕРА II/6:</p> <p>Едукација локалних актера и становништва у области заштите животне средине</p>	
<p>МЕРА II/7:</p> <p>Мониторинг стања животне средине (континуирано мерење параметара животне средине)</p>	
<p>МЕРА II/8:</p> <p>Умрежавање свих актера повезаних са питањима заштите и унапређења животне средине</p>	
III РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ:	
<p>МЕРА III/1:</p> <p>Изградња и унапређење физичке и комуналне инфраструктуре</p>	
<p>МЕРА III/2:</p> <p>Унапређење друштвене инфраструктуре и осигурање здравствено социјалне заштите</p>	

МЕРА III/3: Заштита и очување културно-историјског наслеђа	
МЕРА III/4: Промена руралне економије у правцу диверсификације економских активности на селу	
МЕРА III/5: Задржавање и враћање младих на село	
МЕРА III/6: Промовисање ЛИДЕР приступа руралном развоју	

Институција задужена за сакупљање и рационализовање информација треба да буде локална самоуправа, односно МЗ Глогоњ. Све информације у вези са системом надзора, треба да буду убачене у посебно формирану (наменску) базу података.

8.4.2. Индикатори надзора

Индикатори који се користе у вршењу надзора могу бити:

- финансијски;
- физички;
- процедурални.

Финансијски индикатори се користе за надзирање напредовања у смислу усмеравања и уплаћивања средстава која су доступна за сваку операцију, меру или програма везаних за одговарајуће трошкове. Плаћање је везано за трошкове који су стварно плаћени (морају бити усклађени са уплатама које су извршили коначни корисници) уз приказивање рачуна или рачуноводствених докумената који гласе на исти износ.

Физички индикатори, односно индикатори достигнућа и резултата су везани за директне и непосредне ефекте који настају као последица имплементације *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ*. Они обезбеђују информације о променама, као на пример: понашања, капацитета или пословања директних корисника. Ради се о индикаторима који могу бити физички (скраћивање времена путовања, број успешно извршених обука, број саобраћајних незгода, итд.) или финансијски (ниво средстава из приватног сектора, смањење трошкова транспорта, итд.).

Табелом су дати физички индикатори за сваку меру коју треба испунити да би се визија Стратегије остварила (Табела 30.).

Табела 30. Физички индикатори за надзор мера

Мере	Индикатори достигнућа	Индикатори резултата
I РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ:		
МЕРА I/1: Едукација и саветодавна подршка пољопривредницима		
МЕРА I/2: Заштита и очување пољопривредног земљишта и унапређење пољопривредне инфраструктуре		
МЕРА I/3: Подршка развојно оријентисаним пољопривредницима за јачање продуктивности и конкурентности пољопривредне производње		
МЕРА I/4: Успостављање, развој и јачање удруживања пољопривредника кроз форме: удружења, задруга и кластера		
МЕРА I/5: Развој нових производа веће додате вредности, уз унапређење квалитета производа и увођење стандарда квалитета		
МЕРА I/6: Подршка у маркетинг оријентацији произвођача и ефикасној промоцији и пласману пољопривредно прехранбених производа		
МЕРА I/7: Јачање институционалних капацитета градске управе у домену руралног развоја и унапређење међуинституционалне сарадње		
II РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ:		
МЕРА II/1: Анализа стања животне средине		
МЕРА II/2: Управљање чврстим отпадом		
МЕРА II/3: Управљање отпадним и атмосферским водама		

МЕРА II/4: Афирмација програма обновљивих извора енергије		
МЕРА II/5: Повећање површина под зеленилом		
МЕРА II/6: Едукација локалних актера и становништва у области заштите животне средине		
МЕРА II/7: Мониторинг стања животне средине (континуирано мерење параметара животне средине)		
МЕРА II/8: Умрежавање свих актера повезаних са питањима заштите и унапређења животне средине		
III РАЗВОЈНИ ПРИОРИТЕТ:		
МЕРА III/1: Изградња и унапређење физичке и комуналне инфраструктуре		
МЕРА III/2: Унапређење друштвене инфраструктуре и осигурање здравствено социјалне заштите		
МЕРА III/3: Заштита и очување културно-историјског наслеђа		
МЕРА III/4: Промена руралне економије у правцу диверсификације економских активности на селу		
МЕРА III/5: Задржавање и враћање младих на село		
МЕРА III/6: Промовисање ЛИДЕР приступа руралном развоју		

Процедурални индикатори се односе на процес припреме и реализације Програма и Пројекта. Ови индикатори представљају процедуралне кораке које може достићи појединачни пројекат. У зависности од процедуралних корака, разликују се *инфраструктура* и *грантови*. За инфраструктурне или услужне уговоре, главни процедурални кораци су одлука о финансирању, почетак радова и крај радова. За грантове, основни процедурални кораци су расписивање конкурса, селекција пројекта и реализација пројекта. Следећа слика приказује различите процедуралне кораке.

Слика 13. Процедурални кораци

8.4.3. Прикупљање информација

Систем прикупљања састоји се од *размене информација* између локалне самоуправе и других страна које су укључене у имплементацију *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ*. У том контексту, треба направити тзв. *Листу за надзор* коју шаље локална самоуправа другим странама (Табела 31. и Табела 32.).

Табела 31. Листа за надзор - Инфраструктура

ТИП ПРОЈЕКТА: ИНФРАСТРУКТУРА		
МЕРА:	АКТИВНОСТ:	ТИПОЛОГИЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ:
КОРИСНИК:		
НАЗИВ ПРОЈЕКТА:	ЛОКАЦИЈА:	КОНТАКТ:
ФИНАНСИЈСКИ НАДЗОР		
А) БУЏЕТ ПРОЈЕКТА:	СТВАРНИ ТРОШКОВИ:	
ФИЗИЧКИ НАДЗОР		
Индикатор достигнућа:		
Индикатор резултата:		
ПРОЦЕДУРАЛНИ ИНДИКАТОР		
ПРОЦЕДУРАЛНИ КОРАК:	ДАТУМ:	
Одлука о финансирању		
Почетак радова		
Крај радова		

Табела 32. Листа за надзор - Грант

ТИП ПРОЈЕКТА: ГРАНТ		
МЕРА:	АКТИВНОСТ:	ТИПОЛОГИЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ:
УГОВОРНА СТРАНА:		
НАЗИВ ПРОЈЕКТА:	ЛОКАЦИЈА:	КОНТАКТ:
ФИНАНСИЈСКИ НАДЗОР		
А) БУЏЕТ ПРОЈЕКТА:	СТВАРНИ ТРОШКОВИ:	
ФИЗИЧКИ НАДЗОР		
Индикатор достигнућа:		
Индикатор резултата:		
ПРОЦЕДУРАЛНИ ИНДИКАТОР		
ПРОЦЕДУРАЛНИ КОРАК:	ДАТУМ:	
Расписивање конкурса		
Селекција пројекта		
Реализација пројекта		

Без обзира на врсту формулара, *Листе за надзор* се достављају периодично различитим странама. У том контексту, свака заинтересована страна треба да сарађује са локалном самоуправом и да се саветује са њом када интервенција уђе у оперативну фазу.

Листе за надзор које су попуниле друге стране враћају се периодично локалној самоуправи.

Следећа слика илуструје процес прикупљања информација.

Слика 14. Процес прикупљања информација

8.4.4. Извештаји о извршеном надзору

Крајњи резултат надзорног система се приказује кроз *Извештај о извршеном надзору*. Локална самоуправа, у овом случају МЗ Глогоњ, заједно са Саветом за реализацију Стратегије мора извршити анализу и верификацију сакупљених података по пријему Листа за надзор. У циљу приказивања свеукупног статуса имплементације, физички, финансијски и процедурални индикатори морају се исказати на нивоу мера.

Поделу према мерама које треба испунити да би се визија *Стратегије одрживе пољопривреде и руралног развоја МЗ Глогоњ* остварила, идентификује тзв. специфична *Листа мера у оквиру извршеног надзора* (Табела 33.).

Начин на који ће бити сачињен *Годишњи Извештај о извршеном надзору* треба да омогући приказивање статуса имплементације свих мера на *Листи мера у оквиру извршеног надзора*. Поред тога што Извештај треба да садржи и извршни резиме са синтезом статуса, он треба да има и три поглавља која се односе на свеукупну финансијску, процедуралну и физичку имплементацију. Последње поглавље треба да садржи закључни коментар и предлог о томе како да се унапреди имплементација. Сходно томе, *Индекс Извештаја* треба да садржи одређена кључна поглавља, као што су:

- Извршни резиме;
- Листа мера у оквиру извршеног надзора;
- Финансијска имплементација;
- Физичка имплементација;
- Процедурална имплементација;
- Закључак и предлози.

Табела 33. Формулар специфичне Листе мера у оквиру извршеног надзора

МЕРА:			
Опис мере:			
ФИНАНСИЈСКА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА			
А) Укупни буџет:	Б) Стварни трошкови:	В) Ниво Имплементације (Б/А)%:	
Примедба:			
ФИЗИЧКА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА			
	А) Циљ 2012	Б) Реализовано	(А/Б)%
Производ:			
Резултат:			
Примедба:			

ПРОЦЕДУРАЛНА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА
Бр. пројекта са завршеним радовима (укупне вредности од):
Бр. пројекта са започетим радовима (укупне вредности од):
Бр. пројекта са одлуком о финансирању (укупне вредности од):
Примедба:
Општа препорука о имплементацији мере:

ЛИТЕРАТУРА

1. *Акциони план за биомасу 2010. – 2012.*, Српско-Холандски пројекат на нивоу влада о биомаси и биогоривима (G2G08/SB/6/3), Министарство рударства и енергетике Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, бр. 56/2010., Београд.
2. *Анкетна документација*, интерна документација, Институт за економику пољопривреде Београд, 2011.
3. Bergman, N., Carlson, G., et al. (2010): *Pravila dobre poljoprivredne prakse (PDPP) u Srbiji*, DREPR Projekat (www.avm.rs/dokumenti3/Pravila_dobre_poljoprivredne_prakse_nasl.pdf).
4. Букуров, Б. (1954): *Геоморфолошке прилике Банатског Подунавља*, Зборник радова, књига XI, Географски институт, САНУ, Београд.
5. Васиљевић Зорица, Субић, Ј. (2008): *Значај bottom-up приступа у планирању и реализацији локалних и регионалних програма руралног и пољопривредног развоја у Србији*, *Предавање по позиву*, Тематски зборник Саветовања *Аграрна и рурална политика Србије 2, Почетна искуства придруживања ЕУ и предлог мера за 2009. годину* (Agricultural and Rural Policy of Serbia 2, Initial Experiences of EU Accession and Proposal of Measures for 2009), Иришки венац, 9. октобар 2008., ДАЕС - Друштво аграрних економиста Србије, Београд.
6. *Виноградарски рејони Србије (границе и сортимент)*, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Сектор за аналитику и аграрну политику, Група за Виноградарство и Винарство, октобар 2008., Београд.
7. Вуковић, П., Цецић, Н., Цвијановић, Д. (2007): *Одрживи туристички развој руралних подручја Србије*, Економика пољопривреде, год./Vol. LIV, br./N⁰ 2 (261-392), стр. 369-379, Београд.
8. Вуковић, П., Цецић Наташа, Цвијановић, Д. (2007): *Потенцијали туристичког развоја села Глогоњ*, Економика, Ниш, бр. 3-4, стр. 142-150, Ниш.
9. *Годишњи програм заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта*, 2008., СО Панчево.
10. Динић, Ј. (1997): *Природни потенцијал Србије - економско-географска анализа и оцена*, Економски факултет, Београд.
11. *Друштвени производ и народни доходак Србије за период 2000-2005. година*, Републички завод за статистику Србије, Београд.
12. *Закон о враћању утрина и паињака селима на коришћење*, Службени гласник Републике Србије, бр. 16/1992, Србија.
13. *Закон о пољопривредном земљишту*, Службени гласник Републике Србије, бр. 62/2006, Србија.

14. *Закон о просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године*, Службени гласник Републике Србије, бр. 88/2010, Србија.
15. *Закон о рударству*, Службени гласник Републике Србије, бр. 44/95, 34/2006 и 104/2009, Србија.
16. *Закон о утврђивању и разврставању резерви минералних сировина и приказивању података геолошких истраживања*, Службени лист СРЈ, бр. 12/98, 13/98, Службени гласник Републике Србије, бр. 101/2005, Србија.
17. *Извештај о стању животне средине на територији града Панчева за 2008. годину*, Градска управа града Панчева, Секретаријат за заштиту животне средине, 2008., Панчево.
18. *Извештај о стању земљишта у Републици Србији*, Министарство животне средине и просторног планирања, Агенција за заштиту животне средине, 2009., Београд.
19. *Инвестиције Републике Србије*, статистички годишњак за одабране године, Републички завод за статистику, Београд.
20. *Инструкција за катастарско класирање и бонитирање земљишта*, Републички геодетски завод, 2003., Београд.
21. *Информације о стању и актуелним проблемима у области сточарства у општини Панчево*, Општинска управа, Одељење за привреду и приватно предузетништво, 2002-2007. Година, Панчево.
22. Јелочник, М., Славица Арсић, Потребих В. (2008.): *Упоредна анализа инфраструктурних садржаја насељених места Глогоњ и Зворник*, 13. Саветовање о биотехнологији, Чачак, март 2008., Зборник радова, стр. 521-527, Агрономски факултет, Чачак.
23. Јелочник, М., Потребих, В., Кузман, Б. (2008.): *Role of transportation and telecommunication infrastructure in development of Serbian rural areas*, Conferința internațională - Dezvoltarea durabilă a spațiului rural, Academia De Studii Economice Din București, București, p. 145-151.
24. Јелоћник, М., Свијановић, Д., Цичеа, С. (2007): *Importance of transportation and telecommunication infrastructure for rural development of Serbia in the context of European integrations*, Scientific Papers, Nacional Scientific Symposium with International Participation - The impact of Romania's entry into the EU on Agriculture, Bucharest, p. 267-272, Romania.
25. *Капитални трансфери*, Завршни рачун буџета Општине Панчево, за године 2007-2010., Панчево.

26. Кљајић Наташа, Јелочник М., Потребих, В. (2010): *Инфраструктура*, Поглавље у Монографији „Стратешко планирање развоја локалних заједница – модел МЗ Глогоњ“, Институт за економику пољопривреде, Београд.
27. *Локални еколошки акциони план Панчево* – ЛЕАП сумарни извештај, књига 1, Војна штампарија, 2004., Панчево.
28. *Опитине у Србији*, статистички годишњак за одабране године, Републички завод за статистику, Београд.
29. *Пољопривредна механизација*, Општинска статистичка документација, Билтен бр. 176, Републички завод за статистику Србије, јул 2002., Београд.
30. *Попис 2002: Пољопривредни фондови*, интерна документација, Републички завод за статистику, 2011. Београд.
31. *Попис 2002: Становништво*, књига 11, Републички завод за статистику, 2004., Београд.
32. *Попис 2002: Становништво, упоредни преглед броја становника 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002, подаци по насељима*, књига 9, Републички завод за статистику, 2004., Београд.
33. *Попис становништва, домаћинства и станова 2002.*, књига 1: Национална или етничка припадност по насељима, Републички завод за статистику, 2003., Београд.
34. Поповић Весна, Николић Марија, Катић, Б. (2011): *Коришћење и заштита пољопривредног земљишта у Србији*, монографија, Институт за економику пољопривреде, Београд.
35. *Правилник о начину плаћања накнаде за коришћење минералних сировина*, Службени гласник Републике Србије, бр. 102/2006., Београд.
36. *Привредна мапа Јужног Баната*, Регионална привредна комора, Панчево, 2010., Панчево.
37. *Програм економског и социјалног развоја МЗ Глогоњ*, Институт за економику пољопривреде, 2006., Београд.
38. *Програм заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта у граду Панчево за 2011. годину*, Скупштина града Панчева, 2011., Панчево.
39. *Просторни план општине – града Панчево*, ЈП Дирекција за изградњу и уређење Панчева, Сектор за просторно и урбанистичко планирање и пројектовање, 2009., Панчево.
40. *Профил града Панчева*, (<http://www.pancevo.rs/documents/Profil-grada.pdf>).
41. Радмановић, Д., Николић, М., Длеск, М. (2010): *Редефинисање планинског подручја Србије и основе програма развоја пољопривреде*, монографија, Институт за економику пољопривреде, Београд.

42. *Резултати агрохемијских анализа пољопривредног земљишта на територији КО Глогоњ*, ПСС Тамиш, Панчево, 2010.
43. *Решење о враћању утрина и паињака насељеном месту Глогоњ*, СО Панчево, бр. 45-02/98 – I – 03, 27.05.1998., Србија.
44. Савић Мирјана, Мијајловић Нада, Кљајић Наташа (2010): *Природна добра*, монографија *Стратешко планирање развоја локалних заједница – модел МЗ Глогоњ*, Институт за економику пољопривреде, Београд.
45. *Стамбена стратегија општине Панчево*, ЈП Општинска стамбена агенција, 2008., Панчево.
46. *Стратегија развоја пољопривреде и агроиндустрије на подручју општине Панчево*, Институт за економику пољопривреде, 2008., Београд.
47. *Студија развоја локалне економије општине Панчево*, Саобраћајни институт ЦИП, 2005., Београд.
48. Субић, Ј. (2010): *Специфичности процеса инвестирања у пољопривреди*, монографија, Институт за економику пољопривреде, Београд.
49. Субић, Ј., Васиљевић Зорица, Цвијановић, Д. (2010): *Стратешко планирање у функцији одрживог развоја*, поглавље у монографији „Стратешко планирање развоја локалних заједница – модел МЗ Глогоњ“, Институт за економику пољопривреде, Београд.
50. Субић, Ј., Ивановић Лана, Бекић Бојана (2010): *Основне претпоставке развоја МЗ Глогоњ*, поглавље у монографији „Стратешко планирање развоја локалних заједница – модел МЗ Глогоњ“, Институт за економику пољопривреде, Београд.
51. Субић, Ј., Васиљевић Зорица, Михаиловић, Б. (2010): *Правци развоја и инвестиционе препоруке*, поглавље у монографији „Стратешко планирање развоја локалних заједница – модел МЗ Глогоњ“, Институт за економику пољопривреде, Београд.
52. Убавић, М., Кастори, Р. (2005): *Ђубрење воћњака и винограда*, монографија, Зорка, Суботица.
53. *Уредба о утврђивању и остваривању права на подстицаје произвођачима пољопривредних и прехрамбених производа за 2011. годину*, Службени гласник Република Србија, бр. 14/2011., Србија.
54. *Услови и оптерећења у привреди Србије*, брошура, Унија послодаваца Србије и Аустријска агенција за развој (АДА), Београд, септембар 2010.
55. Hamović Vladana, Arsić Slavica, Potřebić, V. (2008): *Estimation of possible future trends in live stock breeding production in the area of Pancevo municipality*, Buletinul, vol.LX, no.5A/2008, Universităţii Petrol-Gaze din Ploieşti, Romania.

56. Хаџић, В., Нешић, Љ., Белић М., Фурман, Т., Савин, Л. (2002): *Земљишни потенцијал Србије*, Трактори и погонске машине, 7:5/2002, Нови Сад.
57. Цвијановић, Д., Хамовић Владана, Субић, Ј. (2010): *Стратешко планирање развоја локалних заједница, модел МЗ Глогоњ*, монографија, Институт за економику пољопривреде, Београд.
58. Cević Nataša, Jeločnik, M., Arsić Slavica (2006): *Stimulating measures for improvement of rural areas of Serbia*, Conferința internațională - Dezvoltarea complexă a spațiului rural, Volumul I, Diversificarea activităților economice din mediul rural și creșterea competitivității agriculturii, Academia de Studii Economice din București, p. 312-320, București, Romania.
59. Cooper, T., Pezold, T., Keenleyside, C., Đorđević-Milošević, S., Hart, K., Ivanov, S., Redman, M., Vidojević, D. (2010): *Developing a national agri-environment programme for Serbia, Gland, Switzerland and Belgrade*, Serbia, IUCN Programme Office for SEE.
60. Council Regulation (EC) No. 2563/2000 of 20. November, 2000.
61. Council Regulation (EC) No. 2007/2000 of 18. September, 2000.
62. Шкорић, А. (1986): *Постанак, развој и систематика тла*, Факултет пољопривредних знаности, Загреб.
63. <http://poljoprivreda.info>
64. <http://sr.wikipedia.org>
65. <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=61>
66. www.glogonj.info
67. www.mem.gov.rs
68. www.mzgglogonj.com
69. www.pancevo.rs/Glogonj-36-1
70. www.siepa.gov.rs

Рецензија I

за монографију

**СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ ОДРЖИВОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ И
РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА**

- МОДЕЛ МЗ ГЛОГОЊ -

израђене од стране групе аутора ИЕП-а

Аутори ове монографије, истраживачку активност посвећују детаљном сагледавању и анализирању постојећег стања у МЗ Глогоњ; ограничења која су препрека за бржи напредак свих могућности да се у наредном периоду постепено побољшавају услови живота на овом подручју (разумљиво, користећи све расположиве природне и људске потенцијале и све могуће изворе средстава), приоритета развоја, праваца усмеравања активности и средстава, као и могућих извора средстава за инвестиције, као основног покретача и носиоца пољопривредног и руралног развоја.

Монографија садржи битне елементе економског истраживања са применом у планирању одрживог пољопривредног развоја, а првенствено у изради стратегија одрживог пољопривредног и руралног развоја локалних заједница. Прелазећи на анализу по поглављима, констатује се професионално истицање главних карактеристика аспеката који се истражују и формулисање неких разборитих предлога.

У *првом поглављу*, насловљеном „Процес и принципи израде стратегије развоја“, представљени су аспекти који се односе на полазне основе (односно, дефинисани су циљ и значај израде стратегије развоја, као и методологија израде), извршни садржај, процес израде и принципи израде.

Друго поглавље, бави се социо-економском анализом стања која се односе на аспекте, као што су: општи подаци; макроекономски показатељи развоја; инвестиције у пољопривреду и рурални развој; природни услови и ресурси и заштити животне средине; производња и тржиште пољопривредних и прехрамбених производа; пратеће делатности; рурална инфраструктура и социјални развој.

У *трећем поглављу*, постављена је SWOT матрица стања пољопривреде и руралне економије на нивоу МЗ Глогоњ (слику интерних ресурса и ограничења развоја, у контексту шанси и претњи окружења), затим дефинисани су циљеви развоја и начини (правци) инвестиционих активности који би водили реализацији

постављених циљева одрживог пољопривредног и руралног развоја.

Четврто поглавље, фокусирано је на платформу, циљеве и стубове стратегије (односно: даје оквир и смернице будућег одрживог пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ; представља основ за коришћење, односно конкурисање расположивих финансијских средстава; представља документовану и аналитичку основу за усредсређену међуопштинску, међуградску и међурегионалну сарадњу и успостављање јавно приватних партнерских односа).

У петом поглављу, дефинише се визија одрживог пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ у будућности (основа по којој ће се дефинисати и реализовати стратешки циљ МЗ Глогоњ у области пољопривреде и руралног развоја, као и специфични циљеви по дефинисаним развојним приоритетима).

У шестом поглављу, дефинише се стратешки циљ МЗ Глогоњ у области одрживе пољопривреде и руралног развоја за период 2012-2022. година (уважавајући: дефинисану визију развоја пољопривреде и руралне економије МЗ Глогоњ; SWOT матрицу МЗ Глогоњ; политику руралног развоја ЕУ).

Седмо поглавље, фокусирано је на специфичне циљеве по развојним приоритетима (односно: јачање конкурентности аграрног сектора на домаћем и иностраном тржишту; одрживо управљање природним ресурсима и заштита животне средине; унапређење квалитета живота руралог становништва и диверсификација руралне економије).

У осмом поглављу, представљени су извори финансирања (односно: могући извори финансирања; планирање финансирања имплементације стратегије), као и аспекти који се односе на имплементацију и надзор.

Сумарно приказани, резултати истраживачког рада упућују на чињеницу да стратешко планирање представља континуелан процес. Будући да се територија као систем налази у сталној еволуцији, не само под утицајем ендегених фактора и процеса развоја, већ и услед променљивих и тешко предвидљивих фактора окружења, у остваривању тенденција одрживог пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ изнете су и потребе за интервенцијама, у смислу евентуалног преусмеравања развојних приоритета, пројеката и других активности предвиђених стратешким планом развоја.

Из свега напред изложеног, несумњиво је да ова монографија даје вредан научни допринос сагледавању и унапређењу значајних питања, везаних за:

- локалну заједницу (у овом случају МЗ Глогоњ);
- свеобухватан и синтетички приступ, који:
 - обрађује полазне основе, административни и географски положај,

макроекономске показатеље развоја, радни потенцијал, инвестиције, природне ресурсе и услове, животну средину, пољопривреду, пратеће делатности, руралну инфраструктуру, социјални развој;

- утврђује циљеве, правце и задатке развоја, као и развојне приоритете и инвестиционе препоруке;
- врши координацију бројних активности и контролу реализације истих.

Укратко, проблем пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ је обрађен са свих релевантних аспеката, и због тога препоручујем штампање монографије у циљу доступности научној и стручној јавности, локалним заједницама, као и свима онима којима је стратешко планирање област интересовања.

Београд, 2011. године

Рецензент:

*Проф. др Радован Пејановић
Пољопривредни факултет
Универзитета у Новом Саду*

Рецензија II

за монографију

**СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ ОДРЖИВОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ И
РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА**

- МОДЕЛ МЗ ГЛОГОЊ -

израђене од стране групе аутора ИЕП-а

Имајући у виду основне поставке и стремљења процеса стратешког планирања, монографија се заснива на детаљном сагледавању локалних, материјалних и нематеријалних ресурса, потреба и потенцијала, по основним елементима који сачињавају систем територије, у свој сложености његових економских, друштвених и еколошких компоненти. Сходно томе, извршено је вредновање постојећег друштвеног капитала за покретање пожељних и елиминисање, односно ублажавање негативних процеса и тенденција, са циљем да се успостави партнерство локалних актера на утврђивању, усаглашавању, оптимизирању и спровођењу активности којима се дугорочно обезбеђује привредни и друштвени развој и заштита животне средине на читавој територији локалне заједнице.

Структурирана у осам поглавља, монографија успева да спозна главне аспекте који се односе на стратешко планирање одрживог пољопривредног и руралног развоја локалних заједница. У том контексту, акценат је стављен на израду модела стратегије развоја МЗ Глогоњ.

У *првом поглављу*, аутори су анализирали полазне основе (циљ и значај израде стратегије развоја и методологију израде), извршни садржај, процес израде и принципе израде.

У *другом поглављу*, анализирају се општи подаци, макроекономски показатељи развоја и радни потенцијал, инвестиције у пољопривреду и рурални развој, природни услови и ресурси и заштита животне средине, производња и тржиште пољопривредних и прехрамбених производа, пратеће делатности, рурална инфраструктура и социјални развој.

У *трећем поглављу*, детаљно је приказана SWOT АНАЛИЗА ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА МЗ ГЛОГОЊ, која је предуслов реалног сагледавања интерних (локалних) снага (потенцијала) и слабости (ограничења) пољопривредног и руралног развоја, као и шанси и претњи који долазе од стране локалног, регионалног, националног и међународног окружења.

Четврто поглавље, бави се платформом, циљевима и стубовима стратегије. У

том контексту, аутори истичу да ће имплементација Документа у великој мери зависити од предузетничке иницијативе локалних стејкхолдера (пољопривредника, предузетника, МСП), као и административних капацитета града Панчева у усмеравању одрживог пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ.

У *петом поглављу*, дефинише се визија одрживог пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ, која представља основу по којој ће се дефинисати и реализовати стратешки циљ локалне заједнице у области пољопривреде и руралног развоја, као и специфични циљеви по дефинисаним развојним приоритетима (привредни развој, заштита животне средине и друштвени развој).

У *шестом поглављу*, дефинише се стратешки циљ МЗ Глогоњ у области одрживе пољопривреде и руралног развоја за период 2012-2022. година. Сходно томе, акценат је стављен на развој интензивне, конкурентне и извозно оријентисане руралне економије, уз очување природних ресурса, заштиту животне средине и јачање мултикултуралности и социјалног капитала локалне заједнице.

Седмо поглавље, детаљно разматра специфичне циљеве по развојним приоритетима. С обзиром да се њима одређује како се реализује општи, генерални или стратешки циљ, специфични циљеви представљају инструменте који решавају одређени проблем, или део проблема. У том контексту, акценат је стављен на дефинисање специфичних циљева које је могуће реализовати (у односу на потребне ресурсе, време и институционалне капацитете), а дају оптималне ефекте у достизању вишег, односно стратешког циља.

У *осмом поглављу*, извршена је детаљна анализа извора финансирања (односно, могућих извора финансирања и планирања финансирања имплементације стратегије). Поред тога, посматрају се и аспекти који се односе на имплементацију и надзор.

Монографија, на посебан начин, доказује способности, високе стандарде, интерес за област стратешког планирања и професионалну заокупљеност истраживача из Института за економику пољопривреде, Београд. Лични допринос истраживача се састоји у проширењу основе сазнања у домену одрживог пољопривредног и руралног развоја, а сви формулисани предлози су добро документовани, аргументовани и са практичном апликацијом у стратешком планирању развоја локалних заједница. Начин спровођења активности и представљања самог истраживачког рада, завређују позитивне, врло похвалне оцене, па стога сматрам да монографија испуњавања све услове да буде штампана у целини.

Београд, 2011. године

Рецензент:

*Проф. др Зоран Његован
Пољопривредни факултет
Универзитета у Новом Саду*

Рецензија III

за монографију

**СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ ОДРЖИВОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ И
РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА**

- МОДЕЛ МЗ ГЛОГОЊ -

израђене од стране групе аутора ИЕП-а

Данас се одрживи развој посматра кроз способност унапређења квалитета живота и његово одржавање за будуће генерације које произилазе из три основна фактора - економије, животне средине и друштва. Развијене индустријске земље у сам врх својих развојних приоритета стављају „*здравље и знање*“ и то дефинишу као суштину квалитета људског живота, из разлога што у Европи још увек већи део становништва живи на територији која представља рурално подручје. Сходно томе, Европска унија константно посвећује посебну пажњу концепту руралног развоја, а нова сазнања и информације данас представљају кључни фактор развоја.

Предмет рецензије је монографија која обрађује стратешко планирање са свим својим карактеристикама, економским актерима и процесима који карактеришу стратешко планирање локалних заједница. Аутори монографије су кроз једну детаљну анализу сагледали стратешки план одрживог пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ, кроз призму макро и микроекономских процеса.

Ова монографија има осам поглавља, у којима се свеобухватно и детаљно разматра комплексна материја стратешког планирања одрживог пољопривредног и руралног развоја на моделу МЗ Глогоњ.

У *првом поглављу* - ПРОЦЕС И ПРИНЦИПИ ИЗРАДЕ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА - приказани су аспекти који се односе на:

- полазне основе (циљ и значај израде стратегије развоја и методологију израде);
- извршни садржај;
- процес израде;
- принципе израде.

У *другом поглављу* - СОЦИО-ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА СТАЊА - сагледани су општи подаци (административни и географски положај, историјат и структура администрације), макроекономски показатељи развоја и радни потенцијал

Стратешко планирање одрживог пољопривредног и руралног развоја локалних заједница

(запосленост и незапосленост, друштвени производ, становништво и домаћинства), инвестиције у пољопривреду и рурални развој (општа обележја досадашњих инвестиционих улагања, инвестиције као фактор развоја пољопривреде, извршене исплате за инвестиције у основна средства, могући правци улагања на основу спроведене анкете и извршене исплате за капиталне трансфере из градског буџета), природни услови и ресурси и заштита животне средине (рељеф и педолошке карактеристике, основни климатски индикатори, хидрографија, пољопривредно земљиште, шумски фонд и ловни потенцијал, животна средина, биодиверзитет и предео и минералне сировине и обновљиви извори енергије), производња и тржиште пољопривредних и прехрамбених производа (биљна производња, сточарство, агротехничка опремљеност пољопривредних газдинстава, прерада пољопривредних производа удружења и земљорадничке задруге и канали пласмана пољопривредних производа), пратеће делатности, рурална инфраструктура и социјални развој (трговина, занатство, туризам, социјални развој, саобраћајна инфраструктура, телекомуникације, поштански саобраћај и приступ интернету, водопривредна инфраструктура, енергетска инфраструктура и управљање отпадом).

Треће поглавље - SWOT АНАЛИЗА ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА МЗ ГЛОГОЊ - представља комплексну и детаљну анализу свих предности и слабости одрживог пољопривредног и руралног развоја МЗ Глогоњ, а у контексту/ амбијенту шанси и опасности домаћег и иностраног окружења.

Четврто поглавље - ПЛАТФОРМА, ЦИЉЕВИ И СТУБОВИ СТРАТЕГИЈЕ - посматра повољан географски положај МЗ Глогоњ (близина регионалних путева, потенцијал великих тржишта Панчева и Београда, река Тамиш) и изузетне природне услове за пољопривредну производњу и очуване природне ресурсе као гарант да ће имплементација овог Документа водити развоју конкурентне и извозно оријентисане пољопривредне производње и јачању одрживе руралне економије.

У петом поглављу - ВИЗИЈА ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА МЗ ГЛОГОЊ ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО 2022. ГОДИНЕ - даје се генерална изјава о намераваном правцу развоја, односно слоган (став) виђења будућности локалне заједнице. Визија даје одговор на питање - *Куда локална заједница жели да иде, или шта у будућности жели да буде/постане*. Визија представља аспирацију менаџмента и лидера локалне заједнице, као и свих њених грађана, према будућности, без истицања начина и појединости како ће се жељена будућност остварити.

Шесто поглавље - СТРАТЕШКИ ЦИЉ МЗ ГЛОГОЊ У ОБЛАСТИ ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ПЕРИОД ОД 2012. ДО 2022. ГОДИНЕ И ДЕФИНИСАЊЕ РАЗВОЈНИХ ПРИОРИТЕТА – дефинише стратешки развојни циљ, који је реално остварив, мерљив, релевантан визији и временски одређен. Предуслов за остваривање стратешког циља МЗ Глогоњ у области

пољопривредног и руралног развоја, је реализација специфичних циљева, као и мера и пројеката у оквиру три издвојена правца развоја (јачање конкурентности аграрног сектора на домаћем и иностраном тржишту, одрживо управљање природним ресурсима и заштита животне средине, унапређење квалитета живота руралог становништва и диверсификација руралне економије).

У седмом поглављу - СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ МЗ ГЛОГОЊ У ОБЛАСТИ ОДРЖИВЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА И ДЕФИНИСАЊЕ МЕРА И ПРОЈЕКТА ПО РАЗВОЈНИМ ПРИОРИТЕТИМА - детаљно се разматрају специфични циљеве којима се одређује како се реализује општи, генерални или стратешки циљ. Они представљају инструменте који решавају одређени проблем или део проблема. Сходно томе, акценат је стављен на дефинисање специфичних циљева које је могуће реализовати (у односу на потребне ресурсе, време и институционалне капацитете), а дају оптималне ефекте у достизању вишег, односно стратешког циља.

Осмо поглавље - ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА, ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА И НАДЗОР - фокусирано је на изворе финансирања (могуће изворе финансирања и планирање финансирања имплементације стратегије), имплементацију (надлежности и обавезе, потенцијални актери, институционално - организациони оквири) и надзор (стране укључене у надзор, индикатори надзора, прикупљање информација, извештаји о извршеном надзору).

Због свега наведеног, а првенствено због упознавања са комплексношћу стратешког планирања одрживог пољопривредног и руралног развоја, ова монографија заслужује посебну пажњу. Значај теме која је обрађена мултипликује се тиме што је посебан акценат стављен на развој локалних заједница, као и њеном актуелношћу на моделу МЗ Глогоњ. Ова монографија може бити одличан водич за израду стратегија одрживог пољопривредног и руралног развоја локалних заједница, не само у Србији, већ и шире, свуда где се одрживи развој локалних заједница базира на изради стратешког плана. Сходно томе, препоручујем штампање ове монографије у целини.

Београд, 2011. године

Рецензент:

Проф. др Горица Цвијановић
Факултет за биофарминг Бачка Топола
Мегатренд Универзитета

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

502.131.1:[005.52:005.33(497.11)
338.435:352(497.11)

СТРАТЕШКО планирање одрживог
пољопривредног и руралног развоја локалних
заједница : модел МЗ Глогоњ : монографија /
уредници Драго Цвијановић, Јонел Субић. -
Београд : Институт за економику
пољопривреде, 2012 (Београд : Дис публик). -
233 стр. : илустр. ; 25 cm

Тираж 500. - Стр. V-VIII: Предговор /
Уредници. - Стр. 226-233: Рецензија / Радован
Пејановић, Зоран Његован, Горица Цвијановић.
- Напомене и библиографске референце уз
текст. - Библиографија: стр. 221-225.

ISBN 978-86-82121-98-5

1. Цвијановић, Драго [уредник]
а) Пољопривреда - Одрживи развој - SWOT
анализа - Србија б) Рурални развој -
Локална самоуправа - Глогоњ
COBISS.SR-ID 188931340